ZSOLT RÓBERT

Sportolók, Sporterkölcsök

321

ZSOLT RÓBERT

Sportolók, sporterkölcsök

ZSOLT RÓBERT

Sportolók, sporterkölcsök

BUDAPEST · 1983

Lektorálták:

Antal Zoltán, Tibor Tamás

© *Zsolt Róbert, 1983*

ISBN 963 253 577 4

SPORT

A kiadásért felel: Dr. Árky István

Alföldi Nyomda (6654.66-19-1). Debrecen, 1983
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (829668)

A színhely a párizsi Palais d'Orsay szálló. A hallban kávé, sör mellett szétszóródva ülnek a magyar labdarúgó-válogatott tagjai. Az időpont 1956. október 6-a. Az üzleti tárgyalások már véget értek, az órás Gerő és Szekulesz, a textiles Garner és társaik – átvéve részletes megbízatásaikat – már az árut gyűjtötték be, hogy másnapra pontosan szállítsanak. Csak pár perc volt a vacsoráig, huszonkét és fél óra a francia–magyar mérkőzésig.

A szomszédos asztaltól Bozsik hangját hallottam. Puskásnak mondta:

– Beszéltem egy itteni magyarral. Valaha focizott, kinn van minden párizsi mérkőzésen. Azt mondja, hogy Jonquet, a középhátvéd szédületesen szerel, úgy emeli le a lábadról a labdát, hogy észre sem veszed. De ha elgurítod mellette, beérsz a kapuba, mire megfordul. Csak azt látja, hogy milyen szép gömbölyű feneked van...

Megyek az étterem felé.

– Jenő, szétváglak, ha szórakozol. Rohadt gyors a szélsőd!

...Grosics és Buzánszky párbeszédéből kaptam el ezt a mondatot.

A fociról volt szó az asztaloknál. A másnapi barátságos mérkőzésről. Nem volt semmi más tétje ennek a játéknak, mint valamennyire visszaszerezni az elvesztett hírnevet. Nem esküszöm rá, de úgy emlékszem, még prémiumot sem tűztek ki a vezetők. Azt hiszem, arról volt szó, hogy a játékosok visszafelé, Bécsbe utaztukban, megállnak Baselben egy edző-

meccsre és az ottani „felléptidíjból" kiosztanak némi svájci frankot a játékosoknak – százat, kétszázat –, függetlenül a párizsi eredménytől. Még ez a kis pénz is jól jött volna nekik, mert 1954 óta nem sokat kerestek. A francia futballisták drága kocsikon jártak, a magyarok közül Czibornak volt egy Tatraplanja, Kocsisnak valami zöld színű, őskori lelete és talán még Grosics autózott közülük. Lórántot tartották a leggazdagabbnak, de ő vigyázott minden fillérjére, fölösleges kiadásokba nem verte magát.

Szerették a pénzt – persze, hogy szerették –, de a győzelmet még jobban. Még csak azt sem merném mondani, hogy azért, mert a győzelem hozta a pénzt. Inkább azért – ezt így mondták –, hogy különben mi az ördögnek focizzon az ember.

Másnap 2–1-re nyertek Párizsban a franciák ellen.

*

Angliában játszott 1965-ben a Ferencváros a Manchester United ellen a VVK-ért. Nem sok esélyt adtak a csapatnak, hiszen az ellenfél együttesében olyan világhírességek szerepeltek, mint Bobby Charlton, Best, Denis Law, aztán Stiles, aki minden meccs előtt kivette a műfogsorát, majd földbe tiporta az ellenfeleit.

Kegyetlen mérkőzés volt. Űzték, hajtották az angolok a ferencvárosiakat, nem pazarolták arra drága erejüket, hogy kerülgessék a játékosokat, nyílegyenes irányban száguldották végig a pályát, és aki útjukba került, azt „elgázolták". Stiles fogatlan szájával ördögien vigyorgott, amikor Géczit közvetlen közelről, a kapu mögött 3–4 méterre zsúfolódott nézőseregből valaki, éppen egy angol támadás tetőfokán, fém tízforintos nagyságú rézpénzzel pontosan kupán találta. De mit sem számított a megfélemlítés százféle módszere. Csodálatos lelkesedéssel küzdött a Ferencváros és kihúzta 3–2-es vereséggel.

Dr. Éry József volt akkor a Ferencváros szakosztályvezetője. Egy széles látókörű, a klubjáért mindenáldozatra kész, tekintélyes újságíró. Egyik legfontosabb erénye volt, hogy mindig és mindenben megtartotta a szavát.

Úgy emlékszem, ő nem vett részt ezen a túrán. A „Jóska bácsit" azonban többször hallottam emlegetni. Különösen a meccs utáni éjszakán. A nagyvonalú manchesteriek a szálló bárjában meghagyták a személyzetnek, hogy a ferencvárosi vezetők és a kíséretükben lévő újságírók (hárman voltunk összesen) azt és annyit fogyaszthatnak, amit és amennyit csak akarnak. Persze, hogy ottragadtam reggelig a bárban, mert ilyen elegáns helyre a napidíjamból sosem juthattam be. Ültek ferencvárosi labdarúgók is az asztaloknál. Hogy miből volt rá pénzük, azt tőlem ne tessék kérdezni. A lényeg az, hogy a kis alkohol megoldotta a nyelveket és az újságíró jelenléte sem gátolta a játékosokat véleményük kimondásában.

Nem merném idézni, hogy pontosan miről beszéltek, de a lényeget tudom. Sokat emlegették a visszavágót. Albert valahogyan így fogalmazott: „Aki kiveszi a pénzt a zsebemből, az megnézheti magát!" Vagyis, aki nem hajt a visszavágón, az magára zúdítja a kapitányi haragot. S ez nem volt puszta fenyegetés.

Az eredményesség szempontjából teljesen lényegtelen, hogy mi ambicionálja a játékosokat a sikerre: a néző nem tudhatja, hogy mondjuk a hazaszeretet, a klubszínek iránti rajongás, a presztízs, az önbecsülés, a hírnév utáni vágy, vagy éppen a pénz volt-e a motiváló erő. A közönség azt látja, hogy küzd-e becsülettel a csapata, kivívja-e a győzelmet, avagy unottan átadja magát sorsának.

Egy a lényeg: a siker. Az 1965. évi Ferencváros pedig kivívta a sikert. Megnyerte egy góllal (1–0) a budapesti visszavágót a Manchester United ellen, aztán az angolok elleni harmadik mérkőzést is (2–1), majd különösebb zúgolódás nélkül vállalták a játékosok, hogy a Juventus elleni döntőnek

ne legyen budapesti visszavágója: dőljön el egyetlen meccsen az elsőség sorsa, a Juventus otthonában, Torinóban. Mert így nagy pénzhez jut a klub, osztozik a Juventusszal a mérkőzés bevételén. Ha két meccs van, Torino is, Budapest is a saját közönségétől bevett pénzzel gazdálkodik és köztudomású, hogy a Népstadionban nem dollárral fizetnek a jegyekért. Torino viszont dollárral számol el.

A Ferencváros elnyerte a VVK-t, 1–0-ra legyőzve a Juventust. A magyar klubcsapatok közül rajta kívül más sem előtte, sem utána nem lett első a nagy európai klubtornákon, s egyhamar nem is lesz. A játékosok várták, hogy megkapják azt a prémiumot, amit dr. Éry József ígért nekik. A szakosztályvezető rendelkezett a szövetség és a sporthivatal előzetes engedélyével, hogy a hivatalosan megszabott összeget fejenként 500 forinttal megemelheti, ha a csapat elnyeri a VVK-t. Biztosan nem hitték, hogy ez sikerül, azért mentek bele könnyen az alkuba. Aztán az FTC győzött, de a vezetés nem kapta meg az engedélyt az ígért jutalom kifizetésére. Hangsúlyozom, 500 forintos különbségről volt szó, de akkor, 1965-ben a labdarúgók premizálásában még egy ilyen összegnek is jelentősége volt. Éry József le is mondott a szakosztályvezetésről, mert nem tudta megtartani a szavát.

Azóta nem volt vita arról, hogy magyar kupagyőztesnek kifizessék-e az ígért prémiumot. Mert nem volt kupagyőzelmünk. Pár évvel később pontosan meg is határozták, mekkora összeg jár a kupasikerért. Nem 500 forinttal nagyobb, mint amennyit az FTC nem kapott meg. A BEK-ben összesen 90 000, a KEK-ben és az EVK-ban (ez volt a VVK akkori utódja) 60 000 forint fizethető ki fejenként. Ezt a döntést 1970-ben hozták, de egyetlen csapat miatt sem kellett ilyen mélyre nyúlni a kasszába. Ígérhették volna nyugodtan akár az összeg tízszeresét is...

*

Mar del Plata, 1978. július. Túl voltunk már a világbajnokság első, Buenos Aires-i mérkőzésén. Átköltöztünk Mar del Platába. Az olaszok elleni mérkőzés előtt a magyar csapat vezetősége meghívott bennünket, újságírókat a válogatott szálláshelyére. Beküldték értünk a városba a mikrobuszt és kivittek bennünket valahová a prérire. Nem volt más épület a környéken, mint egy pompázatos palota, zordul elkerített óriási parkkal – valami kormányzati üdülő volt ez – és mellette a magyar válogatott szállása. Kívülről tetszetős, belülről kényelmes. Három karéjban őrizte az épületet a rendőrség, a katonaság; a belső karéj közvetlenül a falak mellé szorult. Kívülre és belülre. Őriztek mindent, a bejáratot, a konyhát, a folyosókat.

Benn az épületben érezni lehetett, milyen szerencsétlen a hangulat játékosok, vezetők között. A VB előtt az egész társaság arra hangolódott fel, hogy az argentinoktól pontot kell szerezni, mert ettől függ a továbbjutás. A vezetők őszintén hittek a sikerben. Egymást győzték meg róla. Az argentinok elleni mérkőzést megelőzően a Buenos Aires-i kereskedelmi kirendeltség rendkívül sokat segítő munkatársának lakásán vitatkozgattam Krizsán József főtitkárral, aki a legóvatosabban fogalmazott a vezetők közül. De ő is optimistán ítélte meg a lehetőségeket. Én mondtam a magamét, beszéltem a rossz felkészülésről, a mérkőzéshiányról, arról, hogy a játékosok már az előző esztendőben úgy érezték: ők mindent megtettek, amit csak elvártak tőlük, s Argentína már csak jutalomutazás a számukra. Az égvilágon semmit sem tettek azért, hogy folytassák a jó szereplést. Szétesett a csapat, nincs összhang a vezetésben. Krizsán nem nagyon vitatkozott, a beszélgetést ezzel fejezte be:

– Szóval, te ennyire sötéten látod a dolgokat?

Valóban sötéten láttam, pedig egyvalamit akkor még nem tudtam. Csak a Mar del Plata-i látogatáskor derült ki, hogy

volt még egy buktató. Megint csak a játékosok egymás közti beszélgetésére utalok.

Ültek egy asztalnál, többen, elég messze tőlünk. Csak szófoszlányokat hallottam. Ilyesmit:

– Át vagyunk verve...

Aztán ezt a szót is:

– Ezeknek?!...

Csak itthon tudtam meg, miről lehetett szó. Arról, hogy megígérték a játékosoknak: pályafutásuk óta először külföldi pénznemben kapják meg a prémiumuk egy részét. A 16-os döntőbe jutásért nem fizetett semmit az MLSZ, azzal, hogy a prémiumot majd Argentína után kapják meg. Nem mondott senki határozott összeget, de kiszivárgott, hogy a labdarúgók, függetlenül a VB-n elért eredményektől, fejenként ötezer dollárt kapnak. Aztán odakinn értesültek róla, hogy nem ötezret, hanem kétezret és azt is csak itthon. Befizethetik a devizaszámlájukra, elmehetnek belőle feleségükkel, gyerekeikkel egy szép túrára, vagy levásárolhatják a Konzumexnél.

Nagyon egyetértek azzal, hogy kapjon részesedést a labdarúgó abból a pénzből, amit ő hoz az országnak. A végleges elszámolásnál kiderült, hogy a magyar labdarúgásnak több mint félmillió dollár jut az argentínai VB bevételeiből. Ha ígérnek a játékosoknak kétezer dollárt és ezt meg is kapják, mindegyikük boldog lett volna. De ők már az ötezer dollárt ruházták be gondolatban, és lett belőle kétezer.

Bárki számára csalódás egy biztosra vett összeg elvesztése. De különösen nagy csalódás annak az embernek, akinek elsősorban a pénzen jár az esze.

Odakinn már azt is tudták a játékosok, hogy százezer forintnál nagyobb összeget kapnak a 16-os döntőbe jutásért. Iszonyúan nagy pénz annak, aki havi háromezer vagy annál kevesebb forintért egy teljes hónapon át dolgozik. De kevesli, aki dollárban várta ennek az összegnek a tetemes részét. Becsapva érezte magát.

Hogy közben a felkészüléssel, az olaszok, az argentinok elleni mérkőzéssel ő is becsapta a magyar szurkolót? Ez másodlagos: történt ilyesmi máskor is a magyar labdarúgásban.

*

Luzern, 1981. április 27. Zürichben szállt le a repülőgépünk, mi, újságírók is a válogatott csapat autóbuszával utazhattunk tovább. Évek alatt elszoktunk az ilyen kiváltságoktól: válogatott meccsek előtt, de még utána is igyekeztek bennünket távol tartani a játékosoktól. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy régebben a vezetők is kerültek bennünket. Ők, vagy legalábbis közülük valaki, mindig szóba állt velünk. Mióta Szepesi György – csaknem három és fél évtizeden át vérbeli, profi riporter – vette át az elnöki tisztet az MLSZ-ben, sokkal közvetlenebbé vált a légkör a sajtó és a futballvezetés között.

Utazunk tehát Luzernba, az első világbajnoki selejtezőre. Mészöly Kálmán észvesztően ideges. A csapat elé érkezett svájci vezető a legrövidebbnél néhány kilométerrel hosszabb útra irányította az autóbuszt, hogy a vendégek felülről láthassák a Zürichi-tó csodálatos panorámáját. Mit érdekli most Mészölyt a látvány! Magyar nyelven veszekszik a magyarul nem értő kísérővel, a sofőrrel, mondja a magáét, hogy nem országjárásra, hanem mérkőzésre érkezett ez a társaság.

A játékosok, mint ez szokásuk, szótlanul ülnek a helyükön. Néznek maguk elé, őket sem nagyon érdekli a táj. Az első VB-selejtező következik.

Luzernban hideg van, köd van, eső van. A szállóban fűtenek. Nem a legjobb a hangulat. Véglegessé vált, hogy Katzirz Béla, aki csodálatosan védett Valenciában, ujjtörése miatt nem játszhat. A mérkőzés reggelén kiderül, hogy a kiemelkedő formába lendült Nyilasi, a csapat vezéregyénisége egész éjjel lázas volt, kapta a gyógyszereket, a prizniceket estétől

reggelig. Sikerült ugyan valamennyire lenyomni a hőmérsékletét, de nem futballozhat. Dr. Botár Zoltán, a válogatott orvosa magyarázza, hogy egyrészt azért nem, mert a láztól, a gyógyszerektől túlságosan legyengült, másrészt pedig Nyilasi egészségét kockáztatnák azzal, ha szerepeltetnék. A mérkőzés megterhelése túlságosan igénybe venné a szívet. A szervezetben levő vírusok többnyire a leggyengébb pontokat támadják; a játék hatására a szív lenne ez a gyenge pont.

Mikor Mészöly a taktikai értekezleten bejelenti, hogy este Nyilasi nem lesz ott a pályán, a tény senkit nem ér váratlanul. Reggel már elszisszent néhány cifra szót a svájciak szerencséjéről, a mieink pechjéről. A taktikai értekezleten Mészöly ismerteti az összeállítást, aztán mondja: „Játsszatok Katzirzért és Nyilasiért!"

Mi történt ebben a válogatottban? Ilyesmit lehet várni a többiektől, akik egy-két éve még a pályán levő csapattársért sem voltak hajlandók küzdeni?! Nem rohantak oda, hogy kijavítsák a társ hibáját, lássa mindenki, hogy amaz volt a bűnös. Most pedig a beteg, a sérült társért is küzdenek?

Valami megváltozott a válogatottban. Nem érződött az amolyan minden mindegy hangulat, nem esett szét klikkekre az együttes. A meccs, a siker foglalkoztatta a játékosokat.

– Még egyszer nem lesz ilyen lehetőségünk – jegyezte meg egyikük.

Hát igen. Amit a magyar futball és a magyar válogatott kapott az 1978. évi világbajnokság óta, azt senki nem tette volna ki az ablakba. Játékos és vezető elmondta mindennek a szurkolót, a kéményen, sokszor gorombán kritizáló újságírót, de a véleményeket csak eredményekkel tudta volna cáfolni. Az eredmények pedig várattak magukra, kudarc viszont jött, a kelleténél is több. Kiesés az EB mezőnyéből, vereség a finnektől, aztán Budapesten a labdarúgást most tanuló amerikaiaktól, balsiker az olimpiai selejtezőn. A magyar futball

minden képviselője érezte, hogy már az utolsó dobásokig jutottak el...

A szövetség úgy döntött, hogy minden erőt összpontosít a válogatott csapat világbajnoki felkészülésére. A szokottnál jóval hosszabb időre kiemelte a játékosokat a klubból, az 1981. februári argentin túra keserves tapasztalatai alapján visszahívta a válogatottba a nyugati profi világba engedett három labdarúgót, és a vezetők nagyon világosan megmagyarázták a játékosoknak, hogy a világbajnoki szereplésen áll vagy bukik a jövőjük. Ha megint leszerepelnek, ne számítsanak kedvezményekre és sok pénzre. Ha viszont bejutnak a 24-es döntőbe, akkora jutalmat kapnak, amekkorát Magyarországon sportért még nem fizettek ki.

Luzernban, a világbajnoki rajt alkalmából igen fontos pontot szerzett a magyar válogatott. Mégpedig tőle szokatlan módon, elsősorban küzdőképessége révén. Idegenben kétszer is egyenlíteni tudott egy valóban jól játszó svájci csapattal szemben. Más volt ez a magyar csapat, mint az előző években szerepelt többi válogatott együttes!

*

A belgiumi Liège-ben 1981. november 4-én eldőlt, hogy a nemzetközi kupatornák második fordulójának akkor már egyetlen magyar részvevője, a Vasas is kiesett. A Vasas csak azért jutott túl az első fordulón, mert ciprusi ellenfelet kapott. A Ferencváros a BEK-ben nem bírt a Banik Ostravával, a Videoton és a Tatabánya az UEFA Kupában a bécsi Rapiddal, illetve a Real Madriddal. A négy magyar csapat közül csak a Tatabánya esett ki nem lehangoló módon. Egyáltalán nem javult a magyar klubcsapatok nemzetközi helyzete. S ugyanolyan semmitmondók maradtak a bajnoki mérkőzések, mint amilyenek voltak sok-sok év óta. A magyar válogatott csapat viszont az október 31-én Norvégia ellen aratott

győzelmével kivívta a csoportelsőséget a világbajnoki selejtezőben!

Ez a válogatott csapat kivált a magyar futball egészéből. Mialatt ez az együttes elismerést vívott ki szerte Európában, a magyar futball egésze tapodtat sem mozdult előre. Vagy még tovább esett vissza, ha egyáltalán volt hová...

Az ötvenes években első volt még a foci, s csak a sikerek kivívása után tartották markukat a játékosok. A hatvanas években már elsődlegessé vált a pénzkeresés, de a labdarúgók hajlandók voltak tenni is valamit a jutalmazás érdekében. A hetvenes években a minél könnyebb megélhetés, a minél magasabb jövedelemszerzés minél kevesebb munkával vált jellemzővé. Szomorú módon ez a célja a nyolcvanas évek átlagfutballistájának is. Bármennyire is derekas a válogatott csapat helytállása, ez a siker nem változtat a tényen, hogy a magyar futball egésze nullponton áll és gyökeres reformokra szorul.

Előszó

Ne lepődjék meg a Kedves Olvasó, hogy csak most következik a könyv előszava. A tévében látott krimikből lestem el, hogy a rendező minden bevezetés nélkül először feladja a leckét a nyomozónak – s a nézőnek is –, majd csak ezután következnek a film feliratai és tudjuk meg a címet, a rendezőt, a szereplők nevét. Ha a bevezető képsorok nem érdekesek, elzárjuk a tévét.

Ezt a krimimódszert követtem. Az olvasó elé tártam a leckét, amit lényegében magamnak adtam föl. A magyar labdarúgás történetéből vetítettem ki néhány pillanatképet, de ugyanígy rögzíthettem volna hasonló beszélgetéseket más sportágakból is. Csaknem kivétel nélkül bármelyikből.

Ha ez a kiindulópont nem tetszik a Kedves Olvasónak, máris dobja félre a könyvet. Ha viszont felkeltette az érdeklődését, avagy vitára késztette, akkor kérem, lapozzon tovább. De hogy egyszerűbb legyen a továbbolvasásra vonatkozó döntés, összefoglalva is leírom, mi várható ezek után.

Semmi más, mint az, hogy megpróbálom elvezetni az olvasót abba a sajátos sportvilágba, amit a nézők jobbára csak a tévé képernyőjéről vagy a lelátóról ismer. Onnan többnyire szebb, ritkábban csúfabb a kép, mint a valóságban. Kérem, különösebb újdonságokra ne számítson. Semmivel sem értek jobban a sporthoz, mint a Kedves Olvasó, csupán helyzetemnél, hivatásomnál fogva közelebbről nézhetem az eseményeket, néha be-bepillanthatok a kulisszák mögé. De ha netán éppen „mezteleure vétkőzve" látok ott valakit, belehasít a sikoly a csendbe, és sürgősen távoznom kell.

Írásomban ragaszkodom majd a tényekhez. Nem mindig írom ki a

neveket; nem azért, mintha attól tartanék, ami megesett egy újságíró kollégámmal. Őt ugyanis megszólította az utcán egy jól megtermett úriember és kérte, hogy vegye le a kalapját. Kollégám – egyébként nem sportújságíró volt az illető – felháborodottan tiltakozott, mire újra felszólították a kalaplevételre. A kolléga határozottan visszautasította a kívánságot, erre kapott két rettenetes pofont, és a kalapja berepült a sárba. „Ugye, szóltam, hogy vegye le a kalapját..." – hangzott a sajnálkozó megállapítás. „Ezt a két egyformát egyébként K. úr, a humorista küldte, mélységes tisztelettel".

Én szerencsére nem járhatok így. Ugyanis nem hordok kalapot, legfeljebb a fejemet vehetik.

A nevek azért maradnak majd néha rejtve ebben a könyvben, mert a mi büntetőtörvénykönyvünk rendkívül ügyel a személyiség jogaira. Ha netán valakiről csak annyit írok, hogy csempészett, már abból is bajom származhat. Ugyanis, ha az illető kifizette (letöltötte) a büntetését, s én mégis felemlegetem a vétségét, rontom a jóhírét, és miután ráadásul ezt nyomtatásban is teszem, a törvény akár két évet is a nyakamba sózhat. Még a bizonyítható igazságokért is megégethetem magam, tehát elnézést kérek, ha néha csak utalok megtörtént esetekre, de nem mondom el, kikről van szó. Megbüntettek már 40 nap elzárásra, illetve négyezer forintra olyan tények szellőztetéséért, amelyeknek tucatnyi tanújuk volt. Le akartam ülni a 40 napot, de közölték velem, hogy az ilyen jellegű ügyekben nem ülni, hanem fizetni kell. Fizettem is, de azóta felette óvatos vagyok. Amiket a továbbiakban leírok, szigorúan a tényeken alapulnak, de nem szeretnék visszaesőként kerülni a büntetőbíróság elé.

A következő fejezetekben megpróbálok nyílt és őszinte választ adni mindazokra a kérdésekre, amelyekkel évek hosszú során szembenéztem az úgynevezett író–olvasó találkozókon. Kérem, az „író" kifejezést ne vegyék nagyképűségnek; ilyen megjelöléssel veszek részt azokon a nagyon vonzó beszélgetéseken, amelyekre rendszeresen kapok meghívásokat. A sport iránt érdeklődő ember ezernyi, számára nem eléggé tisztázott kérdésre keresi a választ, kíváncsi a sport sajátos világára, az összefüggésekre, a társadalmi vonatkozásokra és sok olyasmi másra, amikre az újság, a rádió, a tévé ritkán tér ki. Évek óta havonta leg-

alább egyszer eleget teszek egy-egy meghívásnak; többre, sajnos, nem jut időm. De esztendők alatt csak-csak megismertem, mi az, amire a leginkább kíváncsi a közvélemény.

Merészelem használni a közvélemény szót, mert hosszú-hosszú estéket töltöttem üzemi, vállalati, minisztériumi klubokban, jártam állami gazdaságokban, téeszekben, kutatóintézetekben, sportegyesületekben, sokféle ember véleményét és kérdését hallgattam meg könyvtárakban, kultúrotthonokban, vagyis érintkezésbe kerültem társadalmunk minden rétegével, nem is egyszer. Ezek a beszélgetések nem kérdezz-felelek formában folytak, hanem a résztvevők hangot is adtak nézeteiknek, vitatkoztak, tehát nyugodtan merem állítani, hogy többé-kevésbé ismerem azokat a témákat, amelyek foglalkoztatják a sportot szerető embereket.

Arra a kérdésre, hogy ismerem-e a válaszokat is, már nem mernék ilyen határozott igennel felelni. Sokszor jómagam is kábán állok egy-egy elgondolkodtató kérdéssel szemben. Nem tudom, miért van ez így, és miért nem úgy. De mindig megkísérlem elmondani a véleményemet, ami lehet téves, lehet vitatható, lehet helytálló. Úgy érzem, az a legfontosabb, hogy a válasz elsősorban tisztességes legyen: gondolatot ébresszen, vitát kavarjon, inspirálja a hallgatót, hogy foglalkozzék az üggyel.

Nem képzelem, hogy ebben a könyvben mély bölcsességeket mondok majd. Bizonyára sokszor tévedek, hiszen annyira szerteágazó a sport és annyiféle út vezet a sikeres megoldások felé, hogy naivság volna tévedhetetlenséget várni egy újságírótól, aki kibicként kíséri a történéseket.

Abban viszont bízom, hogy valóban azokat a kérdéseket szedem elő, amelyek nagyon gyakran felvetődnek a közönség körében, és a könyv fejezetei remélhetőleg valamennyire segítenek kioldozni a sokszor nagyon is összegubancolódott fonalakat.

Kérem a Kedves Olvasót, először kísérjen el külföldi és hazai pályákra, csarnokokba, stadionokba, olimpiákra, VB-kre, EB-kre, nagy mérkőzésekre, nézzünk be az öltözőkbe, figyeljük együtt, mi történik mérkőzések, versenyek előtt és után. Azokra a játékosokra, versenyzőkre próbálom ráirányítani a fényt, akik hazánk képviseletében járják a világversenyeket. Vajon miként küzdenek, miként élnek, miként gondol-

kodnak legjobbjaink, vajon méltóképpen, legjobb tudásuk szerint reprezentálják-e hazánk sportját, vagy legalábbis megtesznek-e minden lehetségest a sikerért? A könyv első részében a legfontosabb, a legelterjedtebb, a legnépszerűbb sportágak magyar élversenyzőivel találkozunk, aztán a második részben következnek a hazai képek, az egész sportéletünkre ható gondok, azok az égető kérdések, amelyeknek megoldása alapfeltétele az előrehaladásnak.

Tisztában vagyok vele, hogy kritikus és olvasó majdan számon kéri tőlem a könyv szerkezetét. Joggal teheti, mert a szerkezet felette laza. Esik szó a sportágak örömeiről és bajairól, megkapja az őt népszerűsége miatt joggal megillető terjedelmet a labdarúgás – meglehetősen elnyomva, sőt kiszorítva a könyvből egyes sportágakat –, aztán olvasható néhány vitatható eszmefuttatás a magyar sport jelenlegi helyzetéről, elsősorban azokról a témákról, amelyek – legjobb tudomásom szerint – foglalkoztatják a sportot szerető embereket.

Abban reménykedem, hogy aki elolvassa ezt a könyvet, a részek összességéből kap némi képet arról, milyen végletek közt fejlődik a mi sportunk, mennyi emberi gyengeséggel, mennyi ellenállással kell megküzdeni ahhoz, hogy aztán a nagy világversenyeken egyszer-egyszer felcsendülhessen a Himnusz.

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETÉBEN

Magyar Zoltán kétszeres olimpiai és háromszoros világbajnok mondta egy beszélgetésünkkor:

– Többnyire szólamnak érzi az ember, ha a hazaszeretetről, a szülőföldről hall. Nem érzi, mennyire kötődik egy házhoz, egy utcához, egy parkhoz, akár egy magányos fához, vagy pedig a szülőhöz, a jó baráthoz, a társakhoz, a feleséghez, a gyerekhez.

– Külföldön már inkább felélednek benne ezek a gondolatok. Eleinte rácsodálkozik a szép tájakra, magával ragadja őt egyes épületek szépsége, örül annak, ha valami újat láthat, szedegeti össze az üzletekben a maga kis ajándékait, izgalmas filmet néz a moziban, aztán, ahogyan telnek a napok, egyre inkább eszébe ötlenek a hazai hangulatok és ízek, hiányzik a megszokott környezete, a társasága, az otthona és kezd vágyakozni a hazatérésre. Mennél tovább van távol, annál erősebb benne ez az érzés.

– Amikor először szerepeltem külhonban válogatott versenyzőként, mellemen a magyar címerrel, akkor villant a tudatomba, hogy itt valami különleges történik velem: Magyarországot képviselem. De valahogyan homályos, megfoghatatlan volt ez a tudat. Ám amikor ott állhattam a dobogón, amikor a csarnokban a győzelem tiszteletére felvonták a magyar zászlót, eljátszották a magyar himnuszt, elfogott valami szorongás. Néztem, hogy sok ezer más országbelinek – akár tetszett nekik, akár nem – fel kellett állnia a helyéről és tisztelettel kellett adóznia Himnuszunknak, lobogónknak. Azt is

tudtam, hogy tíz és tízmillió ember nézi tévén ezt a jelenetet. Milliónyian olyanok, akik jóformán semmit sem tudnak a mi hazánkról. Szóltak utólag, hogy mintha mozdult volna a szám. Igen. Magamban mondtam – vagy énekeltem? – hogy „Isten áldd meg a magyart..."

*

Egy újsághír az NSZK-ból: Dr. Osztrics István, olimpiai és világbajnok magyar párbajtőrvívó, aki részt vett az 1972. évi müncheni, az 1976. évi montreali és az 1980. évi moszkvai olimpián, letelepedési engedélyt kért. Kijelentette, hogy nem kíván többé Magyarországon élni.

Aranysport – arany nélkül

Kérdés Bábolnán: „Mi történt a világelső magyar vízilabdázókkal, miért esett szét a hetvenes évek aranycsapata?"

Gyarmati Dezsővel, a vízilabdázók akkori kapitányával ültem a moszkvai olimpiai falu egyik szabadtéri presszójában. Olvasmányaim alapján felidéződött bennem a klasszikus Róma fóruma, a Forum Romanum: egyfolytában hullámzott rajta a tömeg, megjelentek a szenátorok bíbor szegélyű, fehér tógájukban, a katonák, a légiósok és magas rangú tisztjeik, a liktorok, a konzulok, a provinciák urai és a plebejusok egyaránt. Mindenki találkozhatott mindenkivel, kicserélődtek a vélemények, kialakultak a viták.

Az olimpiai falu „fóruma" is reggeltől késő estig lüktetett. Csoportok jöttek, mentek, barátok, ismerősök és ismeretlenek álltak szóba egymással. Itt teljes demokratizmus uralkodott, meg lehetett szólítani a „szenátorokat", a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagjait vagy a „provinciák urait", az egyes országok küldöttségeinek vezetőit, a „magas rangú tiszteket", a nagy tekintélyű edzőket és a „plebejusokat", az egyszerű sportolókat, a „nép fiait", akik – hasonlóan Róma plebejusaihoz – azt hallották és hallják minduntalan, hogy értük történik minden...

Szó, ami szó, ebben a faluban valóban ők voltak a központi figurák, értük épült fel egy valóságos városrész. A „fórumot", vagyis a főteret övező épületek helységei az ő életüket tették kellemesebbé. Bizarr fényeffektusokkal tették hangulatossá a diszkót, peregtek a moziban a különböző országokból érkezett filmek, elegáns termekben ülhettek le tanácskozásra a résztvevők, aki pedig istenéhez akart fohászkodni, az felkeres-

hette az egyik szárnyban elhelyezett valamelyik templomot, ki-ki hite szerint, légyen az illető keresztény, buddhista, zsidó, mohamedán.

A négyszögletű főtérről nyíltak a hatalmas ebédlők, tucatnyi fogásból nyújtva válogatást. A térre néztek az üzletek kirakatai, kínálva a szovjet ipar válogatott termékeit – a műszaki cikkektől a szőrmékig – és az import sokféleségét. Gyorsan leszögezem, mindenütt rubelért lehetett vásárolni, csak egy japán sportszerárucég árusított dollárért. A virágok, a presszóasztalok feletti színes sátrak, a kirakatok tarkasága teljesen feloldotta a kőépületek ridegségét.

A több évtizeddel ezelőtti játékok hangulatát ma már lehetetlenség visszavarázsolni az olimpiai faluba, hiszen manapság háromszor-négyszer annyian zsúfolódnak össze, mint régen, ezért szükség van a nyolc-tízemeletes lakóépületekre, a több ezer embert befogadó éttermekre; városnyi, tízezres létszám mellett nincs bensőséges hangulat. De amit meg lehetett tenni az otthonosság érdekében, azt megtették a rendezők. Az előző monstre olimpiákon, Münchenben és Montrealban közel sem sikerült olyan kellemesen oldott légkört teremteni, mint Moszkvában. Jóval kényelmesebbek voltak a szállások, mint legutóbb Montrealban, nem beszélve az 1980. évi téli játékok falujáról Lake Placidben, amit – riasztó ötlettel – egy leendő börtönépületben alakítottak ki.

Nem csupán saját véleményként tolmácsolom ezeket a dicsérő szavakat a moszkvai olimpiai faluról – és hozzátehetem, hasonlókat írhatnék az egyéb létesítményekről, a technikai berendezésekről, a szuperelegáns sajtócentrumokról –, hanem ezen a véleményen voltak az ott járt nyugati kollégák is. Ők kifogásoltak sok mindent, de a feltételeket nem bírálták. Kifogásolták főként a rendőri biztosítást. Valóban nagymértékű volt az ellenőrzés. Végre először minket, újságírókat is oltalmaztak: csak szigorú vizsgálat után juthattunk be a szálláshelyünkre. Teljesen igazuk volt a rendezőknek: nem en-

gedhették meg, hogy valamiféle banditizmusnak essék áldozatul az olimpia. Amióta eluralkodtak a terrorcselekmények a világban, azóta a nagy sporteseményt rendező országok mindegyike megpróbált védekezni ellenük. Ha 1972-ben, a müncheni olimpián a játékok első napjaiban is úgy ügyelnek a biztonságra, mint tették később, akkor nem történik meg az a rettenetes tragédia az izraeli sportolókkal. Tanúsíthatom, hogy Münchenben a játékok vége felé, majd 1976-ban Montrealban ugyanúgy fegyverek védelme alatt folyt az olimpia, mint 1980-ban Moszkvában vagy – s ezt is láttam a saját szememmel – mint folyt 1974-ben és 1978-ban a labdarúgó-világbajnokság az NSZK-ban és Argentínában.

Vlagyimir Popovot, a szervező bizottság első elnökhelyettesét az egyik moszkvai sajtóértekezleten megkérdezték, hány rendőr működik közre az olimpián. Popov azt válaszolta, hogy erre vonatkozóan nincsenek adatai. A kérdező erősködött, mondván, hogy neki rendelkezésére állnak a montreali adatok. Akkor minden rendben van, felelte Popov, Moszkva háromszor akkora, mint Montreal, szorozza be tehát az ottani rendőrök számát is hárommal.

Elnézést a kitérőért, de valahol le akartam írni mindezeket, s emiatt elvettem a szót a magyar vízilabdától, pontosabban Gyarmati Dezsőtől. Még a játékok elején tartottunk ennek a beszélgetésnek az idején, a pólósokból akár olimpiai bajnok is lehetett volna még. De odakinn Moszkvában ezt már kevesen hitték. Faragó Tamás úgy jellemezte ezeket a napokat, hogy a levegőben volt már a kudarc bizonyossága. Gyarmati sem volt túlzottan optimista. Önmagáról beszélt ugyan, de szavaiból következtetni lehetett az egész csapat hangulatára:

– Lemondok, bármi lesz az eredmény. Én már nem akarok kapitány lenni, edzősködni szeretnék. A legszívesebben a válogatott mellett dolgoznék, de úgy, hogy nekem csak a szakmai irányítással legyen gondom. Hosszú ideig működtem kapitányként. A müncheni olimpia után kerültem erre a poszt-

ra, nyertünk VB-t, EB-t, Világ Kupát, olimpiát, mindenfajta aranyat szereztünk, amilyen csak létezett, s ha nem is sikerült hegemóniát kivívni – hiszen értek bennünket vereségek –, mégis egyértelművé vált, hogy 1973 óta a magyarok a világ legjobbjai. Most is nálunk játszanak a világ legjobb pólósai, de ez a csapat már nem a legkülönb a világon. Azzal a vezetési szisztémával, amellyel én dolgozom, négy évnél tovább nem szabad maradni ugyanannál a csapatnál. Ha a játékosok nem cserélődnek, akkor cserélődjék az edző. Montreal után jött el a csere szükségének az ideje, kértem is a leváltásomat vagy pihentetésemet. Ez nem történt meg, és én – nem tettem okosan – maradtam. Aztán jött, ami jött, hulladozott szét a csapat. Nekem többször lett volna lehetőségem, hogy egy-egy esetnél szigorúan közbelépjek, de habitusomnál fogva ezt nem tettem. Ráadásul féltettem is az eredményességet, attól tartottam, hogy ha fellépek valamilyen visszásság láttán, szétrobbantom a csapatot.

A szövetségi kapitány, azaz a vezetőedző ebben látja a felelősségét. Az úszószövetség vezetősége sem szakmai kérdésekben kritizálta meg Gyarmati Dezsőt. Az olimpia után készült egy 36 oldalas jelentés, amelybe az egyik elnökségi tag jóvoltából betekinthettem. (Hivatalosan nem jutott el az újságírókhoz.) Ott a többi között ezt olvastam: „A vezetőedző munkamódszere a személyes jellegű kötődéseiben, mások által nehezen megismerhető kapcsolatokon alapult. Ez kibogozhatatlanná tette edzők, versenyzők, játékosok, játékvezetők kölcsönös viszonyait, kötődéseit." Másutt pedig ezt: „A vezetőedző... a felkészítés utolsó fázisában nem bírt a felmerült problémákkal megbirkózni."

Ez tehát a vezetőedző bűne, ám az olvasót nyilván az érdekli jobban, mik is voltak azok a „felmerült problémák". A jelentés szerint a válogatott keret tagjai között „az érdekviszonyokból fakadóan alkalmi érdekközösségek alakultak". Ebből a tényből kiindulva a szövetségi vezetés határozatban

szögezte le, hogy a jövőben „a külföldi tornákat a szakmai fejlődésre és nem az üzlethálózat fejlesztésére, a harácsolásra kell felhasználni".

Ha már a szövetségi vezetők is ilyen élesen fogalmaznak, akkor azok a „problémák" nem lehettek olyanok, amiket egy ejnye-ejnyével el lehetett intézni.

Máris következik az az óvatosság, amire az előszóban utaltam. Kérem, tekintsen el az olvasó a nevektől, mert nincs semmi bizonyíték a kezemben. Az eseteket, a történeteket játékosoktól, vezetőktől, szemtanúktól hallottam, de azzal a hozzátoldással, hogy ha ezeket megírom, nem állnak ki mellettem, nem tanúskodnak. Ők tudják, miért.

A botrányhalmaz az olimpiát megelőző ausztriai, obertauerni edzőtáborozáson csúcsosodott ki. Valóságos krimit meséltek az ott-történtekről. Egy játékos, egy barátnő (hogyan kerülhetett egy barátnő az edzőtáborba?!) és egy volt pólós betért egy üzletbe. A tulajdonos látta, hogy a „vevők" ezt meg azt fizetés nélkül raknak el, de nem mert szólni, tartva tőle; hogy gengszterekkel áll szemben, akik kést vagy fegyvert rántanak. Amikor a látogatók kiléptek az üzletből, megnézte bérelt kocsijuk rendszámát és azonnal értesítette a rendőrséget. Embereinket a riadókocsi az autópályán érte utol és fülelte le. A rendőrségről egy neves játékvezető, magas beosztású ausztriai tisztviselő mentette ki őket – tekintettel a két ország jó sportkapcsolataira és az elmélyült pólósbarátságra –, aztán még arról is gondoskodott, hogy a hatóságok tussolják el az ügyet.

Amikor hallottam a pletykát – mert annak kell minősítenem, ha nem sikerül dokumentálnom a történteket –, a Sporthivatal egyik vezetőjéhez fordultam, kérdezve: mi az igazság és miért nem járt szigorú szankciókkal az eset? Azt a választ kaptam, hogy hozzá is eljutott a híresztelés. Azonnal jelentést kért a szövetség elnökségétől. A szövetségnek az ügyről nem volt semmiféle információja, az edzőtáborozáson

részt vett válogatott keret kísérői a beszámolójukban nem utaltak semmiféle incidensre. A sportvezető nem hagyta annyiban a dolgot, beszélt bécsi nagykövetségünkkel és egy hazai illetékes szervvel, de a megkérdezettek még csak nem is hallottak az ügyről. Hát persze, hogy nem. Mert ha megtörtént és úgy történt, ahogyan leírtam, akkor semmi nyoma nem maradhatott a lopásnak, az aktákat megsemmisítették, a szimatoló újságírókat elhessegették azzal, hogy ne üljenek fel buta és rosszindulatú híreszteléseknek. Ha pedig valóban csak pletyka volt az egész, akkor még inkább nincs nyoma. A sportvezető mégis behívatta magához a játékost is, aki elmondta, hogy az autópályán valóban üldözőbe vette őket a rendőrség, de nem lopás, hanem közlekedési szabálysértés miatt. Amikor ugyanis elkövették a szabálytalanságot, a rendőr megálljt intett, ők azonban továbbmentek és ezért eredt utánuk a rendőrkocsi.

A kör bezárult. Dokumentálhatóan sehol sincs jelen az igazság, de hogy az obertauerni edzőtáborozáson nem volt minden rendben, az biztos. Nagyot romlott az amúgy is eléggé mérgezett légkör. Faragó Tamás egy nyilvánosságnak is szánt beszélgetésében Obertauernt azok közé a tényezők közé sorolta, amelyek alaposan befolyásolták az olimpiai szereplésüket.

A szövetség elnöksége a pólósok teljesítményének értékelésekor – megállapítva saját felelősségét – jogos mentségként fűzte hozzá: „Konkrét intézkedéseket ... nem lehetett hozni, mivel a csapatvezetői jelentések nem tartalmazták azokat az eseteket, amelyek a morális problémák magvát képezték." Valóban így volt. N. L. küldöttségvezető obertauerni jelentése csupa szépet és jót mondott a pólósokról. De mutatóba álljon itt egy másik példa is:

Az 1979 tavaszán megrendezett Világ Kupa után 14 hónappal, tehát hetekkel az olimpia előtt, megjelent egy válogatott játékos a szövetségben és megvádolta a keret egyik edző-

jét, hogy az a Világ Kupa idején lopott. A vádaskodás oka nyilvánvaló volt: a játékos egy másik edzőt szeretett volna behozni a kerethez és ezért akarta eltávolítani a régit. Megkésett vele. Persze, a bogarat csak betette az illető szövetségi vezető fülébe és az meg is kérdezte a vezetőedzőt, mi az igazság, előfordult-e lopás? „Volt valami ilyesmi..." – hangzott a válasz... Jó esztendővel az eset után, közvetlenül az olimpia kezdete előtt egy „fúrás" hozta csak napvilágra az esetet. Egyébként soha senki sem hallott volna róla semmit: a pólósok őrizték titkaikat, mert tartottak attól, hogy ha csak egyetlen botrányukra fény derül, felgöngyölítik az egész hálózatot.

A pénzszerzés vágya érdekközösségekre választotta szét a játékosokat, üzleti csoportok alakultak ki. Itt-ott valamelyikük lebukott csempészésen vagy a csempészáru eladásakor, de ebből sosem csináltak nagyobb ügyet, a játékos kifizette a hatóságok által kirótt büntetést. Volt miből. A vízilabda-„aranycsapat" tagjai a felfelé ívelés időszakában a medencében küzdöttek a győzelemért és talán – némi hátsó gondolattal – az anyagi elismerésért. A pénz azonban mind nagyobb szerepet kezdett játszani jó néhányuk életében, és a hetvenes évek vége felé már nem csupán a teljesítmény jól megérdemelt jutalmát várták el, hanem maguk agyalták ki a pénzszerzés különféle formáit. Nem állítanám, hogy a sikerkorszakban nem jutottak illegális jövedelemhez a játékosok, de nem ez volt a meghatározó az életükben, és ami fontosabb: első volt a játék, a győzelem, és csak aztán következett az üzlet. Ez a sorrend azonban később megfordult, és az „üzleti vállalkozások" is mind merészebbek lettek, mind súlyosabban ütköztek a törvényekbe. (Regénybe illő szélhámosságokról is tud a fáma: az egyik pólós állítólag eladta egy svédnek a Bánffy-hajszesz ottani forgalmazásának a jogát. A svéd azóta is várja a hivatalos értesítést.) Az érdekcsoportok élesen szembekerültek egymással, játékos játékossal nem állt szóba,

és – ahogyan az uszodában mondják - jó néhányan nem beszélő, hanem csak passzoló viszonyban voltak egymással.

Szívós Istvánnak volt egy szinte klasszikussá vált meghatározása a válogatott csapat pályafutásáról: „Összejött annak idején hét szegény ember és szövetkezett arra, hogy nagy csapatot alakít. Ma pedig hét gazdag ember veszekedése züllesztí szét ugyanezt az együttest."

Klikkekre szakadt csapattal, saját üzleteivel elfoglalt, a törvénysértések következményeiből kimászni akaró és – sok segítséget kapva – nagy nehezen kimászó játékosokkal készült a magyar póló a moszkvai olimpiára.

Akinek nem volt vaj a fején, azt is alaposan megviselte a kriminális légkör. A csapat extraklasszisai közül leginkább talán Molnár idegrendszerét tépázták meg a belső harcok, amelyekben ő ugyan nem vett részt, de hatásuk alól nem tudta magát kivonni. Az olimpia után azonnal elköszönt a válogatottól. Ő volt egyébként az egyetlen, aki a medencében képes volt magát túltenni a sportmorált és az emberi erkölcsöt figyelembe nem vevő maffiaháborúkon, és csodálatosan védett az olimpián. Szívós István és Faragó Tamás szintén nem az üzletelésre fecsérelte erejét, de ők már egy vert hadsereg tagjaiként játszottak. Szívós nemhogy javítani tudott volna a gyorsaságán a felkészülés alatt, hanem még lassúbbá vált, Faragó pedig – ő maga fogalmazott így – próbálta magát érzelmileg távol tartani az olimpia előtt történtektől, de anélkül, hogy észrevette volna, a bőrén át szívódott fel minden az idegeibe. Ő egészen 1979 őszéig nem készült a válogatottal, mert egy évre eltiltották, sőt három hónapon át az uszodát sem látogathatta. Megpofozta Markovits Kálmánt. Azért, mert kioktatta őt a fegyelmi tárgyaláson. Faragó felháborodott az eltiltás miatt, mert pontos tudomása volt arról, hogy egyik-másik játékostársa mennyivel súlyosabb sportszerűtlenséget, illetve pontosabban szólva, milyen törvénytelenséget úszott meg büntetés nélkül.

Kapitány és játékos között is megbomlott az összhang. Az edzéseken sokszor olyan hangnemben üvöltöttek egymásra, hogy mindenki úgy érezte, a következő másodpercben kitör a verekedés. Gyarmati Dezső ezeket az incidenseket azzal magyarázta, hogy már nem látott más kiutat a játékosok felrázására, a letargia megszüntetésére. Edzésről edzésre unott volt a hangulat és ezért szándékosan provokálta pólósait. Lehetséges. De az már ténykérdés, hogy ez az egyébként nagyszerű edző, aki képes volt a csúcsra emelni a magyar vízilabdázást, az olimpia előtti időszakban elbizonytalanodott, elvesztette határozottságát. Nyilván érezte, hogy baj van, s egyik nap ilyen, a másik nap olyan megoldásra gondolt. Visszahívta például a válogatottba Görgényit, aki ugyan már egyszer az utolsó pillanatban lemaradt egy világversenyről, de az olimpia érdekében elfelejtette a sérelmeit: azonnal rendelkezésre állt, lemondta még a tuniszi útját is. Aztán nem lett válogatott. Kuncz háromszor került be a csapatba, háromszor került ki, de aztán utazhatott az olimpiára.

Kinn az olimpián még feszültebbé vált a viszony kapitány és játékosai között, az utolsó meccsek egyikén a csapat fele a szünetben már oda sem úszott a kapitányhoz, akinek egyik segítője, Lemhényi eközben nem a parton, hanem a lelátón foglalt helyet. Hogy milyen lehetett a viszony vezetőedző és játékosai közt, arra utal az 1981. évi magyar bajnoki döntő a Vasas és a BVSC között. Gyarmati csak 1980 végéig töltötte be a szövetségi kapitányi tisztet, 1981-ben elszerződött a BVSC-hez, és csapata – ez is igazolja Gyarmati szaktudását – a jóval erősebb játékosanyaggal rendelkező Vasassal az utolsó meccsig versenyben volt. Amikor az egy góllal megnyert mérkőzés után a Vasas játékosai a medence közepén önfeledten örvendeztek, Faragó odaúszott a parthoz, s addig gúnyolta exedzőjét, amíg ki nem hozta a sodrából. Gyarmati be akart ugrani a vízbe, hogy elégtételt vegyen magának. Négyen fogták le...

Ekkor már dr. Mayer Mihály volt a szövetségi kapitány. Személyében a lehető legjobb szakembert választotta ki a szövetség. Neki jutott az az áldatlan és hálátlan feladat, hogy a szétzilált és morálisan mélypontra jutott magyar válogatottból újra csapatot formáljon. Az olimpián keservesen bronzérmet nyert együttesből Molnár Endre és Szívós István visszavonult, a Moszkvában szerepelt többi klasszist Mayer újra beválogatta, közülük azonban a szövetség elnöksége nem fogadta el Csapó, Gerendás és Somossy kerettagságát. Miután azóta eltelt egy kis idő, most már leírhatom, hogy itt munkamegosztás történt a szövetség és a vezetőedző között. Az elnökség vállalta, hogy ő lesz a „rossz fiú", nehogy Mayer már az induláskor szembekerüljön a játékosaival. A kapitány, amikor kijelölte a keretet, jól tudta, hogy ez a három pólós egyelőre semmiképpen sem szerepelhet, de nevük mégis felkerült az általa készített listára. A pólósokkal csínján kell bánni... A szövetség a három játékost morális okok miatt állította félre, később azonban Gerendás és Somossy, majd végül Csapó is visszakerülhetett a legjobbak közé. Bízom benne, hogy ezt eredetileg is így tervezte a szövetség elnöksége, nem pedig a régi nótát újította fel, hogy az eredményesség érdekében egészen mélyre lehet süllyeszteni az erkölcsi normákat. Feltehetően nem ez volt a döntés magyarázata, hanem az, hogy egyikük sem követett el olyasmit, ami miatt tartósan el kellett volna vágni előlük a válogatottba visszavezető utat.

Mayer csapata felette kínos vereséget szenvedett el 1981 tavaszán az Egyesült Államokban rendezett Világ Kupa-tornán. Nem tudom az idejét, mikor bántak így el magyar pólósokkal. Talán soha. A Világ Kupa után Gerendás és Somossy visszakerült a keretbe, Horkay és Faragó azonban bejelentette, hogy nem kíván tovább szerepelni a válogatott csapatban. Hosszas vitát váltott ki ez a váratlan bejelentés. Ma sem tudom, mi állt mögötte. De azt tudom, miként próbálták megváltoztatni a két játékos elhatározását. Horkayt válaszút elé

állították: vagy visszatér a válogatottba, vagy elveszti az élsportolónak járó kedvezményeket. Ez havi ötezer forintot jelentett. Horkay döntött: visszatér! Az 1981. évi EB-n, szeptemberben Splitben már ott volt, és – bár sérülése gátolta így is tett azért, hogy a jócskán kicserélődött és a réginél morálisan jóval határozottabb tartású válogatott bronzérmet szerezzen.

Azt mondta Mayer Mihály, hogy ha Faragó ott van Splitben, az első helyért is harcban lehetett volna a magyar együttes. De Faragó nem volt ott. Szakított a válogatott csapattal, csak a klubjában játszott. Hogy miért?

– Elég sok összetevője van az elhatározásomnak s úgy érzem, ezek nem tartoznak a nyilvánosság elé. Csupán annyit jegyeznék meg, hogy 1981 tavaszán, a Világ Kupa tornát követően elsősorban csak pihenni akartam, a visszavonulásról tett kijelentésemet nem tartottam véglegesnek. A szövetség magatartása azonban véglegessé tette az elhatározásomat. Hangsúlyozom, nincs szó személyi ellentétekről, az a stílus alakította ki álláspontomat, amelyet velem szemben alkalmaztak.

Ütközne az újságíró etikával, ha leírnám, amit Faragó a döntésével kapcsolatosan, magánbeszélgetés jelleggel elmondott, de azt elmondhatom, amit nem tőle tudok. Faragó súlyosan megbántódott amiatt, hogy a szövetség a bejelentését követően megvonta tőle a nemzetközi kategóriával járó juttatást. A rendelkezések szerint az a sportoló, akit nemzetközi osztályba sorolnak, két éven át akkor is kapja a havi járandóságát, ha közben nem erősíti meg a minősítését, netán vissza is vonul. A sportvezetés azért hozta ezt a humánus határozatot, hogy megkönnyítse az élversenyzők számára a „civil" pályakezdés nehéz időszakát.

Molnár Endre vagy Szívós István a visszavonulása után is havonta felvehette a rendeletileg neki járó összeget, Faragó nem. Jogilag nem támadható ez a döntés, mert ez a pénz

nem jár a sportolónak, hanem *adható* neki. Faragó helyzetét úgy értékelték az illetékesek, hogy ő nem vonult vissza, mégsem játszik a válogatottban, tehát nem indokolt az anyagi juttatás. Kérdéses, hogy okos volt-e ez a döntés. Ugyanis szakadékká mélyítette a távolságot Faragó és a válogatott között. Úgy érzem, Faragó merev állásfoglalása sem teljesen védhető, de az is biztos, hogy egy rugalmasabb sportvezetői magatartás nem állította volna ilyen helyzet elé a magyar pólót.

Egyébként is kérdéses, vajon kényszeríthető-e arra a játékos, hogy szerepeljen a válogatottban. El lehet-e és el szabad-e fogadni azt a nézetet, hogy klubban igen, válogatottban nem. A montreali olimpia után Sárosi és Cservenyák mondott búcsút, feltehetően azért, mert – vérbeli sportemberek lévén – képtelenek voltak elviselni a válogatottra jellemző klikkharcot. Akkor is folyt a vita arról, vajon nem lett volna helyesebb, ha maradnak mindketten és belülről próbálnak tenni az egység helyreállítása érdekében. Lehetett megfutamodásnak minősíteni a döntésüket, lehetett erkölcsi tartásnak venni. Kettőjüket Gyarmati a moszkvai olimpia előtt egyébként többször is kérte elhatározásuk megmásítására. Cservenyák hajlott is volna a szóra, de miután még azt is várták tőle, hogy beszélje rá Sárosit a visszatérésre, nem lett a dologból semmi. Cservenyákot aztán 1981-ben Mayer visszahívta, és a kapus eleget tett a hívásnak; 1982-ben történt visszavonulásáig erőssége volt a válogatottnak.

Senki nem haragudott Magyar Zoltánra, hogy a moszkvai olimpia után szakított a sporttal. Pedig Magyar jó pár évvel fiatalabb, mint Faragó. Jogilag egyébként sem marasztalható el senki azért, mert nem vállalja a válogatottsággal járó többletmunkát. Etikailag viszont elítélhető az a sportember, aki a válogatott hívását nem megtiszteltetésként, hanem terhes feladatként fogja fel és nem is vállalja. Csakhogy nagy a különbség sportoló és sportoló között. Aki éveken át tisztességgel, be-

csülettel küzdött a magyar sportért, aki – úgymond – kiegyenlítette a számláját, az más elbírálás alá esik, mint aki csak kapott és ezért semmit sem adott. Aki nem csinálta maga is, nehezen tudja elképzelni, mekkora idegfeszültséggel jár egy-egy válogatott mérkőzés és még kevésbé azt, hogy mit jelent, ha egy csapatjátékban egyetlen embernek több játékosra eső terhet kell cipelnie. Történhet úgy, hogy egyszerűen nem megy tovább...

Faragó játszott a bajnokságban. Remekül. Csapata, a Vasas 1981-ben is első lett a „világ legerősebb bajnokságában". Azért tettem idézőjelbe ezt az epitheton ornanst, mert attól tartok, éveken át túlságosan szépre festettük a legjobb magyar vízilabdacsapatok küzdelmét. Nem egy szakvezető jelentette ki, hogy a mi bajnokságunk a legnívósabb a földkerekségen. Jómagam nem vagyok pólósszakember, nem kísértem figyelemmel sem a Szovjetunió, sem Jugoszlávia, sem az NSZK bajnokságát, de attól tartok, hogy a miénk csöppet sem különb, mint az övék. Szakmailag csupán az eredményekből tudom levonni a tanulságokat. Amikor kivált a magyar válogatottból Molnár, Szívós, Csapó, Gerendás és Somossy, a kapitány nem tudott ütőképes játékosokat állítani a helyükre. A „világ legerősebb bajnoksága" csak másodvonalbeli pólósokat termelt ki, akiket csúnyán elpáholtak Amerikában. Egy különlegesen magas színvonalú bajnokságra épülve a válogatott játszva elviselte volna a nemzedékváltást.

De már azért sem lehetett olyan nagyszerű a mi bajnokságunk, mert évről évre fertőzték a bundák. A vezetés egyszer próbált szigorúan fellépni a pontok adásvétele ellen, de az is rosszul sikeredett. A döntés értelmében a tatabányaiak kiestek. Persze, prüszköltek, teljes joggal, mondván, hogy abban a bajnokságban volt seregnyi más bunda is, ám ezeket elkenték, és csak akkor léptek fel, amikor ebből a Tatabányának lett kára. Hát igen. A kristálytiszta logikával gondolkodó gyerek is rettenetesen megdöbben, ha a csínytevését ötször elné-

zik, aztán hatodszor elpáholják ugyanezért. Ha egy bajnokságban nem büntetik az első bundát, akkor hiányzik az erkölcsi alap az ötödik vagy a tizedik bundázás elmarasztalására. Alighanem érezték a dolognak ezt a fonákját a vezetők, mert végül is szétvágták a gordiuszi csomót: érvényben hagyták ugyan az ítéletüket, de felemelték az OB I létszámát és a tatabányaiak nem estek ki.

Az 1981. évi bajnokságot „bundamentesre" tervezték. Rájöttek a szövetségben, hogy senki nem hallgat a tiltó szóra, senki nem ijed meg a legeslegeslegszigorúbb fenyegetésektől, hanem mindenki vidáman bundázik tovább. Pontosan tudták a szövetségben, melyik mérkőzés végződött megegyezéssel. Akadt budapesti nagyegyesület, amelyik bejelentette, hogy vízilabdacsapatuk vezéregyénisége eladta a meccset, aztán a klub visszavonta a bejelentést, mert a játékos közölte, hogy amennyiben fenntartják a vádat, egyesületet változtat és viszi magával társait is. Játszott egymással két szomszéd város csapata az 1980. évi bajnokságban. Egyértelmű volt, hogy bundázik a két együttes. A meccs után a szövetség vezetői megkérdezték a játékvezetőt, hogy látta-e, mi történik a vízben. „Igen" – hangzott a válasz. „Akkor miért nem fújta le a meccset?" „Mert amikor észrevettem, mi történik valójában, már csak 40 másodperc volt hátra a játékból." A bírót eltiltották, de a bundaeredményt jóváhagyták.

Bizonyítékok nincsenek. A jól értesültek tudják, hogy melyik csapat mennyi pénzért vett mérkőzést, a játékosok egymás között nyíltan beszélnek a bundákról, de a hivatalos megkeresésekre nincs válasz. Mindenfelé nyílnak utak, de mind zsákutcába torkollnak. A tatabányaiak kiesését okozó ítéletet követően a szövetség is óvatosabbá vált: nem akarja úgy elmarasztalni az egyik bűnöst, hogy a másikat közben futni engedje. Az lenne a tisztességes – és ezt jól tudják a szövetségben –, ha mindegyik bűnös megkapná a magáét, de erre még csak remény sincsen. Annyit tud tenni a vezetés, hogy

áttételesen büntet. A Vasas az 1980. évben MNK-mérkőzésen alulmaradt az Izzó ellen. Minden bennfentes biztosra vette, hogy ez a vereség bekövetkezik, mivel az előző esztendőben a Vasas „adósságba" keveredett az Izzóval szemben. Mielőtt bárki is feljelentene rágalmazásért, gyorsan leírom, hogy nem vádolom bundázással a két csapatot. A szövetség sem vádolt, egyszerűen nem járult hozzá, hogy a Vasas kihasználja egyik külföldi kontingensét. Mégsem lehet elengedni más országba egy ilyen gyenge formában levő csapatot és kitenni a vereségnek...

Bundázott az NB I minden csapata, és ezért született meg 1981-ben az a döntés, hogy a bajnokság első két fordulójában oda-vissza mérkőznek egymással az előző esztendőben az 1–7. és 8–14. helyen végzett együttesek, tehát először az „alsóházbeliek" kerülnek szembe a „felsőházzal". A második fordulóra összpontosították a fontos mérkőzéseket, gondolván arra, hogy ezeken a bajnoki tétre és kiesésre menő meccseken mindegyik csapatnak rendkívül fontos a pont, nem tudja őket áruba bocsátani. Valóban tisztább lett a bajnokság, az első helyek és a kiesés sorsa a medencében, jó küzdelemben dőlt el. Okosan döntött a szövetség: ha már nem tud büntetni, igyekszik olyan helyzetet teremteni, hogy ne is legyen szükség a büntetésre.

Időközben dr. Mayer Mihály tovább formálgatta a válogatott csapatot. Az 1982. évi barátságos meccsek gyengécskén sikerültek, pedig a játékosok a szívüket is magukkal vitték a mérkőzésekre. Az újra visszahívott Csapó Gábor például olyan ambiciózusan küzdött, mint amikor először került a legjobbak közé, de a csapat többi régi játékosa is – a mellékjük került fiatalokkal együtt – a tőle telhető legtöbbet igyekezett tenni a sikerekért. Úgy tetszett, mindhiába az igyekezet. Az 1982. évi ecuadori VB-n azonban váratlanul önmaga fölé nőtt a csapat: bár „csupán" ezüstérmet nyert, a külföldi szakvélemények szerint a magyarok játszották a leg-

jobb vízilabdát a világbajnokságon és csak egy szerencsétlen időmérői hiba – egy időn túl esett gól – fosztotta meg őket az aranyéremtől.

Ha el is ültek a viharok a medencében, a vízilabdázás betegségeinek kórokozói továbbra is ott lebegnek a vízben. Nem kell más, csak valami kellemesen langyos táptalaj és újra fertőzővé válnak, ismét elhatalmasodnak. Kellene valamiféle ellenszérum...

Elviselni az elviselhetetlent

Kérdés a Villamosenergia-ipari Kutató Intézetben: „Mi az oka annak, hogy Magyarországon egyre kevesebb a nemzetközi színvonalú úszók száma, holott mind több az uszoda, mind több a versenyszakosztály?"

A magyar úszók is ugyanabban a vízben edzenek, amelyikben a vízilabdázók. Szerencsére – de ezt azért gyorsan lekopogom – ők immunisak a pólósokat támadó, speciális kórokozókkal szemben. Rajtuk eddig nem fogott a fertőzés. Talán azért nem, mert az úszók világa sajátos világ, oda csak az hatolhat be, akinek engedélyt adnak a bejutásra. A kórokozók nem kaptak engedélyt.

Támasztjuk a moszkvai uszoda falát egy újságíró kollégával és Vermes Albánnal, az olimpiai ezüstérmes mellúszóval. Várjuk az egyik magyar versenyzőt, akinek a doppingvizsgálathoz szükséges produktumot órák óta nem sikerült előteremtenie. Vermes mesél, eredeti humorával fűszerezve a mondandóját:

– Esküszöm rá, a versenyek előtt elszántam magam, hogy ha jó eredményt érek el, meg nem köszönöm Széchy Tamásnak a munkáját. Évek óta érlelődött bennem ez a dac. Én gyötrődtem az uszodában, ő mennydörgött és követelődzött. Ott nem szólhattam egy szót se, nem küldhettem el békésebb tájakra, csak gyülemlett bennem a méreg. Úszok másfél perces százakat vagy nyolcvanat egymás után, néhány másodperces pihenőkkel. Két órán át csak kéz és láb, kéz és láb. Az ötvenedik után már úgy érzem, nem bírom tovább, nincs levegőm, nem húz a karom. Lila és vörös karikák táncolnak a szemem előtt, de úszom és úszom. Végre kész vagyok az adaggal. Széchy odahajol a medence fölé és monoton hangon közli: „Ez semmi sem volt. Még két órán át maradsz!" Nyer-

tem egy kétszáz méteres versenyt Párizsban. Sűrű ott a mezőny, nem akárkinek adatik meg győzni. Nekem sikerült. Majd szétvetett az öröm. Vártam Széchyt, mit szól majd, hogyan ölelget, miként dicsér. Jött is, de köszönet nem volt benne: „Fiam, neked csak egyvalamivel szabad törődnöd, a holnapi 100 méteres számmal." Lekonyultam, de nemcsak én jártam így. Nem kivételezésként ért ennyi öröm... Az egyik sorstársam a 200 méteres gyorsúszásban végre eléri azt az időeredményt, amit rég áhított, amit nagyon vártak tőle. Széchy meg is dicsérte. Imigyen: „Derék dolog, egészen rendes lenne ez az eredmény az 1500 méteres távon, részidőként..." Soha semmivel nem elégedett ez az ember, mindig többet akar edzésen és versenyen is. Most itt, Moszkvában, beúsztam másodikként a célba. Kancsalul sandítottam ki Széchyre, vártam a lehangoló megjegyzését. Nem hittem a szememnek. Csak pislogtam és pislogtam, élesre állítgattam a szemgolyóimat: Széchy sírt örömében! Akkor ébredtem rá, mi történt. Neki négy éve minden eredmény mellékes volt, ő csak az olimpiára készült. Azt akarta mindenekfelett, hogy itt érjünk el sikert. Nyert! Persze, hogy elfeledtem minden előző fogadalmamat és megköszöntem, amit értem tett. Húszévesen, katonaként kerültem Pestre. Igaz, bajnok és rekorder voltam, amikor a versenyzőjévé váltam, de micsoda pocsék időket úsztam. Gondoltam, mit is akarhatok én ilyen korban, húszévesen, ennyire lemaradva. Széchy szerencsére akart valamit, és íme, itt az eredmény...

Igen, „a" Széchy. A müncheni olimpiát követő esztendők óta a magyar úszósportról nem lehet személyének említése nélkül szólni. Ha vihar van a sportágban, az körülötte dúl, ha valaki vihart kavar, akkor az bizonyosan csak ő lehet. Nincs a sportágban olyan, aki közömbös lenne iránta: vagy nagyra becsülik és tisztelik, vagy gyűlölik és ellenségnek tartják. Azok vannak a legkevesebben, akik szeretik. Ugyanis nagyon kevescket enged emberileg is közel magához. Ő úszóedzőként van

jelen hajnaltól késő estig a Komjádiban, edzői minőségében veszekszik, érvel, kiabál, követel, de emberi arculatából – magányosságából, érzékenységéből, mélyen érző, sokszor álmodozó és naiv hittel teli személyiségéből – jóformán semmit sem mutat.

Felejthetetlen sikerek kísérték pályafutását és egy nagynagy kudarc árnyékolta be: versenyzői egyetlen érmet sem szereztek a montreali olimpián. Sok minden közrejátszott ebben, a többi között az, hogy Széchy a montreali játékok évében elvállalta a szövetségi kapitányi tisztet és nem úgy foglalkozott úszóival, mint addig. Ő másként indokolja a váratlan lemaradást. Már annak idején, Montrealban is az volt a véleménye, amit itthon, hosszas elemzés után csak megerősített:

– Állítom, hogy hibátlanul sikerült a felkészülésünk, a versenyzők életük legjobb formájához közelítettek. De aztán megbomlott a felkészülés egyensúlya. Az elutazás előtt az Ifjúság Szállóban edzőtáboroztunk, ahol hajnalig szórakoztak a vendégek, a mieink nem tudtak pihenni, idegileg, fizikailag romlott az addigi kitűnő állapotuk. Három héttel a játékok kezdete előtt már Montrealban voltunk. Ott feleannyit edzettek az úszók, mint amennyit kellett volna, kriminális volt a szállásuk, emeletes ágyakban, kényelmetlenül aludtak, ha tudtak. Szabad idejükben csak tengtek-lengtek a ridegre sikerült olimpiai faluban. A sportvezetés felajánlotta, hogy Hargitayval és Verrasztóval költözzünk el kényelmesebb szállásra – ezt tették más országbeliek is esélyes versenyzőikkel –, de én nem tartottam becsületesnek a kivételezést. Lehetséges, hogy nem döntöttem okosan, a két versenyző és a magyar sport érdekében túl kellett volna tennem magam azon, hogy néhány úszónk netán igazságtalannak érzi lépésünket. Ha elköltözünk, Hargitay és Verrasztó legalább pszichikailag nem roppan össze.

A montreali olimpia eredménye ismert: a két magyar világcsúcstartó és világbajnok még csak éremhez sem jutott.

Úgy mondják, hogy a margitszigeti Sportuszodában a kudarc hírére egyesek pezsgőt bontottak. Széchy nem haragudott, nem forralt bosszút. Lemondott a kapitányi tisztéről, visszahúzódott, nem nyilatkozott senkinek, mondván, hogy beszéljenek azok, akik jobban értenek az úszáshoz és mutassák meg eredményeikkel, miként kell végezni az edzői mesterséget.

Egy kitűnő szakember, Tóth Ákos vette át tőle a kapitányi tisztet. Ő nem dolgozik vezetőedzőként, ő csak szervez, összehangolja a munkát, kiválasztja segítőtársait. Az első dolga volt, hogy felkérje Széchyt, dolgozzanak együtt. Tóth Ákos egyénisége, higgadt józansága olyan légkört teremtett az uszodában, amely nem kedvez az áskálódásoknak, a féltékenykedéseknek, viszont ideális feltételeket teremt a munkához.

Mikor Tóth Ákos kiutazott a csapattal a moszkvai olimpiára, megkérte Kiss Lászlót, a Bp. Spartacus vezetőedzőjét, hogy ha lesz magyar úszógyőzelem a játékokon, az ő költségére hívja meg pezsgőre az 1976-os kudarcnak örvendezett edzőkollégákat. A pezsgőzés ezúttal elmaradt. Pedig lett olimpiai győztese úszósportunknak: az akkor 17 esztendős Wladár Sándor. A Széchy-tanítványok addig négy felnőtt Európa-bajnoki, négy felnőtt világbajnoki, 12 ifjúsági EB-aranyhoz jutottak, és betetőzésül következett végre az olimpiai bajnoki cím!

Montrealban kizárólag a Széchy-iskola képviselte a magyar úszósportot. A lemaradást követően Széchy Tamáson csattant az ostor és nem azokon az edzőkön, akik még odáig sem jutottak el, hogy versenyzőik helyet kapjanak az olimpiai csapatban. Hasonló volt ez a helyzet ahhoz, amikor egy értekezleten a jelenlevőket szidják meg amiatt, mert sokan távol maradtak. A moszkvai játékokon szerepelt tizenhárom tagú csapatba kilencen kerültek a Széchy-iskolából, de három másik klub is adott versenyzőt a válogatottba. Kettőt a Kiss László szakmai irányítása alatt dolgozó Spartacus (közülük

Dzvonyár ötödik lett), egyet az Eger SE (vezetőedző Visontai József és Gyergyák Magda), egyet a BVSC (vezetőedző Littomeritzky Mária). Volt még válogatott kerettagja az FTC-nek (vezetőedző Székely Éva), de a ferencvárosi úszó nem jutott el Moszkvába.

Vajon mi történik a többi, mintegy 110 szakosztályban?! Miként fordulhat elő, hogy a sokszáz nyitott és hatvan fedett uszoda, a hatvan fedett tanmedence közül mindössze kettőből-háromból kerülnek ki nemzetközi színvonalú úszók?! Felveszi a fizetését Magyarországon jó néhány száz edző, elköltenek rengeteg pénzt a mintegy ötezer (!) igazolt versenyzőre, úszik, isten tudja, hány tízezer gyerek, és sehol semmi. Legfeljebb pezsgőbontás...

Kétségtelen, hogy nem olyan egyszerű világklasszisokat nevelni. Az úszásban igen nagy a konkurrencia: Európa minden országában a legfontosabb sportágak közé sorolják, kivételesen nagy a tekintélye az Egyesült Államokban, Észak-, Közép-, illetve Dél-Amerika számos országában – így Kanadában, Brazíliában, Argentínában, Mexikóban, Ecuadorban –, olimpiai győztesek egész sora nevelkedett Ausztráliában, Japánban. Miért éppen a magyarországi ötezerből kerüljön ki egy nagy bajnok, amikor az Egyesült Államok egyetlen nagy városában úsznak és versenyeznek ennyien. Hogy mégis vannak magyar extraklasszisok, az csupán néhány edző hallatlanul magas színvonalú tevékenységének és fanatizmusának tulajdonítható.

Elképesztő, mit kell ma produkálnia egy úszónak, hogy a nemzetközi élvonalba kerüljön. Rengeteget edzettek a versenyzők már az ötvenes években is. Szőke Kató 1:06.8 perces idővel nyerte a 100 méteres gyorsúszást 1952-ben a helsinki olimpián; a moszkvai játékok évében a 12 évesek korcsoportjában csak negyedik lehetett volna ezzel az idővel. Székely Éva, aki csak az úszásnak élt, 2:51.7 perc alatt pillangózta végig a 200 méteres távot: ilyen időeredménnyel ma a 10–11

évesek között lehetne csak sikert elérni. De előszedhetek tíz évvel későbbi eredményt: Katona József 1962-ben 17:49.5 perccel nyerte meg az 1500 méteres gyorsúszás Európa-bajnokságát. Kérdeztem a hátúszó Wladár Sándort, hogy a számára idegen úszásnemben milyen teljesítményre lenne képes. Kiderült, hogy 16 perc körüli idő alatt ússza le ezt a távot, majd két perccel gyorsabban, mint Katona. Az előző évek nagyjai ugyanúgy a maximumot nyújtották képességeiknek, mint a maiak, s még csak azt sem lehet mondani, hogy kevesebb időt töltöttek az uszodában. Csakhogy az akkori edzésmódszerekkel egyszerűen nem lehetett többet kihozni belőlük.

Az edzésidőket nem lehet a végtelenségig nyújtani, elképzelhetetlen, hogy valaki napi 24 órákat ússzon. Tehát az uszodában töltött napi 5–6 órába kell belesűríteni mind többet és többet. Wladár egy edzésen 5 másodperces pihenőkkel úszott le 100×100 métert háton, meghatározott szintidők alatt, olyan iramban, hogy bármelyik 100 méterével 1932-ben olimpiai bajnokságot nyerhetett volna. Úgy tetszik, képtelenség ennél nagyobb terhelést kiróni egy versenyzőre. Széchy azonban már az olimpia óta is változtatott a módszerén, igyekszik még többet és többet belezsúfolni az edzésidőbe. Nem kell egymás után százszor végigúszni a 100 métereket, elég 16-szor, de úgy, hogy az első százat mindjárt gyorsan kell leúszni és a többit még gyorsabban. Fokozatosan, távról távra mind jobb idővel kell végezni és mind rövidebbé válik a száz méterek közötti pihenőidő. De hogy a versenyző erre az igénybevételre képes legyen, ahhoz kellettek az előző 100×100 méterek.

Széchy hallatlanul gondosan felépített edzésterv szerint dolgozik. Lakása telis-teli van dossziékkal, minden versenyzőjének összegyűjtötte az adatait. Meg tudja mondani, hogy az illető úszó mondjuk 1977. május 17-én milyen terhelést kapott, és azt is, hogy az úszó miként reagált a terhelésre. Preci-

zen felvázolja, hogy az adott edzésciklusok milyen eredményt hoztak ki a versenyzőjéből, milyen az az optimális munka, amely kiváltja a legjobb teljesítményt.

Az edzésmódszereit tulajdonképpen bárki átveheti Széchytől és a recept szerint pontosan elvégeztetheti versenyzőivel az előírt edzésadagokat. Ha tudja. Ismerek edzőt, aki próbálkozott is ezzel. Ment egy ideig a munka, aztán észrevette, hogy a versenyzői egyszerűen nem képesek a feladatok végrehajtására. Eltorzult arccal, szédelegve másztak ki a medencéből, teljesíthetetlennek minősítették a követelményeket. Pedig előzőleg megszokták a napi 5–6 órás edzéseket, de azt nem, hogy minden egyes edzés kín és gyötrelem legyen a számukra.

Különlegesen határozott és szuggesztív edzői egyéniség kell ahhoz, hogy végre lehessen hajtatni az elképesztő igénybevételt jelentő edzésfeladatokat: nem egyszer, nem tízszer, hanem nap mint nap, egész esztendőn és megint, megint, újabb esztendőkön át. Egyszeri kínt és fájdalmat még csak-csak elvállal az ember, de hogy ez legyen az élete?...

Másként viszont nem megy. Wladár Sándor olimpiai bajnok, kétszeres EB-győztes azt mondja, hogy a mai úszósportban nem az alkat, a fizikai felépítés, a kitűnő mozgáskoordináció a meghatározója a tehetségnek, hanem elsősorban a tűrési képesség. Lehet valaki a legcsodálatosabb tehetsége az úszósportnak, ha nem rendelkezik magas fokú tűrőképességgel, ha nem bírja elviselni az edzések éveken át tartó monotonitását és a vele járó sok gyötrelmet, akkor semmi sem lesz belőle. Csak az ér el eredményt, aki képes elviselni az elviselhetetlent.

Hogy erre képes legyen a versenyző, ahhoz kell Széchy. Erőteljes termetével ott magasodik a medence felett, inkvizítorként követel, s hangja betölti az egész csarnokot. Egyszerűen nem lehet ellenkezni vele. Mióta ismerem, minden egyes edzésén képes túlfűtött hangulatot teremteni. Hogy nem fá-

radt ebbe bele, az teljesen érthetetlen a számomra. Lehet lelkesedni egyszer, tízszer, százszor, de tizenöt éven át, minden áldott napon? Nem tűr ellentmondást és meghátrálást. Nincs tanítványa, aki ne kapott volna tőle egy-egy fülest, és nincs úszója, aki ne érezte volna úgy, hogy ezt a Széchyt el kell törölni a föld színéről, be kell vágni az uszoda vizébe, megtaposni és otthagyni a medence fenekén.

Mélységesen elítélem a testi fenyítést, de ha az uszodára gondolok, meginog bennem az elmarasztaló vélemény. Ebben a sajátosan zárt világban mások a normák, mint a szürke, mindennapi életben. Ebben a légkörben pattanásig feszülnek az idegek, s a magasfeszültségnek ki kell sülnie; égetnie kell a kipattanó szikrának, nehogy a feszültség öljön. Nincs versenyzője Széchynek, aki még másnap is haragudott volna mesterére, mert az meglegyintette őt. Nem szülői kényszerrel odaerőszakolt gyerekekről van szó, hanem érett versenyzőkről, netán világhírességekről, akiknek egyetlen szavukba kerülne, hogy elkerüljenek Széchytől. De nincs olyan befutott magyar úszó, aki más edzőt választott volna, mindannyian ragaszkodnak Széchyhez, mindannyian azt vallják, hogy nélküle képtelenek lettek volna hasonló eredményt elérni.

Széchy Tamás teljesen egyedi jelenség. Őt utánozni és követni nem lehet. Bármennyire széles is a válla, az egész magyar úszósportot képtelen cipelni rajta. A legtöbb, amit tehet, hogy kinevel egy-egy extraklasszist. Eddig jelentkezett Hargitay, Verrasztó és Wladár Sándor, aztán bizonyára majd jelentkezik ismét valaki. Talán a kis Darnyi Tamás, aki 1981-ben zsebre vágott négy aranyat az ifi EB-n. Ám ez még nem a magyar úszósport! Az uszodák összességében lehetne csak felélesztení ezt a sportágat. Senki nem kívánja, hogy Magyarország versenyben legyen az Egyesült Államokkal, a Szovjetunióval, az NDK-val, de azt igen, hogy legyen egészséges és fejlett úszósportja. Mert egyelőre nincsen.

Úsznak szerte az országban gyerekek és ifjak, aztán, mire a

felnőtt korosztályba érnének, nyomtalanul eltűnnek. Nincs annyi felnőtt úszónk, mint Liechtensteinnek! Az 1981. évi országos bajnokságra a százná! több szakosztály mindössze hatvanhat 16 éven felüli úszót tudott rajthoz állítani, holott a szövetség kényszerűségből kőkorszakbeli nevezési szinteket állapított meg. Tizennyolc éven felüli úszónk – írd és mondd! – összesen 29 van!

Attól tartok, túlságosan korán fogják be a gyerekeket az intenzív edzésmunkába. Hargitay András tízévesen tanult meg úszni, a mai hatévesek többet edzenek, mint ő tizenegy esztendősen. Ennek az edzői túlbuzgóságnak nagyon is logikus a magyarázata. Az oktatómunkát azon mérik le, vajon születnek-e eredmények. Az edző tehát arra törekszik, hogy a gyerek érjen el minél jobb helyezést a béka-, az úttörő-, a serdülő-, tehát a korosztályos bajnokságban. Hogy közben elege lesz a monoton edzésekből, a napi sok órás úszásból? Mit számít? Jön majd helyette más, és az majd megint hozza a helyezéseket. Egy közepesen tehetséges gyerekből sok és kemény edzéssel hamarosan ki lehet hozni az eredményt, csakhogy közben a gyerek teljesen kiég: mire eléri az ifjúsági kort, agyonkínzottá válik, képtelen újítani, nem tud többet nyújtani. Elege van az egészből.

Átnéztem a Magyar Úszó Szövetség 1980. évi korosztályos ranglistáját. A férfiak mezőnyében a Bp. Honvéd, az Ú. Dózsa (ebbe a két klubba igazoltak a „kiöregedett" KSI-versenyzők), a Bp. Spartacus, az FTC, a BVSC és a KSI úszóin kívül csak nagyon elvétve foglal helyet más egyesület versenyzője a legjobb hat között. A fiatalabbak, különösen pedig a legfiatalabb korcsoportok – az 1970–72-es születésűek – rangsorában viszont mind több a vidéki és a másodvonalbeli budapesti úszószakosztály tagja. Eger, Szolnok, Szentes, Szeged, Nyíregyháza, Gyöngyös, Kecskemét, Győr, Miskolc, Tatabánya, Gyula, Székesfehérvár, Sopron, Dombóvár, Debrecen, Pécs, Békéscsaba, Kaposvár, Dunaújváros és még

jó néhány vidéki városból kerültek fel versenyzők a korcsoportos ranglistákra, s csak ezeken fedezhető fel a Vasas, a Csepel, az OSC, az Építők neve. (Megmagyarázhatatlan, hogy miért nem prosperál jó néhány budapesti nagyegyesület úszószakosztálya!)

A nők mezőnyében más a helyzet. A lányok jóval fiatalabb korban képesek értékes eredményt elérni, mint a fiúk, ezért a felnőtt ranglistán, az 1957–1961-es korcsoportban sehol sem szerepel tíz név, hanem többnyire csak 2–4, de van olyan úszásnem – a 100 méteres mellúszás –, amelyben az 1961-ben született zalaegerszegi Düh Mariann a rangsor egyetlen felnőtt versenyzője. Ő 1:27.80 perces idővel áll az élen, az 1964-ben születettek ranglistáját Kindl Gabriella (Bp. Spartacus) 1:13.15 perccel vezeti. Az abszolút elsők kivétel nélkül Egerből, a Bp. Spartacusból és a BVSC-ből kerültek ki. (Széchy Tamás nem foglalkozik lányokkal.)

Évről évre eltűnnek a tehetségesnek indult gyerekek. Nagyjából féltucatnyi klub van csak az országban, amely képes megőrizni az értékeket, a többiek megelégednek a korosztályos sikerekkel, hiszen az egyesületi pontversenyben jóformán ugyanúgy fizet a korcsoportos bajnokság, mint a felnőtt. A pontszámok lényegesen befolyásolják a klub anyagi helyzetét és erkölcsi megítélését. Hogy mennyire nem ad reális képet az egyesületi pontverseny, arra egy példát. A BVSC az olimpiai sportágakban rendezett bajnokság alapján 611 ponttal hetedik lett a magyar klubok versenyében. Ennek a pontmennyiségnek nagyjából a felét az úszók szállították, a többi szakosztály összesen produkált ugyanennyit! Nem lenne ez baj, ha a BVSC úszói világszínvonalú eredményeket értek volna el. Csakhogy nem így történt. A klub egyetlen versenyzővel, Miklósfalvi Évával képviseltette magát az 1980. évi olimpián. Miklósfalvi nem jutott el még a döntőig sem, nemzetközileg nincs tehát értékadó versenyzője a szakosztálynak. A hazai bajnokságokban, négy korosztályban viszont annyi

pontot gyűjtött, hogy a legeredményesebbek közé került, sőt magát a klubot is magasra lendítette a rangsorban.

Az 1981-es esztendőben az addigi négy korcsoport helyett már csak a felnőtt, az ifjúsági és a serdülő korosztályban lehetett pontot szerezni. Ez valamit javított a meglehetősen visszás állapotokon, és az is, hogy végre felemelték az ifjúsági aranyjelvényes szintet. Egészen 1981-ig az az edző, aki kicsit is törődött a tanítványaival, viszonylag könnyen jutott aranyjelvényes versenyzőkhöz. Ez az „aranyélet" megszűnt, mert a jelvényhez a 15–18 évesek korosztályában olyan időeredményt kell úszni, amely elég lehet egy ifjúsági EB-ezüsthöz, a 12–14 évesek szinteredményét pedig az IBV-érmeseink teljesítménye határozta meg. Előzőleg az a 18 éves is kaphatott aranyjelvényt, aki megúszta az IBV harmadik helyezettjének az idejét! Persze, hogy ömlöttek a pontok az egyesületi kasszába, s tűntek el nyomtalanul azok a gyerekek, akikből idő előtt csikarták ki a pontszerzéshez, aranyjelvényhez szükséges eredményeket. A helyzet 1981-től feltétlenül javult, de az egyesületi pontverseny – amelynek kétségkívül sok az előnye – változatlanul visszahúzó erőként is hat.

Ha az úszószövetség képes lenne rá, nevelne világklasszisokat. De hát az edzők a szakosztályokban dolgoznak, és ha nincs bennük hivatástudat, akkor másodlagossá válik számukra a tehetségek felkutatása és kifejlesztése. Azzal eleget tesznek az egyesület követelményeinek, hogy hozzák a pontokat, saját követelményeiknek pedig azzal, hogy szép összegeket vágnak zsebre a szülőktől úszásoktatás és egyéb címen. Rebesgetik a zuhany alatt, hogy volt egy edző, aki nyárra 1200 gyerek oktatását vállalta el, három uszodában. Persze, nem tudott mindenütt ott lenni, az egyik uszodát kiadta „gebinbe" és zsebből fizetett az ottani edzőnek 20 000 forintot a munkájáért. Vajon ő mennyit vághatott zsebre?

Bármennyire is az egyik legjobban vezetett szövetség az úszóké, bármennyire tisztességesen és okosan gondolkodnak is

az elnökség tagjai, az edzők magatartásán képtelenek változtatni. Magában az egyesületben kellene másfajta igényekkel fellépni, mint eddig. A szövetség és a vele együtt működő, eléggé szűk edzőréteg csupán arra képes, hogy rendet tartson a válogatott keretben és annak közvetlen környékén. Ott rend is van, becsületes munka folyik, versenyző és edző tudása maximumát adja. Hogy előfordulnak incidensek, éles viták, az következik a munka intenzitásából, a többetakarásból. De nem másból! A morális tisztaságot talán az bizonyítja a legvilágosabban, hogy a válogatott keretben hosszú éveken át nem fordult elő fegyelmi ügy, vámszabálysértés vagy vámbűntett, nem történt sportszerűtlenség vagy fegyelmezetlenség sem az uszodában, sem az uszodán kívüli életben.

Cammogó atléták

Kérdés a dunavecsei művelődési házban: „Az olimpia első számú sportága az atlétika, s mínálunk is kiemelt szerepet kap. Eredményei idehaza mégis elmaradnak a várakozástól. Vajon miért?"

Nézem az 1981. évi világranglistát úszásban és atlétikában, az olimpia e kiemelkedően jelentős két sportágában. Úszásban van elsőnk, van helyezettünk, nem is egy, atlétikában a világ legjobbjai között az egyéni olimpiai futó-, ügyességi és dobószámokban összesen két magyar név szerepel: a távolugró Szalmáé és a hármasugró Bakosié, a hetedik és a nyolcadik helyen. Aztán sehol semmi. Az 1982. esztendőben hasonló volt a kép: a hetedik helyezett Szalma és a hatodik Bakosi mellett még a magasugró Sterk Katalin neve állt a listán, nyolcadikként.

Ami a legfeltűnőbb: egyetlen magyar gerelyhajító sem iratkozott fel a legjobbak közé. A világrekorder Paragi Ferenc és a volt világcsúcstartó montreali olimpiai bajnok Németh Miklós 1981-ben nem volt sehol. A hetvenes évektől kezdve csupán ebben a számban ért el világraszóló eredményeket a magyar atlétika, de 1981-ben már a gerelyhajítók is elszürkültek. Németh Miklós 1981-ben 36 esztendős volt, a vele sokszor sikerrel vetélkedő Csík 35, Boros 33, Temes 32 éves – tőlük különösebb fejlődést remélni meglehetősen illuzórikus. Paragi Ferenc fiatalabb náluk, de nagy kérdés, visszanyeri-e valaha is egykori szédületes formáját. Őt az olimpia után, 1980-ban porccal műtötték, és emiatt 1981-ben nem edzett a régebben szokott megterheléssel, 1982-ben, gyenge eredményei miatt az EB-re sem került ki.

A gerelyhajítás – bármennyire furcsán hangzik is – hallatlanul igénybe veszi a lábat. Paragi, amint maga mondta,

azért sérült meg a moszkvai olimpia – számára rosszul sikerült – döntőjében, mert a nekifutáskor nem volt harmonikus a mozgása. Ez már elegendő egy porcleváláshoz, mert ha a mozgás csak kicsit is eltér az optimálistól, máris elviselhetetlenül nagy terhet ró a térdízületre. Mire ez a könyv az olvasó kezébe kerül, már kiderült, hogy lesz-e ismét világklasszis Paragiból, leadta-e a rárakódott kilókat, s főként, megtalálta-e önmagát. Mert ha ő nincs, akkor pillanatnyilag nincs már magyar gerelyhajítás sem. A négy klasszis dobó mögött nem nőtt fel semmiféle utánpótlás.

A balul sikerült olimpiai szereplés után kérdeztem Paragit: vajon a sérülés volt-e az oka, hogy még a nyolcas döntőbe sem tudott bekerülni? Tisztességesen, sportember módjára válaszolt: „Nem! A rossz ritmus miatt nem dobtam nagyot és a rossz ritmus okozta a sérülést is. A keresztlépésnél egyszerűen nem ment előre a jobb lábam, görcsösen akartam lendületet venni, és akkor hasított bele a fájdalom. Nem tudtam, hogy porcleválásom van, azt hittem, rándulás."

Paragi Ferenc esete a magyar olimpiai csapat változatlanul megoldatlan rejtélyei közé tartozik. Korán kezdte az idényt, versenyzett a magyarországi tél idején a napfényes Ausztráliában és Új-Zélandban, aztán szerte Európában, és egyetlen egyszer sem hajított 85 méter alatt, 90 felett azonban többször. Az olimpiai döntőben viszont a 80 méterig sem jutott el.

– Nem lehetett panaszom semminemű kedvezőtlen körülményre – mondta még ott kinn, Moszkvában. – De ha lenne, az sem indokolná ezt a lehetetlenül gyenge formát. Volt egy versenyem az idén tavasszal, amikor mást sem tettek a nézők, csak engem zavartak: nekifutáskor megfogták a gerely végét, utamba dobáltak sok mindent, mégis túlhajítottam a 90 métert.

A világnak két esztendőn át vitathatatlanul legkiválóbb gerelyhajítója éppen abban a két órában nem volt a legjobb, amikor az olimpiai döntőt rendezték. Paragi még ma sem ér-

ti, mi történhetett vele. Elemezte százszor az eseményeket: összesen tízszer dobott Moszkvában, ötször a selejtezőben – a két bemelegítő dobással együtt –, ötször a döntőben és csak egyszer, a selejtezőben elért 88 méternél volt összehangolt a mozgása.

Kérdeztem tőle, hogy ha a döntőben bejut az első nyolc közé és van újra három kísérlete, másként fordul vajon az eredmény? Azt válaszolta: „Bizonyára előbb végzek, de nekem a bronzérem is ugyanakkora csalódás lett volna, mint a 11. hely. Ezt a mezőnyt le kellett volna győznöm."

Nem lehetetlen, hogy itt van a kutya eltemetve. Paragi iszonyú elszántsággal erőlködött, hogy óriásit hajítson és emiatt teljesen görcsbe szorult a mozgása. Akik ismerik őt közelebbről, azt állítják, hogy fejébe vette: 100 méteres világrekorddal nyeri meg az olimpiát, elkápráztat mindenkit. Mikor aztán nem 100, hanem még 80 méterig sem szállt el a gerely, pszichikailag, lelkileg omlott össze. Németh Miklós, aki éppen eleget edzett vele együtt, nemegyszer látta, hogy három lépés nekifutással is képes volt eljutni a 85–88 méterig, tehát ha a verseny napján a harmadik dobásának nem fut neki, hanem jóformán helyből engedi el a kezéből a gerelyt, akkor is bekerül a nyolcas döntőbe és ott netán kicsúszik egy nagy dobása. De Paragi – az imént mondta – nem volt hajlandó a helyezésekért versenyezni, ő győzni akart, s nem hitte el magáról, hogy két gyenge dobása után az olimpiai döntőben a harmadik is rosszul sikerülhet.

Az ellen élénken tiltakozott, hogy ő nem jó versenyzőtípus. Pedig tény, hogy sem a montreali olimpián, sem a moszkvain, sem az Európa-bajnokságon nem szerepelt tudásának megfelelően. Nem jutott éremhez egyetlen világversenyen sem. Ilyen luxust nem engedhet meg magának a magyar atlétika, hiszen nem bővelkedik nyerő emberekben. Ha végre akadt egy ilyen – mert hisz Paragi a „hétköznapokon" akkor verte végig a világ élmezőnyét, amikor csak akarta –, akkor megfe-

lelő pszichológiai ráhatással ki lehetett és ki kellett volna hozni belőle az eredményt a sport ünnepnapjain is. Előfordult már sok más világklasszissal, hogy különféle gátlások miatt a nagy versenyeken nem érte el legjobbját, de hogy ennyire elmaradjon igazi önmagától, mint ez Paragival történt, annak okát nagyon hosszadalmasan kellene keresgélni az atlétika múltjában.

Azt hiszem, tévednek, akik azt állítják, hogy Paragi és Németh azért nem ért el jobb eredményt Moszkvában, mert annyi külföldi versenyre utaztak, amennyire csak lehetett, és túlhajtották magukat. Pénzért „adták el" az olimpiai sikert.

Kétlem, hogy ez történt. A világ nagy atlétáinak többsége ugyanezt tette és teszi azóta is. A sok versenyzés nem árt meg nekik. A brit Coe és Ovett elkápráztatta Moszkva közönségét, aztán 1981-ben is képesek voltak újabb világcsúcsokat futni. Sőt, Coe az év sportolója lett. Ki neheztelhet azért, hogy fellépésükért bezsebelték a ma szokásos honoráriumot? Az atlétika hosszú évtizedeken át vérbeli amatőrsport volt, de a hatvanas, majd különösen a hetvenes években megelégelték a versenyzők, hogy az impresszáriók és a rendezők meggazdagodjanak rajtuk, ők pedig – akiknek a kedvéért összegyűlik a sok tízezres nézősereg – egyetlen fillért se kapjanak. Eleinte csak repülőjegyekkel manipuláltak. Eljött Amerikából egy atléta Európába, versenyzett Zürichben, Londonban, Helsinkiben és másutt, ám mindenütt átvette az Amerika–Európa repülőjegyet vagy annak árát.

Később kialakult a félhivatalos tarifa. Egy olimpiai bajnok dobóatléta nagyjából ötszáz dollárt kapott a vendégszerepléséért, a futó ezret, de ha két számban indult, akkor kétezret. Amikor a Montrealban olimpiai győzelmet aratott francia Drut nem átallotta egy nyilatkozatában ezt beismerni, kirobbant a botrány. De aztán gyorsan el is kenték, mert ha vizsgálatot indítanak, eltilthatják az atlétika egész élvonalát. A versenyzők, persze, vérszemet kaptak: ha nem merik büntetni

őket, ám akkor menjen csak az üzlet. Emelkedtek a rajtpénzek, olyannyira, hogy 1981-ben a világhírességek elkértek tízezer dollárt, sőt még ennél is többet, ha világcsúcskísérletet jelentettek be.

Azt rebesgették, hogy az 1981. évi Budapest Nagydíjra a nálunk jól ismert és népszerű régi vendég, az amerikai Edwin Moses, a a 400 méteres gátfutás világrekordere és montreali olimpiai bajnoka azért mondta le az utolsó pillanatban a részvételét, mert másutt egy-két ezer dollárral többet ígértek neki. Mai atlétatisztességgel telefonált és közölte, hogy ő nagyon szereti Budapestet és inkább hozzánk jönne, ha meg tudnánk neki fizetni a másutt ígért rajtpénzt. Moses hiányzott a budapesti Grand Prix-ről...

A harácsolás csöppet sem rokonszenves, de a pénzdíjak nem kifogásolhatók. A nyugati világban egyelőre nem tudták megoldani a sportolók felkészülésének szisztematikus és rendszeres segítését. A hetvenes évekig, sőt még később is a szocialista országok sportolóit „állami amatőrök"-nek nevezték, azzal vádolva őket, hogy valójában megszegik az olimpiai amatőrszabályt, mert az államtól a sportolás ellenértékeként rendszeresen anyagi juttatást kapnak. Ma ez az „állami amatőrizmus" nem vádpont, hanem vágyálom a nyugati féltekén. Ott ugyanis a sportoló – nem a profisportokról van szó – úgy szerez pénzt, ahogyan csak tud. Reklámszerződést köt sportszergyártó cégekkel, egyetemi ösztöndíjat vesz fel nem a tanulásért, hanem a sportolásért, az egyesületével folyósíttat magának bizonyos összegeket, zsebre tesz rajtpénzeket stb. stb. Nagyon kevesen akár meggazdagodni is képesek, de a nagy többségnek hiányzik a biztonság, nem tudják a versenyzők, a játékosok, hogy holnap is meglesz-e az anyagi alapjuk a sportoláshoz.

Edwin Moses mondta el egy nyilatkozatában, hogy ő az amerikai sportszervektől évi 1200 dolláros támogatást kap.

A telefonszámlája magasabb összeget tesz ki ennél. Vajon miből élne, ha nem kapna rajtpénzeket?

A mi élvonalbeli atlétáinknak nincsenek ilyen gondjaik. Ők a sportjuknak élhetnek, de, sajnos, a többség inkább csak él a sportból. Eljutnak egy bizonyos szintig, amikor már jár nekik a kedvezmény, de ezt követően azt a hallatlanul nagy többletmunkát már nem vállalják, ami elvezethetné őket a nemzetközi nívóig. Elkényelmesedett, ellustult a magyar atlétika, különösen a fővárosban.

A moszkvai olimpiát követően kicserélődött a sportág egész vezérkara. A szövetségben az elnöki tisztet egy kivételes vezetési tapasztalattal rendelkező, az atlétikát végtelenül szerető ember vállalta el: dr. Békesi László, aki akkor a fővárosi tanács elnökhelyetteseként dolgozott, 1981-ben pedig az MSZMP Budapesti Bizottságának titkára lett. Munkatársai segítségével valóban megindult a pezsgés a magyar atlétikai életben, már 1981-ben is mutatkoztak részeredmények, de egyetlen esztendő alatt képtelenség lenne az egész sportágat lendületbe hozni. Dr. Békesi szerint körülbelül 1983-ra a magyar válogatott csapat Európa nyolc legjobbja közé kerülhet, 1984-ben, a Los Angeles-i olimpiai játékokon pedig érmekben kell megmutatkoznia a fejlődésnek.

Az új elnökség 1981 tavaszán felmérte a hazai atlétika helyzetét. Szomorú képet kapott: a sportág 1968 óta folyamatosan esett vissza, hazai és nemzetközi teljesítőképessége már-már mélypontra süllyedt.

Tulajdonképpen Budapest a bűnös. Az atlétika múltjában mindig a főváros adta a nagy versenyzőket, az olimpiai csapatok ebben a sportágban többnyire a kiemelt budapesti nagyegyesületekre épültek. A felszabadulás óta hat magyar atléta nyert olimpiai bajnokságot, tizenhárom számban sikerült éremhez jutni, és három kivétellel mindegyik érmes versenyző budapesti sportklubokból került ki. A kivételek: Csermák József 1952-ben, Helsinkiben a Tapolcai Törekvés atlé-

tájaként nyert aranyérmet kalapácsvetésben; Kiss Antal (Tatabányai Bányász) 1968-ban 50 km-es gyaloglásban ezüst-; Lovász Lázár (Pécsi Dózsa) ugyanakkor kalapácsvetésben bronzérmes volt. A főváros dominált az atlétikai életben, de nem azért, mintha csak itt születtek volna tehetségek. Budapest magához vonzotta a vidék ígéretes versenyzőit és azok engedtek a hívó szónak, mert nyilvánvaló volt, hogy százszor különb feltételek közt edzhetnek a fővárosban, mint otthonukban. Budapest rendelkezett a legképzettebb edzőkkel, megfelelő pályákkal, rekortánnal, szerekkel, téli felkészülési lehetőségekkel, és csak a nagy klubok tudták megteremteni a kellő szabad időt a felkészülésre, vagyis adtak úgynevezett „sportállásokat"; a versenyző annyit maradhatott távol a munkahelyéről, amennyi időre a klub kikérte. A gyakorlatban csak a versenyzőtől függött, egyáltalán bejár-e dolgozni. Ha nem járt be, akkor is megkapta a fizetését.

Rendben volt mindez egészen addig, amíg a lehetőségek ellenértékéül ambiciózus munka folyt a vezető fővárosi szakosztályokban, amíg a hozzájuk került tehetségekből igyekeztek kihozni a lehető legtöbbet. Aztán elkezdődött egy folyamat, amely a mélypontig züllesztette le a magyar atlétikát. Nem bizonyítható és nem megfogható, ami történt. Az atlétikának nincsenek olyan esetei, mint a labdarúgásnak, nem voltak hangos botrányok, nem fordultak elő erkölcstelenségek, de a végeredmény mégis ugyanaz lett: a sportág az égvilágon semmit sem produkált. Ha előfordult is néhány kiemelkedő eredmény, az nem a szakosztályokban folyó szisztematikus munkának volt az eredménye, hanem egy-egy fanatikus edző és egy-egy megszállott versenyző szerencsés találkozásának.

A vezető szakosztályokban amolyan békés megegyezés alakult ki edző és versenyző között. Az atléta elért egy bizonyos szintet, megszerezte az I. osztályú minősítést, nyert magyar bajnokságot vagy érmet, bekerült a válogatottba és ezzel teljesítette az elvárásokat. Az edző kihúzta magát, hogy bajno-

kot, „klasszist" nevelt, a versenyző viszonylag kevés munkával tartotta az elért színvonalat és ezért megkapta a megfelelő anyagi ellenértéket. Vakok között a félszemű a király... A magyar mezőnyben egy vérbeli tehetségnek aránylag könnyű volt az élre kerülnie, nem kellett ehhez világszínvonalú eredmény. A nemzetközi élvonal szoros megközelítéséhez viszont mind intenzitásban, mind mennyiségben kétszer-háromszor annyit kellett volna dolgozni. Ám minek? Teljesen bizonytalannak tetszett, hogy a befektetett nehéz munkának lesz-e eredménye, az viszont biztosnak látszott, hogy az addig jól bevált módszerek megteremtik egy aránylag kényelmes és anyagilag kellően biztosított életforma alapjait. A hivatalnok módra dolgozó edző pedig – vagy kétszázan főállásban „hivatalnokoskodnak" jó pénzért – munkaidőben gondosan megjelent a pályán, kiadta az edzésfeladatokat és szépen elpihent, gyönyörködve a tarka látványban. Ő elvégezte a dolgát...

Nem minden edzőre és versenyzőre vonatkozik ez a megállapítás, de mégis ez a gondolkodásmód jellemezte a fővárosi szakosztályokat. Nincs edző vagy versenyző, aki nyilvánosan megfogalmazta volna ezeket a nézeteket, ám a rideg tények egyértelműen bizonyítják, hogy Budapesten csak amolyan „alibiedzések" folytak, nincs az a kirobbanó tűz és akarat a versenyzőkben, edzőkben, ami elvitte volna őket nagyobb magasságok felé.

Közben kezdett erősödni a vidék atlétikája. Neves edzők és rekortánpálya nélkül is olyan eredményeket tudtak elérni a vidéki versenyzők, hogy az előkelő fővárosiak elé léptek. Paróczai Andrásból egy ugróedző (!) nevelte ki Szolnokon a magyar atlétika jelenlegi legeredményesebb középtávfutóját, elvezetve őt egészen a fedettpályás EB-érmekig. A szív, a lelkesedés, az odaadás, az ügyszeretet révén jóval előbbre jutott néhány vidéki versenyző, mint amennyire képes volt a sokkal különb feltételek közt készülő fővárosi. Persze, Budapest azonnal megpróbálta rájuk tenni a kezét, de a szövetség – sok

hibája mellett ez elévülhetetlen érdeme – gondolt egy merészet, és a hetvenes évek második felében már megakadályozta a vidék legjobb atlétáinak Budapestre áramlását. Arra törekedtek a sportág vezetői, hogy vidéki bázisokat alakítsanak ki.

Az 1974-ben megjelent atlétikai állásfoglalás hatására a vidék sok mindent kapott, s élt is a lehetőségekkel. Felnövőben van egy értékes, áldozatok árán is eredményeket akaró, fiatal edzőgárda. Az 1980. évi egyesületi pontversenyben már világosan tükröződött, hogy lett mérhető eredménye a többre törekvésnek. Ebben a pontversenyben, amelyben a helyezést a felnőtt és az utánpótlás-bajnokság, a világversenyek eredményei, illetve a minősítések szabják meg, a Nyíregyházi VSSC az 5. helyre került, megelőzve például a Vasast, az FTC-t, a BEAC-ot. A 7. helyezett Vasas mögött a Diósgyőri VTK, a Szombathelyi Haladás VSE, a Debreceni MVSC és a Szolnoki MÁV MTE következett a rangsorban.

Az utánpótlás kategóriában a vidék már vezető szerephez jutott: 1980-ban a DMVSC foglalta el az 1. helyet, sőt a legjobb kilenc egyesület közé a fővárosiak képviseletében csak a Vasas tudott beékelődni. Megdöbbentő, hogy az egyesületi pontversenyben évek óta vezető Bp. Honvéd az utánpótlás-ranglistán mindössze a 10., a felnőttek közt a 2–4. helyen végzett Csepel, Ú. Dózsa és TFSE 1980-ban még az első 15 között sincsen! A TF csak bocsánatos bűnt követ el ezzel, hiszen a főiskolától nehezen várható el, hogy 18 éven aluliakkal foglalkozzék. A többiek bűnc viszont nem bocsánatos! Budapest A-kategóriás szakosztályai közül az Ú. Dózsa a 17., a Csepel a 23., az FTC a 26., a Bp. Spartacus pedig a 30. az utánpótlás rangsorában! 1981-re valamit javult a helyzet, de évek kellenek, amíg a régi mulasztások nyomait el lehet tüntetni.

Iglói Mihály, az ötvenes évek sikeredzője, aki Budapest után Brazíliában, az Egyesült Államokban, majd Görögországban dolgozott, hazai látogatása alkalmából nyilatkozott

Kemény György kollégámnak. Iglói futói idehaza 21 világ- és 25 Európa-csúcsot állítottak fel, Amerikában pedig a világrekorder Beatty és a tokiói olimpián aranyérmet nyert Schul volt a tanítványa. Iglói mindvégig nagyon alaposan figyelte a magyar atlétika fejlődését. Hogy mi a véleménye futóinkról, azt ezúttal tolmácsolom:

– Soha nem volt ennyi tehetséges közép- és hosszútávfutó Magyarországon, mint napjainkban. Paróczai, Ötvös, Markó, Szalai... Ezek a fiúk tehetség, képesség tekintetében felülmúlják Iharosékat. Eredményeik mégis távol maradnak a világszínvonaltól. Meggyőződésem, hogy nem lehet csak az atlétákat elmarasztalni az eredménytelenség miatt. Hangsúlyozom az edzők felelősségét, bár tudom: nekem, aki nem maradtam itthon az atlétákkal, nincs jogom bírálni az oktatóikat. Hogy tulajdonképpen miként lehetne többet kihozni a versenyzőkből, azt csak akkor tudnám megmondani, ha a kezem alatt dolgoznának. Meg kellene ismernem akarati és lelki adottságaikat. Az edző csak úgy képes eredményt elérni, ha tökéletesen ismeri a versenyzőjét. A képességek maximumát csak akkor lehet kihozni, ha a versenyző is ezt akarja. Úgy sejtem, a felkészítésben lehet a baj. Szabad legyen mondanom egy példát. Török János remek szakdolgozatát a hosszútávfutásról még Amerikában olvastam. Az írásából kitűnt – és ő maga is ezt mondta –, hogy elégedetlen az edzőivel. Török megkeresett és arra kért, hogy állítsak össze a részére egy edzésprogramot. Megnéztem a futását és elkészítettem az edzéstervét. Amikor Török elolvasta az első napi edzésadagot, azt mondta: „Náci bácsi, én ezt képtelen vagyok megcsinálni, a felénél összeesem." Ha így érzed – válaszoltam –, akkor, sajnos, nem tudok veled foglalkozni. Aztán mégiscsak végigcsinálta az előírt adagokat. Utcahosszal nyerte a mezei bajnokságot, a fedettpályás bajnokságon 3000 méteren pedig a harmadik legjobb magyar eredményt érte el. Mindezt 31 évesen! Mit lehetett volna kihozni ebből az atlétából, ha 20

évesen áll rá a komoly munkára?! Csak megszállottan lehet nagy eredményt elérni. Hinni kell abban, hogy nemcsak egyes országok kiváltsága a világcsúcs, az olimpiai győzelem!

Ez a megszállottság, fanatizmus hiányzik a budapesti edzők nagy többségéből. Ismertem annak idején egy csepeli edzőt, Zsigmond Mátyást. Azt hiszem, 1977-ben ment nyugdíjba. Majdnem négy évtizeden át edzősködött. Nem fűződnek a nevéhez látványos eredmények, de amíg ott volt Csepelen, mindig nyüzsgőnek látszott az atlétikai pálya, mert tűzön-vízen át hajszolta fel a tehetségeket. Lett többükből is nagyhírű versenyző, de a dicsőséget már nem Zsigmond aratta le. A siker nem érdekelte. Ő atlétákat akart nevelni és örült annak, ha tanítványaiból bárkinek a keze alatt eredményes versenyző vált.

Erzsébeten lakik és mit tegyen szabad idejében egy kiérdemesült edző? Természetesen neveli a jövő atlétáit, természetesen teljesen ingyenesen. Megszállottságból. Elment a Székelyhídi utcai általános iskolába, megkérte az igazgatót, hogy oktathassa az atletizálni kívánó gyerekeket, aztán megegyezett a testnevelő tanárral is, aki őszinte örömmel fogadta az ajánlatát. Zsigmond évek óta minden héten háromszor reggel hét órára elmegy az iskolába. Az első gyereket annak idején a testnevelő tanár küldte hozzá, de aztán elterjedt az iskolában, hogy micsoda remek dolog ez az atlétika, és vagy három esztendeje (remélhetőleg ma is így van) legalább 30–40 gyerek van jelen a foglalkozásokon. Zsigmond már háromnegyed hétkor várja őket, hadd lássák a tanítványok, hogy mindig az edző az első.

Olyan sikerrel járt ez a kezdeményezés, hogy az iskola szerződtetett mellé még egy edzőt, aki átvette a fiúk csoportját és Zsigmond Mátyásnak maradtak a lányok. Kezdetben a legtehetségesebb gyerekeket elküldték az FTC sportiskolájába. El is mentek oda, de aztán visszajöttek. Nem tetszett ott nekik...

Zsigmond Mátyásnak egészen eredeti, de elgondolkodtató elképzelése van az atlétikai utánpótlás neveléséről. Ő a legszívesebben feloszlatná a szakosztályok serdülő és ifjúsági gárdáját és az edzőket az iskolához kapcsolná. Dolgozzanak ott, a helyszínen, s aztán a félkész atlétákat küldjék el az egyesületekbe, hogy a klub megadhassa nekik a főiskolai szintű képzést. Ezzel a módszerrel sokkal több gyerek kerülne a képzett edzők szeme elé, lenne miből válogatni.

Nem tudom, hogy mennyire lenne életképes ez az elképzelés, azt azonban tudom, hogy az atlétikai szövetség legnagyobb és mindeddig meg nem oldott problémája, hogy minálunk elvesznek a tehetségek. Az általános iskolák egy-egy évjáratában körülbelül 125 000 gyerek fordul meg, az egyesületi sportiskolák, tehát az utánpótlás-nevelő bázisok atlétikai szakosztályaiban pedig évente 1000. Ha ez az 1000 gyerek gondos, alapos kiválasztás után kerülne a sportiskolákba, akkor nem lenne semmi baj. Csakhogy egészen esetleges és véletlenszerű, hogy kikre esik a választás a 125 000-ből. Nem az évjárat 1000 legtehetségesebbje jut a sportiskolába, viszont felette valószínű, hogy rendre veszít el igazi nagy értékeket az atlétika. Lehet, hogy a magyar Coe és Ovett valahol a megyei bajnokságban focizik...

Ha egy szövetség nem pillanatnyi sikereket akar elérni – kizsigerelve minden meglevőt és aztán továbbállni –, hanem a sportág őszinte szeretete vezérli, akkor a munkát az alapoknál kell kezdenie, a gyerekeknél, a fiataloknál. Lehet, hogy mire ezek a korosztályok beérnek, addigra az adott szövetségi vezetés már sehol sincsen, de ha valaki nem a saját érdemei elismeréséért dolgozik, akkor jelentéktelen számára, hogy kié lesz a babér. Lényeg, hogy a sportág fejlődjék.

Ezt a munkát az atlétikai szövetség vezetősége elkezdte, de senki nem róhatja fel hibájául, hogy eleinte nagyobb energiát fordított az élvonal rendbetételére. Mert ha a legjobbak rossz

példát mutatnak, akkor megfertőzik a fiatalabb generációkat is.

Rossz példa pedig akad. A magyar atlétika történetében még nem fordult elő, hogy annyira a pénz hatása alá kerüljenek versenyzők, edzők, mint ma. Megfizettetik minden lépésüket, és az a szomorú, hogy meg is fizetik. A szövetség 1981-ben megjelent helyzetelemzése így fogalmaz: „... Ilyen fordított arány a sportszeretet és az anyagi juttatások között, mint ma, még sohasem volt tapasztalható. Ma egyre többen élnek az atlétikából – nem is rosszul! –, de nem az atlétikáért."

Egy radikális intézkedéssel a szövetség 1981-ben „ijesztő" módon – legalábbis a versenyzők számára ijesztően – felemelte a minősítési szinteket. Amikor 1978-ban megjelent a rendelkezés a nemzetközi kategória felállításáról, vagy két tucat atléta került ebbe az osztályba. Az olimpia évében, 1980-ban 27 nemzetközi minősítésű atlétája volt a magyar sportnak, papíron tehát ennyien tartoztak a világ élvonalához és a 27-ből még olimpiai érmes sem került ki! Más sportágakban olimpiai, világ- és Európa-bajnoki győzelem, különlegesen jó helyezés kell ehhez a magas szintű besoroláshoz, a mérhető sportokban, így az atlétikában viszont szinteket írnak elő és ezek teljesítése, függetlenül a világversenyeken elért eredményektől, elegendő a legmagasabb fokú kategorizáláshoz. Atlétikánknak a hetvenes évek végén volt egy Európa-bajnoka (némi szerencsével, mert az első helyezettet dopping miatt diszkvalifikálták), volt néhány siker a fedettpályás EB-ken, és eme szűk eredménylistáról 27-en kerültek abba a kategóriába, amelyben például Magyar Zoltán, Kocsis Ferenc, Faragó Tamás, Hargitay András kapott helyet. Felvették az atléták a kategorizálással járó tisztes összeget – havi 5000–10 000 forintot –, és élték világukat.

Az 1981-ben életbe léptetett, jóval igényesebb szinteket ellenük elkövetett merényletnek mondták az atléták, holott a

követelmények ugrásszerű megemelése az ő érdekükben történt. Legalábbis azok érdekében, akik valóban többet akarnak és többre is képesek. Őket ösztönzik az új szintek, akiket pedig nem ösztönöznek, azokért nem kár.

Az 1981. évi teljesítmények alapján mindössze hét atlétánk került a nemzetközi kategóriába. Közülük Szalma László 812 centiméteres távol- és Bakosi Béla 17,13 méteres hármasugróeredménye a 7. és a 8. helyet jelenti az 1981. évi világranglistán, Paragi Ferenc 88,04 méteres gerelyhajítása viszont két méterrel kevesebb a rangsor tizedik helyezettjének eredményénél. Paróczai András 1:45.91 perces 800 méterének értékét az jelzi, hogy a világ tizedikje 1:45.30-at futott. Az újonnan bevezetett junior nemzetközi kategóriába sorolták Bereczki Józsefet 1:46.17 perces 800 méteres eredményéért, de elsősorban ifjúsági Európa-bajnoki győzelméért. (Ez a junior nemzetközi osztály feltehetően ösztönzi majd a fiatalokat, mert nem kell felnőtt világszínvonalú klasszisteredményt felmutatni a magasabb anyagi és erkölcsi elismeréshez.) A nők közül két magasugró, Sterk Katalin (193 centiméter) és Béla Emese (192 centiméter), illetve a hétpróbázó Vanyek Zsuzsa (6010 pont) kapott nemzetközi minősítést. Nekik nem kellett olyan kemény feltételeket teljesíteniök, mint a férfiaknak, de remélhetően valóban nemzetközi nívójú atlétákká válnak.

Hasonló elvek alapján a szövetség felemelte az I. osztályú minősítés elérésének és a szintén felkészülési juttatással (pénzzel!) járó ifjúsági aranyjelvény megszerzésének szintjeit. Nem olyan mértékben, mint a nemzetközit, nehogy a szintek elérhetetlenségének tudata elkedvetlenítse az atlétákat. A szövetség nem ellenzi a versenyzők támogatását, nem a pénzt akarta tőlük elvenni a minősítések megszorításával, csupán azt akarta elérni, hogy ne érdemteleneket támogassanak!

Azok az özönvíz előtti eredmények, amelyekkel néhány számban a magyar atlétika büszkélkedik, sehol másutt, csak nálunk találtak jutalmazásra. A nyolcvanas évek elején né-

hány számban nemhogy az első tíz, hanem még a legjobb ötven között sem volt magyar a világranglistán. A súlylökő Varjú a hetvenes évek legelején messze nagyobbakat dobott, mint a következő generáció legjobbjai; a 800 méteres távon csak ketten-hárman futottak gyorsabban, mint Szentgáli 1954-ben; rangelső tízezresünket 1981-ben lekörözték volna a világ legjobbjai és ötezreseinkre is rávertek volna jó fél kört. Kalapácsvetésben Zsivótzky Gyula 1968-ban elért magyar rekordját 1981 végéig nem tudták túlszárnyalni, diszkoszban pár méter és egy évtized választotta el a mieinket a nemzetközi élvonaltól. A bajnokok mégis többet kaptak az atlétikáért, mint amennyit sikeres elődeik. A nők mezőnyében valamivel kevésbé volt elszomorító a kép, de köztudott, hogy a női atlétikában sokkal kisebb a konkurrencia, mint a férfiak között. Hogy csak egy példára hivatkozzam: a fejlődő országok nem adtak egyetlen egy valamirevaló atlétanőt sem, holott például remek férfifutóik vannak.

A mai magyar élvonal azonban csöppet sem annyira gyenge, mint az eredmények mutatják. Csak nem hozták ki a maximumot a versenyzőkből. A válogatott keretbe hatvannál is több klub ad atlétákat, és elképzelhetetlen, hogy ennyi egyesületben egyformán nemzetközi szintű legyen az edzésrendszer. Nincs más út jelenleg, mint az ötvenes évek receptje: felállítani atlétikában is a „Tatai SC"-t, vagyis kiemelni a klubokból a legértékesebb versenyzőket, és a legjobb edzők irányításával, központi felkészítéssel kihozni belőlük, amit csak lehet. Nem a legideálisabb módszer, de a szövetség szakvezetői ideiglenesen nem látnak más járható utat. Hogy aztán – mint sok más sportágban – az atlétikában is élesen elkülönül majd az élvonal az utánuk következőktől, az már a holnap megoldandó gondja lesz.

Vívódás

Kérdés a csornai könyvtárban: „Igaz-e, hogy az aranyérmek fénye egyre sötétebb mélységeket takar a vívásban?"

Megint csak a kályhától indulok el, a moszkvai olimpiától. Végigültem ott a vívóversenyeket, nemcsak a döntőket, hanem sokszor még az előcsatározásokat is, elmulasztva látványos vagy izgalmas nagy eseményeket. Nem azért tettem így, mintha valami különleges szakértője volnék a vívásnak – bár laikus létemre őszintén szeretem ezt a sportot –, hanem azért, mert az újságírónak egy olimpián elsősorban az a vágya, hogy magyar győzelmekről adjon hírt. Hát hol keresse ezeket, ha nem a vívócsarnokban? Hiszen 1908 óta nem múlt el olimpia magyar győzelem nélkül, kivéve azt a bizonyos 1920. évit, amikor nem éppen épületes módon a magyar sportolókat, mint az első világháborúban legyőzött állam képviselőit, nem hívták meg. (Aztán csodálkozunk, ha ma politikát kevernek a sportba, amikor két évvel az első világháború után azért büntettek sportembereket, mert hazájuk a háború kitörésekor a központi hatalmak oldalán állt.)

A világért sem kívánom megsérteni a vívókat azzal, hogy bevallom: ha nem számítok magyar sikerekre, bizony, elcsavarogtam volna a számunkra kevésbé jelentős, de hozzám közelebb álló labdajátékok parádéjára. De hát az újságíró nem szórakozni megy egy olimpiára. Ezért hát ott ültem a vívócsarnok lelátóján és néztem, miként nyernek négy aranyat a franciák, hármat a szovjet vívók és egyet a svédek.

Nem láttam viszont, hogy a magyarok győztek volna. Mert nem győztek, jó hét évtized után először.

Világosan értem, hogy minden sikersorozatnak egyszer fel-

tétlenül meg kell szakadnia. Vízilabdában egyetlen szót sem lehetett volna szólni a bronzéremért, ha ennek a harmadik helynek nincs olyan háttere, amilyennek az illusztrálására egy teljes fejezetet kellett szánni a könyvben. Lehetetlenség csak aranyakat nyerni egy-egy sportágban. Senki sem várhatta el, mondjuk a magyar öttusázóktól, hogy a hatvanas években kivívott hegemóniát őrizzék legalább az ezredfordulóig. De a vívás nem egyetlenegy, hanem nyolc győzelmi lehetőséget kínál. Nincs olyan versenyszáma például az atlétikának, amelyet mindig ugyanannak az országnak a képviselője nyert volna meg, de azok az országok, amelyek jelentős szerepet játszanak a világ atlétikájában, olimpiáról olimpiára elhódítanak egy vagy inkább jó néhány érmet. A mi vívósportunk is képes volt erre hetvenkét esztendőn át. Elsősorban a kard révén, de amikor ez a fegyvernem kissé visszaesett, átvették a helyét a párbajtőrözők, közben szereztek olimpiai bajnoki címet a tőrvívónők is.

El tudom fogadni, hogy egy sportág néhány nagy egyéniségének ugyanazon a világversenyen egyszerre nem jön ki a lépés. De vajon mi történt Moszkvában a vívócsapatainkkal? Egy ország vívósportjának az erejét nem is annyira az mutatja, hogy kinevel-e kivételes tudású versenyzőt, hanem inkább az, hogy mire képesek az egyes fegyvernemek válogatott csapatai. Moszkvában a kardcsapatunk csak az NDK-t és Lengyelországot tudta legyőzni, kikapott Olaszországtól és a Szovjetuniótól. Párbajtőrvívó-válogatottunk 1978-ban még világbajnoki címet szerzett, Moszkvában egyetlen árva győzelmet aratott – Csehszlovákia ellen –, a többi mérkőzésén alulmaradt. Női tőrválogatottunk két nyert mérkőzése mellett kettőt elvesztett, férfi tőrcsapatunk egyetlenegyszer sem győzött!

Kárpáti Rudolffal, hat olimpiai aranyérem birtokosával beszélgettem erről a csalódásról. Ő, mint az olimpia többi illusztris szakembere, piros zakóban járt, vagyis formailag nem

tartozott a magyar csapathoz, hanem a nemzetközi zsürihez. Lélekben azonban teljesen együtt volt a többiekkel. Ő sem volt éppen optimista, de azt fejtegette, hogy egyelőre nincsen nagyobb baj. A magyar vívás jelenlegi élvonala olyan képességű versenyzőkből áll, akik elviszik még ezt a sportágat a Los Angeles-i olimpiáig. Lehet, hogy lesz közben olyan világbajnokság, amely ismét magyar győzelem nélkül zárul, lehet, hogy Los Angelesben nem nyernek aranyat a magyar vívók, de ugyanígy előfordulhat, hogy akár minden VB-n, EB-n és majd az 1984. évi olimpiai játékokon is születik egy vagy akár több magyar győzelem. Más itt a gond. Az, hogy mi történik majd Los Angeles után, lesznek-e még ütőképes vívóink a nyolcvanas évek közepén is? Mert napjainkban olyan fenyegető a helyzet, amilyenre még nem volt példa a magyar vívósportban.

Az 1981. évi világbajnokság igazolta Kárpátit. Egy évvel Moszkva után, Clermont-Ferrand-ban a magyarok két aranyat gyűjtöttek be. Egy év múltán újra kettőt, feledtetve az olimpiát. A tévén a versenyzőkkel együtt izguló szurkoló fellélegzett: mégiscsak lehet bízni ezekben a remek sportemberekben, a vívók – ha nagyritkán becsúszik is egy gikszer – mindig hozzák magukat. A VB valóban azt bizonyította, hogy csapataink inkább gátlásosságuk, pillanatnyi indiszponáltságuk miatt maradtak alul Moszkvában. Tehát az élvonal – és ebben bebizonyosodott Kárpáti igaza – valóban egészséges. De akkor feltehetően pesszimista előrejelzésében is igaza van.

Itthon beszélgettem jóformán mindenkivel, aki csak felelős a vívósportunkért. Mindannyian olyan emberek, akiknek kisujjukban van a vívás, intelligens, széles látókörű, sőt nemzetközi tekintélynek örvendő szakvezetők. A vívósport a lehető legjobb kezekben van, olimpiai és világbajnokok foglalják el a szövetség elnöki, főtitkári, kapitányi és a többi kulcspozíciót. Egyikük sem büszkélkedik azonban, ha a mai vívásról van

szó, hanem ki-ki a saját területéről megközelítően mondja többé-kevésbé ugyanazt, amit Kárpáti fejtegetett.

Baj van. Tudom, hogy vagy fél tucatnyi ország kivételével a világon mindenki más boldogan vállalná el, hogy hozzánk hasonló panaszokkal legyen tele, de – érthetően – mi más nézőpontból vizsgáljuk a vívás ügyeit, mint a legtöbb ország a világon. Szinte nemzeti sportnak tekintjük. A vívóversenyeknek ugyan nálunk jóformán egyáltalán nincs közönségük, de egy VB-n, az 1981-ben felújított EB-n és különösen az olimpián minden sportszerető ember széleskörűen tájékozott a vívóvilág eseményeiről. Hát persze: eddig nyert olimpiai aranyainknak majd az egyharmadát hozták a vívók – szám szerint 30-at –, többet, mint az atléták, kajakozók–kenuzók, öttusázók, súlyemelők, vízilabdázók összesen, illetve pontosan annyit, mint amennyit Spanyolország, Portugália, Brazília, Írország, Uruguay, Argentína és Mexikó valamennyi sportolója gyűjtött az olimpiák teljes során.

Nem éppen öröm, ha azt látja az ember, hogy egyik-másik sportágban a magyarok teljesítménye szépen süllyed lefelé, de sokszorosan fájna, ha ez a vívásban történnék meg. Szerencsére a sportág vezetői nem akkor ismerték fel a veszélyt, amikor már égett a ház, nem csúfos kudarcok ébresztették rá őket a hibákra, hanem időben ébredtek, akkor, amikor a kívülálló számára úgy tetszik, hogy a magyar vívás változatlanul a régi magaslatokon tanyázik.

A jelenlegi eredményeket egy nagyon szűkös élgárda tartja magas szinten. Az 1981-ben világbajnokságot nyert magyar kardcsapat átlagos életkora 29,2 év, a párbajtőrözőké 27,6, a férfi tőrcsapaté 25,2, a női tőrválogatotté 24,8 esztendő. Az életkorokkal pillanatnyilag nincs különösebb gond, annál inkább van azzal, hogy az élvonal mögött nincs senki. Nemhogy a fiatalok hiányzanak, hanem még egészséges felnőtt középmezőny sem létezik Magyarországon. Van tizenegy nemzetközi kategóriájú vívó, mindannyian világklasszisok; van

viszont mindössze százegynéhány I. osztályú vívónk, holott félszáz szakosztályban edzenek vagy ötezren, és mégis csupán ennyi felnőtt versenyző érte el a nem is túlságosan magas követelményeket támasztó I. osztályú szintet. A vidék – összes városunk – tizenhét I. osztályú vívóval rendelkezik! Vidéken nincs fémpást és találatjelző, nincs megfelelő felszerelés, nincs képzett mester, nincs edzőterem, nincs edzőtárs. A szövetség kénytelen tűrni, hogy a vidéki tehetségekre a fővárosi klubok rátegyék a kezüket, mert ha nem így történik, a fiatal vívó megáll a fejlődésben. Van az ifjúsági válogatottnak például nyíregyházi és salgótarjáni tagja. Rendkívül ügyes fiatalemberek, de otthonukban nincs kivel vívniok. Hogy egy versenyző fejlődjék, ahhoz nem nála kisebb tudású vívóval kell asszóznia, hanem azt kell megpróbálnia, miként tudja megvágni Gedővárit vagy Gerevichet, azzal kell kísérleteznie, hogyan képes megszúrni egy világbajnokot. Nyíregyházán, Salgótarjánban és más vidéki városban, szomorú módon, erre nincs alkalma. A magyar vívás azért tudta évtizedeken át tartani a magas szintet, mert a versenyzők világnagyságoktól tanulták el az akciókat, extraklasszisok mestervágásait kellett hárítaniok. De ha valaki csak gyenge képességű ellenfelekkel vív, maga is gyenge marad. Nyíregyházáról, de máshonnan is lehetetlenség hétről hétre válogatott edzésre hívni a versenyzőt, tehát elvész számára a fejlődés egyik alapvetően fontos feltétele.

Még a klasszisoknak is fölöttébb hiányzanak a megfelelő ellenfelek. Az Ú. Dózsában Gedővári az egyetlen felnőtt kardvívó! Kivel asszózzék?! A válogatottban egymás szemöldökrándításait is ismerik a versenyzők. Kellene egy erős középmezőny, nemcsak edzőpartnernek, hanem versenyekre. Annak idején a magyar párbajtőr-válogatott többek között azért verte jó évtizeden át a világot, mert idehaza még egy olimpiai bajnoknak is gond volt a bejutás egy-egy verseny hatos döntőjébe. Különböző stílusú, harcos, kemény ellenfeleken rágta át

magát, aki eljutott az első hat közé. Kulcsár, Nemere, Schmitt, Erdős, Fenyvesi, Kausz, Bárány, Gábor, B. Nagy, Osztrics – tehát megannyi olimpiai győztes – mellett vívott még vagy tucatnyi remek párbajtőröző, és ott voltak mindig a versenyeken az öttusázók is, akiknek tudására jellemző, hogy a párbajtőr olimpiai és világbajnokokkal teletűzdelt mezőnyben Balczó András magyar bajnokságot tudott nyerni. Ma legfeljebb a női tőrmezőny minősíthető erősnek, azért, mert a régiek nem hagyták abba a vívást, és egy Rejtő, egy Bóbis az edzéseken óriási segítséget, a versenyeken rendkívül nehéz akadályt jelent.

Hogy milyen gyenge a magyar mezőny, arra talán a legjellemzőbb, hogy a már visszavonult versenyzők szinte edzés nélkül, játszva legyőzik a ranglistán előkelő helyet elfoglaló vívókat. Kulcsár Győző szövetségi kapitány, ha csak kicsit megrázná magát, most, 40 éves kora után is könnyedén bekerülne a magyar párbajtőr-válogatottba. A nála is idősebb Kamuti Jenőnél még ma is aligha van jobb tőrvívó Magyarországon. A hatvanadik életévén túljutott Kárpáti Rudolf heti egyszer lejár vívni a Vasasba és egy-egy asszóban még válogatott kardozókat is le tud győzni. A reggeltől estig tartó vagy kétnapos versenyt, persze, már nem bírná végig, de így is elképesztő, hogy ifjú ellenfelei egyszerűen nem is merik megtámadni. Nébald Rudolf mondta egy ízben Kárpátinak: „Minek menjek előre, ha Rudi bácsi úgyis kivédi a szememet..." A maiak zöme általában 3-4 akciót alkalmaz, Kárpáti, Gerevich, Kovács operált vagy 30-40-nel. Mindegyiküknek volt egy úgynevezett generálakciója, amit a lehető legritkábban dobott be, nehogy az ellenfelek kiismerjék. Ezt csak fontos asszóban, kritikus állásnál szedték elő és nem volt vívó a világon, aki képes lett volna ellenállni. A mai kardvívás szegényes repertoárjából nem nagyon lehet félretenni egy hatásos cselt a nehezebb időkre. Nem valami nosztalgiakeresés akar lenni ez a néhány mondat. Ilyenek a rideg tények.

Kárpáti viszont olyasmit sohasem állított, hogy ma például jobban asszózna, mint Gedővári Imre. Gedővári – Kárpáti szerint is – a világ legjobb kardvívója, és 1981-ben csak azért nem nyerte meg a VB-t, mert behozták a szerencsétlen egyenes kiesési rendszert. Gedővári és a másik legkiválóbb magyar kardvívó, az 1977. évi világbajnok Gerevich Pál a legjobb nyolc között került szembe egymással és az új rend szerint egyiküknek el kellett búcsúzni az érem minden reményétől, mert az első nyolc között vereséget szenvedett versenyző ötödiknél már nem lehetett jobb. Fene nagy szamárság! Régen, a hatos döntőben még szabad volt kikapni, egyetlen rövidzárlatot a versenyző képes volt kijavítani. Ma szabad vereséget szenvedni a selejtezőben vagy a legjobb 32, a legjobb 16 között, ettől még válhat az illetőből világbajnok, de ha a legjobb nyolc között a legminimálisabb arányban alul marad, jó esetben csak az 5. helyért vívhat. Ha 1981-ben hatos döntőt rendeznek, oda bekerül Gedővári és Gerevich is, a nemzetközi szakértői garnitúra szerint pedig Gedőváritól nem lehetett volna elvenni az elsőséget. Igaz, hogy a clermont-ferrand-i párbajtőr-világbajnoktól, Székely Zoltántól viszont igen, mert ez a lebonyolítási rend nagyon elősegíti az övéhez hasonló váratlan kiugrásokat. A VB hatos döntőjébe nyilván bekerült volna a kivételes technikájú francia Riboud, aki hazai közönsége előtt aligha vesztette volna el a VB-t. De az előcsatározások során ő is úgy járt, mint Gerevich.

Az olimpiát megelőzően utoljára 1977-ben láttam együtt a világ legjobb vívóit, a VB-n, Buenos Airesben. Akkor még Gábor Tamás volt a szövetségi kapitány és dolgoztak vele az azóta nyugalomba vonult, páratlan tudású mesterek, mint dr. Bay Béla és Vas Imre. A ronda, kegyetlenül hideg, fűtetlen, de annál szelesebb csarnok büféjében a potom pénzért árusított konyak társaságában fél éjszakákon át beszélgettünk. Odakinn novemberi, decemberi idő járta – Argentínában a július hozza meg ezt az időjárást –, idebenn a konyak

kellemesen melegített. Már akkor sok szó esett arról, hogy égető a szakemberhiány. A TF nappali mesterképzőjének nincsenek olyan oktatói, mint Bay Béla és társai voltak. A jelenlegi tanárok kitűnően ismerik az elméletet, de kevéssé képesek belenevelni a hallgatókba, hogy ők miként adják át tanítványaiknak a magyar vívóiskola értékeit, köznapian szólva, miként vágassanak fejet, miként szúrassanak csuklót a vívókkal. A TF minden hallgatója levizsgázik, nem fordul elő, hogy valakit alkalmatlannak minősítettek volna. Ma, a nyolcvanas években már ott tartunk, hogy két kézen lehet megszámolni a klasszis szinten oktató mestereket.

Az edző mégis jól megél. Anyagi és erkölcsi elismerésébe nem kalkulálják bele, hogy nevelt-e nemzetközi színvonalú versenyzőt, azt sem, hogy adott-e felnőtt I. osztályú vívókat a sportágnak, hanem csupán azt, mennyi pontot szerzett klubjának az egyesületi pontversenyben. Pontot szerezni pedig az ifik mezőnyében a legkönnyebb. Vívásban rendkívül lassú az érés, de bizonyos szintig 3-4 éves tanulás után el lehet jutni. Ennyi idő alatt az edző bepaukol tanítványába egy-két akciót és sürgősen versenyezni küldi, hogy hozza a pontokat. Semmi nem ösztönzi arra az edzőt, hogy hosszú éveket fordítson kizárólag csak a tanulásra, neki az a fontos, hogy mielőbb legyenek versenyeredmények. Az ifjúsági aranyjelvény könnyen megszerezhető – nem magasabb ez a követelmény a felnőtt II. osztály nívójánál –, és ezzel már jár a fiatalnak havi öt-hatszáz forint juttatás. Elégedett az edző, elégedett a versenyző. Amikor aztán húszéves lesz az ifjú, nem szerepelhet tovább ifjúsági versenyeken, ráébred, hogy a felnőtt mezőnyhöz képest elképesztően csekélyke a tudása, az ő egy-két akciójával nem tud megélni. Ráadásul megszűnik a pénz folyósítása is, és vívónk, aki azt hitte magáról, hogy valaki, hiszen megfizették a tudását, hiszen az ifik előkelő kategóriájába tartozott, egyszeriben összeomlik és nem látja tovább értelmét a

versenyzésnek. Nem egy ilyen eset történik a magyar vívósportban!

Az átlagedző egyáltalán nem bánja a felnőtté vált fiatal elvesztését. Sőt. Ha nem mondja is, magatartásával arra ösztönzi a felnőttek között csak jelentéktelen eredményekre képes versenyzőjét, hogy hagyja abba a vívást. Az edzőnek már nincs belőle haszna, kell a hely az újabb 13–14 éveseknek, akikből majd ismét pontszerzőket, aranyjelvényeseket lehet nevelni. A kevéssé képzett felnőttel már nem foglalkozik, érezteti az illetővel, hogy csak útban van, és vívónk, ha eredetileg nem is ez volt a szándéka, érezve helyzete fonákságát, sürgősen leadja a szerelését. Ezért annyira gyér a felnőtt mezőny a magyar vívósportban!

Az élen álló, mintegy 20-30 klasszis vívó ma már szinte teljesen elszakadt a magyar mezőnytől. Ők még éveken át képesek terjeszteni vívósportunk jóhírét a világban, de mögöttük nagyok a mélységek. Az 1981. évi ifjúsági világbajnokságon nemhogy aranyat nem nyertek a magyarok, nemhogy érem nélkül maradtak, hanem még döntős versenyzője sem volt csapatunknak. Az utóbbi években még a kínaiak is jobban vívtak, mint a magyarok! Ha arra gondolok, hogy még a volt ifjúsági világbajnokainknak sem volt egyszerű helyzetük a felnőtt mezőnyben – vagyis még egy VB-aranyérmes képességű versenyzőnek is felette sokat kellett tanulnia –, akkor vajon mikor érik el a felnőtt élmezőny szintjét azok az ifjak, akik még a legjobb hat közé sem tudtak bekerülni a nemzetközi ifjúsági mezőnyben?!

Hát tessék. Bakonyi Péter, Kovács Pál, Kulcsár Győző, Kovács Tamás, Kárpáti Rudolf, Kamuti Jenő és a sportág többi érdemes vezetője! Mindannyian tökéletesen ismerik a gondokat, tudják, mi a lecke. Vajon sikerül-e megoldásokat találni a nagyon is közelgő Los Angeles-i olimpiáig?

Jégkorongkrimi

Kérdés a hajdúböszörményi tanácsházán: „Miért oly sok a botrány a jégkorongozásban? Van-e egyáltalán létjogosultsága nálunk ennek a sportágnak?"

A hetvenes évek elején, 1972-ben Prágában láttam életem első jégkorong-világbajnokságát. Addig idehaza voltam szorgalmas látogatója a mérkőzéseknek (nagyon rég, gyengécske fokon, magam is játszottam), tévén figyelemmel kísértem minden nagy eseményt, tehát voltak elképzeléseim erről a sportágról.

Ezen a prágai VB-n világossá vált előttem, hogy fogalmam nincs, mi is ma a jégkorong extra színvonalon. Ennek a sportágnak a lendületét, félelmetes gyorsaságát és keménységét lehetetlenség visszaadni a kamerákkal. A teleobjektív képtelen felfogni az észvesztett száguldást. Ha ezt az egyébként csodálatos objektívet ráállítom az egyenes országút végén két kilométerre levő, felém robogó autóra, az a képen állni látszik, egészen addig, amíg hozzám nem ér. Mert amikor távol van, akkor is a közelembe varázsolja az objektív a róla készült képet, nem észlelem a felém robogását.

Amíg ki nem jutottam a világbajnokságra, ijesztően gyorsnak és nagy iramúnak láttam a hokit, azóta alig tudom élvezni a tévén, mert tudom, hogy mennyivel gyorsabb ez a játék a valóságban. Módom nyílt rá, hogy 1976-ban, Montrealból hazafelé jövet megnézhessem Moszkvában a kanadai profik első európai vendégszereplését. Ezek az összecsapások a csúcsát jelentették mindennek. Nem csodálom, hogy szovjet újságíró kollégáim erősködtek: a Szovjetunióban nem az akkor fénykorában levő és Európa első számú labdarúgójának tartott Blohin a legnépszerűbb sportoló, hanem a jégkorongozó

Harlamov, akinek az előző esztendőben Kanadában egymillió dolláros ajánlatot tettek. (Harlamov azóta, 1981-ben autóbaleset áldozata lett.) Száz kilométeres sebességgel meglőtt korongok, hatvan kilométeres sebességgel katapultáló játékosok, egymást hihetetlen reflexszel kikerülő vagy éppen egymásnak rontó izomóriások parádéját láttam.

Amíg a kanadai profik csak otthonukban, egymás ellen játszottak, fel sem tételezte bárki, hogy egyáltalán lehetnek ellenfeleik Európában. Hiszen a náluk több lépcsővel lejjebb álló kanadai amatőrökkel is nagy csatákat vívtak az európaiak. Olvastam Stan Mikitának, az egyik kanadai szupersztárnak a könyvét, amelyben azt írta, látva a szovjet és a csehszlovák hokisokat, hogy az NHL, a kanadai profiliga legjobb négy csapatának nem jelentene gondot akár tucat gólt is ütni ezeknek a válogatottaknak, de aztán elismerésként hozzátette, hogy a csehszlovák és a szovjet válogatott kemény harcban lenne a kanadai középmezőnnyel. Amíg a nemzetközi szövetség nem járult hozzá a profik és az amatőrök találkozásához, nyomtatásban is megjelent hírek terjedtek el arról, hogy egyik-másik Kanadában túrázó európai klubcsapat 20 meg 25 gólokat kapott az ottani egyesületektől.

A szovjet válogatott pedig egyenesen a kanadai profiválogatott ellen állt ki! Első találkozóik Kanadában és a Szovjetunióban minden várakozással ellentétben azt igazolták, hogy nagyjából egyenrangú a két csapat, tehát szó sincs arról az óriási kanadai fölényről, amit véltek a szakértők. Most pedig eljutottunk már oda, hogy a Szovjetunió válogatottja kerekedett felül; 1981-ben a Kanada Kupa döntőjében 8–1-re verte meg félelmetes hírű ellenfelét. A Montreal Canadiens csarnokában – itt játszották 1976-ban az olimpiai röplabdatornát – húszezer néző nem a kanadai, hanem a szovjet csapatot ünnepelte. A kanadai újságok szerint mióta világ a világ, ilyen magas szintű hokit még senki sem játszott.

Csupán azért idéztem fel ezeket a mérkőzéseket, hogy ezzel

is bizonyítani próbáljam: a jégkorong a modern világ sportja, amely a labdarúgás után egyike a legnépszerűbbeknek Európában. Az Egyesült Államokban és Kanadában pedig a baseball, a kosárlabdázás és az amerikai futball mellett a négy nagy sport egyike. Japánban, a Kínai Népköztársaságban szintén a leglátogatottabbak közé tartoznak a mérkőzései.

Minálunk viszont kihalófélben van a hoki. A harmincas években, amikor még a többi európai országgal azonos feltételek közt, szabadtéri pályákon küzdött meg a magyar válogatott, még Európa-bajnoki harmadik, majd negyedik helyet is kivívott, hatszor volt ötödik, kétszer hatodik. Manapság, mondjuk, Finnország válogatottja foglal el hasonló pozíciót a kontinensen, az a Finnország, amelyik ütne egy-két tucat gólt a mieinknek. A felszabadulás után is volt még nemzetközi tekintélye a magyar jégkorongozásnak, bár ekkor a sportág már egyre inkább a csarnokokba húzódott. Ma már rangos tornát szabadtéren nem vívnak. Magyarországon a negyvenes, ötvenes években élénk volt a jégkorongélet, tucatnyi csapat küzdött a bajnoki elsőségért, pedig akkor még csak egyetlen műjégpálya – a városligeti – állt rendelkezésre.

Az ötvenes évek sportvezetésének a bűne, hogy nem tartott lépést a sportvilággal, nem épített műjégpályákat, és főként csarnokot nem. Akkor ugyanis ki lehetett volna használni azt a gondolkodásmódot, amely sportsikerekkel kívánta igazolni a népi demokratikus hatalom fölényét a kapitalista világrenddel szemben. Ha akkor bárki is kitalálja, hogy a jégkorongozás eredményei feltétlenül bizonyító erejűek politikailag és társadalmilag, akkor lett volna azonnal jégcsarnok. Abban az időben sokszor szolgaian másoltuk a szovjet sportot, de abban, amiben érdemes lett volna, elfelejtettük másolni. Például a jégkorongozás fejlesztésében. Pedig az igazán hasznunkra vált volna.

Nálunk a sportvezetés sosem szimpatizált a jégkorongsporttal. Hivatalosan, a nyilvánosság előtt ugyan nem hang-

zott el, hogy a hokira nincs szükség; a vezetők nem akartak szembeszállni a jégkorongot szerető és igénylő közvéleménnyel, tehát csendes halálra ítélték. Török László, aki a hetvenes évek második felében főtitkári tisztet töltött be a Magyar Jégsport Szövetségben, állását is kockára téve írta le egy hetilapban: „1972-t írtunk. Igencsak kezdő, zöldfülű sportvezetőként ültem egy országos tanácskozáson. Mivel akkor is megszállott hokibarát voltam, soha nem felejtem el az illetékes MTS- (akkor így hívták) elnökhelyettes példaként elmondott szavait: »Sok évvel ezelőtt megmondtam már, hogy Magyarországon nincs helye a jégkorongsportnak. Biztos vagyok benne, hogy ez a sportág önmagától fog elpusztulni.« Nos, a magyar sportvezetés meg is tett mindent annak érdekében, hogy az illetékesnek igaza legyen."

Ha egy sajtóértekezleten bármelyik vezetőt megkérdeztem, mi a magyarázata a jégkorongozás elhanyagolásának, visszaszorításának, mindig az volt a válasz: ilyesmi nem létezik. A vezetés számadatokkal igazolta, hogy mekkora összegeket fordít a sportágra, és szabadkozott, amikor a feltételek biztosításáról volt szó. Nincs pénz, nincs pénz. Addig mondogatták ezt, amíg valóban elérkezett az idő, hogy nincs pénz.

A mi jégkorongozóink egészen 1982-ig jó esetben is csak október végén kezdhették el az edzéseket, amikor másutt már rég tartott a főszezon. A Kisstadion – a hokizók budapesti otthona – többnyire csak december tájt nyitott. (Emlékeztetőül: 1981-ben a Kanada Kupa-tornát szeptemberben rendezték és oda csúcsformában érkezett a szovjet válogatott.) Négy-öt hónapon át tartott nálunk az évad, míg az ellenfelek nagyjából tíz-tizenkét hónapon át készültek. Nem a csehszlovákok és a svédek, hanem a bolgárok, a jugoszlávok, a kínaiak, a japánok. Még Calcuttában is van fedett jégcsarnok! Olyanok a mi korongozóink edzéslehetőségei, mintha mondjuk a vízilabdázó Faragó Tamás az év hét hónapján át korcsolyázással készülne fel a pólósok versenyidényére.

A jégkorongozók nem igényeltek olyan kacsalábon forgó palotákat, mint amilyen a Budapest Sportcsarnok. Már azért sem, mert jól tudták, hogy ha egyszer végre felépül egy valódi sportpalota, akkor az minden lesz, de nem az ő otthonuk; oda esetleg csak megtűrt vendégként juthatnak be mérkőzést játszani. Kérték viszont a Kisstadion befedését. A sportágért rajongó mérnökök ingyen készítették el a terveket. Azt mondták, még fűteni sem kell, esetleg a nézőtéri ülések alatt lehet néhány csövet lefektetni – mint történt ez a harmincas években a Városligetben (!) –, de ez sem fontos. Az a lényeg, hogy ne kerüljön sokba az építkezés. Hivatkoztak például a Dynamo Berlin akkori csarnokára, egy csúf, hullámlemezzel fedett hodályra, amelyben azonban egész éven át lehetett edzeni, és amelyben a világbajnokság A-csoportjában szereplő válogatott nőtt fel. Hallottam egy ízben, mit válaszolt a kérésre a magyar sport egyik legfelső vezetője. Azt mondta, nincs értelme ilyesmikre törekedni, mint a Kisstadion befedése, mert ha egyszer befedik, akkor már nem tudnak igényt bejelenteni egy sportpalotára. Azt a választ kapják majd, hogy minek ez, hiszen ott a fedett csarnok. Századrész annyiba került volna a Kisstadion téliesítése, mint az 1982-ben avatott, valóban gyönyörű Sportcsarnok. Elkészült volna ez a palota akkor is, ha befedik a Kisstadiont, mert múlhatatlanul szükség volt rá. Lett volna pénz erre is, arra is. A nyolcvanas évektől kezdve a hokizók csendben vannak, nem kérnek semmit, csak azt, hogy legalább élni hagyják őket. Azt pontosan tudják, hogy az adott gazdasági helyzetben fontosabb beruházásokra sem telik, nemhogy nekik építsenek csarnokot.

Budapesten 1982 óta már van helyük a jégkorongozóknak. Épült egy edzőterem a Budapest Sportcsarnokban, a legjobbak egész éven át edzhetnek, persze megosztva a helyet a műkorcsolyázókkal, a jégtáncosokkal, a gyorskorcsolyázókkal. Az sem kizárt, hogy valamelyik vidéki városunkban is befedik majd a pályát. Csak az a kérdés, hogy feltámad-e még a hoki?

Évről évre csökkent Magyarországon a csapatok száma. Volt nyolc, volt hat, volt négy és az 1981–82. bajnoki évre maradt három. Ennek az utolsó érvágásnak a hiteles történetét szeretném elmesélni, mert valóban mesébe illő, ami a kulisszák mögött folyt. Vagy nem is mesébe, hanem inkább krimibe illik az egész.

Az 1979–80-as évadot még négy csapat játszotta végig. A BVSC katasztrofális helyzetbe került. Adódott úgy, hogy a csapat vezetői a mérkőzés előtt bejelentették: nem tudnak játszani, mert nincs bot. Az ellenfél segítette ki őket.

Egy kis kitérő arról, miként szerzik meg a felszerelést a magyar hokisok. Egy játékos teljes felszerelése hozzávetőlegesen 17–18 000 forintba kerül. Drága, de több évre szól. Csakhogy minálunk nem kapható felszerelés. A Triál importál a klubok igényei szerint, de minden nem számítható ki előre. Hol ez hiányzik, hol az. Elmegy viszont a szakosztály gazdasági szakembere a Bizományi Áruházba és csodák csodája, pontosan azt veheti meg, amire csak szüksége van. Ha egy játékosnak cipő kell, éppen az a számú és minőségű cipő áll rendelkezésére, amit keres. Mégpedig Koho márkájú, a legjobb. Ha kesztyű után kutat, kiderül, hogy éppen akkor vett át az áruház Csehszlovákiából származó darabokat. A létező legjobbakat.

Hogy mi ennek a titka? Egyszerű. Kimegy egy jégkorongcsapat külföldre. Klub vagy válogatott. Teljesen mindegy. A játékos, akinek hiányzik valamilyen darabja a felszerelésből, megveszi a saját pénzén. Sőt, ha kell, vásárol botokat is. Ezeket hazahozza, és ha megússza a vámot, akkor egyenest viszi a bizományiba. De nem egymaga megy oda, hanem a vásárlásra jogosult vezetővel, aki az eladás pillanatában már rá teszi kezét az adott darabokra. A játékos nem keres egyetlen fillért sem az üzleten, sőt ráfizet. Hiszen idegen pénznemben vásárolt, amit csak korlátozott mértékben vehetett fel, és forintban kapja vissza az ellenértékét. A klub drágábban veszi meg az árut, mintha közvetlenül a játékostól kapta volna

meg, hiszen a bizományi természetesen rátesz némi nyereséget. De nincs más út, mert az egyesület csak hivatalos számla birtokában várhatja nyugodtan az ellenőröket.

Hogy félreértés ne essék: a 17–18 000 forint már nemzetközi szintű felszerelést jelent. Ennyit egy klub nyilván nem költ minden játékosára. Az FTC-nek a felnőtt csapata mellett van 25 ifjúsági, 30 serdülő, 35 úttörő és 40 hokiiskolás korongozója. Az 1980–81-es évadban az FTC mintegy 800 000 forintos költségvetésből fenn tudta tartani szakosztályát, pedig ebben az összegben benne van a pályabér, a külföldi edzőtáborozás ára és sok mindenféle kiadás.

Térjünk tehát vissza az „aranykorhoz", amikor még négy csapata volt a magyar jégkorongozás I. osztályának. Egy bajnok, egy ezüst-, egy bronzérmes és egy negyedik. Kiesni nem lehetett. Nem volt hová és nem akadt feljutó. Korongoztak ugyan ekkor már sok vidéki városban, de nemcsak a színvonalkülönbség, hanem a sérülésveszély miatt sem lehetett számolni ezekkel a klubokkal a bajnokság élcsoportjában. Megfelelő felszerelés nélkül egy bodicsek, egy palánkhoz szorítás töréssel járhat.

A négy csapat közül az egyik, a BVSC, 1980 elején feladta a harcot. Vágvölgyi Mátyás ügyvezető elnök februárban bejelentette a szövetségnek, hogy képtelen fenntartani a szakosztályt. Török László főtitkár azzal biztatta, hogy tartson ki áprilisig, mert akkor lesz a sportág országos értekezlete, amelyet az előző októberről halasztottak el. Az értekezletre – nem a szövetség hibájából – ismét nem került sor, a BVSC feloszlott. Maradt három szakosztály.

Aztán áprilisban robbant még egy bomba. Az 1970 óta sorozatosan bajnokságot nyerő Ferencváros csaknem a teljes csapatát, 16 játékosát két évi időtartamra mindennemű sportolástól eltiltotta és kizárta a klubból. Az ok: a hokizók nem voltak hajlandók együtt dolgozni dr. Jakabházy László edzővel.

Nem ez volt az első botrány, ami az FTC korongozói körül kirobbant. A játékosok 1975-ben sztrájkkal vitték kenyértörésre ellentéteiket Jakabházyval. A csapat tagjainak többsége közölte, hogy abbahagyja a sportolást. A klub három játékos bejelentését vette csak tudomásul, a többiekét nem, viszont Jakabházy edzőnek távoznia kellett.

Elég szerencsétlenül az egyesület elnöksége 1979 októberében újra Jakabházy Lászlót kérte fel az edzések irányítására. A csapat magját változatlanul azok a korongozók alkották, akik egyszer már olyannyira szembekerültek edzőjükkel, hogy inkább a hokizással szakítottak volna, minthogy vele dolgozzanak együtt.

Mindjárt elöljáróban leszögezem, hogy nem állok sem a játékosok, sem az edző pártján. Ha sikerült is volna valamelyest a történtek mélyére látnom, akkor is nyilvánvaló lenne előttem, hogy ilyen ízléstelen civakodásban, mint ami esztendőkön át a ferencvárosiak és Jakabházy viszonyát jellemezte, nincs vétlen fél. Az ilyesfajta játékot mindig ketten játsszák. A hokizók nem éppen szelíd bárányok, hanem, amúgy pestiesen szólva, dörzsölt vagányok, akiknek viszont van egy hallatlan nagy érdemük: rajongásig szeretik a sportágukat. Ők nem panaszkodnak mostoha körülményekre, nem hivatkoznak hátrányos helyzetre, hanem edzenek és mérkőznek, minden egyes meccsen – ezt Jakabházy is így látta – küzdenek teljes szívvel. Nem pénzért játszanak, a többség jobban járna anyagilag, ha abbahagyná a hokit. Dr. Jakabházy László, a TF adjunktusa, képzett pszichológus létére az FTC-nél nem találta meg a megfelelő hangot a játékosokkal. Úgy tetszett, hogy érzelem és gondolkodás nélküli ólomkatonáknak képzeli őket, akiknek pontosan úgy kell mozogniok, ahogyan ő rakosgatja őket. Ha bárkinek más véleménye volt, mint neki, ezt szembeszegülésnek vélte, anélkül, hogy megvizsgálta volna a másik nézet esetleges igazát. Jakabházy mellett ugyanaz szól, ami a játékosok mellett: szereti a sportágat és ért is hozzá.

Adódik úgy, hogy egy vezető és a kollektívája nem fér össze. Ez történt a Ferencváros jégkorongcsapatánál is. Amikor 1975-ben Jakabházy először távozott, az együttes új edzőjének irányításával pontosan olyan biztosan nyerte a bajnoki elsőséget négy teljes esztendőn át, mint előzőleg. Az új edző és csapata nem került szembe egymással. Tehát akadt, aki szót tudott érteni a ferencvárosi játékosokkal. Mielőtt Jakabházyt újra szerződtette a klub, a vezetők tájékozódtak, vajon a csapat tagjai miként fogadják az ötletet. Akiket megkérdeztek, balul sikerültnek minősítették az elképzelést. A szerződést mégis megkötötték. Hónapokon át a hamu alatt izzott a parázs, és csak 1980 tavaszán, a válogatott csapat ljubljanai túráján lobbantak fel ismét a lángok. (A válogatott együttes edzője is Jakabházy volt.) Jelentéktelen ügyet fújtak fel. Az edző megírta jelentését a szövetségnek, az nem indított eljárást, mondván, hogy a történtek nem igényelnek fegyelmi vizsgálatot. Jakabházy, megkerülve az FTC szakosztályvezetését, egyenesen a klub elnökségéhez fordult, elégtételt keresve a játékosokkal szemben. A szakosztály-vezetőség, mert az edző megkerülte őket, lemondott. A klub elnöksége áprilisra szakosztály-értekezletet hívott össze. Ennek az értekezletnek lett a következménye a kétéves eltiltás és a kizárás a klubból. Az indok: a játékosok aláírtak egy ívet, amely szerint nem kívánnak együtt dolgozni Jakabházy edzővel.

A fegyelmi bizottság döntését a klub elnöksége jóváhagyta; a magyar sportban bevezetett rend szerint ugyanis az egyesületi fegyelmi bizottság határozata ellen csak az egyesületi elnökséghez lehet fellebbezni, az hozza meg másodfokon az ítéletet. Tovább már nincs apellàta, tehát a klub a hozzá tartozó sportolók ügyeiben saját hatáskörében dönt. Ha ez a határozat megfelel a törvényes rendnek, akkor nincs hová fordulni jogorvoslásért. Csak akkor van mód a megváltoztatására, illetve pontosabban: új eljárás indítására, ha az egyesület nem az előírások szellemében járt el. Ilyenkor az OTSH elnö-

kénél lehet panasszal élni. Olyasmi történik tehát, mint amikor a bírósági gyakorlatban törvényességi óvást nyújtanak be. A korongozók ügyében is ez történt: Buda István államtitkár, az OTSH elnöke felülvizsgálta az ügyet és a jégsportszövetség fegyelmi bizottságának a hatáskörébe utalta, vagyis új eljárást rendelt el, magasabb fokon.

A szövetség a legkorrektebbül járt el. Olyan személyeket kért fel a vizsgálat lefolytatására, akiknek nemcsak objektivitása, hanem hozzáértése, szaktudása is vitán felüli volt. A fegyelmi bizottság dr. Gáspár Miklósnak, a fővárosi XVII. kerületi bíróság elnökének irányításával ülésezett. A bizottsági tagok között helyet foglalt dr. Pálinkás György, a Legfelső Bíróság bírája, neves büntetőjogász. A szövetség elnökségének képviseletében végigülte az összes kihallgatást és bizonyítási eljárást dr. Szolcsánszky Vilmos, a Fővárosi Bíróság tanácselnöke. Egyikük sem adta volna a nevét, a tekintélyét jogilag vagy erkölcsileg támadható határozathoz. Másfél hónapon át erre a vizsgálatra fordították csaknem teljes szabad idejüket!

A fegyelmi bizottság meghallgatott mindenkit, akinek csak köze volt az ügyhöz, átnézte az összes papírokat, és végül hét sűrűn gépelt oldalon foglalta össze a vizsgálat eredményeit. Érdemes idézni belőle, részben azért, mert rávilágít arra, mi minden dúl a kulisszák mögött, részben azért, mert annak idején a határozatnak csak az a pontja vált ismertté, amely gyakorlatilag visszaadta a ferencvárosi korongozók játékjogát. Következzék tehát néhány idézet a fegyelmi bizottság vizsgálatának anyagából. Ebben először is az ominózus áprilisi szakosztály-értekezlet került sajátos megvilágításba:

„Az értekezlet Hargitai Károly ügyvezető elnökhelyettes rövid bevezetőjével kezdődött. Ennek lényege az volt, hogy tudomásul vették a szakosztályvezetés három tagjának lemondását, továbbra is dr. Jakabházy Lászlót bízzák meg az edzői teendőkkel, pályaedző Póth János lesz. Aki nem tudja vagy nem akarja vállalni a munkát, az egyesület nem gördít

akadályt a jégkorong abbahagyása elé." (Tehát nem távozás, hanem abbahagyás...)

„A bevezető után Mészöly András csapatkapitány kért szót. A csapat nevében kijelentette, hogy sajnálják a szakosztályvezetés és az edző távollétét, mert bizonyos kérdéseket meg kellene beszélni a további munkával kapcsolatban. Hargitai Károly válasza az volt, hogy a szakosztály-vezetőséget azért nem hívták meg, mert lemondott. Megbeszélnivalója a játékosokkal nincsen. Akinek valami kifogása van dr. Jakabházy László működése ellen, tegye fel a kezét. Rövid idő alatt valamennyi jelenvolt játékos feltette a kezét. Akkor az elnökhelyettes azt kérte, hogy írják alá: nem kívánnak dr. Jakabházy László edzővel dolgozni. A játékosok – annak hangsúlyozása mellett, hogy szándékuk nem ez – a jelenléti ív hátoldalát valamennyien aláírták, de aláírásuk fölött ekkor még nem volt szöveg, a papír teljesen üres volt. E néhány perc alatt lezajlott összejövetel után a vezetőség utasítására gépelték az aláírások fölé azt a szöveget, hogy »Alulírottak bejelentjük, hogy dr. Jakabházy László edzővel nem kívánunk együtt dolgozni...« Az egyesület vezetése az értekezlet után a lemondott szakosztályvezetőket és dr. Jakabházy Lászlót utólag sem hallgatta meg, nem tisztázta, hogy milyen okok késztették a játékosokat a nyilatkozat aláírására. Még aznap, tehát április 22-én közölték valamennyi játékossal, hogy bejelentésüket tudomásul vették és felhívták őket szerelésük leadására. Közölték velük, hogy a Tejipari Vállalatnál intézkedtek a munkaidő-kedvezmény felfüggesztése iránt."

A fegyelmi bizottság határozata ezután részletesen elemzi az előzményeket. Megállapítja, hogy azon a bizonyos jugoszláviai túrán nem történt fegyelmi vétség, olyan esetek fordultak elő csupán, mint az, hogy néhány játékos elkésett a reggelitől, ismét néhányan nem vettek részt egy kiránduláson és Mészöly András csapatkapitány bizonyos taktikai, illetőleg összeállítási kérdésekben ellenvéleményt jelentett be az edző-

vel szemben. A bizottság szerint egy csapatkapitánynak ez nem csupán joga, hanem kötelessége is. (Más sportágban is érvényesítendő megállapítás!) A túrát követő edzéseken a játékosok magatartása semmi kívánnivalót nem hagyott hátra, a vezetőedző a vallomásában elmondta, hogy az idősebb játékosok (tehát a „vezérek", Mészöly és társai) edzésmunkáját kifejezetten példaképül állította a fiatalok elé. A fegyelmi bizottság elnöke megkérdezte Jakabházyt: tettek-e játékosai olyan kijelentéseket, hogy „Bolondok leszünk futni, inkább sörözünk..." vagy azt, hogy „Ennyi pénzért hülyék leszünk edzeni..." A vezetőedző azt válaszolta, hogy csupán egyszer, magánbeszélgetésben hangzott el ilyesmi, amikor is Földvári azt kérdezte, vajon érdemes-e ennyiért csinálni? Ehhez annyit teszek hozzá, hogy 1980-ban a ferencvárosi jégkorongozók átlagkeresete 3900 forint volt!

A fegyelmi bizottság szerint nem volt fegyelmi vétségnek minősíthető mindaz, ami azon a bizonyos szakosztály-értekezleten történt. Elsősorban azért, mert semmi nem indokolta a meglehetősen kíméletlen hangú bevezetőt. Addig ugyanis nem történt olyan megnyilvánulás, amely edző elleni szervezkedésre utalt volna. Még az edző javára erősen elfogult Póth János sem mondta a tanúvallomásában, hogy bármilyen szervezkedésnek tanúja lett volna. Mindössze annyit mondott, hogy öltözői morgolódásokat hallott. (Hol nincs ilyen?) A játékosoknak úgyszólván pillanatok alatt kellett dönteniök, hogy aláírják-e az eléjük tett üres papírt, nem volt idejük a megfontolásra; egyébként is az üres papír aláírásával nem követtek el fegyelmi vétséget. Egyértelmű ugyanis – így írja a bizottsági indokolás, –, hogy eredeti szándékuk nem az utólag aláírásuk fölé gépelt szöveg aláírása volt, hanem az általuk felvetett problémák megvitatását kérték. Bizonyos fokú szervezkedés nem a játékosok, hanem az egyesület vezetése részéről állapítható meg; előkészítetten történt a játékosokkal szembeni intézkedések meghozatala.

A krimi ezzel a határozattal még nem ért véget. A játékjogukat visszakapott ferencvárosi jégkorongozók az 1980–81-es évadban, jókora szenzációt keltve, váratlanul fóti színekben jelentkeztek. Az történt, hogy Fót község és az ottani téesz vezetői vállalták a sportág ügyének felkarolását. Addig is őszintén szerették a jégkorongozást, és úgy látták, hogy a várossá válni akaró községnek jót tesz majd a reklám. A szövetség hozzájárult, hogy Fótnak nem kell ifjúsági és serdülő csapatot kiállítania, a téesz és a község előteremtett mintegy 200 000 forintot a működés feltételeihez, a játékosok pedig vállalták, hogy olyan állást szereznek maguknak, amely mellett sportolni tudnak. Az üzemmérnök Kovács elment éjszakai ablaktisztítónak, a közgazdász Mészöly beállt segédmunkásként egy kisiparoshoz és talált megoldást a többi is. Mert ők meg akarták mutatni...

Naponta délelőtt 9-kor jöttek össze a Kisstadionban, és együtt voltak késő délutánig. Kétszer másfél órát edzhettek a jégen – a Népstadion kedvezményesen, havi 3200 forintért adott pályát! –, a többi időt gimnasztikával, kondicionálással, futással töltötték Orbán György, a KSI-ből hozzájuk szerződött kitűnő edző vezetésével. A szövetség hozzájárult ahhoz is, hogy Fót jégkorongcsapata bekapcsolódjék a magyar bajnokságba, igaz, csak az V. fordulótól kezdve.

Happy end – látszólag. A szövetség elkövetett egy kis hibát. Fót nevezését a bajnokság többi résztvevőjének hozzájárulásától tette függővé. Az FTC, amely ifjúsági játékosaival szerepelt a bajnokságban és egymás után szenvedte el a veréségeket, feltétel nélkül elfogadta a fótiak nevezését. Hogy ennek a megváltozott magatartásnak mi volt a titka? Az, hogy közben a klub ügyvezető elnöke megvált beosztásától, és utódja józanul gondolkodott. A másik két bajnoki résztvevő, az Ú. Dózsa és a Székesfehérvári Volán azonban élénken tiltakozott.

Tényekre szeretek támaszkodni, nem pedig feltételezések-

re, ám ezúttal nincsenek tények a birtokomban. Mégis papírra merem vetni, hogy a fehérváriak nyilván azért nem fogadták kitörő örömmel a tízszeres bajnok volt ferencvárosiakat, mert bajnokságot akartak nyerni. A Volán sportklubja – amely nagyon okosan pár évvel ezelőtt Fehérvárra helyezte a jégkorong-szakosztály székhelyét – tíz éven át nem tudott megbirkózni az FTC-vel. Ezúttal – a feloszlott BVSC néhány játékosával megerősödve – ott állt előtte a nagy lehetőség, hogy a Dózsával vívott párosversenyben megszerezze a bajnoki elsőséget. (Meg is szerezte, 1981-ben indult a BEK-ben.)

Ez az önzés valamelyest megbocsátható, ha nem is helyeselhető. A Volánnak ugyan elsősorban a sportág érdekeit kellett volna néznie – de hát másutt sem ez a jellemző a klubjainkra. A szövetség úgy döntött, hogy ezek után a fótiakat csak az 1981 februárjában kezdődő Magyar Népköztársasági Kupa-küzdelmekbe osztja be. A Volán agilis technikai vezetője, ugyanaz a Török László, aki annak idején, a lemondásig derekasan helytállt szövetségi főtitkárként, még a fótiak MNK-részvétele ellen is tiltakozott.

A fótiak MNK-szereplése azért is fontos volt, mert a jégsportszövetség mellett működő jégkorong-szakbizottság úgy döntött, hogy a kupamérkőzések tapasztalatai alapján kell majd határozni a fótiak visszavételéről a válogatottba. Az exferencvárosiak nélkül felálló válogatott csapat ugyanis sorra szenvedte el vereségeit, Ausztriától például 17–1-re kapott ki, és közeledett a C-csoport világbajnoki tornája Pekingben, ahol a bennmaradás volt a tét. Ha ebből a csoportból is kiesnek a magyar hokizók, gyakorlatilag minden nemzetközi pozíciójukat elvesztik.

Az MNK után a szakbizottság – Jakabházynak, a válogatott csapat edzőjének ellenvéleményével szemben – úgy döntött, hogy a fótiakra szükség van a válogatott csapatban. Semmi nem indokolja a kihagyásukat. Nem követtek el sportszerűtlenséget, edzettek tisztességesen, és meg is nyerték az

MNK-t. Jakabházy végül kénytelen-kelletlen kialakított egy fóti sort a válogatottban.

Hogy még mi minden történt, azt már nem részletezem. A lényeg az, hogy a fótiak elutaztak Pekingbe a csapattal, nem fordult elő semmiféle incidens, edző és játékos is félretette az ellentéteket és csak a jó szereplésre összpontosított. A magyar csapat messze a várakozáson felül végzett, nemhogy kiesett volna, hanem közel állt a feljutáshoz a B-csoportba. Jakabházy becsületére legyen mondva, hogy hazatértekor elismeréssel beszélt a fóti sorról.

Azt gondolja a kedves olvasó, hogy ez már igazán happy end? Dehogy. Dr. Jakabházy László lemondott az FTC-ben és a válogatottban viselt edzői tisztéről, s lemondását mindkét helyen elfogadták. A fóti téesz pedig – úgy tudom, felsőbb megyei utasításra – megszüntette a jégkorong-szakosztályát! Ismét gazda nélkül maradtak a volt ferencvárosiak. Az lett volna a jó, ha a BVSC, vagy valamely más hokiszakosztállyal nem rendelkező klub fogadja be őket, de nem így történt. Visszavette tehát régi játékosait a Ferencváros. A korongozók tulajdonképpen örömmel könyvelhették volna el ezt a rehabilitálásnak minősíthető gesztust – már azért is, mert fóti időszakukban változatlanul fradistáknak vallották magukat! –, mégsem volt maradéktalan az örömük. Háromra csökkent a bajnokságban szereplő csapatok száma, ismét gyengült a magyar jégkorongsport. S ki tudja, miként bonyolódott a helyzet a könyv megírása és megjelenése között?

Amint kiderült, ennek az időszaknak a „félidejéig" szerencsére nemhogy bonyolódott, hanem inkább tisztult a helyzet. 1982. novemberében kaptam meg Debrecenből könyvem nyomdai levonatát s addigra tudomásomra jutott még néhány adalék a történtekhez. Ami talán a leglényegesebb: bebizonyosodott, hogy kár volt feloszlatni a fóti szakosztályt. Az ottani felsőbb vezetés elsősorban azért unt bele a jégkorongozás patronálásába, mert hírlapi támadásokon kívül más elis-

merést nem kapott. Botrányhősökké léptek elő mindazok, akiknek csak közük volt a fóti hokihoz. Holott ők jót akartak és jót is tettek. A szakosztály működésének utolsó hónapjaiban már baráti együttműködés alakult ki Fót és az FTC között: megegyezett a két egyesület, hogy néhány rutinos, idősebb fóti játékos az 1981–82-es idényben az FTC-t erősíti, helyükre pedig ferencvárosi fiatalok kerülnek a fótiak közé. Erősödött volna mindkét együttes és négy csapat szerepelhetett volna a magyar bajnokságban.

Igaz, rossz tréfának hangzik még az is, ha egy teljes bajnoki mezőny négy együttesből áll, de még elképesztőbb a háromcsapatos bajnokság. Ez már csaknem világrekord, de legalábbis második helyezés a világranglistán: az NDK áll az élen, mert ott évek óta csak a Dynamo Berlin és a Dynamo Weisswasser küzd az országos bajnoki címért. Az NDK-ban is, minálunk is szükség van azonban erre a furcsa bajnokságra, mert ez őrzi a hoki jogfolytonosságát. Ha a miénk megszűnne, kitudja, mikor lenne újra jégkorongmérkőzés magyar pályán?! Kellett ez a bajnokság azért is, hogy a sportág kivárja a fedettpálya felépülését. A hoki hazai történetében először 1982-ben az elsőosztályú játékosok végigedzették a tavaszt, majd augusztustól kezdve az őszt és 1983-ban világbajnoki rendezéshez kapott jogot Budapest. Igaz, csak a C csoport tornáját bonyolíthatja le, de ez is nagy szó. Öt város vetélkedett a VB-ért, tudva hogy a jégkorongozás nemcsak viszi a pénzt, hanem hozza is. A magyar válogatott az 1982. évi világbajnoki részvételért 22 500 svájci frankot kapott – mintegy 400 000 forintnak megfelelő összeget –, a budapesti VB rendezésének támogatására 170 000 svájci frankot – több, mint hárommillió forintot! – utalt át a nemzetközi szövetség, tehát a rendezés 5–6 millió forintos kiadásainak tetemes részét. Minden jel szerint nyereséges VB-t bonyolít le tehát Budapest, hiszen a belépőjegyekből, a hirdetésekből, a tévéjogdíjakból és más forrásokból is tetemes összeg gyűlik össze.

Erre a világbajnokságra valóságos családias összefogással készültek a magyar klubok. A sportág létét minduntalan fenyegető veszedelem eltüntette az egyesületi színeket, maradt a piros-fehér-zöld. A magyar nemzeti színek előtérbe kerülésében paradox módon egy szovjet szakembernek volt nagy szerepe. Az Ú. Dózsa még 1981-ben szerződtette Vitalij Davidovot, tucatnyi olimpiai és VB aranyérem tulajdonosát. Az ő érkeztéig egyik edzőnk okosabb volt a másiknál. Davidov mellett egyikük sem akar okosnak látszani. A szovjet szakember pedig – bár szerződése az újpestiekhez fűzi – látogatta és segítette a két másik magyar klub edzéseit is. Orbán György, az FTC fiatal mestere például csapata 1932. évi felkészülését Davidov edzésterve alapján alakította ki. Természetes, hogy a válogatott is Davidov szisztémája alapján dolgozott. Csodára azonban a szovjet szakember sem képes: hatvan-nyolcvan korongozó közül ő sem tudott kiválogatni és kinevelni húsz klasszist.

A Szovjetunióban kétmillió játékost tartanak nyilván, Kanadában egymilliót, Csehszlovákiában 140 000-et! A húszas években nálunk létesült a kontinens második műjégpályája, aztán fél évszázadon át nem történt jóformán semmi. Csehszlovákiában viszont ezalatt felépült 55 jégcsarnok. Svédországban pedig 116!

A legjobbakkal szemben félévszázados a magyar jégkorongsport lemaradása, a velünk nagyjából egyformán rangsorolt országokkal szemben is legalább egy-két évtizedes. Csoda, hogy egyáltalán nyernek néha nemzetközi meccseket a magyarok, hiszen akikkel mérkőznek, el sem hiszik, hogy lehet csapatokat működtetni olyan körülmények közt, ahogyan ezt teszik Magyarországon.

Feltehetően majd a vidék hozza majd a megváltást. Gombamódra szaporodnak az országban a műjégpályák, korcsolyáznak, hokiznak már Dunaújvárosban, Jászberényben, Debrecenben, Miskolcon, Székesfehérvárott, Pécsett, Pét-

Várpalotán és egész éven át (!) Leninvárosban. Fehérvárt kivéve egyelőre még sehol sincs jó hokicsapat, nincs rá pénz. De mindenütt éledezik már a sportág, a gyerekek, a fiatalok nemcsak csúszkálni akarnak a jégen, hanem korongozni.

Ma még jobbára a szülők vásárolják gyerekeiknek a felszerelést – ha kapnak! – de több városban már segítenek az üzemek, a vállalatok. (Központi, állami támogatást az ország egyetlen jégkorong-szakosztálya sem élvez, az elsőosztályúak sem!) Dunaújváros és Jászberény 1982-ben már négy korcsoport bajnokságán vett részt csapattal, a KSI szintén indította együtteseit a 12 évesek, a 14, a 17 és a 20 évesek mezőnyében, az ifi válogatott felét a vidékiek adták! Junior bajnokság néven afféle tartalék-bajnokság is indult, 25 éves korhatárral. Szerepeltet csapatot a három elsőosztályú klub mellett Dunaújváros és Miskolc. A két vidéki együttes itt megfelelő ellenfelekhez jut. Számukra nemcsak az elsőosztály, hanem még az a II. osztály is túlságosan erős lenne, amelyben az élvonaltól már visszavonult játékosok saját költségükön korongoznak Pomáz és a Temaforg színeiben.

Nem tudom, mennyire sikerült visszaadnom azokat az erőfeszítéseket, amelyeket tesz a létéért, a fennmaradásáért a jégkorongozás. Az viszont meggyőződésem, hogy nem a sportág érdemel elmarasztalást azért, mert eléggé hátul áll a világranglistán és mert a kontinens második legkisebb bajnokságát működteti.

Befejezésként egyetlen megjegyzés, most már nem a jégkorongról. A közvélemény egy klub eljárását testületi döntésnek tekinti – így is lenne rendjén –, valójában azonban nem így van. Az egyesület elnöke, ügyvezető elnöke teljes mértékben befolyásolja, sokszor meghatározza egy klub arculatát. Az FTC kizárta soraiból a hokizókat, amikor Harót János volt az ügyvezető elnök. Az FTC befogadta az elkergetett játékosokat, amikor már a sportban nagyon jártas, volt kitűnő ferencvárosi sportember, Losonci Tibor viselte az ügyvezető elnöki

tisztét. Csak azért bátorkodom erre a tényre felhívni a figyelmet, mert évtizedeken át hajlamos volt a sportvezetés vagy bázisszerv olyan emberek kezébe adni egy-egy klub irányítását, akiknek másutt nem találtak helyet. Ha nem értenek semmihez, de érdemeik vannak, jók lesznek klubelnöknek. Ehhez nem kell semmiféle végzettség, tudás, tapasztalat, az egyesületi munka úgyis megy magától. Nem megy! Ma már valóságos nagyüzem egy nagy klub, ezernél is több sportolóval, edzővel, alkalmazottal, sok-sok milliós költségvetéssel. Akire az irányítást rábízzák, az nem lehet akármilyen ember!

Csúcsok és mélységek

Kérdés a Hazafias Népfront Budapest VII. kerületi klubjában: „Van-e elfogadható magyarázata annak, hogy Magyarországon egyes sportágak a világ élvonalához tartoznak, mások sehol sincsenek? És miért jutottak ez utóbbi csoportba a csapatjátékok?"

Mikor leültem ennek a könyvnek a megírásához, azt szerettem volna, ha legalább a legfontosabb sportágainkat sikerülne valamelyest górcső alá vennem. Hiszen mindegyiknek egyediek a problémái. Fölöttébb heterogén a magyar sportélet. Természetes, hogy az egyes sportágak életében sok a közös vonás, de alig-alig akad általánosító megállapítás, amely a sportok összességére teljes mértékben megállná a helyét. Egymás tőszomszédságában edzenek az úszók és a vízilabdázók, ugyanazon szövetség irányítja a tevékenységüket, és mégis mennyire különbözik a róluk alkotott kép. De még egyazon sportágon belül is van elkülönülés. Kosár- és röplabdázásban például egészen más – jóval különb – a nők eredményessége, mint a férfiaké, vívásban a férfi tőr szakág kullog a többi mögött.

Aligha tartom valószínűnek, hogy más típusú fiatalok mennek el mondjuk kenuzni, mint kerékpározni, ám ég és föld a különbség a két sportág eredményessége között. Az asztaliteniszezők nem különb emberek, mint, mondjuk, az evezősök, mégis mennyivel előkelőbb helyeken állnak a világranglistákon. Az a gyanúm, hogy olyan a teljesítőképessége egy sportágnak, amilyen a vezetése (szövetségben, klubban egyaránt), és amilyen támogatást, feltételrendszert ki tudott vívni magának. Szent meggyőződésem, hogy a kerékpározásban például nem azért kullognak a magyarok a nemzetközi mezőny végén, mert az ellenfelek modernebb gépeken ülnek, hanem azért, mert az edzők, a szakvezetők nem tudják kihozni a ver-

senyzőkből azt a teljesítményt, amire – egészen biztosan – képesek lennének, ha mondjuk az NDK, Csehszlovákia vagy a Szovjetunió válogatott kereteiben, klubjaiban készülnének fel. Ha egyszer egy sportágban úrrá lett a kudarcokba való belenyugvás – mint ez történt például a kerékpározásban –, akkor ott már csak bizonyítványmagyarázgatás szerepel a műsoron. A kerékpározók – versenyzők, vezetők egyaránt – pontosan fel tudják sorolni, mi minden gátolja az eredményességet, ahelyett, hogy egyszer megráznák magukat és azt mondanák: fogjunk össze, dolgozzunk, eddzünk úgy, ahogyan kell, adjuk bele a szívünket-lelkünket, s ha pár esztendőn belül nincs lényeges javulás, akkor kezdjünk el csak magyarázgatni.

Sokszor mondják, hogy könnyebb eljutni a csúcsra, mint megmaradni odafenn. Hát, köszönöm. Ha már nagyon muszáj választani, jómagam inkább próbálnék megkapaszkodni a csúcson, mint valahonnan a mélységből kaparászni fölfelé. Ha már az élen van egy sportág, egy csapat, annak erős bázisa alakul ki. Vonzza magához a tehetségeket, akik extraklaszszisoktól tanulhatnak, kapják a támogatást – mert ugyan kit támogassanak, ha nem a világelsőt –, nincs felszerelésgondjuk, adottak az edzésfeltételeik, a versenyzőknek, a játékosoknak jut az anyagi és erkölcsi elismerésből, mellettük áll a közönség, az ellenfelek félnek tőlük, tisztelik őket; ezernyi momentum segít, hogy megtartsák helyüket a csúcson.

Kétségkívül nagyon kínos úgy indulni egy versenyen, hogy már az ezüstérem is kudarc. Egy sikersportágtól elvárják a győzelmet. De – és ezt tucatnyi példa bizonyítja – ha „csak" ezüst vagy bronz lesz az erőfeszítésből, csupán kis ideig érezhető a csalódás hatása. A sportvezetés is, a közvélemény is gyorsan megbocsátja a viszonylagosan gyengébb eredményt. De csak a relatív gyengét! Az a lényeg, hogy az adott sportág tartsa meg a helyét a nemzetközi élvonalban, legyen reménye az elsőség visszahódítására. S ami nagyon fontos: a vereség ne

legyen rosszízű, ne lehessen arra következtetni belőle, hogy súlyos szakmai, de méginkább morális hibák okozták.

Kajakozóink, kenuzóink a hetvenes években számolatlanul nyerték a világbajnoki aranyakat, de sem a müncheni, sem a montreali olimpián nem szereztek egyetlen árva győzelmet. Valóban kudarcként könyveltük el az ezüstöket és bronzokat, de nem szidtuk a versenyzőket, edzőket, inkább velük éreztünk, tudván, hogy nem elkönnyelműsködték a felkészülést, a versenyt, hanem óriási energiával edzve és versenyezve maradtak alul. Moszkvában Foltán és Vaskúti révén sikerült végre nyerni, viszont lemaradt a nagy esélyes Wichmann Tamás. Mégpedig nem is olyan módon, mint ezt egy hozzá hasonló kvalitású sportembertől elvárhattuk. Mégsem olvastam róla sehol elmarasztaló véleményt.

A kajak-kenu döntők másnapján a moszkvai magyar nagykövetség fogadást adott olimpiai csapatunk tiszteletére. Ott volt, persze, Wichmann is. Elég sokat ácsorogtam vele egy csoportban, megfigyelhettem, mennyire tapintatos vele mindenki, sportoló, vezető, újságíró. Még a témát is kerülték a beszélgetőpartnerek, ő maga hozta szóba, mi történt az előző napon. Úgy bántak vele, mint egy nagybeteggel. Szeretetből, megértésből. Senki nem akarta őt bántani, különösen ilyen hangulatban nem. Wichmann ekkor már túljutott a csalódás legnagyobb mélységein, de teljesen talán sosem heveri ki. Lehet szemrehányást tenni egy ilyen lemaradásért? Hiszen senkinek nem fájhat jobban, mint annak, aki vesztett. Ha egy értékes sportembert lát az ember hiábavalóan küszködni, nem szidja őt, hanem vele együtt szenved.

A „csodasportoló", a verhetetlen klasszis egy vereségét követően sokkal inkább emberközelségbe kerül, mint amikor diadalait aratja. Akkor szuperlénynek tetszik, ha kikap, esendő embernek. Megint csak ideírom: akkor tudok együttérezni a legyőzöttel, ha meggyőződtem róla, hogy többet egyszerűen nem tehetett a sikerért. Ilyennek láttam 1968-ban, a mexikó-

városi olimpián Balczót, aki minimális különbséggel lett második, vagy így éreztem, amikor Hargitayból Montrealban nem vált olimpiai bajnok, de még érmes sem, és szívből sajnáltam Moszkvában Paragi Ferencet, egy-két vívónkat vagy a birkózó Tóthot, aki ráadásul nem is vesztett, hanem egyszerűen elvették tőle az első helyet.

Vegyes érzelmekkel kísértem viszont öttusázóink szereplését az utóbbi évtizedben. Ebben a sportágban Magyarország a Balczó–Török–Móna csapattal hegemón szerepet vívott ki a hatvanas években. Amikor aztán elveszett a világelsőség, a magyar öttusázók nem tűntek el a nemzetközi porondról, tartották helyüket az élvonalban, egy ízben világbajnoki címhez is jutottak, nyertek ezüst- és bronzérmeket. Máig is meggyőződésem azonban, hogy a magyar öttusasportban több volt, mint amennyit nyújtott. Sajnos, ebben az időszakban már megbomlott az összhang az edzők között, belépett a sportágba az áskálódás, az intrika, a személyi harc, és az egyébként nagyszerűen képzett szakvezetők inkább ezzel voltak elfoglalva, mint versenyzőik nevelésével. Elkallódott a sportágban egy Kancsal Tamás, aki ezüstéremmel mutatkozott be világbajnokságon, de később felőrlődött az ellentétes szakmai útmutatások között. Az az érzésem, hogy Maracskó Tiborban is benne lett volna a világbajnoki egyéni győzelem. Nem a hetvenes évek végén, hanem még akkor, amikor feltörő fiatal volt. Vagy egy másik kérdés: vajon mivel magyarázható, hogy a nyolcvanas évek válogatott versenyzői felette gyengén futnak és úsznak? Úszástudásuk csak a volt úszóknak van, futótudása egyiknek sincs, ha összehasonlítjuk a nemzetközi élvonallal. A lovaglás, a vívás, a céllövés nehéz technikai szám, nem minden öttusázó alkalmas rá, hogy magas szinten elsajátítsa. A magyarok elsajátították. A futás és az úszás könnyebb ügy: aki többet és intenzívebben edz, gyorsabban úszik és fut. A mieink világversenyek egész során ebben a két fizikai számban vesztettek rengeteg pontot. Az 1981. évi VB-n az úszás és

a futás összesített eredménye alapján az ezüstérmet nyert magyar csapat csak 10. lett! Ki érti ezt?

Tudom, kicsit sok ez az igényességből. Elvégre a magyar öttusázók 1980-ban olimpiai, majd világbajnoki második helyezéseket szereztek. Megfeleltek minden feltételnek, amit megszabhat az ember egy csúcson levő sportág versenyzőinek. Ne legyen náluk gyengébb egyetlen sportágunk se! Az öttusázókkal szemben elsősorban az az aggályom, hogy bár tartják helyüket a világ élvonalában, nem érzem bennük azt az erőt, amivel egyszer visszahódíthatják az elsőséget is. Lehetséges ugyan, hogy nyernek világbajnokságot – öttusában jutott már aranyhoz náluk gyengébb képességű versenyző, különlegesen kiugró teljesítménnyel –, de félek, hogy inkább másodhegedűsi szereppel kell beérniök hol a szovjet, hol a lengyel, hol az amerikai csapat vagy szerencsétlen esetben mindegyik mögött.

Hasonlóan képzelem el például a magyar asztaliteniszt helyzetét is. Ez a sportág a húszas évek közepe óta 73 világbajnoki elsőséget szállított Magyarországnak, jó egynegyedét hozva a magyarok által az összes sportágban nyert aranyaknak. Az asztaliteniszezőknek a húszas-harmincas években kivívott hegemóniája is odakerült, ahová minden más sportbeli hegemónia. Tartósan megőrizhetetlen lévén az elsőség, csak arra törekedhet egy-egy sportág, hogy el ne tűnjék a süllyesztőben. Mert visszakapaszkodni hihetetlenül körülményes. Az asztaliteniszben Ázsiába, a Távol-Keletre került a világelsőség, Európa csak néha-néha csipegetett egy kis éremmorzsát. Viszont süllyesztő mégsem lett az ügyből, mert ha már nincs világbajnokság, érdemes megküzdeni a kontinentális elsőségért. Ezt tették a magyarok az ötvenes évek végén és végig, a hatvanas évek alatt, közben Sidó, Berczik és társaik mögött felnőtt egy új garnitúra, amelyik képes volt vetélkedni a Távol-Kelettel, sőt az európaiak közül egyetlenként még a férfi csapatgyőzelmet is megszerezte a Kínai Népköztársaság előtt.

Megszerezte volna talán másodszor is, ha az élete legnagyobb formájában levő Klampárt nem hetekkel az 1981. évi világbajnokság kezdete előtt operálják meg. Attól tartok egyébként, hogy ez a VB-ezüst volt a hattyúdala az aranyérmes Klampár–Jónyer–Gergely csapatnak. Egy évtizeden át ők hárman kiemelkedtek a magyar mezőnyből, ám akaratlanul is elvették a helyet az ígéretes fiatalok elől. Akkor jogos és indokolt a fiatalítás, ha az ifjú titán legalább azonos értékű teljesítményt nyújt a nála jóval idősebb klasszisnál. Egyébként milyen alapon váltsák le a tapasztalt, sok nagy sikert aratott és változatlanul különb idősebb versenyzőt?! Ezért van az, hogy egy-egy kitűnő gárda részben segíti, részben azonban visszaszorítja a jövendő nagyok kifejlődését. Segíti azzal, hogy a fiatalok köztük nőnek fel, gátolja azzal, hogy nem enged szabad utat számukra. Ez a gát azonban inspiráló is, hiszen aki képes áttörni rajta, az csak egészen kivételes képességű versenyző lehet. Asztaliteniszben egy Klampárt, egy Gergelyt, egy Jónyert csak világklasszis szoríthatja vagy szoríthatta ki a magyar válogatottból.

Klampár azt mondta: „Ha elmegyünk, nincs utánunk tíz évig senki." Nagyon remélem, hogy tévedett. Mert vannak tehetségei a sportágnak. Klampár sem tagadja ezt, neki az a baja a fiatalokkal, hogy nem úgy edzenek, nem úgy élnek, mint ő. Igen, Klampár Tibor kifogásolja ezt, akiről a hetvenes évek közepén az terjedt el, hogy nem edz, hogy sportszerűtlen, hogy fegyelmezetlen. Nem volt az! Egyszerű fiú, aki nem tett különbséget ember és ember között. Mindenkivel úgy beszélt, ahogyan az szólt hozzá. Aki gorombáskodott vele, lehetett maga az atyaúristen, annak megmondta a magáét. Gyűltek a jelentések és persze, Klampárt tiltották el. A gyengébbet. „Ma sem vagyok más, mint akkor voltam – mondja – csak most hozom az eredményeket. Igaz, nemegyszer gyerekesen viselkedtem, de aki akar, ma is belém tud kötni. Csak ma már békében hagynak."

Hogy miért került ide ez a néhány mondat? Mert Klampár nagy igazságot mondott ki. Nem kötnek bele, mert hozza az eredményeket. Az asztalitenisznek és a családjának él. De még ő is tart attól, hogy ha egyszer nem produkál, akkor előveszik valamiért. (Az 1982. esztendei budapesti EB után elő is vették!) Mert a mi sportéletünkben évtizeden át az volt a norma, hogy ki milyen érmet szállít, nem az, ki miként él és viselkedik. A pólósok ügyeit sorra elkenték, a jégkorongozók kisiklásaiból botrány lett. A labdarúgót csak akkor vonták felelősségre, ha már nem kellett a játéka. Nagynevű sportolót csak akkor büntettek, ha nem volt más kiút, ha már akkorára duzzadt az ügy, hogy nem lehetett elpalástolni. Amikor loptak Angliában az ökölvívók, súlyos, elriasztó büntetést kaptak. Lehetséges, hogy a szövetség elnöksége akkor sem kente volna el az ügyet, ha nem címbetűkben minősítik tolvajnak a magyarokat az angol lapok, de tény, hogy az elnök nyilvános sajtóértekezleten jelentette ki vagy egy esztendővel később: mindent megtesz versenyzői felmentése érdekében, mert azóta rájött, hogy más sportágakban még kirívóbb esetek fordultak elő, de azoknál nem látta semmilyen következményét az ügyeknek.

A csúcson levőknek valamiféle mentelmi joguk volt (vagy van?) minálunk. De aki élt ezzel a „mentelmi joggal", annak felette nehéz volt megmaradni a csúcson. Mert – és van erre jócskán bizonyíték – az a sportoló, aki már nem szolgálja teljes odaadással a sportját, elkezd csúszni lefelé. Maradva az asztalitenisz példájánál és egy morálisan nem is túlságosan elmarasztalható esetnél: Jónyer István akkor kezdett kikapni kisebb tudású ellenfelektől, amikor sportszerüzletének a fellendítése foglalta el. Ő nem élt mentelmi joggal, neki a jövő építgetése vonta el a figyelmét. Ha már ez is visszaveti az eredményességet, miként tudna a csúcson maradni az a sportoló, aki úgy építgeti a jövőjét, hogy közben félszemmel lesnie kell a törvényt is?

Ha már a csúcson levőkről esik szó, szerepeljenek itt a birkózók. Nem azért jutott most eszembe a példájuk, mert azokkal kívánnám kapcsolatba hozni őket, akiknek tartaniok kell a törvénytől. Élvonalbeli birkózóinkról egyszerűen semmi rosszat nem tudok. Akárcsak úszóinkat, őket is valahogy elkerülte az a széljárás, amely valamiféle morális fertőzést hordoz magával. Tiszta emberek ezek a birkózók. Talán ezért féltékenyek is oly sokan rájuk. Nem is gondolná a kedves olvasó, hogy mennyi az ellendrukkerük. Még a sportágon belül is.

A birkózóválogatott 1979-ben jutott fel a csúcsra, négy világbajnoki arannyal. „Kiugró, meg nem ismételhető eredmény" – mondták akkor. „Hegedűs Csaba fanatizálta a versenyzőket, azok irtózatos munkát végeztek, és hihetetlen erkölcsi erővel léptek a küzdőtérre. Viszont ki is égtek, Moszkvára már nem marad semmi energiájuk."

Maradt. Ketten is olimpiai bajnokok lettek. A harmadik azért végzett csak ezüsttel – így rebesgették Moszkvában –, mert a nemzetközi szövetségnek ez volt az akarata. Nem az, hogy Tóth ezüstöt kapjon, hanem az, hogy egy görög győzzön. Más lehetőség nem adódott egy görög birkózó felhozatalára, tehát Tóth lett a szenvedő alany. Hogy miért segítették a görögöt? Állítólag azért, mert van valami görög mecénása a nemzetközi szövetségnek. Csak pletykaként hallottam az egészet, ha tévedtem, elnézést kérek.

Az 1981. évi világbajnokság az olimpiai győztes Növényi távolléte, az olimpiai és világbajnok Kocsis Ferenc gyenge formája ellenére is hozott aranyat. Ami még fontosabb, csodálatos jó eredményeket értek el az ifik és a juniorok. Tartott tehát az energiakészletből még az 1981-es esztendőben is. De hogy mi mindent kellett tenni a sikerekért, ahhoz csak egyetlen edzésepizódot szeretnék felelevéníteni.

A mátraházi edzőtáborban alapoztak a birkózók. Futottak. Nem tudom, mennyit, tíz vagy talán húsz kilométert tettek már meg hegynek föl, hegyről le. Ziháltak rettenetesen,

néha mintha meg is szédült volna egyik-másik a fáradtságtól. Tüzes karikák táncoltak a szemük előtt, de mivel azt mondták nekik, hogy futniok kell, futottak.

– Azt hittem, kész, nem bírom tovább – emlékezett vissza az esetre Növényi. – Az tartotta bennem a lelket, hogy ez már az utolsó emelkedő, utána jöhet a zuhanyozás. Egyszer csak hallom Hegedűs Csaba hangját: „Társat felvenni!" Akkor, amikor már erőnk végére jártunk...

Aki soros volt, karjaiba emelte a társat. Cipelte őt hegynek fel. Aztán cseréltek. De feljutottak a csúcsra.

Mert remek legények. Hogy milyenek pontosabban? Olimpiai ezüstjének elnyerése után kezet fogtam Rácz Lajossal. Éreztem, hogy furcsa a szorítása. Úgy elállt a hüvelykujja a kezétől, mint egy zászlórúd. Három héttel az olimpia előtt eltörte, a jobbján, éppen a legfontosabb ízületnél, amelynek használata nélkül egy poharat sem lehet felemelni. Jó, de hát ha birkózni tudott vele, akkor már biztosan nem fájt.

Dehogynem fájt. Milliméternyit sem tudta mozgatni. Nagyon megértettem és szinte éreztem, hogy mennyire fájhat. Egy hasonló törés miatt ugyanakkor hetekig volt gipszben a kezem, és a Sportkórház nagyszerű gyógytornásznőinek minden tudásukra szükségük volt, amíg ismét mozgathatóvá és fájdalommentessé tették az ízületet. Hónapokig tartott a procedúra.

Rácz Lajos Pesten törte el az ujját. Bement az SZTK-ba. Őszintén sajnálta őt az orvos, amikor meghallotta, hogy három hét múltán az olimpián akar versenyezni. „Ebből semmi nem lesz – mondta –, először is négy hét gipsz következik." Rácz még aznap levette kezéről a bandázst, mert gipszkötésben nem lehet edzeni. Visszament Tatára, csináltatott magának egy ujjvédőt alumíniumból, és másnap már birkózott. A fémsínnel védett hüvelykujját, persze, nem tudta használni, enélkül fogott a jobbjával, enélkül pörgetett, emelte ki ellenfeleit.

– Állandó kételyek közt edzettem – mondta. – Kijuthatok-e Moszkvába, képes leszek-e versenyezni? Hiszen ha valaki csak megszorítja a kezemet, a fájdalomtól kimegy belőlem minden erő. A szakvezetés tőlem tette függővé, hogy rajthoz állok-e. Hát persze, hogy versenyezni akartam. Nagyon féltem az első mérkőzéstől, mert addig egyszer sem birkóztam ujjvédő nélkül. Győztem. A második meccsen a román Ginga ellen viszont kettős leléptetéssel végeztem. Őt majdnem mindig fordított csípődobással vertem, de ennél a fogásnál éppen a jobb hüvelykujjamra nehezedik a teher. Nem is próbálkoztam a dobással. Cipelhettem magammal a fenyegető négy hibapontot. Mégis eljutottam a döntőig, ott a szovjet Blagidze csodálatosan birkózott ellenem. Nem az ujjtörés miatt kaptam ki. Bántott, hogy nem tudtam megvédeni az 1979-ben szerzett világelsőségemet, de a nagyobb tudás előtt meg kell hajolni.

Tehát nem a sérülés, hanem a nagyobb tudás. Ha Rácz az ujjtörésére hivatkozik, még a szakembereknek is el kellett volna fogadniok a magyarázatot. Ebben a birkózótársaságban azonban nem szokás magyarázgatni a bizonyítványt.

Csak ez a mentalitás, a fanatikus akaraterővel végzett edzésmunka hozza meg a sikert. Amikor a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején a magyar ökölvívás nagy nekilendülésének lehettünk tanúi, akkor szintén az ilyesfajta odaadás hozta meg a sikert. Ma ez már hiányzik, és hiányzanak az eredmények is.

Nagyjából ugyanez mondható el a teremben űzött három népszerű csapatjátékról, a kézi-, a kosár- és a röplabdázásról. Mindhárom sportnak érmes hagyományai vannak, a férfi kosarasok nyertek EB-t, a női kézilabdázók világbajnokok voltak, röplabdázásban a férfiak és nők egyaránt jutottak Európa-bajnoki ezüsthöz. A női kézilabdázók tehát eljutottak egészen a csúcsra, a többiek fénykorukban a nemzetközi élmezőnyhöz tartoztak. Ma pedig? Többnyire kudarc és vereség.

Ez a három csapatjáték majdhogynem a jégkorongozás sorsában osztozott. A sportvezetés vagy két évtizeden át a legszebbeket mondta a csapatjátékok jelentőségéről, mégis fullasztó levegőt teremtett körülöttük. Nem tett ellenük semmit, viszont az olimpiai egyéni sportágak favorizálásával valósággal rákényszerítette az egyesületeket, elsősorban a legtekintélyesebbeket – a kiemelt klubokat –, hogy erőiket elvonják a csapatjátékoktól. A klub anyagi helyzetét erősen szabályozó egyesületi pontrendszerben egy elsőség a magyar kosárlabdabajnokságban nem ér többet, mint egy bajnoki cím atlétikában. Kosárlabdázásban az esetleges bajnoki arany megszerzéséhez üzemeltetni kell egy teljes szakosztályt, tartani kell felnőtt, ifjúsági, serdülő csapatot, foglalkoztatni kell 60–80 játékost, több edzőt, meg kell oldani két tucat ember különféle problémáit. Ezenkívül szükséges 20 sportállás, kapcsolatot kell kiépíteni az iskolákkal, és a sok munka jutalma legjobb esetben annyit ér, amennyit egyéni sportágban egyetlen versenyző kiemelt foglalkoztatásával el lehet érni.

Az egyesületek becsületére legyen mondva, hogy – bár egy-két klubnál volt ilyen törekvés – nem próbáltak megszabadulni a labdasportoktól, de azt már nem lehet rossz néven venni tőlük, hogy jóval kevesebb figyelmet szenteltek nekik, mint az olimpiai egyéni sportágaknak. Ha nem volt lakása a kézilabda bajnokcsapat játékosának és a bajnoki aranyérmes atlétának, biztos, hogy az atléta részesült előnyben, még akkor is, ha az illetőt sehol nem jegyezték a világon, a kézilabdázó viszont nemzetközi klasszisnak számított. Általában megadták a megfelelő edzés- és mérkőzésfeltételeket a labdajátékosoknak, de ennél semmi többet nem tettek.

– Az atlétika alapsportág – mondta egy sajtóértekezleten az OTSH egyik vezetője. – Ha minden gyerek atletizálna, ebből a csapatjátékoknak is hasznuk lenne. Mert aki nem válik be atlétának, az is megkapja a teljes alapképzést, gyorsabb,

ruganyosabb, ügyesebb lesz, és köztük találja meg utánpótlását a kézi-, a kosár- és a röplabdasport.

Tetszetős érv. Csak azt nem veszi figyelembe, hogy nem az atlétika, nem az úszás, még kevésbé a súlyemelés, a sportlövés csábítja a sporthoz a tizenéveseket, hanem a játék. Ha az ember megkérdez egy általános iskolás gyereket, mivel foglalkozik a legszívesebben a testnevelési órákon vagy azokon kívül, tíz közül kilenc említi a focit és a többi labdajátékot, viszont legfeljebb egy foglal állást valamelyik kevésbé szórakoztató, de nagyon munkaigényes egyéni sportág mellett.

A közönséget is elsősorban a játékok vonzzák. Minálunk az olimpiai egyéni sportok közül az ökölvívásnak lenne közönsége – ha lenne magyar ökölvívás. A vívó-, a birkózó-, a cselgáncs-, a sportlövő-, a kerékpár-, a kajak-kenu-, az evezős-, az öttusaversenyek üres nézőtér előtt zajlanak le, de igencsak kicsi a közönsége az atlétikának, az úszásnak, a tornának is. Elsősorban a labdasportok mérkőzéseinek izgalmát, szenvedélyességét, változatosságát szeretik a nézők. A közönség is elismeri az egyéni sportágak fontosságát, de ha szórakozni akar, inkább a labdajátékokat választja. A sportnak sok feladata közül az egyik, hogy kiszolgálja a közönséget. Ha a mérkőzések nívósak és látványosak, magukkal ragadják a nézőt, aki „civilben" szülő vagy éppen sportot szerető ifjú ember. Tehát a mérkőzések leendő játékosokat is toboroznak, akik netán a labdajáték útján éppen az atlétikánál vagy a súlyemelésnél kötnek ki.

Szomorú módon elég nívótlanná váltak a csapatsportok mérkőzései. A kézilabda-bajnokságban – férfiaknál és nőknél egyaránt – játsszák a legtöbb jó meccset, az ő mezőnyükben van a legtöbb jó csapat, ezért a közönségük is a legnagyobb. A kosárlabdázás nézőserege évről évre csökken. Nem is olyan rég még jegyüzérektől lehetett csak jegyet kapni egy Honvéd–MAFC mérkőzésre, ma egy BEK-meccsre sem kell előre biztosítani belépőt. Női kosárlabdázásban, férfi és női röplabdá-

zásban még rosszabb a helyzet, minimális az érdeklődés. A perifériára szorultak ezek a bajnokságok.

A nyolcvanas évek eleje óta a sportvezetés megpróbálta visszaállítani jogaikba a csapatjátékokat, de sok idő telik el addig, amíg ezek a sportágak élni tudnak a lehetőségekkel. Súlyosan leromlott a színvonaluk. Férfi kosár- és röplabdasportban jó, ha az európai középmezőnyben vannak a magyarok, bár tartok tőle, hogy a kosarasok még ebbe a kategóriába sem sorolhatók. Férfi kézilabda-, női kosár- és röplabda-válogatottunk csak azért került ki az olimpiára, mert a moszkvai döntőben néhány hely üresen maradt. Női röplabdázásban – amikor biztossá vált az olimpiai részvétel – gyorsan előszedték a montreali olimpia után félreállított Kotsisnét. Ő pár hónap alatt csodát nem tudott művelni, viszont diplomáciai készségből remekül vizsgázott. A nézőtérről úgy tetszett, hogy az olimpiai négyes döntőbe jutásért vívott mérkőzésen a magyarok ellenfele felette könnyen adja meg magát. Amikor aztán a döntőben találkozott ugyanez a két csapat, a magyarok cserejátékosokkal képviseltették magukat. Persze, hogy ezúttal az ellenfél nyerte meg könnyen a mecscset. Valamit valamiért... Viszont, amikor Kotsisnénak már volt ideje a felkészítésre, sokadszor is bizonyította kivételes edzői képességeit: az 1981. évi EB-n a magyar válogatott kitűnően játszott és harmadik lett.

Ha minden labdajátékban lenne egy Kotsisné, alighanem különbek lennének az eredmények. De nincsen. Greminger János, az egykor EB-t nyert kosárlabda-válogatott irányító játékosa mondta, hogy a magyar csapatok nem toltenek el kevesebb időt edzéssel, mint a messze előttük haladó vetélytársak, ám az a különbség, hogy azok akkor erősítik az edzéstempót, amikor már fáradtak, a mieink már akkor is óvatosan mozognak, ha közelegni érzik a fáradtságot. Elég nagy a közömbösség a sportágban, játékosok és edzők között egyaránt. Az előkelőbb magyar bajnoki helyezés még úgy-ahogy célnak

minősül – ez befolyásolja a jövedelmet –, de a világ vagy Európa utolérése szóba sem jön. Férfi röplabdázásban is olyanok a klubedzések, mint voltak tíz éve, holott egy évtized alatt óriási fejlődött a sportág egésze.

A kézilabdasportban egyelőre még nem olyan nagy az űr az élvonal és a magyarok között. A férfiak mezőnyében sokkal nagyobb a világkonkurrencia, mint a nőkében, mégis a férfiak olimpiai szereplése volt különb. Ennek a válogatottnak csak egy lépést kellene tennie előre, hogy versenyben legyen akár a világelsőségért is, csakhogy ezt a lépést a legnehezebb megtenni. Női válogatottunk ugyanúgy negyedik lett, mint a férfi – igaz, hogy mindössze hat együttes között. A kongóiakat le is győzte. Más senkit sem. „A lehető legrosszabbul készültünk fel" – mondta Sterbinszky Amália, a válogatott egyik vezéralakja az olimpia után.

A fejezet elején arról elmélkedtem, hogy ha már választani kell, inkább azzal próbálkoznék, hogy egy csúcson levő sportágat odafönn tartsak, mint azzal, hogy egy lemaradtat felvezessek a magaslatokra. Ha a csapatjátékokra gondolok, különösen fáznék egy ilyen feladattól. Egyszerűen nem tudom elképzelni, hogy ebben az évezredben képesek lesznek úgy játszani például a magyar kosárlabdázók, mint ahogyan játszanak az amerikaiak, a szovjetek, a jugoszlávok, s tartok tőle, hogy egyhamar nem lesznek világbajnokaink a többi labdajátékban sem. Ezekben a csapatjátékokban – tisztelet az egykét kivételnek – olyan a szellem, mint a labdarúgó-szakosztályokban. S ezt a szellemet ugyanolyan nehéz, szinte reménytelen megváltoztatni, mint a futballban.

Argentínától Argentínáig

Kérdés az izsáki állami gazdaságban: „Minek tulajdonítható a magyar labdarúgók 1978. évi világbajnoki kudarca, és mi történt a VB-t követő esztendőkben?"

Ülünk a frankfurti stadion nézőterén. 1978. november 15. van. A pályán az NSZK és Magyarország labdarúgó válogatottja mérkőzik. A júniusi, argentínai 16-os VB-döntőben szerepelt magyar csapatnak csak a romjai maradtak meg. Kovács Ferenc, az új kapitány a középpályások és a támadók közül csupán Pintért hagyta meg. Nem a VB után hullott szét a csapat, hanem már a VB előtt. Kovács Ferenc csak a közvélemény ítéletét hajtotta végre, amikor kicserélte a fél válogatottat. Nincs szakvezető, aki pályára küldte volna azt a bukott együttest, amely miatt nekünk, magyaroknak, szégyenkeznünk kellett Argentínában.

Pedig utólag visszagondolva, nem is volt olyan rossz a VB-t járt csapat. Becsületes és eredményes küzdelemben vívta ki a részvétel jogát a 16-os döntőben, teledtetve az előző két világbajnokság selejtezőinek kudarcát. Ez valóban nagy teljesítmény volt. A világbajnokság esztendejében, a tavaszi felkészülés – vagy pontosabban: a fel nem készülés – időszakában azonban fokozatosan elvesztették a játékosok morális tartásukat, a nehezen megszerzett fizikai alapokat. Ők abban voltak hibásak, hogy végigtengték-lengték a bajnokság tavaszi idényének a mérkőzéseit, kényelmesen edzegetve, unottan futballozva töltötték el a legfontosabb hónapokat. A selejtezők előtt azt mondta nekik a vezetőség, hogy óriási tett lesz tőlük, ha két kimaradt világbajnokság után ezúttal eljutnak a 16-os döntőig. Ezt a célt mint csúcspontot jelölték meg, s amikor a játékosok valóban kivívták a helyüket az argentínai mezőny-

ben, máris közölték velük, hogy akik ennek a bravúrnak részesei voltak, utaznak Argentínába. Nem mondták ki, de egyértelműnek tetszett a játékosok előtt: nem számít az 1978. évi bajnoki teljesítmény, a fizikai állapot, a forma, futballozhatnak akár csapnivalóan, akkor is ott lesznek Argentínában. Jutalomként. A 16-os döntő nem feladat, hanem cél volt a labdarúgók előtt. Ezt a célt elérték, s úgy érezték, ami ezután történik, már csupán ráadás.

Nyugodtan élték világukat itthon a játékosok. Őket nem volt szabad bántani. A vezetés még azt is elérte, hogy a sportújság se marasztalhassa el a teljesítményüket. A lap szerkesztői utasítást kaptak arra, hogy a válogatott keret tagjait a bajnoki mérkőzéseket követően 5-ösnél rosszabb osztályzattal nem honorálhatják. Még akkor is legalább ötöst kell írni a név mellé, ha a tulajdonosa nem rúgott egyeneset a labdába, ha tíz lépésnél hosszabb távot nem futott le.

Lehetett volna annyi esze a játékosnak, hogy még ilyen menlevél birtokában is megpróbálja összeszedni magát, ám ehhez nem volt megfelelő lelkiereje. Ha a diáknak azt mondják, hogy akkor is átmegy az érettségin, ha egy szót sem tanul, vajon ki lesz az, aki nap mint nap búvja majd a könyveket?! A vezetés követte el a súlyosabb hibát, mert nem késztette erős munkára, nagyobb feladatok végrehajtására a labdarúgókat.

Nem volt jó a szakmai felkészítés sem. Hiányoztak a nemzetközi előkészületi mérkőzések, közvetlenül a VB előtt viszont bedugták a játékosok fejét az oroszlán torkába, és az – mármint a brit oroszlán – össze is csapta a fogait. Mielőtt erre a londoni vendégszereplésre sor került volna, úgy edzegettek a labdarúgók, mintha nem VB-re, hanem iskolai sportünnepélyre készültek volna. A szakvezetés a bajnokság után ki akarta őket emelni a megszokott környezetből és elvitte edzőtáborba a csapatot a Népstadionba. Tíz napon át a szobrok között futkároztak a labdarúgók, aztán következett Lan-

desheim, az Adidas műfüves pályájával. Itt már érezték a játékosok, hogy baj van, hogy edzetlenül, felkészületlenül mennek majd Argentínába, de ez a gondolat tetteket nem szült, ellentéteket viszont igen: klikkekre osztódtak a játékosok. Az előző években még szilárd, következetes vezetés már nem volt ura a helyzetnek, s ellentmondásos kijelentései csak fokozták a zavart.

A mieink – újabb hiba – a 16-os döntő csapatai közül utolsónak érkeztek ki Argentínába. A többiek már jóval előbb kóstolgatták az ottani klímát, szervezetük alkalmazkodott a nagy időeltolódáshoz, játszottak edzőmérkőzéseket, otthonossá váltak az idegen országban. A magyarok egy hétfői napon érkeztek meg és pénteken már játszottak. Azt mondják az orvosok, hogy ilyen nagy távolságra történő utazást követően vagy jóformán azonnal kell játszani – ezt tette a magyar csapat például az előző évben Bolíviában –, vagy pedig kell legalább tíz nap arra, hogy a szervezet akklimatizálódjék. Ez a késés fel is tűnt az argentin újságíróknak. Mikor Buenos Airesbe ért a csapat, többen kérdezték Baróti Lajost, miért csak most? Baróti akkor így válaszolt: „Attól tartottam, hogy a játékosokat túlzottan magával ragadja az itteni VB-láz, és idegesekké válnak..."

A késői érkezés sem segített: nem emlékszem még egy mérkőzésre, amelyen annyira idegesen játszott volna a magyar válogatott, mint ezen a VB-n az argentinok ellen. Nem tudom, mikor fordult elő, hogy közvetlenül egymás után két játékos is elvesztette volna uralmát az idegei felett. Itthon ugyan ma is hallom, hogy Nyilasi, de különösen Törőcsik kiállítása indokolatlan volt, csupán azért történt, hogy a házigazdákat győzelemhez segítse a bíró. Nem igaz. A VB előtt összehívták a játékvezetőket, és a FIFA illetékesei nyomatékosan felhívták a figyelmüket arra, hogy ezt a VB-t Dél-Amerikában rendezik, és különösen ügyelni kell arra, nehogy elszabaduljanak az indulatok. Az első mérkőzéseken példát kell

statuálni, a legszigorúbban kell eljárni a sportszerűtlen játékosokkal szemben, hogy a bírók így megteremtsék a további mérkőzések kedvező alaphangulatát. Erről a megbeszélésről kommüniké is megjelent. A magyar vezetőknek kötelességük lett volna felhívni rá a játékosok figyelmét. Feltehetően meg is tették, de hogy valóban figyelmeztették-e játékosainkat, azt nem tudom, mert a VB-n minket, magyar újságírókat elzártak a labdarúgóktól.

Baróti Lajos a mérkőzést követő sajtóértekezleten elnézést kért az argentin csapattól és a közönségtől a mérkőzésvégi incidensek miatt, megállapítva, hogy mindkét magyar játékos rászolgált a kiállításra. Szerinte Argentína megérdemelte a győzelmet, a döntő gólju akkor is megszületett volna, ha a labda mellémegy, mert a vert helyzetben levő Gujdár rávetődött Luque lábára, és a játékvezetőnek ezért amúgy is tizenegyest kellett volna adnia. Két nappal később Baróti már egészen másként beszélt. A magyar vezetők meggyőzték egymást, hogy jogtalanok voltak a kiállítások, érdemtelen a vereség. („Eléggé el nem ítélhető volt a viselkedésem" – mondta Nyilasi 1981-ben.)

Az első, a bemutatkozó mérkőzést követően pánikhangulat uralkodott a magyar játékosok között. Ez is vezetési hiba következményeként könyvelhető el. A vezetés ugyanis minden energiáját erre a nyitómérkőzésre fordította, mondván, hogy itt kell megszerezni azt a pontot, amely meghozza majd a továbbjutást. A remélt pont elúszott és a csapat már kilátástalannak tartotta helyzetét, az olaszok elleni mérkőzésre úgy vonult ki, mintha vágóhídra menne.

Annak idején, a világbajnokság után hónapokon át folyt a történtek elemzése. Most, néhány bekezdésben csupán azért kanyarodtam vissza ehhez az időszakhoz, mert amikor könyvemnek ezt a részét írom, éppen a kritikus 1982. évi tavaszi évad előtt állunk. A felkészülésnek pontosan ama szakasza előtt, amelyik négy évvel ezelőtt a kudarc felé vitte a válóga-

tott együttest. Kísértetiesen hasonló a helyzet az 1978. évihez. Akkor is, ma is a válogatott csapat eredményessége nem tükrözte a magyar futball erejét, a legjobbak tizenegye elszakadt labdarúgásunk egészétől, s nagyjából ugyanazok a játékosok alkották az 1981. évi selejtezőkön sikeresen végzett együttes gerincét, akik Argentínában csúful leszerepeltek. Ismét jön egy bajnokság, amely hivatva lenne megadni a játékosoknak a világbajnoki forma alapjait, s aztán májustól – mint négy éve – megkezdődik a közvetlen felkészülés a VB-re. Majd csak Spanyolországban dől el, vajon tanultak-e labdarúgóink az 1978. évi kudarcból.

Azt vezető és játékos egyaránt tudja, hogy túlzottan nagy reményeket nem szabad táplálni. Ez a csapat, ha kiteszi a lelkét, akkor sem lesz érmes. Jönnek majd vereségek a VB-n, haragszik majd a közönség csapatra, vezetőre, de ez a mérgelődés nem tart tovább egy perpatvarnyi időnél – ha a vereség becsületes küzdelem után következik be, ha nem kell szégyenkeznünk a játék és a magatartás miatt.

Nagy szó, hogy ismét eljutott a világbajnoki részvételig a magyar válogatott. Akkor, 1978 őszén, a frankfurti pályán még messze volt ez a VB-időszak; akkor az előző világbajnokság volt a téma és az, vajon mi lesz majd az olimpiai és az Európa-bajnoki selejtezőkön. Baróti Lajos ekkor már nem volt szövetségi kapitány, első számú segítője, Kovács Ferenc vette át tisztét, s akkor terjedtek el a hírek arról, hogy lemond az MLSZ teljes vezérkara. Elég nagy bizonytalanság uralkodott a magyar futballban, sok reményt nem fűztünk a jövőhöz. A labdarúgásunkat nemzetközileg egyedül fémjelző válogatott atomjaira esett szét, és még fájóbban váltak szembetűnővé azok a bajok, amelyek mélypontról mélypontra juttatták ezt a sportágat. A teljes kiúttalanság jellemezte ezt az időszakot.

Szóval, ültünk a lelátón. A program szerint lenn, a pályán a nyugatnémetek és a magyarok futballoztak. Biztosan így

volt, de mi ebből nem sokat láttunk. Lassan ellepte a játékteret a köd. Akkor kerültek a szemünk elé a labdarúgók, amikor a partvonal környékére szorult a játék. A labda pattogásának irányából tudtuk, hogy a nyugatnémetek támadnak és feltehetően jól védekeznek a mieink, mert nincs üdvrivalgás a magyar kapu mögötti részen.

A félidőben még sűrűbbé vált a köd, de a bíró megkezdte a második játékrészt is. Tűrte a ködöt még negyedórán át, aztán lefújta a meccset. A csapatok bevonultak az öltözőbe, mi, újságírók szintén odabenn, az épületben kaptunk néhány szendvicset, egy korty italt és vártuk, mi lesz. Nem lett semmi, a játék nem folytatódhatott. Ez a köd nekünk segített, mert 0–0-ás döntetlennel végeztünk az NSZK-val, s ilyen eredményre a világnak kevés csapata képes a nyugatnémetek otthonában. Furcsa volt egyébként ez a köd. Csak a stadionra nehezedett. Valószínűleg az a pára csapódott ki, amit negyvenezer ember lehelt. A közvetlen környéken kristálytiszta volt a levegő és félórával azután, hogy a nézők hazamentek, a pályáról is felszívódott a köd.

Mi azért ragadtunk ott elég sokáig, mert nagyon belemelegedtünk a beszélgetésbe. Köztünk volt Szepesi György, a Magyar Rádió bonni tudósítója. Utoljára Argentínában találkoztam vele. Akkor, a magyar csapat búcsúja alkalmából rendezett sajtóértekezleten Szepesi György hivatalosan bejelentette, hogy lemond tagságáról az MLSZ elnökségében, mert úgy látja, hogy ez a testület nem tölti be hivatását, súlyos hibákat követett el és felelős a magyar labdarúgás további hanyatlásáért.

Mikor Frankfurtba készültem, hallottam a pletykát, hogy Szepesi György lesz az MLSZ új elnöke. A stadionban, persze, nekiszegeztem a kérdést: igaz-e a híresztelés?

– Igaz – hangzott a válasz –, bár végleges döntés még nincsen.

– Alaposan meggondoltad, mibe mész bele?

– Meg!

– Évek óta külföldön vagy, nem tudhatod, hogy morálisan milyen mélyre süllyedt a magyar labdarúgás.

– Ismerem pontosan a helyzetet és meggyőződésem, hogy a mi futballunkban sok a jószándékú, segíteni kész ember, csak feladatot kell adni nekik, építeni kell rájuk, nem pedig elriasztani őket.

– Neked nincs sportvezetői tapasztalatod; mit tudsz latba vetni?

– A futball szeretetét és a jó szót. Messze elhatárolom magamtól a diktatorikus módszereket, maximális összefogást hirdetek meg. A labdarúgás ügye mellé próbálom állítani mindazokat, akik tenni akarnak a felemelkedésért.

Szepesi György a rákövetkező év márciusában kezdte meg elnöki tevékenységét. Addig el kellett intéznie bonni ügyeit, bevezette utódját a tudósítói munkába, aztán belevetette magát a futball dolgaiba. Maradt a rádió munkatársa, főszerkesztői beosztásban, a rádió pedig szabadságolta őt MLSZ-elnöki tisztének ellátására. A szövetségtől Szepesi egyetlen fillért sem kapott, ő társadalmi munkásként dolgozott tízszer annyit, mint előzőleg Bonnban, és viselt el százszor annyi orvtámadást, mint amennyit egész riporteri pályája alatt.

Sűrűn találkoztam vele. Nemcsak mint futballvezetővel, hanem mint teniszpartnerrel is. Pár hónapja volt csak elnök, amikor egy ízben azt mondta nekem:

– Ha most leülnék könyvet írni, a te *Labdarúgók, sportolók* könyved hófehér lányszobák olvasmánya lehetne ahhoz képest, ami feltárult előttem a magyar futballban...

Igen. Szepesi nagyon hamar ráébredt arra, hogy illúziókat kergetett, amikor a labdarúgás ügyét önzetlenül segíteni akaró emberek fölülkerekedésére számított klubban, sportágban egyaránt. Szepesi – amikor hazatért – felemelte a zászlót, vitte, vitte, ment vele az élen, aztán egyszercsak hátranézett és rá kellett ébrednie, hogy egyedül van. Ő maga fanatikus lel-

kesedéssel rajongott (és rajong) a labdarúgásért, úgy érezte: életútjának betetőzéseként vár rá a hivatás, hogy ezt a csodálatos sportot megmentse számunkra, és rá kellett döbbennie, hogy az a rengeteg ember, aki ott sürög-forog a magyar futball húsosfazeka körül, nagy többségében csak a tányérját tartja, még a tüzet sem hajlandó élesztgetni, nemhogy a fazékba is rakna valamit.

Jó ideig vélte úgy, hogy emberi tisztességre, a sportág szeretetére építve, értelmesen kérő szavakkal előrelépést tud elérni. Mikor aztán rádöbbent, hogy mindenfelé falakba ütközik, hogy akármerre jár, sárba lép, akkor kezdte átértékelni a módszereit és gondolt arra, hogy nem elsősorban kérésekre, hanem radikális intézkedésekre van szükség, amelyek rákényszerítenek mindenkit, ha nem is becsületes, de legalább valami eredményt hozó tevékenységre.

Most, a könyvnek ebben az első részében nemzetközi szempontból próbálom elkészíteni a mérleget, így essék szó egyelőre csak a válogatott csapatról. Mi minden történt addig, amíg egy vert világbajnoki seregből, egy később még tovább tépázott gárdából újra olyan csapat lett, amelyik négy esztendő múltán ismét kiérdemelte a magyar közönség vastapsát.

Az 1978. évi EB-selejtezőn a mieink kikaptak Görögországban és Finnországban is. Nagyon megszívlelendő megjegyzést tett ekkor Kovács Ferenc szövetségi kapitány. Ő már akkor felfigyelt arra, amit a Mészöly-féle szakvezetés szűrt le tanulságként az 1980. év után. Ezt mondta Kovács:

– Nagyon szép, hogy a válogatott mérkőzések előtt csak rövid időre vesszük el a játékosokat a kluboktól, de – s lehet ellenőrizni, amit állítok – akik ilyen nyugodt magabiztossággal építik nemzeti tizenegyüket, azok rendkívül kemény, harcos, nagy igénybevételt jelentő bajnokságra alapoznak. Olyanra, amely megköveteli a játékostól a kifogástalan fizikai és idegi állapotot, s azt, hogy minden mérkőzésen újra meg újra megharcoljon a közönség, a vezetők megbecsüléséért.

A két EB-vereséget követően a szövetség vezetése már semmi reményt nem fűzött a selejtezőkhöz, ezért az olimpiai felkészülés került előtérbe. Dr. Lakat Károly, aki 1964-ben Tokióban, majd 1968-ban Mexikóvárosban csapatával olimpiai bajnoki címet vívott ki, boldog örömmel dolgozott a moszkvai döntőbe jutást megcélzó csapattal. Lakat Károly az egyik legképzettebb edző, aki jóformán mindent tud a futball tudományából. Őt annak idején félreállították. Egy ízben Gödöllőn, az Agrártudományi Egyetemen beszélgettünk Lakat Károly társaságában a diákokkal. Ott több száz ember előtt is elmondta, hogy mennyire bántotta az érdemtelen mellőzés, s nem volt más nagyobb vágya, mint hogy bizonyíthasson a legjobbak csapatánál. Amikor kinevezték az olimpiai együttes szakvezetőjének, sejteni lehetett, hogy Kovács Ferenctől majd ő veszi át a nagyválogatott irányítását is.

Az olimpiai együttesbe csak azok a játékosok kerülhettek, akik nem szerepeltek a VB-n. Lakat – szerencsés kézzel – a diósgyőriekre épített, akik szinte többet tettek a siker érdekében, mint amennyire képesek lehettek. A moszkvai szereplés jogát mégsem tudták kiharcolni. Egyszerűen azért, mert a tudásuk erre nem volt elegendő.

Ez az olimpiai balsiker rányomta bélyegét a nagyválogatott 1979., sőt még az 1980. évi szereplésére is, és elvette Lakattól a bizonyítási lehetőséget. Az MLSZ vezetése úgy gondolta, hogy az olimpiára készülő együttesből nőhet majd ki a későbbi világbajnoki selejtezőkön résztvevő csapat. Ezért képzelték úgy, hogy Lakat Károly felkészíti játékosait az olimpiára, és ezek a labdarúgók – változatlanul Lakat irányításával – alkotják majd a VB-válogatott gerincét. Igen ám, csakhogy a diósgyőriek csupán „egy nyáron át táncoltak"... A DVTK a magyar futball egyik legkeservesebb esztendejében vállalta magára a válogatott terheinek tekintélyes részét; ő adta a csapat gerincét, és a diósgyőriekhez hasonlóan becsülettel küzdöttek a többiek is, akiket Lakat a csapatba állított.

Csakhogy korántsem ők voltak a legjobb magyar labdarúgók, naivitás volt arra számítani, hogy rájuk lehet majd építeni a világbajnoki válogatottat.

Elment az egész 1979-es esztendő ennek az olimpiai együttesnek a menedzselésére, a világbajnoki selejtezők érdekében semmi sem történt. Amikor aztán Lakat Károlynak fő feladata lett a VB-csapat kialakítása, azt sem tudta, mihez kezdjen. A diósgyőriek összeroppantak a túlságosan nagy teher alatt (bajnokság, válogatott, nemzetközi kupatorna). Az olimpiai csapatban velük együtt szerepelt labdarúgók zöméről kiderült, hogy nem érettek a nagyobb feladatok megoldására, tehát Lakat kezdte keresni a játékosokat. Tucatszámra próbálta ki őket, minduntalan változtatott a csapatán, ám hiába, az eredmények nem jöttek, s ami még nagyobb baj volt: halványan sem látszottak kialakulni egy ütőképesebb válogatott körvonalai.

Kovács Ferenc után tehát Lakat Károly is lemondott. Azon a frankfurti, ködös mérkőzésen rettenetesen irigyeltem Helmut Schönt. Az ő búcsújaként rendezték meg azt a mecscset. Kinn volt 40 000 ember a pályán. Maradtak üres helyek, de eladatlan jegyek nem. Mert sokan csak azért vásárolták meg a belépőket, hogy ezzel is tisztelegjenek a kapitány előtt. Nekünk még nem volt szövetségi kapitányunk, aki ne bukott emberként távozott volna. Biztosan bukott volna szegény Bozsik József is, ha nem hal meg oly korán... Nem a szocialista sport „vívmánya" ez minálunk, hiszen már a húszas-harmincas években is kígyót-békát kiabáltak a vesztes csapat szövetségi kapitányára. A kispad minálunk valóságos kínpaddá tud válni. Sebes Gusztáv egy ezüstérmet hozó világbajnokság után bujkált a szurkolók haragja elől, Baróti Lajos a hatvanas években, két olyan VB-t követően, amikor csapata a legjobb nyolc közé jutott, szidalmazó levelek tömegét kapta. A közönség csak benne látta a hibát. A szurkoló szerint az ő bűne volt, hogy a válogatott Angliában, 1966-ban nem jutott el

legalább az elődöntőig. Barótit követően sorra a kapitányok voltak a balsikerek áldozatai. Sosem az MLSZ vezetése, sosem a játékos, csak a kapitány. Sós Károly nevéhez kapcsolják ma is a marseille-i kudarcot, Illovszkyéhoz a távolmaradást az 1974. évi világbajnokságtól, s az őket megelőző és követő kapitányok is mély sebbel hagyták ott kényszerűen a posztjukat.

Állítom, hogy nálunk minden esetben arra méltó szakember kapta meg a kapitányi tisztet. Olyan, aki kiemelkedő eredményeket ért el edzőként, szakvezetőként. Azt is meggyőződéssel mondom, hogy ezek a nagyon képzett futballvezetők a tőlük telhető maximumot nyújtották. Mégis buktak, mégis kétségbevonták hozzáértésüket. Kétségbevonták? A legcifrább jelzőket zúdították rájuk. Amikor aztán visszahúzódtak valamelyik klubhoz, kivétel nélkül kiemelkedő sikereket értek el. Baróti Lajos az 1966-os VB-t követően sorozatban nyert bajnokságot az Újpesttel, az 1978. évi VB után a Benficával vívott ki fölényes első helyet a portugál bajnokságban. Kovács Ferenc Debrecenben az 1980–81. évi bajnokságban olyan gárdát alakított ki, amelyikre büszke volt az egész város, Lakat Károly pedig a tatabányaiakat a bajnoki táblázat második helyére vezette föl. Egy-két évvel azelőtt kapitányként – így mondták – „fogalmuk sem volt a futballról..."

Amikor hivatalba lépésekor, 1980 nyarán először beszéltem kapitányi minőségében Mészöly Kálmánnal, nevetve mondta, hogy jól tudja: nem nyugdíjas állást vállal. Biztos benne, hogy előbb-utóbb elmondják mindennek, de ennek ellenére vállalta a posztot. Úgy gondolja, azért hívták, mert feltételezték, hogy segíteni tud. Ha pedig ez így van, akkor neki kutya kötelessége a segítségnyújtás. Ő annyit kapott már a futballtól, hogy neki – ha kérnek tőle – feltétlenül adnia kell.

Mint minden más elődje, az első néhány mérkőzésre ő is megkapta a bizalmat a közönségtől és a sajtótól. Túl sok szépet nem szolgált az új kapitány, de nem bántották. A szurko-

lók és az újságírók valahogyan lenyelték még a Szovjetuniótól elszenvedett 4–1-es vereséget is. Egyértelműen mérges visszhangot csak a csapat 1981. évi argentin túrája váltott ki. Klubcsapatok ellen játszott ott a válogatott és egyetlen pici meccset sem tudott megnyerni. Ugyanott, Mar del Platában érte kudarc labdarúgóinkat, ahol 1978-ban az olaszok és a franciák adták meg a kegyelemdöfést a mieinknek. Eltelt két és fél év a világbajnokság óta, és semmi sem változott.

Nem játszott rosszul az együttes Mar del Platában, de hiányzott belőle az a többlet, ami kell a mérkőzések megnyeréséhez. Egyetlen újságíró volt odakinn a csapattal. Ő többnyire arról írt, hogy a vereségek ellenére is közönségsikere van a magyar válogatottnak, és hogy Menotti, az argentinok szövetségi kapitánya jobbnak ítélte ezt az együttest, mint a VB-n járt válogatottat. Azt mondta róla, hogy ha a helyzetek kihasználásában is annyit nyújtana, mint a helyzetek kialakításában, akkor a világ legjobbjainak méltó ellenfele lehetne.

Szavát sem hitték itthon az újságírónak, mert az eredmények egészen mást mondtak. A rádió sportriportere egy adásban maró gúnnyal szólt az Argentínából érkező tudósításokról, s hozzátette, hogy ezek nyilván azért tussolják el a hibákat, mert az újságíró a labdarúgó-szövetség pénzén utazott el a túrára. Lett, persze, felhördülés a szövetségben. Szepesi György a rádió egyik futballműsorában gyorsan válaszolt, mondván, hogy az illető újságíró nem az MLSZ költségén, hanem egy argentin újság meghívására jutott ki Mar del Platába.

Ezt az incidenst csak azért említem, hogy illusztráljam, mennyire kezdett elmérgesedni a helyzet a válogatott körül. A közönség elégedetlenkedett, a játékosok – mint már régebben annyiszor – ismét elvesztették a biztonságukat. Egy ízben összeakadtam Nyilasival, és próbáltam vele bizakodva beszélni a VB-selejtezőkről. Nem sikerült azonos hullámhosszra kerülnünk. Ő maga – aki ekkor a magyar mezőny kimagaslóan

legjobb játékosa volt – sem bízott abban, hogy ez az Argentínában szerepelt együttes fel tud nőni a feladatához.

Bármilyen furcsa, mégis ez a túra teremtette meg a továbbjutás minden feltételét.

A hazatérés után beszélgettem Mészöllyel. Ő váltig állította, hogy volt értelme a kinnlétnek. Argentínában is folytatták a januárban megkezdett kemény edzéseket. Végig ugyanabban a városban tartózkodtak, nem kellett utazgatni, nagyon képzett ellenfelekkel szemben próbálták ki, mire képes a válogatott. Tulajdonképpen egy tanulócsapat járt Argentínában, és – mint Mészöly mondta – mindenki tanult is a történtekből. Ő is, Mezey is. Kiderült, hogy főként a középpályán kell változtatni, s olyan csatárokra van szükség, akik értékesítik a helyzeteket. A kapitány úgy látta, hogy a kollektíva kialakításában nem léptek előre. Egy csapatban soha nincsen egyetértés, ha sorozatosan kudarcokat szenved; sikerélmények kellenek ahhoz, hogy megszűnjenek az ellentétek.

Mészöly hozzátette mindezekhez azt, hogy hét hónap alatt több keserves napja volt, mint játékos korában összesen. Mégsem adta fel a reményt. Úgy érezte, hogy – bár látszólag még nem mutatkozott semmi eredmény – az 1980 őszén megindult erjedési folyamat a válogatottban meghozza majd a sikert.

A csapatkapitányi tiszt

Kérdés a lelkes egyetemi KISZ-táborban: „Menynyiben más az 1981. évi VB-selejtezőkön szerepelt csapat, mint az előző esztendőkben látott válogatott?"

Amikor 1980 augusztusában a Népstadionban a szovjet válogatott kíméletlenül elverte a mieinket, jó néhány szakember mondta oda a magyar csapatban szerepelt játékosok egyikének-másikának, hogy nem elsősorban nekik lenne helyük a válogatottban. Tulajdonképpen maguk a labdarúgók sem ellenkeztek különösebben ezzel az állítással, mégis volt különvéleményük. Hadd ne említsek neveket sem a válogatottból, sem pedig azok közül, akikről szó esett. Egyrészt nem akarom kellemetlen helyzetbe hozni az igazat kimondó válogatott labdarúgókat, másrészt pedig nem tudnám bizonyítani, hogy akiket vád ért, valóban indokoltan elmarasztalhatók.

– Markába röhög néhány vidéki játékos – így egy fővárosi labdarúgó. – Mi vásárra visszük a bőrünket. Ha nemzetkozi meccsen vesztünk, lejáratjuk magunkat a közönség előtt. Elmegyünk edzőtáborba, kiadjuk a lelkünket a válogatottban, emiatt hátrányos helyzetbe kerül az egyesületünk, hiszen nem vagyunk ott a klubedzésen, a mérkőzésen pedig a válogatottban viselt terhek miatt kevesebbet nyújtunk, mint ameñnyit egyébként tudnánk. Vesztünk pénzt az egyesületben és nem kapunk egy fillért sem a válogatottban, ha nem tudunk győzni. Ráfizetünk és ráfázunk az egészre. Minket szidnak klubban és válogatottban, mi vagyunk a rákfenéje az egész magyar futballnak. Mert vállaljuk, hogy játszunk a válogatottban. Nem is egy futballistánk van vidéki egyesületben, akire itt szükség lenne. De ők nem jonnek. Ha megfigye-

lő van kinn a meccsükön, ellazsálják a játékot, ha nincs más kiút, sérültet jelentenek.

– Hogy miért? Ők nem nyolcszáz forintot kapnak pontonként, ha fontos mérkőzést vívnak. Nem egy csapatnak a játékosai öt-tízezer forintért futballoznak a fővárosiak ellen. Nézzenek körül vidéken, hogy élnek ott a labdarúgók. Ne is Tatabányára vagy Fehérvárra menjenek, hanem mondjuk egy középcsapathoz. Van tágas, gazdagon berendezett lakása az ott meggyökeresedett játékosnak, van kocsija, van elegáns nyaralója és van pénze. Ő a kedvenc a városban, akárhol megjelenik körüludvarolják, szabad bejárást kap minden nagyfőnökhöz. Minket leköpdösnek, őket az egekbe emelik. Bolondok lennének, ha küszködnének a válogatottságért. Hiszen ezzel csak lejáratnák magukat, befelhősödne az aranyéletük.

Kétségtelen, hogy van igazság az állításban. Tapasztaltam valami hasonlót magam is. Az egyik vidéki városban jártam egy játékos lakásán. A három szobából az egyiket nem is használták, nem volt rá szükség. A feleség azonban ott duruzsolt előttem a férjének, hogy sürgősen kérjen nagyobb, négyszobás lakást, mert egy csapattárs ekkorát kapott. Nyilasi Tibor, a magyar labdarúgás első számú játékosa ugyanekkor a Hámán Kató utcában lakott, és csak 1981 végén jutott különb lakáshoz a XII. kerületben. Ötven négyzetmétereshez, valami bonyolult csereügylet révén. Nyaralója, duzzadt takarékbetétkönyve nincsen, van egy 1500-as Ladája. És egy nyombélfekélye, amit szintén a labdarúgás révén szedett össze. Elsősorban a válogatottban.

Körülbelül ilyesmivel indokolták a játékosok azt a kérésüket, hogy a világbajnoki selejtezőkön ne csak a továbbjutásra tűzzenek ki jutalmat, hanem külön premizálják a pontszerzést, a győzelmet. Az 1978. évi VB-döntőt megelőzően a szövetség vezetői tisztes összeget ígértek arra az esetre, ha kijut Argentínába a válogatott. Nem kaptak volna viszont egy fillért sem, ha nem tudják megszerezni a csoportelsőséget. Az

egyes győzelmekért nem fizettek. A játékosok javára írandó, hogy vállalták ezt a kockázatot, pedig akkor sem volt sokkal bizalomgerjesztőbb a helyzetük, mint 1981-ben, az újabb csoportmérkőzések kezdetekor. Csapnivaló volt a magyar futball már a hetvenes évek derekán is. Az akkori válogatott annyival állt jobban, hogy már a VB-selejtezők előtt kialakult a gárda, sőt összekovácsolódva aratott előzőleg is néhány nemzetközi sikert. De egyáltalán nem vehették biztosra a játékosok, hogy elérik a célt: a VB-döntőt és a vele járó jó százezer forintot. Mégis csábító volt a jutalom, érdemes volt megküzdeni érte. Különösen azt számolva, hogy a prémium tekintélyes részét dollárban ígérték a vezetők. Úgy hallottam odakinn, Argentínában, hogy ötezer dollárról volt szó. Ilyen jutalmat még sosem helyeztek kilátásba magyar futballistának!

Utólag már világos, hogy nem volt szerencsés a 16-os döntő idejére tenni a prémium kifizetését. Ez is erősítette a játékosokban azt a tudatot, hogy a részvétel kiharcolása a cél, és nem érezték, hogy az igazi feladatot maga a 16-os döntő jelenti a számukra. Nem is nagyon foglalkoztak a kinti mérkőzésekkel. Kovács Ferenc mondta el, hogy az NSZK-ban, az edzőtáborban a játékosok órákon át képesek voltak vitatkozni egy autóról, egy lakásról vagy akármiről, egy táskáról, egy törülközőről, de nem volt téma, hogy napok múltán már Buenos Airesben kell játszaniok. A céljukat elérték, a továbbiak már nem nagyon izgatták őket. Odakinn aztán kiderült – erre utaltam a bevezetőben –, hogy az ígért ötezer dollár helyett csak kétezret kapnak. Nem az MLSZ, hanem a sportvezetés döntött ilyen szerencsétlenül. Lett volna pénz, hiszen az ígért dollárprémium összegének sokszorosát vehette fel jutalékként a magyar labdarúgószövetség. A világbajnoki bevételből 25 százalékkal részesedik a rendező ország, 10 százalékkal a FIFA, és a fennmaradó összeget a résztvevő országok közt osztják fel a lejátszott mérkőzések arányában. Argentí-

nából mintegy félmillió dollárt kapott a magyar sport. Spanyolország még ennél is többet hozott.

A spanyolországi VB előtt ösztönzőbben dolgozták ki a prémiumrendszert. A vezetők megértették a játékosok észjárását. A csoportmérkőzések előtti esztendőben a magyar válogatott fölöttébb gyengécske eredményeket ért el, nem sok reménye volt a 24-es döntőbe jutáshoz. Az 1980. év végén, a zalaegerszegi teremtornán kifütyülte, kigúnyolta a válogatott játékosokat a közönség. Tisztában voltak azzal a labdarúgók, hogy végképp hitelüket vesztik a közönség előtt, ha nem jutnak tovább a csoportból. Talán soha többé nem kerülnek vissza a válogatottba. Ha csak a 24-es döntőt premizálnák, akkor – sikertelenség esetén – nem volna semmiféle anyagi elismerése annak a többletmunkának, annak a sok edzőtáborozásnak, ami a felkészüléssel jár, és nem jutna a játékosoknak legalább anyagi kárpótlás az esetleges lemaradásért, mondjuk a csoportbeli 3. helyért.

Az MLSZ okos prémiumrendszert dolgozott ki. Nem minősítette egyformának az egyes mérkőzéseket, hanem jelentőségük szerint szabta meg a jutalmat. Természetesen kitűzött külön prémiumot a továbbjutásra is. Telibe találta az összeget. Nem emelte olyan magasra, hogy rágondolva remegjen a játékos lába, de olyan kicsire sem csökkentette, hogy bárki is jelentéktelennek minősíthesse.

Amerikai pszichológusok már jó rég bebizonyították, mennyire fontos a jutalom megfelelő adagolása. Heteken át tartó kísérletsorozat keretében iskoláskorú fiatalokkal ugyanazt a feladatot végeztették el, mégpedig: ki hányszor tud húzódzkodni a nyújtón. Kellett húzódzkodni egyedül, társakkal együtt, aztán a pszichológusok különféle nagyságú jutalmakkal ösztönözték a gyerekeket, majd diákok biztatása mellett folytak a próbák. A leggyengébb eredmény akkor született, amikor a fiatal egymaga húzódzkodott, a versenyzés a társakkal már nagyot javított az eredményeken. Feltűnő volt, hogy

a néhány dolláros jutalom nem fokozta a teljesítményeket, és még érdekesebb, hogy egy olyan nagy összeg, amiért például vadonatúj motorkerékpárt lehetett volna vásárolni, a kísérleti alanyok zömét valósággal megbénította. Annyira igyekeztek, hogy a gyakorlatok elején elfecsérelték erejüket, utána görcsössé vált mozgásuk és egymásután potyogtak le a szerről. A fiatalok akkor érték el a legnagyobb teljesítményt, amikor egymással versenyezve, a társak biztatása mellett húzódzkodtak és a győztesnek az anyagi helyzetéhez illő jutalmat tűztek ki.

A mi labdarúgóink tisztes prémium reményében játszották a csoportmérkőzéseket. Aki szerepelt minden mérkőzésen, az a továbbjutásért ígért összeggel együtt vagy negyedmillió forintot kapott!

Kedves Olvasó! Ne tessék megijedni ettől a hatalmas összegtől. Két esztendőt dolgozott érte a játékos. Ha elosztjuk a pénzt, havonta hozzávetőlegesen tízezer forint jut neki. Egy tisztes lángossütő ennyi pénzért a kisujját sem mozdítja. Ismerek maszek autószervizt, amelyben a tulajdonos napi öthatezer forintot kasszíroz be. Ő csak szervez, intézkedik, járkel vagy ül az irodájában, a segédei dolgoznak. Vajon nem érdemel ennyit a labdarúgó, aki hosszú évek után újra vastapsra késztette a Népstadion közönségét, akinek a kedvéért megváltották a nézők a száz forintos jegyeket?! Egyedül a budapesti magyar–norvég mérkőzés bevételéből ki lehetett fizetni a teljes prémiumot és még maradt is pénze az MLSZ-nek. Vajon ki számolja, hogy mekkora honoráriumot kapnak neves színművészeink egy-egy filmszerepért, ki törődik azzal, hogy melyikük milyen villát épít a Rózsadombon, van-e csodálatosan szép nyaralója a Duna partján, van-e motorcsónakja, vízisíje, vitorlása? Az a fontos, hogy művészi élményt nyújtson a nézőnek. Ha ezt megteszi, ám kapja meg érte a jutalmát. A mi futballközönségünk sem amiatt háborog, ha tisztes teljesítmény ellenértékeként tisztes prémiumhoz jut a

labdarúgó. A szurkolónak fejlett az igazságérzete: ő csak azért haragszik, ha ellenérték nélkül fizetnek. S erre – szomorú módon – évek, sőt lassan már évtizedek óta bőségesen talált példákat.

Volt még egy lényeges jegye az 1980. év végén kidolgozott világbajnoki prémiumrendszernek. Az, hogy a vezetők minden esetben beváltották adott szavukat. Beszélgettem a pénzről több játékossal is. Kivétel nélkül mindegyikük kiemelte, hogy pontosan annyit kapott, amennyit ígértek, és akkor, amikorra ígérték. Eléggé lehangoló, hogy ez egyáltalán téma lehet. Hány és hány csalódás kellett ahhoz, hogy a játékos annak örüljön, ha a vezető állja a szavát! Csődbe kerülne a profi labdarúgóvilág, ha a menedzser, a klubelnök felelőtlenül ígérgetne. Minálunk ez nem volt éppen ritkaság. Hogy ez ma megszűnt, ahhoz nem volt elegendő a korrekt vezetés a futballszövetségben; régebben sem a labdarúgás irányítói voltak általában a szószegők, hanem felsőbb sportvezetők, akik, amint baj volt, elhatárolták magukat a futballfőnökök ígéreteitől. A jelenlegi sportvezetés és az MLSZ végre teljes összhangban dolgozik.

A selejtezők kezdete előtt tehát a válogatott labdarúgók megkapták a biztosítékot: ha becsületesen küzdenek és mégsem kerülnek a 24-es döntőbe, a néhány nyert mérkőzésért vagy pontért legalább anyagi kárpótláshoz jutnak. Kellett ez az ígéret, mert a szakvezetés nagyon kemény munkát helyezett kilátásba. Az 1980-ban hivatalba lépett Mészöly Kálmán szövetségi kapitány és segítője, Mezey György mindjárt az első válogatott mérkőzéseken ráébredt arra, amire Kovács Ferenc már utalt: a klubokban folyó felkészülés és a magyar bajnokság teljességgel alkalmatlan arra, hogy nemzetközi feladatokat megoldani képes játékosokat adjon a válogatottnak. A profi egyesületekben a labdarúgók az *edzéseken* keményebben, lendületesebben, harcosabban futballoznak, mint a mieink a tétre menő *bajnoki mérkőzéseken.* A magyarok erőnléte,

munkabírása nem megfelelő, képtelenek az állandó mozgásra, nem szokták meg a kilencven perces küzdelmet.

Megszületett az MLSZ elnökségének döntése: a válogatott keret tagjai az alapozás és a formába hozás időszakában a Mészöly–Mezey kettős irányításával közösen készülnek, majd a bajnokság idején is előtérbe kerülnek a válogatott mérkőzések. Minden VB-selejtező előtt együtt lesznek a keret tagjai. 1981 januárjában Tatán alapozott a válogatott, majd februárban elutazott a fordulatot hozó argentin túrára. Közben azonban történt még egy kínos eset.

Törőcsiket hazaküldték a januári tatai alapozásról, mert az előző év végén jogosítvány nélkül, részegen karambolozott és emiatt vád alá helyezték. Ez az ügy csak jóval később, a januári napokban került nyilvánosságra, amikor már megszületett a végleges döntés. A labdarúgósport néhány vezetője kilincselt Törőcsik érdekében, mondván, hogy a játékos nem labdarúgóként, hanem egyszerű állampolgárként követte el a vétséget, tehát semmi ok arra, hogy ne készülhessen együtt a válogatottal és ne utazhasson el a dél-amerikai túrára. Ha bármely vállalat, üzem dolgozójaként követi el ugyanezt – érveltek –, maradhat a munkahelyén, ott nem állítják semminemű fegyelmi elé. Az ő dolga a bíróságra tartozik, s miután személyi sérülés nem történt, feltehetően pénzbüntetéssel megússza az egészet. Sepp Maier, a nyugatnémetek világhírű kapusa is ittasan karambolozott, ám senkinek sem jutott eszébe sportfegyelmit indítani ellene.

Tetszetős érvek, mégsem találtak meghallgatásra. Úgy hírlett annak idején, hogy az ügy a Belügyminisztériumban egész magas fórum elé került és ott a lehető legjózanabb döntés született. A BM természetesen abba nem kívánt beavatkozni, hogy Törőcsik futballozhat-e a válogatottban vagy sem, de azt igenis kimondhatta – és ki is mondta –, hogy Törőcsik, mint minden magyar állampolgár, addig nem kaphatja kézbe az útlevelét, amíg bírósági eljárás folyik ellene.

Ha pedig nincs útlevele, akkor Törőcsiknek mi keresnivalója van a túrára készülő játékosok között? Megjelent tehát az MLSZ hivatalos közleménye, amelyből most már hivatalosan is értesültünk arról, hogy Törőcsik karambolozott és emiatt nem vehet részt a válogatott csapat edzésein. (Törőcsik egyébként valóban megúszta pénzbüntetéssel az ügyet. Edzett csapatában, az Ú. Dózsában, és közben szépen kigömbölyödött.)

Nem sokkal az argentin túra után a Sport Szállóban találkoztam a válogatott játékosok zömével. A Képes Sport mindig itt adja át a díjakat az év legjobb tizenegyének, és 1981-ben nagyjából a válogatott keret tagjai kapták a legtöbb közönségszavazatot. Nyilasi a legtöbbet.

Vele beszélgettem. Azt mondta, hogy a jelenlegi csapattal nincs sok keresnivalójuk a világbajnoki selejtezőkön. Nem lehet úgy fiatalítani, hogy egyszerre hat-nyolc játékost kicserélnek. Az újaknak fokozatosan kell beilleszkedniök és megérniök a nagyobb feladatokra. Nem játszottak ugyan rosszul Argentínában, de az a többlet hiányzott belőlük, amivel meg lehet nyerni egy szorosan alakult mérkőzést.

Mészöly és Mezey látta, hogy mi a baj és keresték a megoldást. Ekkor váltak éretten okos edzővé. Nem képzelték azt, hogy ők ketten tudnak mindent a legjobban, hanem hajlandók voltak meghallgatni más véleményeket, és ha úgy látták, hogy ezekből bármi is hasznosítható, azt magukévá tették. Elsősorban a játékosokra támaszkodtak. Ekkor bizonyosodott be, mit is jelent, ha a válogatottnak van egy olyan csapatkapitánya, aki gondolkodik, aki hajlandó megmondani a véleményét, sőt még a vitát is állja. Ő van benn a pályán, ő érzi a maga bőrén, hol lyukas a csapat, ő ismeri a legjobban a játékostársak hangulatát.

Hosszú esztendőkön át a mi labdarúgóink tették, amit mondtak nekik, s ha gondolkodtak – mert bizonyára gondolkodtak –, ennek nem adtak hangot. Tudomásul vették a dön-

téseket, lenyelték, ha nem tetszett nekik valami. Úgy tanulták meg, hogy nem érdemes szólni, mert erre csak ráfizetnek. Egész magatartásuk tükrözte ezt a szellemet. Sokszor mentem velük mérkőzésre, jöttem vissza busszal, együtt a csapattal. Ültek a játékosok, mintha nyársat nyeltek volna, néztek maguk elé, alig lehetett hallani a hangjukat. Ha egy idegen kerül a mérkőzésről hazafelé tartó buszba, rá nem jön, hogy győztes vagy vesztes csapattal utazik-e együtt. Ugyanolyan faarccal ültek a labdarúgók, ha nyertek, mint akkor, amikor vesztettek. Móka, ugratás, nevetés... Soha! A magánéletben biztosan volt vidámság, de ha együtt tartózkodott a csapat, akkor csak ez a feszes tartás jellemezte a játékosokat. A taktikai értekezleten nem kérdeztek, nem javasoltak és főleg nem szálltak vitába az edzővel, a kapitánnyal. Akkor sem, ha úgy érezték, hogy valamit másként kellene tenni. Ha így mondják, legyen így... A pályán aztán mindegyikük úgy mozgott, ahogyan ő látta helyesnek.

A válogatottnak esztendőkön át nem volt igazi csapatkapitánya. Nem nőtt ki olyan egyéniség, akire hallgattak volna a többiek és aki kellő súllyal tudott volna tárgyalni a vezetőkkel. Vagyis akinek tekintélye lett volna mind a társak, mind a szövetségi kapitány szemében. Az előző világbajnokságon Fazekas és Bálint viselte a kapitányi karszalagot, de aztán, amikor Argentínában egyikük sem került be a csapatba, Kereki lett a kapitány. Nem megválasztották őt, hanem kijelölték erre a posztra. Rosszul tették. Kereki szerény, halk szavú sportember, aki önmagáért vállalta a felelősséget, arra azonban nem volt képes, hogy az edzői útmutatás szellemében belülről irányítsa a csapatot és adott kérdésekben a játékostársak szószólójaként jelentkezzék.

A spanyolországi VB-selejtezők előtt már volt csapatkapitánya a válogatottnak. Úgy tudom, ekkor sem történt választás, de erre a posztra nem lehetett kijelölni mást, mint Nyilasi Tibort. Hatodik esztendeje szerepelt a válogatottban, meg-

járta az argentínai VB-t, sőt a magyar futball poklait is. Egy időben ő volt a rossz példa a labdarúgásban, aztán, amikor már feledtetni akarta az elkapatott ifjúként elkövetett ballépéseit, nem hitt neki senki. Felfújtak nevetséges ügyeket (egy ország sportközvéleménye foglalkozott azzal, vajon bécsi lecserélésekor ledobta-e vagy odadobta-e a kapitányi karszalagot Tóth Andrásnak), amikor a legjobban akarta a győzelmet, azzal vádolták hogy eladta csapata bajnoki mérkőzését. Bizalmatlan volt vele az edző, a szövetségi kapitány, s az lett a dolog vége, hogy Nyilasi bejelentette visszavonulását. 1979 októberétől kezdve nem futballozott, egy tészben dolgozott.

Sándor „Csikar" mesélte el, hogy 1979 telén Szepesi Györggyel beszélgettek Nyilasiról. Szepesi elmondta, hogy Nyilasi éppen visszavonulásának bejelentésekor kapta volna meg a rég áhított lakást a Ferencvárostól, de mivel nem játszik, nincs lakás. Sándornak szeget ütött a fejébe a történet. Ha egy mai magyar futballistának felkínálják a nagy értékű lakást, akkor biztos, hogy szép szelíden viselkedik, egészen addig, amíg az ígéret nem realizálódik. Ez a Nyilasi – gondolta magában Sándor – nem lehet tisztességtelen ember, ha eldobja magától a lakást. Ennek a fiúnak tartása van.

Annak idején Szepesivel is beszélgettem Nyilasiról, és be kellett vallanom, hogy ő jobban ítélte meg a játékost, mint én. Jómagam azt állítottam, hogy nem kell utánamenni, visszszatér magától is, Szepesinek viszont az volt a véleménye, hogy a magyar futballnak ilyen értéket nem szabad veszni hagyni, meg kell őt nyerni ismét a labdarúgásnak. Végül Szepesivel egyetértésben Sándor tette meg a kezdőlépést, majd többször is együtt tárgyaltak Nyilasival. Nem visszakönyörögték őt, hanem józan érvekkel visszavezették a futballhoz. Egyébként Nyilasinak is hiányzott a játék, egy hónap elteltével már elkezdett edzegetni. Szepesiék közbenjárása valószínűleg csak gyorsította a visszatérés folyamatát, de jól tették,

hogy kezdeményeztek. Nyilasira valóban nagy szükség volt a világbajnoki selejtezőkön.

Ő lett az a játékos, aki belülről tudta összetartani a csapatot, akinek véleményére odafigyelt játékos és vezető. A csapatjátékban rendkívül fontos, hogy az edző és az együttes tagjai ugyanazon a hullámhosszon gondolkodjanak, hogy közösen alakítsák ki elképzeléseiket. Mert ha tevékeny résztvevővé sikerül formálni a játékost, akkor az kettőzött energiával küzd az általa is helyesnek tartott gondolatok valóra váltásáért. Nem volt még olyan nagycsapata a világnak, amelynek az edző mellett ne lett volna szellemi irányítója, vezéregyénisége az együttesen belül. Az egykori magyar „aranycsapatot" lehetetlenség lett volna elképzelni Puskás személyisége nélkül. Arra már nem is emlékszünk, ki volt a háromszoros világbajnok brazil válogatott edzője, de arra igen, milyen szerepe volt Pelének nemcsak játékosként, hanem szellemi vezérként is. Az NSZK 1974-ben világbajnoki aranyérmet nyert csapatának és az akkortájt háromszor is BEK-győzelmet kivívott Bayern Münchennek a sikerei Beckenbauer, az Ajaxéi Cruyff nevével fonódtak össze, a mai nyugatnémet válogatott és Derwall szövetségi kapitány közt Breitneré a kulcsszerep.

Nyilasi hozzájuk hasonló funkciót töltött be az 1981. évi válogatottban. Kérem a Kedves Olvasót, hogy ne mérgelődjék, ha a könyv megjelenésének időszakában Nyilasi netán gyengécskén futballozik és szidja őt a néző, a szakvezető, a játékostárs. A ma esetleges rossz teljesítménye nem homályosíthatja el a múlt érdemeit. Annak idején Albert Flóriánt kényelmeskedő játékáért kifütyülte a közönség, cifrákat írtak róla az újságok, de ez fikarcnyit sem változtathatott azon a tényen, hogy a magyar válogatott utolsó sikeres világbajnokságán, 1966-ban, Angliában ő volt a csapat vezéregyénisége és ő az egyetlen magyar labdarúgó, aki kiérdemelte a kontinens legjobb játékosának járó aranylabdát.

A világbajnoki selejtezőket vívó magyar válogatottnak

– függetlenül későbbi teljesítményeitől – Nyilasi volt a kulcsembere. Többek között az ő személyiségének és hatásának volt köszönhető, hogy a Mészöly–Mezey duó megváltoztatta kezdeti magatartását a játékosokkal szemben. Ráébredtek arra, hogy érdemes partnerként elfogadni őket. Ajánlatos meghallgatni a véleményüket, szövetségessé kell formálni őket. Ne kötelességből hajtsák végre, amit a szövetségi kapitány előír a számukra, hanem meggyőződésből. Ezt pedig csupán utasításokkal nem lehet elérni, hanem szükséges, hogy a labdarúgókat is bevonják elgondolásaik kialakításába.

Ez megtörtént. Mészöly Kálmánnak és Mezey Györgynek nemhogy csökkent volna a tekintélye attól, hogy gondolkodó ember számba vette a játékosokat, hanem éppen ezzel vívtak ki nagyobb tiszteletet. Érdemes volt sok mindenben meghallgatni a játékosokat, mert azok ráéreznek olyasmire, amit a kapitány, éppen tisztsége és viszonylagos kívülállása miatt, nem tudhat elég pontosan.

Ilyesmi volt az „idegenlégiósok" ügye. Az 1981. évi argentin túra után ott állt a kérdés: kivel erősíteni? Mészölyék gondoltak az akkor Belgiumban szereplő Bálintra, Fazekasra, Müllerre, de tele voltak kételyekkel. Ezek a játékosok tízszer akkora pénzért futballoznak, mint a hazai legjobbak; vajon érdekli-e őket az itthon kitűzött jutalom, fognak-e küzdeni, amikor számukra „jelentéktelen" összegről van szó. Aztán miként bírják majd a sok fárasztó utazást, és főként, hogyan hidalható át, hogy ezek a labdarúgók nem tudnak részt venni a közös felkészülésben, nem tudnak szakmailag és morálisan beilleszkedni a csapatba.

Ezekre a kérdésekre Nyilasiék adták meg a választ. Ők aktív labdarúgóként sokkal közelebb álltak külföldön szereplő társaikhoz, ismerték gondolkodásukat. A hazaiak teljes meggyőződéssel állították, hogy a kintieket egyáltalán nem érdekli az itthoni prémium, ők fantasztikusan nagy kitüntetésnek tekintik majd, ha újra játszhatnak a válogatottban. Hiszen

idehaza mindhármukat leírták, és most az egész ország közvéleménye előtt megmutathatják, mit érnek. Fazekasék Belgiumban sem csak a pénzért hozták magukat – érveltek Nyilasiék –, hanem ott is bizonyítani akartak. Önmaguknak, a magyar szurkolóknak, a belga közönségnek, az egész futballvilágnak.

Mészölyék hajlottak a szóra, kiutaztak Belgiumba, megfigyeltek, tárgyaltak és végül hazahívták a profikat, az itthoniak közül pedig újra bevették a válogatott keretbe Törőcsiket. A döntést megbeszélték a játékosokkal. Egyöntetű volt a vélemény, hogy Törőcsikre szükség van a csapatban, mert ő olyan játékos, aki ugyan haragban van a modern futball sokfajta elemével, de kivételes tehetsége alapján egy-egy megmozdulásával mérkőzéseket dönthet el. Bekerült a válogatott keretbe Martos és Mucha is, kialakult tehát egy új csapat. Illetve nem is olyan új. Mert a gerincét az 1978-ban Argentínában járt játékosok alkották! Íme, a névsor: Mészáros – Martos, Bálint, Tóth – Nyilasi – Fazekas, Törőcsik. Tapasztalt, saját kárukon tanult labdarúgókra épült a válogatott. A régiek mellé pedig olyan futballisták kerültek, akikben egyaránt megbízott a kapitány és a játékostárs.

Most már csak ki kellett próbálni ezt az együttest. Vagy bevált a gárda, vagy nem lesz ott a magyar válogatott a 24-es döntőben. Mert akkor, 1981 tavaszán már nem volt idő újabb kísérletezésre.

– A továbbjutáshoz vezető első lépést a Népstadionban tettük meg, amikor 1981 tavaszán a bécsi Austria ellen vívtunk előkészületi mérkőzést – emlékszik vissza a történtekre Nyilasi. – Feldobott bennünket már az a tudat is, hogy sikerült valahogyan kifoltozni a lyukakat a csapatban. Az argentin túra nyitotta fel a szemeket. Még a télen szó volt arról, hogy ne inkább afrikai túrára utazzunk-e? Szerencsére a vezetők Argentínába vittek minket. Ha Afrikába megyünk, gólokkal nyerjük a meccseinket, és akkor csak később, a néhány tavaszi

előkészületi mérkőzésen válik világossá, hogy gyengék vagyunk. Akkor már nem lett volna idő változtatni.

Megszoktuk, hogy egy más országbeli klubcsapat elleni mérkőzésünkre kijön ezer-kétezer ember. Mikor jó órával a játék előtt kiértünk a stadionba, már ennél többen voltak. A meccs kezdetére összegyűltek húsz- vagy harmincezren. Nagyon sokan voltak és csodálatos hangulatot alakítottak ki a pályán. Vastapsot kaptunk. Vastapsot mi, akiket akkortájt csak szidalmaztak, kifütyültek. A profiknak köszönhettük azt a légkört: a közönség kíváncsi volt, vajon valóban igazak-e a híresztelések, hogy ezek a játékosok keményebbek, határozottabbak, munkabíróbbak, eredményesebbek lettek, mint idehaza voltak. Magam sem gondoltam volna egyébként, hogy ennyit változtak. Nem futballozni tanultak meg – azt tudtak régebben is –, csak megtanulták, hogy miként kell érvényesíteni tudásukat harcossággal, keménységgel, erőszakossággal, kitartással. És megtanultak kizárólagosan a futballnak élni.

Az Austria ellen nagyon jó kis meccset vívtunk. A közönség ünneplése nemcsak erre a 90 percre tett bennünket felszabadulttá. Feloldódott bennünk valami pszichés gátlás, egyszeriben hinni kezdtünk önmagunkban és a következő mérkőzést már vártuk. Nem úgy, mint előzőleg, amikor féltünk a soron levő összecsapástól. A belgiumi Bruges-ben, Bálint akkori otthonában, ismét győztünk, aztán jött a 3–0 a spanyolok ellen. Azt hiszem, ott Valenciában tárult ki előttünk a 24-es döntő kapuja. Tudom, jókora szerencsénk volt, kaphattunk volna gólokat a mérkőzés első fél órájában. De nem kaptunk, hanem mi rúgtunk. Hármat. Elkezdtünk hinni önmagunkban. Ez volt a kulcsa a későbbi sikereknek. Mert ugyanezzel a csapattal is alulmaradtunk volna, ha nem bízunk abban, hogy képesek vagyunk győzni.

A siker alapfeltétele az önbizalom. Ha az ember azt látja egy mérkőzésen, hogy az előretörő csatár nem vállalja el a cselt vagy nem meri hosszú, 30–40 méteres átadással táma-

dásba hozni a másik oldalon előretörő társát, hanem odapasszolja a labdát a közvetlen közelében levő játékoshoz, akkor biztos, hogy az illetőnek nincs önbizalma. Gyorsan megszabadul a labdától, nehogy hibázzék, nehogy vádolják majd. Tart a következményektől, ezért a lehető legkönnyebb – az alibi- megoldást választja. Biztos, hogy ez nem vezet eredményre, de neki nem lehet belőle baja. Ha cselezne, ha váratlan átadásra vállalkozna, lenne, mondjuk, ötven százalékos esélye a sikernek. Akinek van hozzá önbizalma, próbálkozik is ezzel, hiszen csak így segíthet csapatának. Alibimegoldással semmiképpen nem. Vagy egy másik példa. Támadásba lendül a csapat. Az ellenfél rohan hátra a kapujához, csak két embert hagy elöl. A két ember mellett ottmarad négy védő. Mert mi lesz, ha hárítja a támadást az ellenfél és előrevágja a labdát? Miként birkózik meg két védő két csatárral? Jobb a békesség, álljon szemben négy a kettővel! Hogy közben az ellenfél védelme létszámfölénybe kerül és parányivá zsugorodik a támadás sikere? Ez már nem az ő személyes hibájuk. Ha a védőnek önbizalma van, küldi előre a társát, menjen, segítse az akciót...

Luzernban, 1981 májusában, a magyarok első világbajnoki selejtezőjén kitűnően futballoztak a svájciak. Vezettek 1–0-ra és támadtak. A lelátón az órát lestük, vajon sikerül-e újabb gól nélkül megúsznunk a félidőt. Alig volt hátra pár másodperc, amikor a magyar védelem megszerezte a labdát. Előrelendült a csapat. Bálint otthagyta a svájci csatárokat, rohant előre. Egy kényszerítő passz Törőcsikhez, az elesett, de fektében is visszakotorta a labdát Bálint elé, és máris benn volt a kapuban az egyenlítő gól. Ha nincs önbizalom, Bálint többedmagával csak őrzi, őrzi a kaput, nehogy még egyszer a hálónkba kerüljön a labda.

A szakvezetés

Kérdés a székesfehérvári Hűtőház klubjában: „Mi volt a szerepe a Mészöly-Mezey duónak a világbajnoki selejtezők sikerében?"

Úgy éreztem, valamelyest értem is futballozott a csapat... Mészöly Kálmán szövetségi kapitány 1981 októberében tette ezt a kijelentést, a 4–1-es eredménnyel végződött budapesti magyar–norvég mérkőzés után, amikor véglegesen eldőlt, hogy válogatottunk csoportelső és utazik Spanyolországba.

Nem a legpontosabban értettem, miért hivatkozott erre Mészöly. Tudtam, hogy jó az együttműködés közte és a játékosok között, szeretik, nagyra becsülik őt az együttes tagjai, de hogy miért éppen a norvégok elleni meccs után mond ilyesmit, ráadásul nyilvános sajtóértekezleten, legalább félszáz újságíró előtt, arra csak később kaptam meg a magyarázatot. Elég hosszú a történet, de érdemes leírni, mert képet ad a kapitány és a játékosok kapcsolatáról, sőt, még a labdarúgók egymás közti viszonyáról is.

Szombaton játszották a meccset, ezt megelőzően csütörtökön Tatán jártunk újságíró kollégáimmal együtt. Ott Mészöly elmondta, hogy hosszas megfontolás után döntött a csapat összeállításáról: nem változtat a Svájc ellen kitűnően bevált tizenegyen. A VB-selejtezők során a svájciak ellen futballozott messze a legjobban a csapat; ekkor olyan formában játszott, hogy sokkal nagyobb ellenfelet is legyőzött volna. Bálint és Martos akkor hiányzott az együttesből, mindketten két sárga lapot gyűjtöttek be az előző meccseken, így kényszerpihenőt kellett tartaniok. A ferencvárosi Szántó és a békéscsabai Kerekes Attila vette át a helyüket. Mészöly a döntéséhez

magyarázatként hozzátette, hogy ez a két labdarúgó kiérdemelte az újabb szereplés jogát. Rájuk hosszú távon is számíthat a válogatott, hiszem mindketten jóval fiatalabbak Bálinténál. Kell is nekik ez a mérkőzéslehetőség. Bálint és Martos bizonyára megérti, hogy nem az ő tudásuk lekicsinylését jelenti a pillanatnyi mellőzésük. Ők értékei a magyar válogatottnak, de most úgy gondolja a kapitány, a győztes csapaton nem lenne helyes változtatni.

Ez volt csütörtökön. Mészöly szavait ismertette a rádió, a tévé, megjelent a nyilatkozata a péntek reggeli újságokban. Péntek este pedig kapom a hírt az MTI-től – és kapta, persze, a többi újság is –, hogy Szántó és Kerekes kimarad, Martos és Bálint játszik.

Szombaton, a mérkőzés előtt kérdeztük Mészölyt, miért változtatta meg a döntését?

– Talán nevezhetném az egészet valami utolsó megérzésnek. Bálint és Martos a legtapasztaltabb játékosok közé tartozik, könnyen elképzelhető, hogy szükség lesz ezekre az erényeikre.

Szükség volt! Bálint óriási góllal szerezte meg a vezetést a magyar válogatottnak, Martossal együtt pedig hátul sokat tett azért, hogy a meglepően jól és határozottan futballozó norvégok egyetlen akciógólt se tudjanak rúgni.

A mérkőzés után a Kékfrankos nevű étteremben gyülekeztünk. Ez Mészöly törzshelye. Pár lépésre van az MLSZ-től. Mészöly napközben gyakran tárgyal itt, amikor nem akarja, hogy az íróasztal, a hivatali légkör feszessé tegye a beszélgetést. Az MLSZ-nek nincs megfelelő helyisége, ahol nyugodtan lehetne beszélgetni; az edzők szobájában állandó a rumli.

A budapesti VB-selejtezők után mindig ide vezetett az utunk, sőt még a bukaresti 0–0-át követően is, amikor aránylag korán ért haza a repülőgép, itt gyülekeztünk, hogy egy pohár bor mellett még egyszer megbeszéljük, hogy is volt csak... Mészöly Kálmán, Mezey György és Szepesi György

mellett rendszeresen megjelentek itt, akiknek közvetlen közük volt a csapathoz. Hivatalosak voltak az esti összejövetelekre azok az újságírók, akik ugyan néha odamondogattak a kapitánynak, az MLSZ-nek, de mégis baráti volt velük a viszony. A vezetők hajlandók voltak elfogadni a kritikát minden esetben, amikor biztosak lehettek benne, hogy nem rosszindulat irányítja az újságíró tollát, hanem ők is a magyar csapat sikerét kívánják, csak esetenként mások az elképzeléseik.

A magyar–norvég után telt ház volt az étteremben. Sem Szepesi, sem Mészöly nem akart előre inni a medve bőrére, ezért nem hirdettek meg semmiféle bankettet. Teljes titokban megbeszélték az étterem vezetőivel, hogy készítsenek elő hidegtálakat, hűtsenek be pezsgőt, és ha győz a csapat, akkor este a játékosokkal együtt jelennek meg. Így is történt. Mindenki ott volt, aki érdemeket szerzett a sikerben: a labdarúgók és szakvezetőik – Mészöly, Mezey –, aztán a „főnök": a nagyon karakán és a futball ügyeit tökéletesen átlátó Buda István, a magyar labdarúgásért fanatikusan dolgozó Szepesi György és legközelebbi munkatársai. Az étteremben újra rákérdeztem Mészölyre: miért változtatta meg az összeállítást?

– A játékosok javasolták. És igazuk volt. Hosszasan beszélgettem velük és meggyőztek – hangzott a kapitány válasza.

Megismertem az ügy részleteit is. A játékosok mondták el. Azon a bizonyos csütörtöki napon Nyilasi Tibor nem volt ott a táborban. Párizsban vette át a második legjobb európai góllövőnek járó Ezüstcipőt. Előzőleg kérte, hogy ne kelljen elutaznia egy ilyen fontos mérkőzés előtt, de a vezetők rábeszélték, mondván, hogy a magyar futball számára fontos az ottani jelenléte. Éjszaka fél egy tájt ért vissza a táborba. Látta, hogy több játékos szobájában ég még a villany. Rögtön tisztában volt vele, hogy valami fölbolygatta a kedélyeket, hiszen más napokon ilyenkor rég aludt mindenki. Percek alatt megtudta, mi foglalkoztatja a játékosokat. Először Mezey Györgynél jelentkezett az összeállítás ügyében.

Mezeyről annyit, hogy őt a legképzettebb, a labdarúgásról legtöbbet tudó edzők közt tartják számon. A játékosok eleinte mégsem érezték közel magukhoz. Amolyan „tudós" edzőnek tartották, aki papíron dolgoz ki mindent, de a valóság nem egészen őt igazolja. Merevnek is látták a magatartását, jó ideig elég feszes volt a viszony közte és a játékosok között. Ahogyan azonban teltek a munkával töltött hetek, úgy engedett fel a hangulat. A játékosok ráébredtek arra, mennyit segít nekik az a sok szakmai tudás, amit Mezey felhalmozott, és arra is ráébredtek, hogy a feszessége, a komolysága csak külső máz. Mind közelebb kerültek hozzá, mind jobban becsülték, sőt hamarosan őszintén megszerették. „Remek fickó! – mondta róla az egyik játékos. – Mészölytől nagy ötlet volt, hogy őt kérte fel segítőtársául."

Mezey meghallgatta Nyilasit, aztán úgy gondolta, Mészöly elé kell tárni az ügyet. A kapitány összehívta a norvégok ellen kijelölt csapat tagjait, kivéve az érdekelteket. Megkérdezte a játékosokat, hogy mi a kívánságuk.

A megbeszélésen kivétel nélkül felszólalt mindenki. Egységes volt a csapat véleménye. Úgy látták a játékosok, hogy helyesebb lenne, ha Martos és Bálint játszana. Egyrészt azért, mert várhatóan nehéz lesz a mérkőzés, szükség lehet a rutinjukra, másrészt pedig azért, mert ők ketten nagyon nagy érdemeket szereztek abban, hogy idáig eljutott a magyar válogatott. Ki tudja, játszanak-e majd a világbajnokságon, tehát jó volna most megadni nekik a lehetőséget, hogy kilépjenek a magyar közönség elé, és ha sikerül kivívni a győzelmet, legyenek részesei a várható ünneplésnek. Egyikük sem fegyelmezetlenség miatt kapott sárga lapot, hanem mindketten a csapat érdekében vállalták a szabálytalanságot, mert úgy látták, hogy másként nem tudják megmenteni a válogatottat a góltól.

Mindegyik felszólaló leszögezte, hogy nem Szántó és Kerekes ellen érvel. Ez a két játékos teljesen beilleszkedett a csa-

patba, tőlük még sokat várnak és tulajdonképpen megérdemelnék ők is, hogy játsszanak. Hiszen remekül helytálltak a svájciak ellen, és Kerekes előzőleg is szerepelt már egy mérkőzésen. Biztos, hogy rájuk nagy szükség lesz a világbajnokságon. Jó sportemberek, akik feltehetően megértik, hogy nem az ő személyük a téma, hanem bizonyos elvekért lép fel a csapat. Lehetséges, hogy legközelebb éppen ezeknek az elveknek az alapján mellettük állnak majd ki a játékostársak.

A mecces estéjén Kiss Lászlóval hosszasabban beszélgettem. Körülbelül ezt mondta:

– Ha a mi csapatunk képességét, mondjuk, 80 százalékosnak lehet minősíteni, akkor a norvégok ellen 81 százalékot adtunk ki magunkból. Ez a plusz egy százalék abból eredt, hogy Mészöly Kálmán ennyire kiállt mellettünk. Mondhatta volna a tatai beszélgetésen, hogy most már késő, hiszen az összeállításról történt döntését világgá kürtölték az újságok. Nem járathatja le magát, hogy az egyik napon sárgának mond valamit, aztán másnap ráfogja, hogy zöld. Hivatkozhatott volna arra, hogy kapkodásnak minősítené a közvélemény a döntés ilyen hirtelen megváltoztatását. Mészöly azonban megértett bennünket és a csapat érdekében cselekedett. Ha netán visszautasítja a javaslatunkat, akkor sem sértődünk meg. Megértettük volna a szempontjait és hajtottunk volna. Azt a 80 százalékot akkor is biztosan teljesítjük. Ahhoz, hogy egy sportoló annál is többet tudjon nyújtani, mint amennyire képes, különleges ráhatásra van szükség. Most Mészöly magatartása hozta meg ezt a pluszt, ami ugyan a játék szépségében nem nyilvánult meg, de a küzdőszellemben, az akarásban feltétlenül. Biztosak voltunk abban is, hogy ha Mészöly magára vállalta a döntés megváltoztatásának ódiumát, akkor sem beszélt volna másként, ha netán Bálint vagy Martos rosszul játszik. Érte is küzdöttünk ezen a meccsen.

Itt van tehát a magyarázata annak a kapitányi megjegy-

zésnek, ami elhangzott a sajtóértekezleten. Valóban, Mészölyért is játszott a válogatott!

Amikor Mészöllyel először beszélgettem hosszasan kapitányi minőségében, szintén a Kékfrankosban találkoztunk. Mondtam, könnyű neki itt fogadni a vendégeit, telik erre a kapitányi fizetésből.

– Ötszáz forinttal kapok többet, mint a Vasasban – válaszolt. – Semmi köze a pénznek ahhoz, hogy elvállaltam ezt a funkciót. Azért lettem kapitány, mert meggyőződésem, hogy ki lehet alakítani nálunk jó válogatott csapatot. Ha nem így gondolnám, inkább mentem volna benzinkutasnak, több pénzért és kevesebb felelősséggel.

Fanatikus hittel akarta a sikert. Nagyon jól ismeri a futballisták gondolkodásmódját. Pontosan tudja, miként lehet megfogni a játékosokat.

– Csak azzal dolgozom együtt, aki önként, a feladat nehézségének tudatában vállalja a munkát. Meg akarok nyerni ehhez mindenkit, aki értéke a magyar futballnak. A játékosnak pontosan tudnia kell, mi a feladata és azt is, hogy milyen jutalomra számíthat, ha ezt a feladatot teljesíti. A játékost nem szabad becsapni, viszont elvárom, hogy ő se csapjon be engem. Ha tőlem függne, nem lenne megkötve a labdarúgó kereksete. Ha eljutunk oda – és el kell jutnunk! –, hogy nemzetközileg számolnak a magyar futballal, akkor a legjobbak kereshessenek akár kétszer annyit, mint ma. Ha dicsőséget hoznak a játékosaink, ha a közönség újra megtölti a lelátókat, ha a tévén milliók nézik elismeréssel futballistáinkat, akkor kapják is meg az ehhez méltó jutalmat. De csak akkor!

Építeni a kölcsönös bizalomra, megnyerni a játékosokat a közös ügynek, megszüntetni a kaszárnyarendet, oldott, közvetlen légkört teremteni a válogatott keretben – ez volt Mészöly ars poeticája, ami az akkori beszélgetésből is kitűnt. Sikerült mindezt megvalósítani, és sok tekintetben ennek volt

tulajdonítható a világbajnoki selejtezők sikere. Végre fesztelen, könnyed lett a hangulat a játékosok között.

Állítom, hogy nem lehet egészséges szellem egy olyan csapatban, amelynek tagjai nem tudnak együtt nevetni, mókázni, sőt – horribile dictu –, netán énekelni is. Hosszú esztendőkön át a válogatott labdarúgók több generációjával jártam itt-ott a világban, és – nem sérteni akarom őket ezzel a megjegyzéssel – nem tudtam felüdülni a társaságukban. Ha együtt voltak – vezetők, újságírók jelenlétében –, többnyire a szavukat sem lehetett venni. Olyanoknak látszottak előttem, mint, mondjuk, egy halbiológiai kongresszus résztvevői, és nem mint fiatal, életvidám sportemberek.

A Mészöly-féle csapattal Luzernban, a Svájc elleni VB-selejtezőn jártam először külföldön. Már akkor kellemesen lepett meg, hogy valamelyest oldódott az évek óta tapasztalt, kínosan feszes légkör. Még messze volt a későbbi tatai hangulat, a sok nevetéssel, tréfával, ugratással, de már nem jól vasalt embereket láttam magam körül, hanem sportolókat.

Mészöly Kálmán érdeme ez a változás.

– Játékosként nagy szerencsém volt: kitűnő edzők keze alatt dolgoztam, nagyon sokat tanultam tőlük – mondta. – Egy valamiben nem értettem velük egyet: a kaszárnyarendben. Ha edzőtáborban voltunk, délután le kellett feküdni. Ebéd, vacsora után senki nem ihatott meg egy pohár sört, egy kisfröccsöt. Nem vagyok híve annak, hogy a labdarúgó italozzon, de egy pohár bor nem árthat meg. Ha tiltom, olyankor issza meg, amikor nem látom. De nem egyet, hanem többet, ki-ki vérmérséklete szerint. Én bízom a játékosban: engedélyezem az egy poharat és hiszek abban, hogy amikor már nem vagyok jelen, nem issza meg a következőt. Úgy érzem, a sportolónak természetes módon kell élnie. Visszatérve az edzőtáborhoz, a délutáni alváshoz. Biztos, hogy ez jó dolog. De ha a játékosnak délután netán egy sétára vagy kapura rugdosásra van kedve, ám tegye. Lehetetlen még elképzelni

is, hogy 18-20 embernek egyformán ugyanaz legyen a kellemes, ugyanaz használjon neki. A játékos, ha teljes elszántsággal akar egy bizonyos célt megvalósítani – s én csak ilyen játékosokkal vagyok hajlandó együtt dolgozni –, akkor ő maga tudja a legjobban, mi szükséges számára a cél eléréséhez. Ehhez pedig nekem meg kell adnom a kellő szabadságot!

Mélységesen igaza van Mészölynek. Ezeket az elveket ő a gyakorlatban is alkalmazta, és ez a felfogása tette jó hangulatúvá, egyenesen kellemessé a játékosok együttlétét. Amikor válogatott mérkőzésre készültek Tatán, Mészöly nem terhelte agyon a labdarúgókat. Persze, tartott edzést, de sokszor magukra a játékosokra bízta, mit tegyenek a pályán.

Három és fél évtizede közelről figyeltem a szövetségi kapitányok munkáját. Mindig elképedve néztem, amikor 3–5 napos közös felkészülés idején halálos komolysággal vezényelgették a gimnasztikai gyakorlatok tömegét, futtatták, sprinteltették, ugráltatták a játékosokat, mintha maguk is elhitték volna, hogy néhány edzés segítségével gyorsabbakká, erősebbekké, munkabíróbbakká válnak. Aki valamelyest is belekóstolt a sportba, az jól tudja – s a kapitányok ezzel tökéletesen tisztában voltak –, hogy az erő, a gyorsaság, az állóképesség fejlesztéséhez hónapok, évek következetes munkájára van szükség, néhány nap alatt az égvilágon semmit nem lehet javítani ezeken a képességeken. Rontani viszont lehet rajtuk. Hát akkor miért csinálták ezt a kapitányok? Nehogy szó érje a ház elejét, nehogy a laikus sportvezető, a szurkoló azt mondhassa, hogy az ő keze alatt „lógtak" a labdarúgók.

Mészölyt nem érdekelte, mit mondanak róla, ő a maga elképzelései szerint dolgozott. Az alapozás idején Mezeyvel együtt meghajtották a játékosokat, de amikor a közvetlen mérkőzés-előkészületekre került sor, akkor nem a fizikai megterheléssel törődtek, hanem az idegi, a szellemi pihentetéssel, a ráhangolással, a taktikai terv begyakorlásával. Mészöly vezetői érzékének rendkívül nagy szerepe van abban, hogy évek

óta nem jött össze olyan jó szellemű és összetartó válogatott csapat, mint amilyen 1981-ben.

Ezeket a játékosokat nemcsak a közös cél fűzte össze. A mi labdarúgásunkban, amelyben szomorú módon a játékosok zöme a saját pecsenyéjét igyekszik sütni és nem törődik a másikkal, a válogatott futballisták egymásért is küzdöttek.

Hogy milyen volt az összhang a csapatban, arra jellemző, hogy a luzerni pontszerzés után Mészáros megosztotta a prémiumát Katzirzzal, aki önhibáján kívül nem védhetett. Úgy tudom, később is ez volt a rend a két kapus között. Az egyik mérkőzés után, amikor Katzirz sérülése miatt még a kispadra sem kerülhetett, Mészáros a kapott tizenháromezer forintból ötezret átadott játékostársának. Azért „csak" ennyit, mert Katzirz az MLSZ jóvoltából felvehetett háromezer forint prémiumot, így mindkét kapus egyformán nyolcezer forinttal zárta a mérkőzést.

Mészöly képzett pszichológusra valló módon bánt a játékosaival. Fiatal edző, és éppen ezért találta meg könnyebben velük a hangot. Taktikai érzéke is kiváló, de a játéktervek kidolgozásában nagyon sok segítséget kapott Mezeytől. Persze, ők maguk is tanultak közben, a tapasztalatoknak megfelelően változtattak elképzeléseiken.

Eleinte a 4–4–2-es felállásra gondoltak. Ha mereven kitartanak emellett a csapatkonstrukció mellett, alighanem csődöt mond a válogatott. A két szakember azonban ért a futballhoz: nagyon hamar ráébredtek arra, hogy nincsen két olyan csatára a magyar labdarúgásnak, aki ékszerűen képes lenne sorozatosan betörni az ellenfél védelmébe, aki birkózni tudna a rázúduló hátvédekkel, és még kevésbé vannak olyan középpályásaink, akik a játék szervezése mellett még a szélsők funkcióját is betöltenék, felváltva a felfutó hátvédekkel. Nem az elképzelésben volt tehát a hiba, hanem abban, hogy nem állt a rendelkezésükre olyan játékosanyag, amely képes lett volna a taktikai tervek végrehajtására. Ha jól emlékszem, a Szovjet-

unió elleni mérkőzésen próbálkoztak utoljára Mészölyék ezzel a játékrenddel.

A két szakvezető kidolgozta azt az elgondolást, hogy az ellenfelet már a saját védőharmadában le kell támadni, ugyanúgy, mint a kosárlabdázásban szokásos. Borzasztóan nehéz helyzetbe lehet így hozni az ellenfelet: a támadás-indításban megzavart játékos a saját 16-osának környékéről sem hozhatja fel nyugodtan a labdát, hiszen a nyakán ott lógnak a támadók.

Nem a két magyar szakember találta ki ezt a módszert, alkalmazták például már elég régen a hollandok is, mégsem vált általánossá a világ labdarúgásában. Ugyanis hallatlanul jó kondíciót és rettenetesen nagy figyelmet igényel ez a játékszisztéma. A futball játékteréhez viszonyítva tenyérnyinek minősíthető kosárlabdapályán még a klasszis csapatok is csak a játékidő kis részében képesek az egészpályás letámadásra. A futballban pedig óriási területet kell befutni e módszer sikeres alkalmazásához. Nem elegendő, hogy a csatárok megtámadják a védőket, hanem ott kell lenniök mögöttük a középpályásoknak, hogy testközelben őrizhessék mindazokat a játékosokat, akiknek a védők szorongatott helyzetükben passzolhatnak. Ha csak egy ellenfél is szabadon veheti át a labdát, akkor azonnal kész a gólveszély, mert óriási rés nyílik a védelemben: a csapat fele ugyanis a letámadással van elfoglalva.

Az 1980. év őszén még sohogysem vált be ez a játékfelfogás. Mészölyék felmérték a csapat erejét és úgy döntöttek, hogy maradnak ugyan a letámadás mellett, de csak hazai pályán alkalmazzák, akkor, amikor eléggé munkabírónak és erre érettnek látják a játékosokat. A 3–0-ás eredménnyel végződött Magyarország–Svájc mérkőzésen például nagyszerűen bevált ez a szisztéma. Aki netán emlékszik a magyarok első góljára, az tudja, hogy ez azért esett, mert a svájciak egyszerűen képtelenek voltak kijutni a kapujuk elől. Próbálták kivezetni a labdát, próbáltak passzolni, de nem jutottak lépésnyit

sem előre. Az lett a vége, hogy a saját 16-osuk előtt kényszerültek hibára, a magyarok elszedték tőlük a labdát, és máris a hálóban volt az első gól.

A taktika megvalósításához megfelelő emberek kellenek, akik értik és magukénak vallják az elképzeléseket, akarják és végre is tudják hajtani azokat. A megvalósításban megint előtérbe kerül a csapatkapitányi szerep, de most más előjellel. Arról már elmélkedtem, hogy a csapatkapitány tolmácsolja a játékosok gondolatait, javaslatait, fájdalmait a szakvezetőnek; mintegy szóvivője a csapatnak. A mérkőzésen viszont az a dolga, hogy megvalósíttassa játékostársaival a taktikai elképzeléseket. A kispadon az edző már nem sokat tud segíteni. A csapatkapitány feladata, hogy irányítson odabenn a pályán, hogy végrehajtassa mindazt, ami a taktikai megbeszélésen elhangzott.

A magyar–norvég mérkőzés elején Nyilasi elég súlyosan megsérült, csak fájdalomcsillapító injekcióval tudták őt lábon tartani. (Súlyos volt a sérülése, később hetekig nem játszhatott.) Mészölyék mégis kérték őt, hogy játsszon, ameddig csak bír. Aki a helyére került volna, feltehetően több eredménnyel futballozik, mint ő, de Nyilasira mégis szükség volt a pályán. Ott ő volt a szövetségi kapitány személyes képviselője.

Sokszor írtuk le a világbajnoki selejtezők során, hogy szerencséje volt a magyar válogatottnak. Ez kétségtelenül így van. Hajszálon függött nemegyszer, hogy sikerül-e pontot szerezni, sikerül-e kivívni a győzelmet. A szerencse azonban sosem szegődik sorozatosan egy és ugyanazon csapathoz. A futball olyan sajátos játék, amelyben két közel azonos képességű csapat küzdelmében valóban, domináns szerepet kaphat a szerencse. De egy olyan tornán, amelynek a végeredményét nyolc mérkőzés összeredménye határozza meg, a szerencse önmagában nem dönthet. Mert ha így lenne, akkor Spanyolországban akár világbajnok is válhatott volna a magyar labdarúgó-válogatottból. Hosszú távon nincs jelentősége

a szerencsének. Meg lehet figyelni akár a magyar, akár bármely más ország bajnokságának az alakulását. Az élre minden esetben annak az esztendőnek a legjobb csapatai kerülnek. Legfeljebb a köztük levő sorrendet, az egymás ellen vívott mérkőzésüket, egy-egy pontnak a sorsát döntheti el a szerencse, de az nem fordulhat elő, hogy egy szegényes képességű gárda beleszólhasson a legjobbak küzdelmébe.

A légiósok

Kérdés a mosonmagyaróvári könyvtárban: „Helyes-e, hogy külföldre engedjük labdarúgóinkat, profitálhat-e ebből a magyar futball?"

Régóta érlelődött a magyar sportban, hogy azok a játékosok, akik sokat tettek a magyar labdarúgásért, pályafutásuk vége felé engedélyt kapjanak külföldi szerződésre. Más szocialista országokban korábban megtört a jég. A Szovjetunióban például rugalmasabbak voltak a sportvezetők, mint nálunk: néhány jégkorongozójuk már a hetvenes években távozhatott más országba. Neves lengyel és jugoszláv labdarúgók szerződtek proficsapatokhoz, minálunk viszont maradtak itthon és hasonló korban már visszavonultak a futballisták.

Sosem tudtam megérteni, mi a magyarázata annak, hogy a harminc év körüli labdarúgókat idehaza öregnek minősítik. Ha egy játékos közeledett a harmadik ikszhez, az edző, a szakosztályvezető már mondogatni kezdte, hogy keresni kell az utódját. Nem azt mérték fel, hogy mit nyújt a játékos, hanem azt, hogy milyen idős. Magára a labdarúgóra is hatott ennek a hamis elképzelésnek a kisugárzása. Valószínűleg nem hitte el ugyan, hogy ő már öreg, de miután tudta, hogy kifelé áll a szekerének rúdja, ennek megfelelően viselkedett. Kevésbé törődött az edzésekkel, a felkészüléssel, a játékkal, kezdte építgetni „civil" jövőjét. Kijárt magának egy gebint – presszót, borozót –, egy butikot, egy üzletet, valami jól fizető kis árudát. Nem a maga, hanem a felesége, az apósa, a szülők vagy a testvére nevére. Amíg kopogtatás nélkül nyíltak előtte a párnás ajtók, az okosabbja megalapozta a jövőjét. Persze sok energiát elvett tőle az ügyeskedés, és valóban úgy tetszett, hogy a harmincévesre már nem nagyon lehet számítani. Nem

tudom, a tyúk volt-e előbb vagy a tojás; az edző bizalmatlansága késztette-e a játékost, hogy a pályán kívül próbáljon érvényesülni, vagy pedig a labdarúgó evezett-e más vizekre harmincévesen, de tény, hogy a magyar futball nagy értékei fölöttébb korán búcsúztak.

Biztos vagyok benne, hogy például Albert, Mészöly vagy Farkas még jó néhány esztendőn át a magyar válogatott erősségei közé tartozhattak volna, ha bízhatnak abban, hogy rájuk jó ideig számítanak. Mészöly 28 éves volt, amikor a marseille-i vereséget követően azt mondta egy nyilatkozatában, hogy a „mi időnk lejárt..." Az 1978-ban 31 éves Fazekas és a 30 éves Bálint a VB után egyáltalán nem, illetve alig-alig került szóba a válogatásnál, az ugyancsak 30 esztendős Müller már klubcsapatába, a Vasasba is nehezen fért be.

Az új sportállamtitkár kinevezése után, 1979-ben feloldódott a vezetés merevsége. A sporthivatal jóváhagyásával az MLSZ kidolgozta a labdarúgók külföldre szerződésének feltételeit, és Bálint László volt az első, aki megkapta az engedélyt a távozásra.

Lettek jókora viták a határozatból. Még újságokban is megjelent néhány vaskalapos nyilatkozat arról, hogy Magyarország kiárusítja a labdarúgóit, aztán írtak olyasmit is, hogy micsoda szegénységi bizonyítvány számunkra ez a döntés: azzal jutalmazzuk a futballistát, hogy elmehet kapitalista országba pénzt keresni, mintha minálunk nem lenne jó helye a sportolónak. Itthon mindig arról beszéltünk – hangoztatták –, hogy milyen kegyetlen és embertelen a profivilág, elítéltük az ottani erkölcsöket és íme, kitüntetésként küldjük oda játékosunkat. Arról, persze, bölcsen hallgattak, hogy mi büszkék vagyunk arra, ha egy zongoraművészünk az év nagy részében külföldön arat sikereket, és hasábos címekben írnánk róla, ha netán valamelyik operaénekesünket szerződtetné a Scala, a Metropolitan. Magasra értékeljük a szellemi exportunkat, nagy elismeréssel szólunk arról, ha magyar mérnökök állnak

helyt a kapitalista világban. Miért kellene szégyellnünk, ha tekintélyes külföldi csapat szerződtetni kíván magyar futballistát?!

Bálint kiutazását elég sok huzavona előzte meg. Hollandiába szerződött. Rendben is lett volna minden, ám a külföldiekre vonatkozó ottani munkavállalási törvények miatt a beutazási engedély csak-csak nem érkezett meg. Bálint itthon edzett, és szemtanúk állítása szerint, legfeljebb feltörekvő ifi korában fordított annyi energiát a felkészülésre, mint 1979 nyarán. A lelkét kitette, hogy jó erőben, jó formában utazhasson ki. Azt mondták az Üllői úton, hogy a Bálintról alkotott kép olyan volt, mintha egy angol vagy nyugatnémet labdarúgó tévedt volna a Fradi-stadionba.

A hollandiai szerződés füstbe ment, de máris – és állítom, hogy a magyar labdarúgás szerencséjére – érkezett azonnali ajánlat Belgiumból, az FC Bruges-től. Bálint napokon belül utazott.

A labdarúgás iránt érdeklődő ember általában nagyobb figyelemmel kíséri azoknak a játékosoknak a teljesítményét, akik számukra idegen országban próbálkoznak. Itthon nem foglalkoztak az újságok például az angliai Tottenham egyetlen labdarúgójával sem, nem tudtuk, ki futballozik abban a csapatban, viszont többször is szó esett arról, hogy beválik-e ott az argentin Ardiles. A Manchester Unitednak ismertük hírét, ám a csapat tagjai közül mégis csak egy valakit emlegettünk: a lengyel Deynát, és olvashattuk róla, hogy nem tud beilleszkedni, nem megy jól neki. Keeganről akkor hallhattunk a legtöbbet, amikor Hamburgban futballozott, hazatérte után már nem volt különlegesen érdekes személyiség. Krankl is akkor szerepelt sokat lapjaink hasábjain, amikor az FC Barcelonához szerződött.

Nemcsak minálunk, hanem más országokban is figyelnek arra, hogy mit képesek nyújtani itt vagy amott az idegenlégiósok. Ebből kicsit következtetni is lehet a játékosokat „ex-

portáló" ország labdarúgóinak értékére. Bálint belgiumi szereplésétől, persze, elsősorban nem azt vártuk, hogy öles cikkekben írjanak róla a belga lapok – ezt csak kívántuk a játékosnak –, hanem elsősorban a kinti szereplésének hazai jó hatását reméltük. Azt, hogy az ő próbaútja adhat frissítő-injekciót a magyar futballnak.

Akkor Bálint csak személyre szóló engedélyt kapott, nem született még határozat arról, hogy lehetnek-e majd követői. Az illetékesek nyilván úgy gondolták, hogy majd Bálint szereplésén mérik le, vajon szolgálja-e küldetése a magyar érdekeket, használ-e labdarúgásunknak, ha mi is adunk „idegenlegionáriust" az európai profifutballnak. Bálint feladata volt kiharcolni, hogy követhessék majd őt azok a játékostársak, akik erre méltónak találtatnak.

Évtizedek óta a proficsapatok aratják a sikereket a világ labdarúgószínpadán. Világbajnoki győzelmet csak hivatásos labdarúgók vívtak ki eddig, a Bajnokcsapatok Európa Kupájában csak profiegyüttes került az élre, az Európa-bajnokságokon, a KEK-ben, az UEFA Kupában csak imitt-amott törte meg egy-egy szocialista ország csapata a profik diadalsorozatát. Nyilvánvaló, hogy akad a módszereik között olyan, amit érdemes lenne eltanulni tőlük. Pár hetes tanulmányutakkal is lehet valamire jutni, de azért nekünk kell fizetnünk. A profivilág mélyebb megismeréséhez az kell, hogy valaki nyitott szemmel ott éljen köztük, napról napra kövesse – és saját bőrén érezze is –, mit tesznek a sikerekért. Bálint alkalmasnak látszott erre a feladatra, hiszen idehaza már edzői vizsgát tett, tehát elméleti alapokat is szerzett ahhoz, hogy befogadja az új ismereteket. S még fizettek is érte!

Mégsem ez a tapasztalatszerzés volt elsődleges az egész szerződési ügyben, hanem az a hatás, amit Bálint a társakból kiválthatott. (S amint a továbbiakban bebizonyosodott, valójában ki is váltott.) Azok a játékosok, akik már túljutottak pályájuk csúcsán, nem nagyon látnak maguk előtt különösebb

célokat. Különösen nem idehaza, ahol a vezetők sem tűznek ki már eléjük nagyobb feladatokat. Jóllakottakká válnak ezek a labdarúgók, elértek mindent, amit itthon elérhettek. Az a játékos, akinek már csak pár éve van hátra, pontosan tudja (sajnos), hogy belőle a jelenlegi magyar futballban már nem lesz világbajnok, EB-győztes, klubcsapatával nem fog nyerni nagy európai tornát, tehát minek törje magát. Elfutballozgat az előző évek lendületéből, s teszi ezt addig, amíg foglalkoztatják.

A külföldi szerződés lehetősége felvillanyozta a pályájuk delén túljutott labdarúgóinkat. Hirtelenjében ők is kedvet kaptak a többletedzésre, nehogy a külföldi menedzser alkalmatlannak találja őket a szerződtetésre. Aki már a visszavonulás gondolatával foglalkozott, gyorsan úgy döntött, hogy játszik még egy ideig, hátha eljut külföldre.

Fazekas is szeretett volna Bálinttal tartani, de őt csak második ligás nyugatnémet együttes kérte ki, és a magyar vezetés – indokoltan – úgy döntött, hogy ez méltatlan volna Fazekas addigi pályafutásához. Fazekas maradt, és klubjában igyekezett úgy játszani, hogy rangosabb klub keresse meg ajánlatával. Ez meg is történt. Miután Bálint igazán derekasan helytállt, megnyílt az út a többiek előtt. Fazekassal együtt Müller Sándort is leszerződtette az FC Antwerpen. Az 1980. év őszi idényétől kezdve tehát már három magyar szerepelt Belgiumban. Elég szűkszavúan érkeztek onnan a jelentések, csak annyit tudtunk, hogy jól járt velük az új klub. Fazekas nagyon gyorsan híressé vált. Antwerpenben két-három méter magas plakátokon hirdették úgy a csapat mérkőzését, hogy ez állt rajta a legnagyobb betűkkel: „Fazekas játszik!" A magyar labdarúgó a belga újságok szerint az ott futballozó mintegy kétszáz más országbeli profi közül az első számú játékossá vált.

Mészöly Kálmán és Mezey György az 1981-es februári argentin túra tapasztalatait követően utazott el március köze-

pén játékosnézőbe Belgiumba. Mezey Bruges-ben járt, Mészöly az antwerpenieket nézte meg. Azt nagyjából tudta a kapitány, hogy Fazekastól mit várhat, Müller teljesítménye – az előzetes jó hírek ellenére is – meglepte: „Ha Sanyi a Fáy utcában ennek a teljesítménynek csak a felét nyújtja, a szurkolók diadalkaput ácsoltak volna a tiszteletére..." – mondta Mészöly.

A három játékos 1981. március végén érkezett haza először „idegenlégiós válogatott" minőségben. Már alighanem letettek arról, hogy valaha is újból szerepelhetnek még a magyar válogatottban. És most újra ott lehetnek a csapatban! Azt mondták a magyar szakvezetők, hogy csak egészen fiatal, feltörni akaró futballistánál tapasztaltak olyan örömet, mint amilyennel Bálinték fogadták a hívást.

Tatán március 30-án nyílt alkalmam beszélgetni velük. Azért emlékszem az időpontra, mert jegyzeteimet, dátumozva, mindig elrakom, gondolva arra, hátha még szükség lesz rájuk. Fellapoztam ezúttal a régi papírjaimat és olvasom, hogy Fazekasék eleinte meglehetősen tüskésen válaszoltak a kérdéseimre.

Azt firtattam, hogy vajon mi az oka a nagy változásnak, miért futballoznak másként Belgiumban, mint játszottak idehaza, miben érzik ők maguk a különbséget hazai és idegenbeli produkciójuk között.

Fazekas meglehetősen élesen azt fejtegette, hogy csöppet sem játszik jobban, mint idehaza. Nem Belgiumban tanult meg futballozni: úgy érzi, hogy hetvenegynéhány válogatott szereplése és az Újpestben mutatott játéka elég bizonyíték arra, hogy letett valamit az asztalra a magyar labdarúgásban.

Nem értettem, mire megy ki a játék. Aztán rájöttem. Fazekas, Bálint és Müller is eléggé tartott attól, miként fogadja majd őket a közönség és a sajtó. A kérdéseimből Fazekas úgy érezte, hogy semmibe veszem az előző éveket, s úgy állítom be, hogy ők hárman csak most váltak labdarúgóvá. A félreér-

tést sikerült eloszlatni, Fazekas sértődöttsége is elmúlt, és aztán ő is, Müller és Bálint is hajlandó volt beszélni arról, hogy azért csak-csak változott valami. Mert ha nem változott volna, akkor vajh miért hívják vissza hármukat külföldről is a válogatottba?

– A profivilágban nemcsak a mérkőzésen, hanem az edzésen is hoznia kell magát a játékosnak – mondja Fazekas. – A nyári vagy a téli szünet után olyan intenzitással kezdődnek az edzések, mintha a munka derekán lennénk. A játékosnak ezt bírnia kell, mert ha nem tart lépést a többiekkel, egyszerűen talonba teszik. Minden edzésen naprakészen kell jelentkezni. Az FC Antwerpenben egyetlen edző foglalkozik velünk, nincs segédedző. Nem biztatnak minket kiabálva, nem akarnak intenzív munkára szorítani; megteszi ezt magától a játékos, mert így kívánja a saját jól felfogott érdeke. Elég a legkisebb lazítás, máris kívül találja magát esetleg nemcsak a csapat, hanem a klub kapuján. Még egy belga válogatott labdarúgónak is meg kell küzdenie a helyéért, hát még egy külföldinek, akinek kétszer annyit kell nyújtania, mint a helyéért vetélkedő belgának.

– Az FC Antwerpenben egyszer sem tapasztaltam, hogy a játékosok keresztbetennének egymásnak, hogy egyáltalán megjegyzéssel kísérnék a másik játékát vagy edzésmunkáját. Nincs irigység. Nem azért, mintha ott valami extra emberek futballoznának. Ők sem különbek, mint a mi labdarúgóink, csak más világban nevelkedtek. Náluk semmi más nem számít, mint a produkció és a pénz. „Az játsszon, aki tenni tud azért, hogy a pénz bekerüljön a zsebembe" – ez a mentalitás jellemzi az ottani labdarúgókat. Nem tör lándzsát senki a barátja vagy a szimpatikusabb játékostárs mellett, mert ha ilyesmi volna a vezérelv, elmaradna a prémium.

Müller ugyanezeket a gondolatokat vitte tovább:

– Odakinn nincs ácsorgás, legyintgetés. Meg sem próbálkoztam ilyesmivel. Ott a pályán szüntelenül rohanni kell

vagy a megszerzett labdával, vagy az elvesztett labda után. Nem harci kedv kérdése a játék: meccs van és az embernek minden meccsen ki kell tennie a lelkét, mert ha nem így áll hozzá a futballhoz, nincs keresnivalója, nem tud megélni. Engem senki nem kérdezett meg, tudok-e például szerelni. Aki játszik, annak tudnia kell. A körülmények engem is ráneveltek, hogy rárontsak az ellenfél játékosára, minden idegszálammal törekedjek a labda megszerzésére. Belgiumban bebizonyosodott, hogy a magyar futballisták csöppet sem gyengébbek, mint az ottaniak: ha itthon is ilyen légkörben játszanánk, ha a körülmények rákényszerítenének arra, hogy mindig a maximumot, a legjobb képességeinket nyújtsuk, akkor másképp festene a mi labdarúgásunk. Én még azt sem tartanám elképzelhetetlennek, hogy ne csak a harmincévesek, hanem a 25-26 évesek is beiratkozhassanak a profivilág iskolájába. Biztosan volna haszna ebből a magyar futballnak, hiszen az osztrák válogatottnak is azóta vannak eredményei, amióta külföldön edződött játékosait veti harcba. Ha valaki más országba ír alá profiszerződést, akkor az új helyén nem veszik figyelembe hírnevét, előző érdemeit, csak az számít, hogy kellő színvonalon kiszolgálja-e a közönséget, a klubot. Ha nem teszi, útilaput kötnek a talpára, azonnal új játékost hoznak a helyére. Jó kis iskola lenne ez a fiatalabb labdarúgóinknak is.

Bálintnak kulcsszerepe volt a külföldre szerződött magyarok között. Ha emberileg és játékosként megbukik, vele bukik a külföldi szerződések egész koncepciója. Bálint László méltóképpen képviselte a magyar labdarúgást, és megnyitotta a kaput a többiek előtt.

– Semmi mást nem kellett tennem – mondta –, csak alkalmazkodnom az ottani körülményekhez. A rendhez, a fegyelemhez, a tennivágyáshoz, az igyekezethez. Ugyanúgy történt magam, mint a többiek, ugyanúgy küzdöttem a helyért, mint a feltörekvő húszéves. Szerencsém volt. A nagyon ke-

mény belga bajnokságban elsők lettünk, tehát sikerült a bemutatkozásom.

Amikor itthon járnak „idegenlégiósaink", a barátok, az ismerősök, a szurkolók elsősorban arról faggatják őket, hogy mit kapnak odakinn a futballért. A profivilágban egészen más a rend, mint mínálunk. Fazekasék, majd az 1981 nyarán Portugáliába, Spanyolországba, Franciaországba szerződött magyar játékosok is elmondták, hogy mindenütt nagyjából azonosak az elvek.

Nincs játékos, aki tudná, mit keres a másik, és nem is érdekli őt. Példa sincs rá, hogy az egyik kérdezné a társától, mekkora a fizetése. Csak a prémium összege kap nyilvánosságot, a prémium viszont általában nem differenciált: egyformán kapja mindegyik csapattag.

A labdarúgó a teljesítményével szabja meg az értékét. Amikor valaki ifjúként, viszonylag ismeretlenként bekerül a profiklubba, a szerződés aláírásakor kap egy bizonyos összeget, és megszabják a fizetését. Elég alacsonyan. Amikor aztán lejár a szerződése, addigi játékától függően ajánlanak fel újabb összeget az „autogramjáért" és írják be a rubrikába a fizetés nagyságát. Ha a futballista kitűnően bevált, akkor, persze, megindul az alku a klub és a játékos között. Ha a labdarúgónak nem tetszik az egyesület ajánlata, nem köteles aláírni a szerződést, kérheti, hogy tegyék szabadlistára. A klub meghatároz bizonyos összeget, amiért áruba bocsátja a játékost, akinek joga van tárgyalni bármelyik egyesülettel. Ha senki nem adja meg a kért árat, két lehetőség áll a játékos előtt. Vagy mégis aláírja a szerződést a régi egyesületével, vagy várakozik, amíg a klub enged a lelépési összegből. Erre bizton számíthat, mert nincs egyesület, amelyik holt tőkét tartana; előbb-utóbb eladja a játékosát a legtöbbet ígérőnek. De nem ez a jellemző a profivilágra. Általában az történik, hogy az egyesület az új szerződés megkötésekor felajánlja azt

az összeget, amennyit a játékos akkor ér a piacon, s ebben az esetben nincs ok a távozásra.

A mieink nem válnak milliomossá odakinn. Louis de Vries, az FC Antwerpen főtitkára mondta, hogy játékosaik minimálisan kétszáz dolláros prémiumot kapnak pontonként, de ez az összeg a mérkőzések fontossága szerint emelkedhet, az alapfizetések pedig hétszáz dollárnál kezdődnek. Mészáros Ferenc elmondta, hogy a Sporting Lisszabonnál is nagyjából hasonló nagyságúak a prémiumok. Ehhez annyit, hogy a Hamburger SV egy közönséges bajnoki mérkőzés megnyeréséért ugyanebben az évben ezerötszáz dollárt fizetett játékosainak, a nemzetközi kupameccsre kitűzött prémium összege tízezer dollárra is emelkedett. Mennél rangosabb a klub, annál jobban fizet, mennél nagyobb tudású a játékos, annál jobban keres. Beckenbauer jövedelme Hamburgban túllépte az évi egymillió márkát; a klub „csak" kétszázezer márkát fizetett, viszont a nyugati világnak egy olyan ismert és tisztelt futballistája, mint amilyen Beckenbauer, különböző cégekkel hatalmas összegű reklámszerződéseket kötött.

Mindenesetre az 1982-ig kiszerződött magyar labdarúgók egyike sem járt rosszul. Ötszörösét, tízszeresét is megkapták annak, amit előzőleg itthon. Igaz, a nyugati országokban mások az árak is, de a magyarok csaknem kivétel nélkül úgy egyeztek meg klubjukkal, hogy lakást is kapnak, tehát az ottani lakossági kiadások tetemes hányadától megmenekültek. Kocsis István nem tartozik a világsztárok közé, de amikor 1981 nyarán elfoglalta helyét Belgiumban a Lierse csapatánál, várta őt egy háromszobás lakás és egy Simca kocsi. Mindkettőt a klub bérelte a számára. Ugyanezt megkapta Tóth András is. A szintén Belgiumba, a Waterscheihez szerződött Kozma lakást és egy vadonatúj 320-as BMW-t kapott. Ajándékként, csak azért, hogy jókedvvel futballozzék. Ugyanide került Martos Győző, őt is hasonlóképpen látták el.

Martosról még annyit, hogy az ő példája mutatja a legcá-

folhatatlanabbul, mennyire kevéssé értékelik nálunk a húszas életéveinek vége felé tartó labdarúgókat. Martos szerepelt az 1978. évi VB-n, 29 éves volt ekkor. Ő sohasem tartozott a csillogó labdarúgók közé, a legnagyobb erénye – és ez micsoda értékes erény! –, az volt, hogy nagyon pontosan teljesítette kötelességét, s ha lehetett, még rá is tett erre. A világbajnokságot követően, amikor a Volán felkerült az NB I-be, a Ferencváros átadta neki Martost. (Nyilasi: „Máig sem tudom, miért küldték el.") A Volánban megbízhatóan játszott, de a kutya sem figyelt rá. Akkor került ismét előtérbe a neve, amikor 1981 tavaszán erősíteni kellett a válogatottat. Úgy tudom, a játékosok említették elsőként, hogy talán vele kellene próbálkozni. Martos nagyszerűen bevált, és 32 évesen kellett még a belgáknak is!

Érdekes ezeknek a külföldre került játékosoknak a mentalitása. Nem kétlem, hogy elsősorban anyagi érdekből írták alá a szerződést. A magyarországi körülményekhez viszonyítva mindegyikük számára óriási lehetőséget kínált a profivilág. Pénzt keresni mentek, hogy aztán, ha majd hazajönnek, ne legyenek többé anyagi gondjaik. Két év alatt többet tudnak félretenni, mint amennyit egész hazai pályafutásuk alatt megkerestek.

Odakinn azonban – erről meggyőződtem – nagyot változott a gondolkodásmódjuk. Egyszeriben ráéreztek, hogy magyarok. A pénz egész rövid időn belül természetessé vált a számukra, hiszen olyan futballközegben éltek, amelyben mindenki hozzájuk hasonlóan keres. Két évre valamennyiük számára jó jövedelmet biztosított a szerződés, még akkor is, ha nem kerülnek be rendszeresen a csapatukba. Csakhogy erre egyikük sem akart gondolni! Ők be akarták bizonyítani idegenben, hogy mit ér egy magyar futballista. Ott az ő személyük alapján ítélik meg Magyarország labdarúgását, Magyarország sportját, sőt, talán kicsit magukat a magyarokat is. Akikkel csak beszéltem közülük, szóba hozta ezt a témát.

Bálint mondta, hogy lesült volna a bőr a képéről, ha kiérkezése után pár hónappal talonba teszik, ha csalódnak benne. Önbecsülésüknek is tartoztak, hogy bizonyítsanak. Amikor Bálint, Fazekas, Müller, Kocsis, Kozma, Tóth András, Salamon, Pusztai szerződést írt alá – hogy csak néhány volt válogatott játékost említsek –, idehaza egyiküket sem vették már figyelembe a legjobbak között. Külföldön mindben volt olyan elszántság, hogy most majd megmutatják. A nagy többség valóban meg is mutatta!

Szinte szorosabbak lettek a szálak köztük és a magyar futball között, mint amikor itthon játszottak. Martos és Bálint nem szerepelhetett Budapesten a svájciak ellen, mert két sárga lap miatt kényszerpihenőt tartottak. Amikor repültünk haza Bukarestből, a repülőtéren mindketten közölték, hogy azért eljönnek a Svájc elleni meccsre, ha kell, a saját költségükön. Jöttek is. Sőt, itthon együtt edzettek a csapattal.

Még olyan labdarúgók is beváltak más országban, akik itthon már befejezték pályafutásukat. Pusztai elbúcsúzott az FTC-től, aztán szerződött Eisenstadba, Ausztriába, Bene Ferenc pedig már évek óta nem futballozott, a Dózsa labdarúgó-szakosztályának technikai vezetőjeként dolgozott, amikor 36 évesen elszegődött egy finn csapathoz. Ott a legteljesebb elismeréssel írtak a teljesítményéről.

A magyar–norvég mérkőzés előtt, 1981 őszén a Népstadionban találkoztam Benével. Remekül érzi magát Finnországban, vérbeli sportemberek közé került, akik azért futballoznak, mert nagyon szeretik ezt a sportot. Neki sem jön rosszul anyagilag a vendégszereplés, de még ennél is fontosabb, hogy újra játszhat. Valami felejthetetlenül szép érzés volt, amikor ismét kifuthatott a pályára. Odakinn már nem a régi szerepkörében játszik, nem megy be középcsatárként a „darálóba", hanem inkább előkészít. Nincs túlságosan nagy megterhelésben része, mert Finnországban rövid a szezon, hosszú a tél. Októberben már úgy jött haza, hogy csak áprilisban kell visz-

szamennie. Itthon edz és – amint mondta –, ha lehetséges, még egy évre hosszabbít.

Ismertem jó néhány disszidens labdarúgónkat is. Közülük többen képzettebb, sikeresebb játékosok voltak azoknál, mint akik a magyar futball képviseletében szerződtek más országba. Három évtized alatt Puskás volt az egyetlen magyar labdarúgó, aki hazájától elszakadva tartós és nagy sikereket tudott elérni. A vele együtt Spanyolországban maradt Kocsisnak és Czibornak egy ideig nagyon jól ment az FC Barcelonában, de teljes mértékben nem tudtak beilleszkedni és elég hamar visszavonultak.

Disszidált 1956-ban a teljes magyar ifiválogatott, mindannyian ígéretes labdarúgók voltak. Egyikük sem vitte sokra. Később is el-eltűnt játékos a magyar pályákról. Varga Zoltánnak a pályafutása idehaza is jól ismert. Extraklasszis képességű játékos volt, mégsem tudott meggyökeresedni egy csapatban sem. Játszott Nyugat-Berlinben, Aberdeenben, Amszterdamban, Genfben, Dortmundban, Augsburgban. Egy ízben úgy festett, hogy a nyugat-berlini vesztegetési botránya ellenére is karriert csinál: az akkor fénykorában levő Ajax Amsterdam szerződtette őt a távozott Cruyff helyére, de nagyon hamar továbbadta. Varga egyébként 1981-ben itthon járt, a Pénzügyőr csapatával edzegetett. Változatlanul szenzációs a technikája, amint ezt Kiss László, a csapat akkori edzője elmondta. Kiss mesélte el, hogy Varga érdeklődött a régi játékostársakról is. Amikor meghallotta, hogy Juhász István disszidált, ennyit fűzött a dologhoz: „Nagy marhaságot csinált..." Nem vált ismert futballista az újpesti Horváthból és Harsányiból sem, pedig itthon ők a magyar válogatott erősségei közé tartoztak. Még legtovább a volt Vasas-játékos Ladinszky tartotta magát, ő középszerű profiként éveken át szerepelt a belga élvonalban. A ferencvárosi Kű Lajos csillaga nagyon rövid ideig tündökölt. Leszerződtette őt az akkor már nem éppen fénykorát élő Ajax, de aztán Kű is eltűnt.

Nem akarok mélyreható következtetéseket levonni mindezekből, de van egy olyan gyanúm, hogy a gyökértelenség valahogyan ingataggá teszi a játékos alatt a talajt. Az a labdarúgó, aki érzi, hogy változatlanul hazájához tartozik, hogy itthon figyelik minden lépését, hogy örülnek sikereinek, az másként játszik. Nem utolsósorban azért, mert bennük él az a remény is, hogy a más országban szerzett érdemek alapján újra visszahívják a magyar válogatottba, vagyis megmutathatják, hogy méltatlanul mellőzték idehaza. Rossz zenekarban elvész a jó muzsikus, de ha egyszer bekerül egy kitűnő együttesbe, akkor kiderül róla, mekkora értéket képvisel. Bebizonyíthatja, hogy nem benne volt a hiba, hanem a körülményekben.

Szerencsés egyébként az a rend is, ami szabályozza a magyarok szerződését. A mi játékosaink nem kerülnek bele a profizmus üzletvilágába. Őket új klubjuk nem adhatja el, a szerződés lejárta után a magyar labdarúgó szabaddá válik, hazatér, és ha akarja, ha kap rá engedélyt, ismét tárgyalhat azzal a klubbal, amelyikkel csak akar. Az újabb lelépési összeget nem a profiegyesület kapja, hanem az a magyar sportkör, amelyik külföldre engedte játékosát. (1982 tavaszáig 300 000 dollár folyt be a játékosokat eladó magyar klubok számlájára.) Mindössze annyi előnyt élvez a profiklub, hogy a szerződés lejárta után opciót élvez: elsősorban ő tarthat igényt a játékosra. Amikor Bálint Lászlónak letelt a két éve az FC Bruges-nél, szabaddá vált, és az FTC, illetve az MLSZ hozzájárulásával megegyezhetett a franciaországi Toulouse együttesével. A magyar labdarúgóból nem lesz árucikk. Igaz, emiatt a magyar egyesület jóval kisebb lelépési összeget kap, mint amennyit ér a játékosa; a profiklub ugyanis akkor hajlandó nagy pénzeket kifizetni, ha számíthat arra, hogy ez az összeg majd megtérül, amikor túl akar adni a játékoson. A magyar labdarúgónak, illetve klubjának kifizetett pénz viszont csak annyiban térül meg, amennyiben a játékos eredményesen futballozik és ezzel növeli egyesülete bevételét.

VB-fonákságok

Kérdés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen
Miért történt annyi igazságtalanság a VB sorsolásában és szervezésében, és miért volt igazságtalan a magyar szakvezetés a győri labdarúgókkal szemben?

A világbajnoki selejtezők befejezése után 1981 decemberében végeztem az előző fejezetekkel. A kézirat nyomdába is került, azzal a megjegyzéssel, hogy a VB 24-es döntőjét követően következik a folytatás.

Akkortájt némi optimizmussal vártam a hátra lévő hat hónapot. Nem hittem ugyan semmiféle csodában, tudtam, hogy nem kiemelkedő tudású a mi válogatottunk. De úgy éreztem, sok-sok esztendő után végre egyutt van a csapat, és olyan kiegyenlített a mezőny a futballvilágban, hogy az igazi nagyokat kivéve bármelyik egyuttest legyőzhetik a mieink. Úgy mértem fel a helyzetet, hogy labdarúgóink játéktudása elegendő a tisztes szerepléshez: attól függ a helytállásuk, lesz-e hit futballistáinkban, ad-e jogos onbizalmat a tavaszi felkészülés. Meggyőződésem volt, hogy a következő fél esztendőn áll vagy bukik minden.

Egy jól sikerült tavaszi évad, kis szerencse a sorsoláskor – gondoltam – és a mieink bekerülnek a legjobb 12 közé. 1982 januárjában tévén néztem a madridi sorsolási-szerencsejátékot és nem annyira az ellenfelektől ijedtem meg, mint inkább Nyilasi reagálásától. Megértettem, hogy nem varázsolt széles mosolyt az arcára, amikor látta, kik mellé húzták ki a magyar csapat nevét, de azt nem tételeztem fel, ami történt: Nyilasi ország-világ előtt nyilvánította ki, mit érez: a kezébe temette az arcát, valósággal elborzadva a látottaktól. Összeroppant az ellenfelek hírétől-nevétől. Okos fiú lévén hamar összeszedte magát, fésült mondatokban nyilatkozott, de az első pilla-

natokat nem tudta meg nem történtté tenni. Aki ismeri a magyar válogatott belső életét, tisztában van vele, mennyire meghatározó Nyilasi egész habitusa; amennyire hitet tud önteni a többiekbe, ugyanennyire el tudja hinteni a kishitűséget is maga körül. De – véltem – van még öt hónap a VB kezdetéig, majd csak átmegy rajta a pánikhangulat.

Ezt a sorsolást egyébként jól megcsinálták. Nem a tévében látott lázas ügyetlenkedésre gondolok, hanem a kulisszák mögötti láthatatlan ügyeskedésekre. Nincs még egy nemzetközi szövetsége a földkerekségnek, amelyben ennyire alku tárgya lenne a világbajnoki sorsolás, mint éppen a legtekintélyesebb, merem állítani, a legfontosabb sport szövetségében, a FIFA-ban. Mindenütt másutt vagy pusztán a szerencsére, a lehető legtisztább sorsolásra bízzák, miként alakuljon a mérkőzések, versenyek rendje (ökölvívás, birkózás), vagy – és így történik ez a sportágak többségében – gondosan mérlegelt kiemelésekre építik a versenykiírást, az erőviszonyok alapján rangsorolják a csapatokat, a versenyzőket.

A futballban sem ismeretlen ez a rend, hiszen például az Európa-bajnokság sorsolását a lehető legkorrektebbül végezte el az UEFA. Elővette az előző EB- és az 1980–1981. évi VB selejtezők eredményeit, összegezte, melyik csapat hány pontot szerzett, a pontszámot elosztotta a mérkőzések számával és a kapott hányadosok szerint készítette el a kiemelési ranglistát. Az NSZK került az élre, 14 mérkőzésen szerzett 26 ponttal, 1,85-ös hányadossal. Miután hét csoportot alakítottak ki, a legjobb hét válogatott – az NSZK, Spanyolország, Olaszország, Lengyelország, Anglia, Jugoszlávia, Belgium – neve került egy serlegbe, hogy ők aztán ne jussanak ugyanabba a csoportba. Hétfelé osztották a leggyengébbeket is, Norvégiát, Izlandot, Törökországot, Albániát, Máltát, Luxembourgot, Ciprust. A 18 középcsapat neve került a harmadik serlegbe, köztük a 14-15. helyen szereplő Magyarország (14 mérkőzés, 16 pont, 1,14-es hányados). Ezután sorsoltak.

Korrektül. Részrehajlással senkit nem lehetett vádolni. A mieink az egyik serlegből Angliát, a másikból Luxembourgot, a középcsapatok közül pedig Görögországot és Dániát kapták ellenfelül. Lehetett volna nehezebb a csoport, kerülhetett volna a magyarok mellé például az NSZK, Franciaország, a Szovjetunió és Norvégia, de kialakulhatott volna mondjuk egy jugoszláv, magyar, finn, dán, ciprusi csoport is. A sorsolás mindenképpen szerencsejáték, ám eredményét senki sem kifogásolhatja, ha a körülmények tiszták és támadhatatlanok voltak.

A FIFA nem így sorsolt a világbajnokság előtt. Kellő óvatossággal már az 1982. évi VB szabályzatába sem vett bele semmiféle konkrétumot. A tekintélyes terjedelmű, vagy félszáz oldalas világbajnoki kiírásban hosszú oldalak foglalkoznak az anyagi kérdésekkel, a különféle rendszabályokkal, a sorsolásról azonban csupán annyiban esik szó, hogy „hat csoportot kell kialakítani, a csoportbeosztást a szervező bizottság készíti el, nyilvános ülésen, kiemelés és sorsolás útján." A kiemelés rendjére mindössze annyi utalás történik, hogy „többek között figyelembe kell venni a résztvevő országok földrajzi helyzetét." De hogy mit jelent ez a „többek között", arra még csak nem is utalnak. A nemzetközi szövetség vezetőinek tehát semmi sem kötötte meg a kezét, ugyanúgy, mint az előző világbajnokságokon. Gyakorolhatták kegyeiket mindazokkal szemben, akik fontosak a számukra.

A FIFA olyan testület, amely fölött nem áll semmiféle hatalom, senkinek nem tartozik beszámolási kötelezettséggel. Az adott vezetés számára tehát csupán az a lényeges, hogy megnyerje magának a futball-diplomáciában vezető országok támogatását. Ha a tekintélyes országok mellette állnak, akkor a FIFA elnökének nem fáj a feje a választás előtt, mint ahogyan Joao Havelange is nyugodtan ült a székében, amikor az újraválasztására sor került a spanyolországi ülésen. Ő meg-

tett mindent, hogy a labdarúgó-nagyhatalmak mellé álljanak.

Kiemeltek hat csapatot, de nem az előző nagy tornák, vagy az utóbbi évek eredménysorozata alapján, hanem mert sportpolitikai és gazdasági okokból a FIFA így látta helyesnek. Kiemelték például a selejtezőből a csoportmásodikként továbbjutott Angliát, mert 16 esztendővel azelőtt világbajnokságot nyert. Kiemelték a spanyolokat és ehhez még magyarázattal sem tudtak szolgálni. A házigazdának a sportélet gyakorlata szerint csupán annyi kedvezmény jár, hogy selejtező nélkül kerül az adott torna mezőnyébe. A spanyolok továbbjutására azonban ügyelni kellett, nehogy csökkenjen az érdeklődés a VB iránt, elmaradjon a várt bevétel.

A legszebb az egészben, hogy a kiírás szerint a FIFA Végrehajtó Bizottságának a sorsolást megelőző ülésén kellett volna elkészítenie a kiemelést. Ezzel szemben az történt, hogy a hat kiemelt csapat vezetői már 1981 kora őszén, tehát hónapokkal a sorsolás előtt (!) pontosan tudták, melyik város melyik stadionjában vívják a mérkőzéseiket és már akkor lefoglalták a legjobb szállást az illető városban. Tehát nemcsak abban történt meg a megegyezés a kulisszák mögött, hogy kik lesznek a kiemeltek, hanem ezeknek az országoknak még arra is módjuk volt, hogy elosszák egymás között a csoportszínhelyeket. Megkapták azt a kedvezményt, hogy valamennyi csoportmérkőzésüket ugyanabban a városban játsszák, míg a többi 18 csapatnak utaznia kellett. Nemcsak annyit, mint a magyaroknak – 30 kilométereket –, hanem még Budapest–Bécs távolságokat is oda-vissza. Ráadásul úgy készítették el a játéktervet, hogy a kiemelteknek jusson idejük a pihenésre: két-két mérkőzésük között nekik állt a leghosszabb idő a rendelkezésre. A kiemelt csapatoknak tíz nap alatt kellett lejátszaniok a három csoportmérkőzést, a többieknek, akik még utaztak is, nyolc, esetleg kilenc nap alatt kellett befejezniök az első fordulót. A kiemeltek négy pihenőnapot kaptak az

utolsó csoportmérkőzések előtt, a többiek kettőt, jobb esetben hármat.

A sorsolási táblát olyan mesterien alakították ki, hogy a különösen favorizált csapatok ne kerüljenek össze a középdöntőben: jussanak külön csoportba a spanyolok, a nyugatnémetek, a brazilok és az argentinok, hogy aztán könnyebben szerezzék meg helyüket a legjobb négy között. Így is történt volna, ha Argentína és Spanyolország nem keveri rosszul a kártyákat és nem csoportmásodikként kerül tovább. Ezt a FIFA igazán nem láthatta előre.

Aztán a játékvezetés! Előkaptak olyan bírókat, akiknek az országában ott tart a futball, mint minálunk mondjuk a gyeplabdázás (például a miskolcnyi lakosságú Bahrein-szigeteken!), és szerepeltek olyan játékvezetők, akik igazi nagy meccset legfeljebb a tévében láttak, ha egyáltalán érdekelte őket. A kis stílű bírák meg akarták hálálni a FIFA kitüntető bizalmát, s úgy akartak jó pontokat, későbbi fontos bíráskodási lehetőségeket szerezni, hogy a FIFA kegyenc csapatait a leggorombább módszerekkel is segítették. Meggyőződésem, hogy senki nem kérte őket erre, ők tartották kutya kötelességüknek a hála ilyesfajta kinyilvánítását.

A minél nagyobb bevétel érdekében nem rendezték egyidőben a mérkőzéseket, nehogy a tévé alacsonyabb jogdíjat fizessen és nehogy elvonja a közönséget a nem közvetített meccsektől. A bevétel mindenekfelett! A világbajnokságnál némileg kisebb tétért folyó magyar bajnokságban gondosan ügyelnek arra, hogy az utolsó három forduló mérkőzései egyazon időpontban kezdődjenek, a csapatok ne ismerjék már a játék kezdetén a vetélytárs eredményeit, ne számíthassák ki, hogy számukra milyen mérkőzésalakulás lenne a legkedvezőbb.

Az egész világsajtó jogosan ostorozta a VB-n az NSZK és Ausztria válogatottját a nyilvánvaló bundamérkőzésért. Magam is méla undorral néztem ezt az ízléstelen komédiát, köz-

ben azonban be kellett látnom, hogy kevés csapata van a világnak, amelyik a helyükben másként cselekedett volna. Ha egy adott eredmény mindkét félnek a lehető legkedvezőbb, akkor elvárható-e tőlük, hogy öngyilkos módon harcba vessék magukat? Ha mindkét csapat ereje teljes latbavetésével küzd, felette valószínű, hogy egyikük elvérzik és a másik is sebet kapva indul majd az új csatába. A játék kezdete előtt senki nem tudhatta, melyikük bukik el; mindkét együttes óriási kockázatot vállalt volna, ha nem a békés megegyezést választja. Nézzünk önmagunkba: vajon a mi csapatunk másként cselekedett volna hasonló helyzetben? Vállalkoztunk volna nyílt csatára, kockáztattuk volna továbbjutásunkat a nagy hírű nyugatnémetek ellen, ha ott áll előttünk a lehetőség: kényelmesen sétálgatva is be lehet kerülni a legjobb 12 közé.

Ha egy időben játszanák a mérkőzéseket, ezt a fajta bundázást nem engedhetnék meg maguknak a csapatok. Az 1978. évi VB-n sem kerülhetett volna sor a hírhedt 6:0-ás Argentína–Peru mérkőzésre, ha más a lebonyolítási rend. Ám egye fene a fair playt, csak az üzlet, a bevétel ne szenvedjen kárt.

Nem azért írtam le mindezeket, mintha a kulisszák mögötti praktikák bármiben is sújtották volna a magyar válogatottat. Számunkra csak az a mostanság eluralkodott és minősíthetetlen játékvezetői felfogás volt hátrányos, amely teljes mértékben utat engedett az erőszaknak. Az ellenfél felrúgása, leterítése bocsánatos bűn. A bírák ugyanis futball-játékelemként fogadták el azt a módszert, hogy ha nincs más lehetőség a labda megszerzésére, akkor fel kell öklelni, a földbe kell tiporni az ellenfelet. Ezért jó esetben ítélnek egy szabadrúgást és minden folytatódik tovább, úgy, mintha mi sem történt volna. A hatvanas években nem akadt volna bíró, aki ne állította volna ki a Fazekast leterítő Pfaff kapust, vagy a francia Battistont kórházba küldő nyugatnémet Schumachert és nem

tűrte volna el például, hogy az olasz Gentile akkor rúgjon nagyokat Maradonába, amikor úri kedve úgy tartja.

A mieink ennek a világbajnokságnak a legsportszerűbb csapatai közé tartoztak és – nyomorúságos dolog még leírni is – erre fizettek rá. Mert ők – sokszor után – inkább megpróbálták elszedni a labdát az ellenféltől s ha nem sikerült, utat engedtek neki, mert ez a sport tiszta szelleme: kerekedjék felül az ügyesebb, a jobb. Mészöly Kálmán a belgák elleni mérkőzést megelőző taktikai értekezleten azt mondta a játékosoknak, hogy senkitől sem veszi rossz néven, ha a csapat érdekében elkövetett szabálytalanságért bárki sárga lapot kap. Így fogalmazott: „El kell ütni az ellenfelet, ha nincs más mód a gólveszély elhárítására." A kapitány az előző meccseken felmérte, hogy szelíd jámborsággal ezen a VB-n semmire sem lehet menni, még a csodálatosan futballozó brazilok is odakenték az ellenfelet, ha nem láttak más megoldást. Mészöly nem olyasféle ámokfutásra gondolt, amilyet Törőcsik, de főként Nyilasi mutatott be Argentínában, hanem csakis olyan beavatkozásokra, amelyek a csapat előrelépését szolgálják. A mieinkből azonban mind az argentinok, mind a belgák ellen hiányzott az a sokszor akár gonosznak is minősíthető szemtelenség, aminek segítségével játékosok, csapatok a legkritikusabb helyzetekből is eredményesen kikerültek. Hozzáteszem: nem a kültelki vagányság hiánya miatt esett ki válogatottunk – egy értékelésnél sok minden más is kerül a mérleg serpenyőjébe –, de mégis le kell szögezni a szomorú tényt, hogy ha tartósan ezt a csöppet sem vonzó útját követi a világ labdarúgása, nekünk is fel kell vértezni magunkat az ellenfelek által alkalmazott fegyverekkel. Ha ők így, akkor mi is így, még ha a széplelkek újságjaink hasábjain azt bizonygatják, hogy nekünk a sport nemes eszközeivel kell felülkerekednünk. Lassan olyan naivvá válik ez az igény, mintha az amerikai futball sisakos kolosszusainak élet-halál harcától igényelnének szelídséget. Gyűlölök mindenfajta erőszakot, futballista koromban

utáltam és lenéztem azt az ellenfelemet, aki könyökét az oldalamba nyomta, de ha ma edző lennék, lelkiismeretem szavával ellentétben is azt prédikálnám játékosaimnak, hogy inkább egy gáncs, egy fault, mint egy gól. Természetesen az lenne a tisztességes megoldás, ha a játékvezetés változtatna a felfogásán, de ha ez nem történik meg, akkor nekünk kell alkalmazkodnunk.

Nem állítom, hogy százszázalékig igazam van, de azt már a futballtársadalom szelídebbjei sem cáfolhatják, hogy a közelharcokban, az összecsapásokban sokkal keményebben kell fellépniük játékosainknak. Az olaszok nem a VB előtti edzőtáborban tanulták meg, miként kell odaadóan harcolni – most nem a goromba stílusukra, hanem az önmagukat sem kímélő, áldozatkész védekezésükre, munkabírásukra, akarásukra gondolok – nekik így kell küzdeniök minden bajnoki mérkőzésükön. A vérükbe ment át, hogy a pályán szüntelenül mozogni kell, hogy hárman is lecsapjanak az ellenük támadást vezető játékosra, hogy ha valamelyikük is megszerzi a labdát, a pillanat tört része alatt meglóduljon az egész csapatuk és a játékosok úgy cikázzanak a pályán, hogy egyszerűen ne lehessen követni őket.

Ezzel vissza is kanyarodtam oda, ahonnan a fejezet elején elindultam: ahhoz a bizonyos tavaszi felkészülési szakaszhoz, a magyar bajnoki évadhoz. Akkor volt az első rossz érzésem a világbajnoksággal kapcsolatban, amikor láttam Nyilasi pillanatnyi (sőt gyaníthatóan nem is pillanatnyi) összeomlását, aztán rossz előérzetet sugallt a tavaszi futballidény is. Pedig valamivel különb volt a bajnokság, mint az előző esztendőkben – legalábbis jóval izgalmasabban alakult a bajnoki elsőségért vívott küzdelem – mégis elfogott a bizonytalanság. Vajon mire lesznek képesek Argentína és Belgium ellen azok a labdarúgók, akik még a szürke magyar mezőnyből sem tudnak kitűnni? Itthon a csatárnak alig-alig kell birkózni a védőkkel, hagyják őt, hogy formálgassa az akciót, a védőnek

nem kell tartania attól, hogy öt támadó tízfelé fut, nem kell felkészülnie rá, hogy harminc méterről váratlanul ráverik a labdát, neki csak tempósan oda kell lépnie és elmúlik a veszély.

A svájciak, a románok, a norvégek ellen vívott VB selejtezőkön ilyen bajnokságból kilépve is össze tudták szedni magukat játékosaink, de a mérkőzéseiket kegyetlen iramban végigdaráló angolok ellen már nem. Az európai középmezőnyben az egység, az akaraterő sikert hozott, de a világ élmezőnyében magasabb rendű feladatok megoldása várt a csapatra. Tavasszal azonban nemhogy előrelépést tapasztaltam volna, hanem inkább csendes belenyugvást. „Csak csúnyán ne kapjunk ki a VB-n!" – ez volt legtöbb játékosunk ars poeticája.

A világbajnokság előtti utolsó edzőmérkőzés alkalmából Zombori Sándor belátogatott a válogatott öltözőjébe búcsúzni, külföldre távozása előtt. „Jó neked" – szólt hozzá Nyilasi – „Spanyolországban nem te kapod a zakókat..." Úgy féltek játékosaink a világbajnoki ellenfelektől, mint a tűztől.

Mészöly ugyanúgy gondolkodott, mint négy évvel azelőtt Baróti. Azokra a játékosokra épített, akik kiharcolták a továbbjutást. Ők a selejtezőben egyértelműen kivívták a bizalmat és a kapitány közvetlenül a VB előtt nem merte még azokat a játékosokat sem kicserélni, akik pedig szemmel láthatóan visszaestek.

A közvélemény – és különösen a Dunántúl közvéleménye – annak tulajdonította válogatottunk korai hazatérését, hogy nem szerepeltek az együttesben a bajnok győriek legjobbjai. Kérdeztem Mészölyt, miért mellőzte őket?

– Vagy hat héttel a világbajnokság kezdete előtt fejeződött be a magyar bajnokság – hangzott a válasz. – A hajrában négy csapat küzdött az elsőségért. Ha netán úgy alakul, hogy a Ferencváros, a Tatabánya, vagy a Videoton a magyar bajnok, kaptam volna a szemrehányásokat, hogy miért nem rájuk építettem a válogatottat. Veszedelmes dolog kapkodni

egy világbajnokság előtt, a csapatot szisztematikusan kell felépíteni, egymás mellé kell szoktatni a játékosokat. Egy 20-22 tagú VB-keretet nem szabad a pillanatnyi formák szerint kialakítani. Egy kapitány azokra a játékosokra támaszkodik, akik már bizonyítottak a csapatában, akiről biztosan tudja, mit várhat tőlük. Az olasz Bearzot a támadások kereszttüzébe került, mert kitartott öregedő labdarúgói mellett, akik megjárták az argentin VB-t is. Az egész olasz sajtóval összeveszett Rossi miatt: akkora volt a harag, hogy Bearzot nem engedte be szállásukra az újságírók tekintélyes részét, megtiltotta játékosainak, hogy nyilatkozzanak.

– Egy kapitánynak idejében ki kell alakítania a koncepcióját és meg kell tennie mindent, hogy ezek realizálódjanak. Nem azt mondom, hogy tartson ki nyilvánvaló téveszmék mellett is: ha ráébred egy hibára, akkor korrigáljon. De ne kapkodjon, egy-egy megjegyzés hatására ne változtasson csapatán, ne akarjon az egyik nap ilyen, a másik nap olyan játékstílusú együttest kialakítani. Nekem minden okom megvolt, hogy bízzak a selejtezőben szerepelt játékosokban. Ennek ellenére sokat töprengtem a győriek beépítésén. Bevallom, az őszi évad után még csak fellángolásnak tekintettem egy-egy jó játékukat, de aztán mindinkább meggyőződtem az értékeikről. A téli ausztrál túrára már beválogattam győri labdarúgót is, a Tatán készülő 40-es keretben pedig hárman voltak az ETO-ból. Közülük Hannichban még valóban nem bíztam, őt nem a ma, hanem a jövő emberének tartottam. Szentes és Póczik viszont bekerült az utazó keretbe. Nem rajtam múlott, hogy Póczik végül is nem utazott ki Spanyolországba. Maradt Szentes. Ő valóban kevés játéklehetőséget kapott, mert úgy éreztem, hogy a helyén szereplő játékos több hasznára tud lenni a csapatnak. Utólag nehéz bebizonyítani az igazamat, de azt sem lehet cáfolhatatlanul állítani, hogy kedvezőbbre fordul valami is, ha Szentes többször, vagy hosszabb időre kerül a pályára. Egyet ma is vallok: ha újra kezdeném a

világbajnoki felkészülést, ismét ugyanezeket a játékosokat válogatnám be. Vérbeli sportemberekként viselkedtek mindannyian, a felkészülés jó két esztendejében az egy Törőcsiket kivéve egyikükre sem szólhattam még rossz szót sem; nem történt fegyelmi vétség, az edzéseken, a mérkőzéseken mindenki úgy hajtott, ahogyan csak tudott. Ha csak az egységen, a csapatszellemen múlott volna a siker – akkor nem maradhatott volna el.

Itthon elterjedtek a pletykák, hogy Póczik azért ment haza az edzőtáborból, mert összeveredekedett volna egy játékostársával. Tény, hogy Póczik pánikszerűen távozott Tatáról. Az MLSZ tájékoztatása szerint a játékos megsérült, ezért nem mehetett Spanyolországba. Az ember nem is kételkedett volna az információ hitelében, ám a „sérült" Póczik néhány nappal a távozása után játszott az ETO-ban az FC Kaiserslautern ellen, és jelentős részt vállalt csapata 7:1-es győzelméből. Szepesi Györgyöt azon melegében faggattam, vajon miféle orvosi titok birtokában lehetnek a győriek, hogy ilyen hamar meggyógyították a Tatán még harcképtelen játékost?

– Póczik többször is panaszkodott, hogy fáj a lába – hangzott a válasz – aztán hozott egy igazolást a Rába ETO orvosától, amely szerint gyógyulásához huzamosabb kúrára van szükség. Mi ezt tudomásul vettük és hazaengedtük a játékost. Hozzátehetem: fájó szívvel, mert számítottunk rá, el is készítettük a mezét, biztos tagja volt az utazó csapatnak.

Szepesi szerint Póczikot kedvelték játékostársai a válogatottban, befogadták őt a csapatba, akárcsak Szentes Lázárt. A győriek közül csak Hannich ellen mutatkozott némi averzió. A témától kicsit eltérve annyit, hogy a világ minden csapatában jelentősége van annak, vajon egy új játékost szívesen látnak-e a többiek, avagy kinézik maguk közül az illetőt. Nem minősíthető játékosuralomnak, ha ezt az edző figyelembe veszi. A társát ugyanis a labdarúgó ismeri a legjobban, minősíti őt aszerint, vajon csapattársként a mérkőzésen mit vár-

hat tőle. Lehet valaki a földkerekség legellenszenvesebb fickója, de ha a társak azt tudják róla, hogy játéka közelebb viszi őket a sikerhez, akkor senki sem kifogásolja a szerepeltetését. Elvégre egy labdarúgónak létérdeke a győzelem, ettől függ a karrierje és a jövedelme. Ha valakit a csapat nem fogad be, annak többnyire nyomós oka van. De amennyiben rosszul ítélik meg az illetőt a játékostársak, akkor sem árt figyelembe venni az elmarasztaló véleményt, mert ha valakiben nem bíznak a csapat tagjai, akkor ez a bizalmatlanság érződik a mérkőzéseken is: nem mernek labdát adni az illetőnek, a hibázását túl súlyosan ítélik meg, idegesekké válnak tőle stb., stb. Tudom, azért van az edző, hogy ilyesmiket ne engedjen meg, büntesse, ha valakit „égetnek", támogassa azt a labdarúgót, aki ártatlanul került ilyen helyzetbe. Az edző valóban próbálkozik, igyekszik meggyőzni a játékosokat gondolkodásuk és magatartásuk fonákságairól, netán fenyegetődzik is, de ha képtelen eredményt elérni, ha a csapat tagjai szemmel láthatóan nem teszik magukévá az edzői érvelést, ajánlatosabb megalkudni. Csúnyán hangzik ez a kifejezés, holott ésszerű kompromisszumok nélkül nem lehet eredményes edzői munkát végezni. Lóránt Gyula, az NSZK labdarúgásának egykori „korbácsos embere" mondta egy beszélgetésünkkor, hogy ő ugyan kíméletlen az edzésvezetésben, de nagyon odafigyel a játékosok hangulatára. Tudomásul kell venni, hogy nem gépekkel, hanem érzelmekkel fűtött emberekkel van dolga, akiket nem lehet azonnal a selejt közé vágni, ha valamilyen kérdésben nem egyeznek az edzővel. Ha egy játékost nem fogad be a csapat, akkor az edző nem kergethet el miatta tíz, vagy tizenöt embert, hanem nyel egyet és úgy tesz, mintha ő maga sem akarta volna szerepeltetni az illetőt, csak próbálgatta, mire jutna vele.

Úgy hallottam, hogy a külföldön szereplő magyar labdarúgók közül Kocsis – a Bp. Honvéd játékosa, aki nagy formára futott fel Belgiumban – azért szerepelt csupán egyetlen hazai

előkészületi mérkőzésen, mert a többiek nem bíztak benne, attól féltek, gyengül vele a védelem. Hogy valóban gyengült volna Kocsissal a csapat, azt egy pillanatig sem merném állítani. A Spanyolországi VB-n Kocsis nehezen tudott volna még rosszabbul védekezni, mint ezt tették társai. De ha jelenléte nyugtalanította a válogatott együttest, akkor Mészölynek erre oda kellett figyelnie. Hónapokkal egy VB kezdete előtt nincs arra idő, hogy sorra győzködje a csapat tagjait. Ha Kocsis szerepeltetését mindenekfelett fontosnak minősítette volna, nem valószínű, hogy számításba veszi, miként fogadják őt a többiek. (Persze, ha Kocsis annyira hiányzott volna a válogatottban, akkor a társak is a keblükre ölelik.) Mészöly azonban csak mérlegelte szerepeltetési lehetőségét és feltehetően a játékostársak magatartása is latba esett akkor, amikor lemondott erről az elképzeléséről.

Póczikkal nem volt ilyen gondja, Póczinak volt inkább baja Mészöllyel. Mikor elrepültünk Alicantéba, az volt az első kérdésem Verebes József edzőhöz, vajon mi az igazság a Póczikról terjengő pletykákban? Valóban volt valamiféle verekedés?

– Dehogy volt – mondta Verebes. – Annyi viszont igaz, hogy Póczik nem érezte az edzői bizalmat. Ő ad magára annyit, hogy ne legyen a tartalékok tartalékja és ne turistaként utazzon Spanyolországba. Nagyon szeretett volna játszani, úgy érezte, tudott volna használni a válogatottnak, de huszonkettedik emberként semmi kedve sem volt elmenni, hanem gondolta, inkább készül idehaza csapatával, ott nagyobb szükség lehet rá a bajnokságban és a BEK-ben.

Ami igaz, az igaz, Póczikról elég könnyen megváltak a válogatottban. Szentírásként fogadták el a győri sportorvos véleményét, holott az edzőtáborban a csapattal együtt élt a válogatott keret két orvosa. Ha nagy szükség lett volna Póczikra, nyilván foglalkozott volna vele a két orvos, vagy elküldik gyógyítani őt a Sportkórházba. Martos például elég súlyos sé-

rüléssel érkezett haza Belgiumból, de mivel mindenképpen számítottak a játékára, maximális orvosi gondoskodással sikerült is rendbehozni őt. Spanyolországban Martos nem a sérülése miatt játszott gyengébben.

Verebes csapata lebecsülésének tartotta, hogy végül is csak egyetlen győri játékos utazott Spanyolországba, de hivatalos megnyilatkozásaiból ez nem volt nagyon kiérezhető.

– Nekem edzőként az a dolgom, hogy javasoljak játékost a válogatottba – mondta nekem még 1982 májusában – a döntés a kapitány dolga. Én már 1981 őszén 4-5 győri labdarúgót is alkalmasnak tartottam a kerettagságra, elmondtam róluk a véleményemet a kapitánynak, de egyetlen szóval sem vitatkoztam vele.

Verebes egy ízben, közvetlenül a csapat kiutazása előtt a Kisalföld című napilapban nyilvánított véleményt a válogatottról, nem a leghízelgőbb hangnemben. Másnap Mészöly a Telesport adásában elég keményen válaszolt. Verebes, aki a bajnokcsapat edzőjeként a világbajnoki küldöttség tagja lett, azonnal lemondott az utazásról. Szepesi György felhívta őt telefonon, rábeszélte a részvételre. Verebes aztán Budapesttől Alicantéig hallgathatta a gépen Mészölyt, aki mondott mindent neki, csak szépet és jót nem. Induláskor nem volt tehát tökéletes az összhang a két szakember között. Verebes Alicantéból elutazott Vigóba és amikor a csoportmérkőzések után visszatért, már nem lehetett érezni kettejükön semmiféle ellenségeskedést. Saját szememmel láttam, amikor átölelték egymást.

Nem tartottam túl szerencsésnek, hogy a Kisalföld ennyire kiélezte az ellentéteket a két szakember között. Jogosnak érzem, hogy az újság szívvel-lélekkel a megye reprezentatív és valóban sikeres csapata mellé áll, de azt már kétlem, hogy a győri szurkolók – mint ahogy a lap írja „egykedvű, enyhén ironikus tárgyilagossággal" nézték a VB-t, mert Mészöly csupán egy Rába-játékost vitt magával és azt alig szere-

peltette. Ha a győriek csak akkor állnának a magyar színeket képviselő csapat mellé, ha ebben saját játékosaik is szerepelnek, akkor nagyon nagyon szomorú lennék. De biztos vagyok benne, hogy ez nincs és nem is lehet így! A fehérváriak, a tatabányaiak is szurkoltak a magyar válogatott sikeréért, holott az ő játékosaik sem kaptak több meccslehetőséget, mint a győriek. Az biztos, hogy Csongrádiért, Csuhayért, Kissért külön szurkoltak volna, de ha ők éppen nem szerepeltek, attól a közönség nem vált egykedvűvé és ironikussá.

Volt egy másik furcsa megjegyzése a Kisalföldnek. Ez: „Győrből nézve a belga meccset, úgy tűnt, Mészöly inkább tartaná presztízsveszteségnek, ha netán egy Szentes-gól juttatná tovább az »ő« válogatottját, mint azt, hogy búcsúznia kell a magyar együttesnek." Alkalmam volt megfigyelni néhány szövetségi kapitányunkat jelentős tornán. Bizonyára követett el hibákat mindegyikük, de szent meggyőződésem, hogy náluk jobban senki más nem kívánta a sikert, még maga a játékos sem. A labdarúgónak könnyen megbocsát a közönség, az edzőnek, a vezetőnek többnyire nincs bocsánat, éveken át kell dolgoznia – és többnyire megvárnia az utód bukását is – mire újra kivívja az elismerést. Mészöly a csapat kiesését követően olyan lelkiállapotba került, amilyent ritkán láttam. A tévé közönsége tanúja lehetett annak, hogy a belgák elleni meccset követően alig bírta visszafojtani a könnyeit; akik vele voltak, mondják, hogy a mérkőzés utáni napokban sírógörcsöt kapott éjszakánként, annyira megviselte idegeit az eredmény. Neki aztán igazán mindegy lett volna, ki rúgja be a győztes gólt a belgáknak, csak lett volna, aki berúgja. Cseréként beküldte volna boldogan Szentest, ha tudja, hogy továbbviszi a csapatot. De ki tudhatta ezt? Mészöly cserélt és a csere nem sikerült.

A mérkőzés közbeni cserénél nincs garancia arra, hogy a beküldött játékos mit produkál majd. A csere mindig kockázattal jár. A szovjet válogatott talán nem veszít Brazília ellen,

ha másként cserél a kapitány, a spanyol csapat viszont feltehetően nem győzi le Jugoszláviát, ha a cserejátékos nem rúg gyorsan egy gólt.

A Franciaország–NSZK mérkőzés hosszabbításában beállított Rummenigge a döntőbe vitte a csapatát, a finálében őt cserélték le. A belgák elleni meccsen az újságíróteraszon már az első félidőben azt lestük, mikor hozza le Mészöly Kiss Lászlót és Törőcsiket, többségünk szívesen látta volna Szentest a csapatban. De hát nekünk nagyon könnyű, hiszen nem a miénk a felelősség. Mészöly százszor is megrágta, miként cseréljen, mert tudta, hogy ez a mozzanat döntő lehet. Csongrádival már a meccs előtt megbeszélte, hogy cseréként minden jel szerint számít rá. „A tatai mérések szerint Csongrádi kiemelkedő kondícióban volt" – magyarázta Mészöly – „tud ütközni, bírja az iramot, van benne a játékhoz szükséges egészséges szemtelenség." A meccsen ezekből a jó tulajdonságokból sajnos semmit sem mutatott Csongrádi. Sem az ő, sem Sallai becserélése nem hozta meg a kívánt hatást. Ha Mészöly ezt előre tudja, egészen biztos, hogy nem őket küldi a pályára. De nincs garancia arra sem, hogy Szentes, vagy a még rendelkezésre álló Bodonyi, Csapó, esetleg bárki más kedvező fordulatot hozott volna. Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem. Erre a kérdésre már sosem kapunk választ. Azt mindig be kell kalkulálni a futballban, hogy az edző, a kapitány tévedni is fog. A vereségben mindig szerepe van a kapitánynak és ezt a szerepet a szurkoló, az újságíró hajlamos még túlhangsúlyozni is.

Közhelyszámba megy az a mondás a labdarúgásban, hogy a vesztes mérkőzés után mindig azt a játékost dicsérik, aki pályára sem lépett. „Ő biztos berúgta volna a gólját, ő nem hagyta volna magát ilyen könnyen kicselezni..." Nincs ember, aki az ellenkezőjét bizonyíthatná ennek az utólagos okoskodásnak. De persze, éppen így nem igazolható az okoskodó vélemény fordítottja sem. A futball történései megismé-

telhetetlenek. Hiába állna fel a tegnap játszott két csapat ugyanabban az összeállításban, ugyanazon a pályán, ugyanolyan időjárásban, ugyanazzal a játékvezetővel, a ma sorra került mérkőzésen a tegnap egyetlen jelenete sem ismétlődne meg. Más utakat tenne meg a labda, más megoldásokat választanának a játékosok és felette valószínű, hogy az eredmény is másként alakulna. Tehát megválaszolatlan marad a kérdés, hogy milyen teljesítményt nyújtott volna válogatottunk, ha a kapitány támaszkodik a győriekre.

Tartok azonban tőle, hogy nincsenek olyan játékosaink szerte e hazában, akik megválthatták volna a magyar futballt a világbajnokságon, a győriek sem. Példátlan a labdarúgásunk történetében az olyan pályafutás, amilyennel a Rába ETO káprázlatta el a közönséget. Ez a csapat 1980-ban a 11. és 1981-ben a 13. helyen végzett a bajnokságban, egérszürke teljesítménnyel, örvendezve annak, hogy nem esett ki az NB I-ből. Aztán nagyjából ugyanazzal a játékosgarnitúrával – de új edzővel! – 1982-ben első lett. A magyar futball szokványos iskolájából kilépve merészen újat alkotott az ETO. Nem egy bajnoki mérkőzésén olyan volt a kép, mintha egy neves külföldi együttes rohanta volna le a gyámoltalanul futballozó hazaiakat. Minálunk valósággal idegenszerűnek hatott a játékmodoruk.

Vitathatatlan, hogy 1982-ben a Rába ETO volt kiemelkedően a legjobb Magyarországon. Ám nyitott maradt a kérdés, mennyit ér nemzetközileg a magyar bajnoki cím. Hosszú esztendőkön át az európai mezőnyben semmire sem lehetett jutni ezzel a ranggal. Csúful elpáholták csapatainkat a nemzetközi kupatornákon, devalválódott a magyar bajnoki cím értéke. A világbajnokságot követő kupatornákon a magyar közvélemény különleges figyelemmel kísérte az ETO-t: vajon menynyit érnek ott azok az erények, amelyek idehaza az elsőséghez segítették.

Amikor a győriek a BEK-felkészülés során kikaptak 5–0-ra

Lisszabonban a Benficától, már sejteni lehetett, hogy parádés diadalokra nem nagyon számíthatunk. A Liege-i BEK mérkőzésen, a Standardtől kapott ötös már felért egy arculcsapással. Vajon mit érhet a magyar futball egésze, ha kimagaslóan legkülönb reprezentánsától csak otgólos vereségre telik?! Hogy nem egyszerűen pillanatnyi rovidzárlatról volt szó, azt igazolta a magyar válogatott franciaországi vendégszereplése: a győriekre épült csapat 1982. októberében csak vergődött az önmagukat szórakoztató, saját kedvukre játszadozó, csoppet sem ambiciózus franciák ellen.

Nem kérem, nem a győriek formája esett vissza; 1982. őszén ők ugyanolyan imponálóan futballoztak a hazai pálván, mint az 1981–82. évi bajnokságban. Azokban a más országbeli stadionokban azonban, amelyekben nem magyar módra űzik a labdarúgást, a győriek ugyanolyan esendő szerepet játszottak, mint az előző esztendőben magyar bajnok elődeik. Vajon miért éppen a világbajnokságon, a futballjáték legnagyszerűbb és legnehezebb perceiben tudtak volna ellenfeleik fölé nőni?! Vitathatatlan, hogy az ETO nagy értéke a magyar futballnak, de ez a csapat nemzetkozileg még csak szerény indulópályán áll. Nagy tettet hajtott végre azzal, hogy eljutott idáig, de a még nagyobb tettekért sokat és verejtékesen kell még dolgoznia.

Győriekkel, vagy nélkülük is nagyjából ugyanaz a kép volt kialakítható a magyar válogatottról 1982-ben: ez a csapat nem mérhető a nemzetkozi élvonal mércéjével. A magyar klubegyüttesek elképesztően mélyre sullyedtek az európai kuparanglistán; becsületére legyen mondva a válogatottnak, hogy különb eredményeket produkált, mint amilyenekre képesek az egyesuletek, holott a válogatott a nemzetkozi klubtornákon leszerepelt játékosokból épul fel.

A magyar futball jelenlegi állapotában már az is csodaszámba ment, hogy legjobbjaink 1981-ben az első helyet szerezték meg a világbajnoksági selejtező csoportban. Kinn,

Spanyolországban a csapat nagyjából képességeinek megfelelően végzett. Kétségkívül közel állt ahhoz, hogy bejusson a legjobb 12 közé, de értelmetlen lenne a balszerencsével indokolni a kiesést. A világon minden mérkőzésnek van tucatnyi olyan momentuma, amelyet utólag felidézve bizonyítékként lehet felhasználni arra, milyen másként alakult volna az eredmény, ha az adott pillanatban nem így, hanem úgy fordul a kocka. Csakhogy érdekes módon végül is az arra érdemeseké lesz a siker. Egy-egy értékes részeredményt a futballban szerencsével is el lehet érni – kis szerencsével Magyarország ott lehetett volna a legjobb 12 között – de tartós sikert, nagy győzelemsorozatot csupán megalapozott futballtudással lehet kivívni. Ezzel pedig a mi csapataink nem rendelkeznek.

Két hét Alicantéban

Kérdés a Ganz Mávagban · Miért kellett fölöslegesen pénzt kidobni a világbajnoki eredménytelenségért, miért nyújtottak kevesebbet játékosaink Spanyolországban, mint az előző évi VB-selejtezőkön?

Amikor hazatértem a spanyolországi VB-ről, barátok, ismerősök kérték, hogy meséljek: mi történt odakinn. Kíváncsiak voltak a kulisszatitkokra, mindarra, amit az újságokban nem olvashattak, a tévében nem láthattak, a rádióban nem hallhattak. Csalódottan, kissé hitetlenkedve fogadták állításaimat. Mármint azt, hogy nincs semmi különösebb mesélnivalóm. Amit tapasztaltam, azt megírtam az újságban, ehhez nem tudok semmi érdekeset hozzátenni.

Ennek a VB-nek ugyanis valóban nem voltak magyar vonatkozású kulisszatitkai. Amikor 1978-ban hazatértem Argentínából, írások, cikkek tömegét zúdítottam a sajtóra, nyilatkoztam a tévében, a rádióban, hosszú fejezeteket szenteltem a látottaknak akkor írt könyvemben. Most – őszintén bevallom – kínkeservesen nyűglődöm az írógép mellett, hogy papírra vessek valami olyasmit, amivel nem untatom majd a kedves olvasót.

A mi labdarúgóink nem szolgáltak semmiféle olyan szenzációval, ami lázba hozná az érdeklődőket. Nem volt olyan a játékuk, hogy ünnepelhette volna őket a közönség, de nem is szerepeltek olyan kirívóan rosszul, hogy mennykövekkel kellene bombázni őket. Nagyjából ugyanazt nyújtották, mint az 1981. évi selejtezőben láttunk tőlük és a VB-n ez a teljesítmény csak a tisztes búcsúhoz volt elegendő.

Aláírom azt is, amit Mészöly mondott a játékosok magatartásáról: ezen a VB-n, sőt végig a világbajnokság előtti időszakban sportemberekként viselkedtek labdarúgóink. Argen-

tínában 1978-ban volt sok minden: klikkharc, ellenségeskedés, vésztörvényszék, szembekerült vezető és játékos, labdarúgó és labdarúgó. Pellengérre állítottak magyar futballistákat az argentin újságok, lepedőnyi fényképekkel bizonyítva igazukat. Az első mérkőzést követően egészen a hazautazásig nyomasztóan rossz volt a hangulat, nem vesztes sportolók, hanem szinte kínpadra vont emberek közt éreztem magam.

Most? A szóbeszédekre nem a magyarok, hanem más csapatok adtak okot. A franciák a szerelmi bonyodalmaikkal, az NSZK-beliek az edző és játékosok közti háborúskodással (Hrubesch a nyilvánosság előtt nevezte gyávának kapitányát), az olaszok a vezetőik és az újságírók közti minősíthetetlen hangú vitáikkal hívták fel magukra a figyelmet, a kuvaitiak a fenyegető levonulásukkal, az osztrákok és a nyugatnémetek a bundázásukkal adtak témát az újságoknak, az északírek azzal, hogy végigstrandolva és végigsörözve a VB-t jutottak el a legjobb 12 közé. Ha akarnám még folytathatnám is a sort.

Bennünket, szegény magyar újságírókat viszont a vízben hagytak a mieink: nem adtak témát. Nem tudtuk köszörülni rajtuk a tollunkat, de nem is tudtuk dicsérni őket. Botrányról (hála istennek) nem gondoskodtak, nem volt ivászat, nem fordult elő kimaradás, semmiféle kilengés. A spanyol sajtó egyértelműen a rokonszenv hangján írt csapatunkról, még a számunkra éppen eléggé kínos Argentína–Magyarország mérkőzést követően is enyhébben fogalmazott, mint ahogyan tettük mi a tudósításainkban.

Eltettem magamnak a spanyol sportújságírásban legrangosabbnak minősíthető As című lap 1982. június 26-i számát, amelyben Jesus Pereda, az ottani labdarúgás egyik tekintélyes alakja a III. csoport együtteseit elemzi, teljes egy oldalon. Az írás főcíme: „A magyarok tették rám a legkedvezőbb benyomást". Az első alcím: „A legjobbak: Maradona és Nyilasi". Jesus Pereda mond sok szépet és jót a magyarokról. Azt fejtegeti, hogy a négy csapat közül, szakmailag nézve, a ma-

gyarok játéka a legfejlettebb és csak azért nem jutottak tovább, mert az argentinok különlegesen nagy napot fogtak ki ellenünk. Pereda ebben a nyilatkozatában nem sok jövőt jósolt Argentínának és Belgiumnak, nem tételezte fel róluk, hogy a középdöntőben jelentősebb szerepet tudnak majd játszani. Igaza lett.

Biztos írtak a világban lekezelő hangú, vagy ellenséges cikkeket a magyarokról, de ilyenek nem kerültek a kezembe. Az tény, hogy túlságosan sokat nem beszéltek rólunk, a mi csapatunk sajnos, nem játszott jelentős szerepet ezen a VB-n, de szerencsére a hiányzó kiugró teljesítmény helyett nem szolgáltatott másféle szenzációkat sem az újságoknak.

Élték az életüket a magyarok a Sidi San Juan Hotelben, edzettek, mérkőztek, aztán hazautaztak. Nem volt szerencsétlen választás ez a szálló. Argentínában jót akartak a vezetők, amikor kivitték a küldöttséget jó messze Mar del Platától: azt akarták, hogy ne zavarhassa őket senki. Nem is zavarta: úgy éltek ott a játékosok, mint egy erődítményben. Ám egy erődítményben nincs szórakozási lehetőség. Még sétálni sem volt kedve senkinek, mert az égvilágon semmi látnivaló nem fogadta azt, aki kilépett a szálláshelyéről. A pampákon találta magát; embert, épületet, mozgást nem tapasztalt. Az az érzésem, hogy a rossz hangulat kialakulásában közrejátszott ez az elzártság is: heteken át csak egymást látták a magyarok, unták már egymás képét, mindegyiküknek elege lett a másikból.

A Sidi San Juan Hotel nem Alicantéban, hanem mint a neve is mutatja, San Juanban, 7-8 kilométerre Alicantétól épült. Ennek a szállodának a hatodik emeletén laktak a magyarok. A többi szobát az bérelte ki, aki csak akarta, illetve akinek pénze volt rá. A spanyol tengerpart ma már egyáltalán nem olcsó és különösen megkérték az árat a VB időszakában egy ötcsillagos szállóban. Azt lehetett várni, hogy zsúfoltság lesz a világbajnoki színhelyeken. Nem így történt, a spa-

nyolok, illetve pontosabban a világbajnokságra létrehozott Mundiespana vállalkozás számításai nem váltak be. Túlságosan kapzsi módon emelték az amúgysem alacsony árakat, lánckereskedelmet folytattak a jegyekkel. A Mundiespana annak bérelt szállást, aki megvásárolta a VB teljes jegyzetfüzetét. A vállalat már 1981-ben lefoglalta a szállók tekintélyes részét, de csak nem jelentkeztek az érdeklődők. Meghallották, mekkora pénzeket akarnak legombolni róluk, aztán inkább a tévé mellett maradtak.

Ez volt a magyarok szerencséje. A Sidi San Juan nem sok vendégnek adott otthont. Itt laktak a belga labdarúgók feleségei, menyasszonyai, barátnői – csinosak, elegánsak voltak – töltötte szabadságát a szállóban néhány gazdag más országbeli házaspár, de a szálló lakói ügyet sem vetettek a futballistákra. Olyan kevesen voltak a vendégek, hogy jutott a magyaroknak külön terem étkezésre, megbeszélésekre. Kurucz Antal főzött nekik. Úgy mondják, kitűnően. (Mi újságírók, sosem foglaltunk helyet a küldöttség asztalánál – igaz, nem is hívtak bennünket – így csak hallomás alapján dicsérhettem az étlapot.)

A szálló parkolóhelyének bejáratát a rendőrség őrizte és csak azt a látogatót engedték be, aki igazolta, hogy a szállóban lakik, vagy hivatalos dolga van ott. Eredetileg azt mondták nekünk, hogy a hotelbe bármikor beléphetünk, de ne is kíséreljünk meg feljutni a hatodik emeletre, mert ott is fegyveres őr áll majd. A játékosokkal, vezetőkkel beszélgethetünk a hallban. (Valóban beszélgethettünk, diplomáciai nyelven szólva, nyílt és őszinte volt a légkör.) Aztán később kiderült, hogy nincs semmiféle őrség, a spanyolok nyilván úgy gondolták, senki nem fenyegeti a magyarok békéjét. Nem is fenyegette. Vinkovits Lajos gyúró szobája volt a legközelebb a lifthez. Ő mindig nyitva tartotta az ajtaját és ellenőrizni tudta, ki érkezik a hatodik emeletre.

Vinkovits nem lakott egyedül, volt vele egy másik gyúró is.

Két orvos tartozott még a sportküldöttséghez, aztán négy edző és a 22 játékos mellett jó néhány vezető. Ekkora küldöttséggel Magyarország még sosem képviselte magát VB-n, de tehette: nem a magyar állam fedezte a költségeket, hanem a VB szervező bizottsága. Minden országból 30 tagú küldöttséget hívtak meg azzal, hogy egy főre napi 150 dollárt utalnak ki. A magyarok úgy döntöttek, hogy ők majd maguk gazdálkodnak ezzel a napi 4500 dollárral. Megegyeztek a szálló vezetőségével, hogy egy személyre napi 75 dollárt (mintegy 2800 forintot) fizetnek a lakásért és a teljes ellátásért, így a 38 tagú küldöttség kijött napi nem egészen 3000 dollárból. A 14 napos kinntartózkodás nemhogy ingyenes volt, hanem a magyarok még haza is vittek jó pár ezer dollárt.

Aztán kaptak egy tisztes summát, a világbajnoki elszámolás alapján. Amikor írom ezeket a sorokat, végleges elszámolás még nem készült, csak annyit tudok, hogy a magyarok mintegy félmillió dolláros részesedéssel számolnak. Nem győzöm tehát hangsúlyozni, nem a közpénzekből vettek el a magyar labdarúgók kiutazására, nem a magyar állam költségén éltek ötcsillagos, úszómedencés, teniszpályás szállóban, tévé készülékekkel ellátott szobákban. Nem helytálló az a megjegyzés, hogy ezért a szereplésért kár volt vagyont költeni rájuk. Éppen ellenkezőleg: játékosaink a VB részvételükkel hozzájuttatták a magyar sportot annyi konvertibilis valutához, amennyit húsz más sportág – létezése óta – összesen nem szerzett. Azért tartottam ezt fontosnak leírni, mert a közönség mindig haragszik, ha magyar futballisták utaznak külföldre és ott vereséget szenvednek. „Ezért igazán fölösleges volt pénzt kidobni." – mondják idehaza. Szó sincs pazarlásról. Ha magyar labdarúgók külföldre utaznak, akkor sosem költenek, hanem felvesznek pénzt. Kivétel a nemzetközi kupamérkőzés. Egy kupacsapat idegenben önellátó: számára a bevételt a hazai mecos közönsége teremti meg. Általában az a gyakorlat, hogy viszonossági alapon a két ellenfél megegyezik: vise-

lik a vendégcsapat összes költségeit, tehát idegenben nem kell fizetni semmit, a hazai mérkőzés bevételéből pedig bőségesen kitelik az ellenfél szállásának, ellátásának az ára.

Azért is írtam ezekről a futballbevételekről, hogy a kedves olvasó ne szörnyülködjék, amikor most a prémiumokról szólok. Hivatalosan ugyan nem volt tudomásom róla, de úgy hallottam, hogy a spanyolországi világbajnokságon nem akármilyen jutalommal kecsegtették játékosainkat.

Az MLSZ az előzetes információk alapján úgy számolt, hogy ha válogatottunk bejut a legjobb 12 közé, a részesedés körülbelül 1 millió dollárra emelkedik. Ezt a milliót a játékosok szerzik, jogos tehát, hogy nekik is jusson belőle. nem beszélve arról a feltétlenül jutalmazásra méltó erkölcsi sikerről, amit a továbbjutás jelent. A labdarúgó-szövetség tehát úgy képzelte, hogy a várható mintegy 38 millió forintból vegyenek le 2 milliót és ezt az összeget osszák majd szét a 22 játékos között, a mérkőzések számának és a teljesítmények arányában. Emellett még az Adidas cég is felajánlott labdarúgóinknak összesen 40 000 dollár értékű felszerelést.

Aki netán azzal vádolná labdarúgóinkat, hogy nem hajtottak teljes szívvel a világbajnokságon, gondoljon arra, hogy egy icipici gól a belgák ellen akkora jutalmat hozott volna játékosainknak, amennyiért egy átlagember éveken át napi nyolc órákat dolgozik. Nem olyan gazdagok a futballisták, hogy anyagi helyzetükben ne hozott volna tetemes javulást ez a pénz. Ettől a jutalomtól azonban elestek.

De tisztességtelen lenne velük kapcsolatosan csupán a prémiumról beszélni. Állítom, hogy a magyar labdarúgásban sok minden forog a pénz körül – a bajnokságokra vonatkozóan kis túlzással azt írhattam volna, hogy minden - de a világbajnokságon csak akkor hallottam emlegetni a pénzt, amikor kiesett a csapat. Ekkor már mondogatták a játékosok, hogy mekkora pénzt vett ki a zsebükből a belgák elleni döntetlen.

Így is jutott prémium a csapatnak. A vezetők a világbaj-

nókság előtt bejelentették, hogy ha a válogatott nem kerül a legjobb 12 közé, akkor pontonként 15 000 forint jár a játékosoknak. Spanyolországban tehát 45 000 forintot inkasszáltak labdarúgóink. Nem kicsiny ez az összeg sem, de egyáltalán nem nagy a csaknem 20 millió forintos részesedéshez viszonyítva. Az MLSZ vezetése azért döntött a 15 000 forintok mellett, mert tartott attól, hogy ha nagyobbra méretezi a pontokért járó prémiumot, akkor netán a világbajnoki kiesést jobban jutalmazná, mint amennyit tud majd adni egy esetleges Európa-bajnoki továbbjutásért.

Szepesi György még 1982 januárjában egy beszélgetésünkkor azt mondta, hogy kudarcnak könyvelné el, ha csak Salvador ellen sikerülne győzni, becsületes helytállásnak minősítené, ha a válogatott pontot szerezne a két nagy ellenfél valamelyikétől és csak nagy csatában esne ki, kiemelkedő sikernek, a magyar futball erejét meghaladó teljesítménynek tartaná pedig a bejutást a legjobb 12 közé. Szepesi tovább már nem is gondolkodott, csupán annyit jegyzett meg, hogy a középdöntő hármas csoportjában már minden lehetséges lenne.

A magyar válogatott nagyjából megtette, ami elvárható volt tőle. Újra, meg újra hangsúlyozom, nem szabad a szerencse-balszerencse rovására írni a kiesést; a továbbjutást lehetett volna inkább a szerencse számlájára elkönyvelni. Mert valljuk be, jobb csapatok szerepeltek abban a két középdöntőben, ahová a mieink eljuthattak volna. Az egyik csoportról, amelyikben Brazília és Olaszország játszott, ne is beszéljünk. A másikban a Szovjetunió és Lengyelország lett volna az ellenfél. A szovjet együttes nem remekelt ezen a VB-n, mégis a torna egyik legjobb mérkőzését vívta Brazília ellen, a középdöntőből pedig veretlenül esett ki (győzelem Belgium ellen, döntetlen a lengyelekkel). Lengyelország válogatottja hét mérkőzést vívott a VB-n és csak az olaszoktól kapott ki. Bronzérmes lett. Naivság lenne azt hinni, hogy a fantasztikusan nagy formára felfutott lengyelek ellen sok keresnivalónk

lett volna, és emlékezzünk arra, hogy a szovjet csapat Budapesten miként iskolázta le a mieinket... Nem elképzelhetetlen számomra, hogy ha csapatunk elkerül a legjobb 12 közé, a jelenleginél sokkal kínosabb visszhang kísérte volna szereplését. Így mondhatjuk, hogy „szépen halt meg" a csapat, de ki tudja, mit mondanánk, ha a középdöntőben kétszer is úgy verik el a mieinket, mint ezt tették csoportunkban az argentinok.

Semmiben sem változott a véleményem a magyar labdarúgókról a selejtezők óta. Ott is, a VB-n is becsülettel küzdöttek. Mindig az volt a nézetem, hogy egy sportembertől csupán annyit lehet várni, hogy a tőle telhető legtisztességesebben készüljön fel a feladataira és az adott mérkőzésen, tornán, versenyen a lelkét is kitegye a győzelemért. Legalább egy évtizeden át írtam, beszéltem erről és mindig azt vallottam, hogy ha egy sportembernél látni a kellő elszántságot, akkor nem szabad szemrehányásokkal elhalmozni a vereség után. Hiszen milyen jogon követelnénk, hogy éppen a magyarok legyenek az elsők, amikor a világ jóformán minden országában azért küszködnek, hogy ők kerüljenek az élre, ők győzzenek le másokat.

Az 1978. évi világbajnokságon elmarasztaltam labdarúgóinkat az olaszok, majd a franciák ellen mutatott lélektelen játékért, írtam cifrákat a csapatról a VB-t követő Európa-bajnoki selejtezők idején, de egy rossz szót sem szóltam, amikor a diósgyőriekre épült olimpiai válogatott kiesett. A DVTK labdarúgói csodálatos akaraterővel küzdöttek, akkortájt ők viselték a legnagyobb terheket a magyar labdarúgásban és nem azért maradtak alul, mert nem tettek meg minden tőlük telhetőt a sikerért. Tudomásul kell venni, ha az ellenfél az erősebb, nincs más feladat, mint a tanulságokat levonva maximális erőfeszítéseket tenni a holnap eredményeiért. A mi válogatottunk lényegében egyenletes teljesítményt nyújtott

1981-ben és 1982-ben, az eredmények csupán azért lettek mások 1982-ben, mert más ellenfeleket is kapott a csapat.

Spanyolországban számomra nem okozott senki csalódást az egy Nyilasi kivételével. A többiek annyit nyújtottak – a nagyon följavult Pölöskeit kivéve –, amennyit a tavaszi, vagy az előző évi játékuk után várni lehetett tőlük. Mészáros jól védett Lisszabonban, Garaba jól játszott a Honvédban – nem is volt rájuk panasz a VB-n. Kiss László viszont gyengécskén futballozott a VB-n, de miért játszott volna különbül, mikor az egész tavaszi idényben a belgáknál és az argentinoknál jóval kisebb képességű magyar klubcsapatok ellen sem tudott betalálni a kapuba?!

Törőcsiket Mészöly a salvadoriak ellen lecserélte, az argentinok ellen nem is próbálkozott vele, a belgák ellen pedig már egy megadott összeállítás megváltoztatása után tette be az utolsó pillanatban. A VB előtti időszakban Törőcsiknek jó ideig gipszben volt a lába, csak májusban, a válogatott előkészületi mérkőzésein szerepelt. Elég annyival illusztrálni a játékát, hogy az Alicante Herkules ellen megmosolyogta őt a közönség. Belebotlott a labdába, a félpályánál úgy szöktette magát, hogy a labda az alapvonalon kívülre gurult. Nem jöttek be a cselei, könnyedén szerelték őt a védők. Martos is lényegesen rosszabbul játszott Spanyolországban, mint a selejtezőkön. Ő került a legkésőbb a tatai táborba, május közepén még a belga kupadöntőn szerepelt. Csúnyán megsérült, nem edzett, a VB-re képtelen volt újra formába lendülni.

Akkor Kiss, Törőcsik és Martos miért került a válogatottba? Kiss és Törőcsik 1981-ben sem mutatott jobb formát a bajnoki meccseken, mint 1982-ben és mégis mindketten érdemeket szereztek a csoportelsőségben. Ha nincs Kiss László, Norvégiában aligha győz a magyar csapat s ha ott nem nyer, nincs 24-es döntő. Törőcsik ugyan egyik meccsen sem remekelt, de gólpasszaiból pontokat lehetett (volna) szerezni. Mészöly abban bízott, hogy ez a két játékos újra feltornássza ma-

gát és a VB-n, ha nem is játszik jól, egy-egy megmozdulásával eldöntheti valamelyik fontos mérkőzést. Magam is edzősködtem más csapatjátékban és tudom, mennyire lehet bízni egy olyan játékosban, akinek különleges jók a képességei (Kissé és Törőcsiké is azok) és ha ráadásul az illetők már bebizonyították, hogy pillanatnyi formájukra rácáfolva sorsdöntő helyzetekben tudják megfordítani a mérkőzések állását. Ha Mészöly csak sejti, hogy a VB-n nem így történik, aligha válogatja be kettejüket. Nem a kapitányt védem, ha állítom: nem tudhatta ezt előre. Törőcsik – talán életében először – csak a felkészüléssel, a saját formába hozásával törődött, Kiss a lelkét is kitette. Arra sem számíthatott a kapitány, hogy Martos ennyire rácáfol a formájára. Az előző évben a legmegbízhatóbb játékosai közé tartozott és a belga bajnokságban is jó kritikákat kapott. A VB mérkőzésein kiderült, hogy hármukat kár volt beválogatni, de hasonló tanulságokat vonhatott le néhány játékosával kapcsolatosan több más szövetségi kapitány.

Nyilasit azonban nemcsak a kapitány válogatta volna be, hanem bárki, aki csak foglalkozik a futballal. Rá persze nem is lehet azt mondani, hogy kudarcot vallott volna. Mészáros mellett ő volt a magyar válogatott egyetlen játékosa, akire odafigyeltek a szakemberek. A mieink közül tulajdonképpen csak rajta látszott, hogy tud mindent a labdarúgásból, amire egy világbajnoki mezőnyben szükség lehet. Csakhogy a képességei nem érvényesültek kellőképpen. El-eltünedezett a pályán, csak egy-egy megmozdulása utalt arra, hogy klasszis a javából. Tőle mindenki többet várt. Mészöly nagyon keményen elővette őt, a nyilvánosság előtt is súlyosan bírálta, nemcsak a teljesítményéért, hanem azért is, mert éppen a VB-n nem tudta úgy betölteni a csapatkapitányi tisztet, mint ezt tette a selejtezők időszakában.

Beszélgettem Nyilasival és beszélgettem sokakkal Nyilasiról. A vélemény: túlzottan érzékeny az idegrendszere. Ez a

szenzibilitás jelentkezett már akkor, amikor hirtelen, egyik napról a másikra lemondott a futballról. Akkor is, a VB előtt is ugyanaz a tudat hatotta át: erejét meghaladó feladatot kell vállalnia. (Legalábbis ő maga így vélte.) Visszavonulása előtt hosszú hónapokon át játékosként nem találta meg önmagát és ezért látta reménytelennek a helyzetét, a világbajnokság előtt pedig kilátástalannak minősítette az egész csapat és ezen belül persze saját lehetőségeit. Nem tudta elhinni, hogy a mi válogatottunk képes legyőzni akár Belgiumot, akár Argentínát.

Amikor 1981-ben, a győzelem nélkül befejezett argentin túra után beszélgettem vele, pontosan olyan hangulatban volt, mint a VB döntő előtti időszakban. „Mi nem vagyunk egy súlycsoportban a világgal" – mondta akkor és nem volt benne semmi más érzelem, csak jókora félsz a selejtezőktől. Mikor aztán bekapcsolódtak az idegenlégiósok és jött a néhány sikeres előkészületi mérkőzés, Nyilasit mintha kicserélték volna. Egyszeriben lelkesedni tudott, a csapat vezérévé vált. Az ő pszichológiai beállítottságában azonban ott a kishitűség is. Egy-egy adott feladat elvégzése előtt szüksége van olyan lökésre, amely kilendíti őt ebből az állapotából. A meggyőzés, a pszichés ráhatás számára nem elegendő, neki tényekre kell támaszkodnia. A selejtezők előtt is kellett a bizonyíték, hogy van remény a sikerre. Ezt a bizonyítékot megadta a spanyolok ellen 1981 tavaszán kivívott valenciai győzelem. Ha viszont már felcsillan a siker lehetősége, Nyilasi egyszeriben a helyzet urává válik és ezután ő maga igyekszik formálgatni a sorsot. S ilyen pszichés állapotban valóban sokat tudott tenni a csapatáért.

A világbajnokság előtt nem jutott ilyen „bizonyítékokhoz". A bajnoki mérkőzéseken sem neki, sem társainak nem ment valami jól a játék, az előkészületi meccseken egyenesen csapnivalóan futballozott a válogatott. Peru megleckéztette legjobbjainkat a Népstadionban, Alicante és Elche klubcsapata – két jelentéktelen együttes – egyenrangú ellenfél volt. Aztán

búcsúzóul jött az FC Kaiserslautern; amikor elnéztem a Népstadionban ezt a mérkőzést, azt mondtam, hogy szívesebben látnám a kaiserslauternieket a magyar színek képviseletében, mint a mi válogatottunkat. Néhány nappal később ezt a csapatot az ETO 7:1-re verte. Hallottam ugyan, hogy balatoni strandról felkerekedve utaztak Győrbe a nyugatnémetek, de a 7:1 akkor is 7:1. A változatlanul nyaraló kaiserslauterniek aztán Zalaegerszegen nem kaptak egy hetest, hanem ott nyerni tudtak.

Nyilasival kapcsolatosan írtam le mindezeket. A VB-előkészületek nemhogy kilendítették volna őt a reménytelenségből, hanem még tovább mélyítették benne a kishitűséget. Az ő gondolat- és érzelemvilága pedig hatott a társakra, ugyanúgy, mint a selejtezők időszakában. Csakhogy akkor Nyilasi előre vitte magával a többieket, most pedig a maga gátlásosságát vetítette ki az egész csapatra. Nem marasztalom el őt ezért, mint ahogyan magyar sportküldöttség tagjai közül sem akartam bárkit bántani. Nem akadt játékos és vezető, akit élesre fent tollal kellett volna támadnom. Követett el hibákat mindegyikük. Mészöly szerencsétlenül választotta meg az argentinok elleni taktikát, nem a legeredményesebben cserélt a belgák ellen. Szepesi, Páncsics, Mezey áldását adta a taktikai elképzelésekre, egyikük sem vitatkozott Mészöllyel, sőt támogatta elképzelését. Nincs olyan játékosa a csapatnak, aki – ahányszor pályára lépett –, mindig a legjobbját tudta volna nyújtani. Elkövettek mindannyian csúnya baklövéseket. Még Mészáros is, aki pedig kiemelkedően az együttes legjobbja volt. Ő kifoghatta volna a kiesésünket okozó belga gólt.

De hát ezeket a hibákat kibírta volna a magyar csapat, ha különb futballisták szerepelnek benne. Hibáztak a VB döntő többi válogatottjának játékosai és kapitányai is, de ezek a hibák a tűréshatáron belül maradtak, ha rendelkezésre állt egy erős együttes. Ennek a VB-nek a sorsát nem az döntötte el,

hogy a vesztesek hibáztak, hanem az, hogy a győztesek egyszerűen jobbak voltak.

Az olasz Rossi a csoportmérkőzéseken néha úgy játszott, mint egy kezdő, aztán a VB elsőszámú sztárjává nőtt fel. Pedig az első meccseken is ugyanolyan akaraterő fűtötte, mint amikor aztán góljaival sorra eldöntötte az olaszok mérkőzéseit. Amíg Rossi gyengélkedett, a többiek hozták legalább azt a minimális eredményt, ami elegendő volt a csapat továbbjutásához. Ha Nyilasinak olyan társai vannak, mint Gentile, Tardelli, Conti, Graziani, Scirea, akkor feltehetően ő is magára talált volna. De hát a mi válogatottunknak nincsenek kimagasló egyéniségei. Ha Nyilasi nem képes magával ragadni a többieket, akkor nincs, aki a kezébe vegye a kormánypálcát, nincs aki Nyilasit kiemelje a vereségbe beletörődő magatartásából.

– Nem azért bírjuk nehezen a sorozatmérkőzéseket – mondta egy ízben Nyilasi –, mert most keveset edzünk, hanem azért, mert régebben nem edzettünk megfelelően. Ezt a mulasztást viszont már nem tudjuk behozni.

Cáfolni látszik az állítást az idegenlégiósok szereplése más országok bajnokságában. Ők vajon miként pótolták be mindazt, amit hazai klubcsapataikban nem végeztek el? A külföldre került játékosok hallatlan energiával szedték össze magukat, hogy 30 éves koruk után is produkálni tudjanak. Egyikük sem került olyan nagycsapatba, amelyikben különlegesen magas lenne a mérce. Csupán Fazekas és Mészáros játszik nevesebb együttesben, de a Royal Antwerpen és a Sporting Lisszabon sem hasonlítható össze egy angol, olasz, nyugatnémet élcsapattal vagy a Real Madriddal, az FC Barcelonával. A magyarok nem tehetségtelen és képzetlen futballisták, különösen nem a külföldre került, volt válogatott labdarúgók. Ők az új környezetben életükben először csak a futballnak éltek, és a hazaitól merőben eltérő, intenzív edzés, a bizonyítani akarás kihozott belőlük mindent, ami csak összegyűlt bennük

pályafutásuk során. Fazekas nem Belgiumban tanult meg futballozni, de ott tanulta meg, miként lehet gyümölcsöztetni azokat az erényeket, amelyekkel magyar labdarúgóként is rendelkezett. A profik nevelő iskolája jó néhány idegenlégiósunkat visszavezette a válogatottba, és az ő megváltozott játékfelfogásuk sokat lendített a csapaton.

Ezen a világbajnokságon azonban az is kiderült, hogy a profikövetelmények nem akármilyen mértékben őrlik fel a játékosainkat. Martos nem felejtett el futballozni, hanem a belga bajnokság és a kupa olyannyira feleméstette az erejét, hogy a VB-re már alig maradt belőle. Fazekas még a kiutazás előtt kérte Mészölyt, hogy csak az első és a harmadik mérkőzésen szerepeljen, mert neki sorozatban három meccs már túlságosan sok. Számomra kissé disszonánsnak tetszett, amikor Fazekas a belgák elleni mérkőzést megelőző nemzetközi sajtóértekezleten azt fejtegette, hogy azért nem Argentína, hanem inkább Belgium ellen akarta vállalni a játékot, mert ő ott futballozik, onnan kapja a pénzt, előttük akar tehát bizonyítani. Lehet, hogy Fazekas csak rosszul fejezte ki magát, de én úgy képzelném, hogy a magyar nemzeti színek képviselete a legfontosabb és csak aztán jön a külföldi pénzkereset. Hozzáteszem, hogy Fazekas játékán sosem látszott valamiféle nemtörődömség; mind a selejtezőben, mind a 24-es döntőben maximális becsvággyal küzdött és nem az ő lelkén száradt a viszonylagos eredménytelenség. Még azt is kötelességem leírni, hogy amikor Mészöly kérte őt, hogy megállapodásuk ellenére üljön le cseréként a kispadra az argentinok elleni mecscsen, Fazekas ellenvetés nélkül vállalta ezt, és ment is a pályára, amikor küldte őt a kapitány.

A profik edzésintenzitását, a mindenkori hajtást a csapatba kerülésért, a mérkőzések feszültségét nem egykönnyen viselik a mi játékosaink és semmiképpen sem hosszú időszakon át. Az ő fizikumuk nem olyan megalapozott, mint a profi világban szereplő többi játékosé. Bálint László kitűnően bevált az FC

Bruges csapatában, de klubja hamarosan kiszedett belőle mindent, amit még lehetett, aztán túladott rajta és Bálint már csak a francia másodosztályban kapott helyet. Láttuk a VB-n, mennyit kopott a frissesége. Martosról már esett szó. Müller Belgiumban egy esztendőn át bírta az őt különösen igénybevevő edzésmennyiséget (és minőséget), az ottani játékmodort. Elkerült Spanyolországba, egy ideig ott újra sikere volt, de aztán nem tudta megtartani a helyét a kiesés ellen küzdő, majd kieső alicantei együttesben. Meg is kérdezték az egyik alicantei sajtóértekezleten, hogy miképpen kerülhet be Müller a magyar válogatottba, amikor egy kis stílű spanyol klubcsapatban sincs helye. Mészöly azt válaszolta, hogy ő feltehetően jobban ismeri Müllert, mint a spanyol edző, és az igazságnak tartozom azzal a megállapítással, hogy Müller a belgák ellen a magyar együttes egyik legjobbja volt. Ő nagyon rákészült a VB-re és tulajdonképpen szerencséje volt, hogy nem kellett részt vennie az öldöklő bajnoki küzdelemben. Pihenten játszhatott, ellentétben a többi profival. Mucháról Mészöly Kálmán már a tatai edzőtáborban letett; belőle annyit kivett a belga bajnokság, hogy még csak remény sem lehetett a regenerálódására. Az idegenlégiósok közül Fazekas az egyetlen, aki harmadik esztendejét is ugyanabban az egyesületben tölthette. Az ő labdarúgó-képzettsége olyan különlegesen magas, hogy bírja a profik közötti éles konkurrenciaharcot. Mészáros első profi évét követően játszott a VB-n s az első esztendő minden játékosunk számára fellendülést hozott, hacsak nem jött közbe sérülés. Mészáros a lisszaboni közönség kedvencévé vált, megszerezte a szükséges önbizalmat és idegrendszere (egyelőre) nem kopott meg a nehéz meccseken.

Menedzserek és szerződések

Kérdés a szikrai államigazgatásban: Ha a magyar klub pénzt vehet fel az „idegenlégiósokért", miért nem lehet idehaza is bevezetni az átigazoláskor alkalmazott profi módszereket?

Kinn, Alicantéban többször is beszélgettem külföldön szereplő labdarúgóinkkal. Amit elmondtak, az csak megerősítette véleményemet. Többségük hátrányos szerződést köt idegenben: rosszul jár ő maga, rosszul jár a klubja is. Hogy tulajdonképpen ez miért van így, ahhoz kicsit bele kell pillantani a szerződéskötések előzményeibe.

Az a magyar játékos, aki számít rá, hogy majd a bajnoki év befejeztével megkapja az engedélyt a távozásra, elkezdi kelletni magát. Van néhány menedzser – egyikük sem tartozik az úgynevezett nagymenők közé –, akik rávetették magukat a magyar területre. A külföld felé tendáló játékos velük veszi fel a kapcsolatot és többnyire elfogadja a legelső ajánlatukat. A magyar futballista tudja magáról, hogy ő nem Maradona, érte nem adnak 6, vagy 8 millió dollárt, és kérdéses, hogy ha egy szerződést visszautasít, felkínálnak-e neki más lehetőséget. Az első ajánlatban szereplő számok amúgy is elbűvölik labdarúgóinkat: sokszorosát kapják külföldön annak a pénznek, amit itthon keresnek.

Bármennyire is igaz, hogy a magyar futballista nem „kurrens cikk" a labdarúgás világpiacán, az mégsem áll, hogy csak annyit érnének, amennyit fizetnek értük. Sokkal kedvezőbb feltételeket lehetne kicsikarni, ha futballüzletben jártas szakember folytatná magyar részről a tárgyalásokat, aki nemcsak az árfolyamokat ismeri, hanem pontosan tudja, hogy sokszor milyen finom megfogalmazásokba, szinte észrevétlen pontokba burkolják a profiszerződések a labdarúgóra nézve

felette hátrányos kitételeket, s ugyanakkor nem foglalnak bele olyan jogokat, amiket a kinn élő profik már rég kivívtak maguknak.

Az MLSZ ismerve ennek a helyzetnek a fonákságát, előírta, hogy mindennemű szerződést még az aláírás előtt be kell mutatni a szövetségben. Nem akadékoskodni kíván az MLSZ, hanem éppen ellenkezőleg, a labdarúgó és a klub érdekeit szeretné képviselni. Östreicher Emil, a válogatott csapat menedzsere vállalta, hogy aláírás előtt alaposan átvizsgálja a szerződéseket. Hogy miért éppen ő? Érdemes szólni róla külön is néhány szót.

Östreicher Emil volt annak a Bp. Honvédnek a vezetője, amely 1956-ban illegális túrára utazott. Előtte itthon a klub gazdasági ügyeit irányította, Bozsik Józsefnek volt a testi-lelki jóbarátja. Nem ő vitte el Dél-Amerikába a csapatot, a játékosok – ismerve az üzleti érzékét – kérték fel, hogy tárgyaljon a nevükben, szervezze a mérkőzéseket. Östreicher menedzserként működött ennél a maga számlájára dolgozó együttesnél. Amikor aztán a játékosok többsége hazatért, nem tartott velük, viszont feljogosította őket, hogy fogjanak rá mindent: azt, hogy zsebre vágta a pénzt, hogy ő kezdeményezte a délamerikai túrát, amelyik végső soron a szakadást okozta az akkori MLSZ és a Honvéd játékosai között. Neki ebből úgysem lehet baja. A labdarúgók becsületére legyen mondva, hogy nem hivatkoztak rá, mindannyian vállalták a felelősséget cselekedeteikért. Sándor Károly, aki szintén játszott a Honvéd túracsapatában, például a nyilvánosság előtt kijelentette: „Egy zsemlére sem telt volna senkinek abból a pénzből, amit előlünk el tudott szedni. Jobban tudtunk számolni, mint bárki más, de hozzátehetem, hogy Östreicherre még a gyanú árnyéka sem eshetett."

Östreicher a Real Madridhoz került menedzserként, Bernabeu elnök jobbkeze lett. Téves az a híresztelés, hogy Puskás vitte őt oda. Nem. Östreicher beszélte rá Bernabeut, hogy

szerződtesse Puskást. Akkor még nem is gondolta, mennyi jópontot szerez ezzel az ötlettel a Real Madridnál. Néhány esztendő után Östreicher tízszeres fizetésért Torinóba szerződött, ott dolgozott két évig menedzserként, aztán sorra működött más profi kluboknál, így például az NSZK-ban, a Schalke 04-nél, aztán több spanyol egyesületnél. Kijárta tehát a profi futball teljes iskoláját.

Akárcsak Puskás, ő is arról volt ismert, hogy ahol csak tudott, segített a magyar labdarúgóknak. Amikor látta, hogy a válogatott csapatot és a túrázó klubokat hányszor hagyják cserben az utat szervező menedzserek, hányszor szegik meg mondvacsinált okokból a szerződéseket, és közben óriási összegeket gombolnak le, felajánlotta, hogy majd ő szervez egy túrát. Az út létre is jött, és a magyarok végre nem érezték becsapva magukat. Mind gyakoribbá vált, hogy Östreichert kérték fel menedzseri teendőkre, és ő mindig többet is tett, mint amennyit a szerződés előírt volna a számára. Magyar érzelmű maradt mindvégig és mint a kint élő tisztességes magyaroknál sokszor tapasztalható, önzetlenül hajlandó támogatni a hazai ügyeket.

Östreicher annyiszor bizonyította hozzáértését és segítőkészségét, hogy a Szepesi György irányítása alatt álló MLSZ állandó menedzsereként szerződtette őt, kihasználva az egész világ futballjára kiterjedő kapcsolatait és ismereteit. Östreicher nem kötött valami nagy üzletet. Ráfizet a boltra. Több a kiadása a magyarokra, mint amennyit kap tőlük. De az ő anyagi helyzetében ennek nincs jelentősége (ha másból nem, szépen megél a két tengerparti szállójából), az viszont annál inkább fontosabb a számára, hogy erős szálakkal fűződhet hazájához, újra hivatalosan szerepet tölthet be a magyar sportban. Egyszerűen elképesztő volt, hogy mit dolgozott például a világbajnokság idején. A VB kezdete előtt Krizsán József, az MLSZ főtitkára váratlanul lemondott. Jó ideig nem lehetett sejteni sem, mi állt e váratlan döntés mögött. Úgy

hírlett, hogy írt egy levelet Buda István államtitkárnak, aminek az volt a mondandója, hogy betelt a pohár és ezért köszön le. Jóval a VB után derült ki, mi is volt abban a pohárban. Adott egy nyilatkozatot, amely szerint azért távozott olyan pánikszerűen, mert hitelt érdemlő helyről hallotta, hogy a VB-t követően dr. Páncsics Miklóst nevezik ki a helyére. Ezt ő nem óhajtotta megvárni. Átadta Páncsicsnak az iratokat, felvitt néhány üveg pezsgőt az irodájába, elbúcsúzott a munkatársaitól, összecsomagolta holmiját és többet az MLSZ felé sem nézett.

Páncsicsnak minden előzetes tapasztalat nélkül szakadt nyakába a munka, az egész világbajnoki szervezés. Tehetséges, ügyes ember, de egy ilyen feladat ellátásához gyakorlat kell. Szerencsére ott volt mellette Östreicher, akinek ráadásul nélkülözhetetlen volt a spanyol nyelvtudása. Többnyire csak futtában láttam őt, egyszerre intézett ezerféle ügyet. Csak a sajtóértekezleteken ült nyugodtan, mert ő tolmácsolta a magyarok válaszait, spanyolul és németül. Nem egyszerűen csak lefordította a szöveget, hanem afféle diplomáciai munkát is végzett. Finomítva, az éleket letompítva, az ottani sajtónyelven adta elő a néha meglehetősen meredek válaszokat. Erről még annyit, hogy a magyaroknak nagyon jó kapcsolatuk volt a nemzetközi sajtóval. Ez persze nemcsak Östreichernek volt köszönhető, hanem Király Ferenc sajtófőnöknek és főként a magyar vezetőknek, akik korrektül, tisztességgel álltak az újságírók, a tévések, a rádiósok rendelkezésére. A nyugati világban nagy a sportsajtó hatalma: attól fordítja el a közvélemény rokonszenvét, akitől csak akarja. Mészöly nagyon jó benyomást tett rájuk és ennek hangot is adtak.

Östreicher Madridban tart fenn állandó lakást. Itt él a feleségével – volt evezős magyar bajnoknővel – három kutya és egy kacsa társaságában. A kacsát évekkel azelőtt találták az utcán, törött lábbal. Hazavitték és azóta ott él a lakás egyik fürdőszobájában, amit persze más nem is használhat. A kacsa

úgy totyog a gazdái után, mint egy kutya. A lakás teli van magyarországi holmikkal, herendi porcelánokkal, népi hímzésekkel, faragásokkal, képekkel. A házaspár kis Magyarországot varázsolt maga köré. Mikor a VB ideje alatt náluk jártam, hazai zöldpaprikát kaptam, mert a spanyolországi termés ízetlen, magyar szalámit ettem, mert ennél nincs jobb.

Így él Östreicher Emil, akinek betekintése volt (és van) a profivilág legrejtettebb üzleteibe, aki különféle kluboknál játékosok százait szerződtette és adta tovább, aki a legrafináltabb módszerekben is kiismeri magát. Ő vállalta, hogy alaposan átvizsgálja minden külföldre igyekvő magyar labdarúgó szerződését és ha szükséges, tárgyal a korrekciókról. A mi futballistáink azonban félnek attól, hogy mi lesz akkor, ha beleszólnak az ügyeikbe és inkább kész helyzet elé állítják az MLSZ-t. Egy ízben éppen együtt voltam Szepesivel, amikor felhívta őt Komora Imre – akkor a technikai vezetői tisztet töltötte be a Honvédnél – és kérte a segítségét. Pintérnek ugyanis – aki előzőleg megkapta a tárgyalási engedélyt az MLSZ-től – napokon belül utaznia kellene Antwerpenbe, mert úgy szól a szerződése. Már alá is írta. Most mitévő legyen a technikai vezető és az MLSZ elnöke? Pintért a hetvenes évek második felében példaképül lehetett állítani az egész magyar futballista társadalom elé, aztán súlyosan megsérült, egymás után többször is operálták a lábát. 1981 őszén végre újra játszhatott és ott állt előtte a lehetőség: elutazhat Antwerpenbe, ott kap havi 70 000 frankot (nagyjából 1500 dollárt, 57 000 forintot) és pontonként 15 000 frank (12 000 forint, 320 dollár) prémiumot. A Royal Antwerpen felajánlott a Honvédnek 30 000 dollárt, azzal, hogy 15 000-et azonnal kifizet és a másik 15 000-et akkor, ha Pintér valóban gyógyult és játékra képes. Ha a Honvéd és az MLSZ megtagadja az engedélyt, Pintér talán soha az életében nem kap még egy ilyen ajánlatot. Az a klub, amelyik pénzt ad érte, valójában zsákbamacskát vesz, hiszen nagyon is kérdéses, tartós-e a javulá-

sa, visszanyeri-e a régi formáját. Egy Pintérrel nem bánhat el csúnyán a szövetség, Szepesi tehát megígérte, hogy láttamozzák a szerződést és végül csak egyetlen pontot vétettek be az antwerpeniekkel. Azt, hogy a belgák Pintért akkor bocsátják a magyar válogatott rendelkezésére, amikor ezt a szövetség kéri. (Sajnos, erre nem került sor, Pintérnek 1982 tavaszán kiújult a sérülése, ismét műteni kellett.)

Eléggé hasonló módon köttetnek a szerződések a magyar játékosok és a külföldi klubok között. Az ügyletet lebonyolító menedzserek – így mondták idegenlégiósaink – nagyszerűen keresnek, a magyar egyesületek és játékosok előnytelenül szerződnek. Mészáros Ferenc panaszkodott például, hogy a Sporting Lisszabonban neki a legkisebb a jövedelme és hiába véd hétről hétre a legjobban, a pénzét egy fillérrel sem emelik. Ott nem költenek egyetlen fillért sem fölöslegesen. Pontosan kifizetik a szerződés szerint járó összegeket, de nincs külön jutalom, nincs év közben fizetésemelés. Igaza van egyébként a klubnak, mert neki ugyanúgy fizetnie kell a játékosának, ha netán rossz vásárt csinált vele. Van olyan labdarúgója a Sporting Lisszabonnak, aki nem játszik a csapatban, mégis magasabb fizetést élvez, mint Mészáros. Az illető okosan állapodott meg a klubjával. Az már más kérdés, hogy amikor lejár a szerződés, a csapatba nem kerülő labdarúgót azonnal elküldik – ha csak előzetesen már nem tudtak tőle szabadulni –, aki viszont kiemelkedően futballozott, az jócskán megkérheti a pénzt egy újabb aláírásért.

Mészáros évi 40 000 dollárt (1,5 millió forintot) kap a Sportingtól, a Vasas mindössze 25 000 dollárt inkasszált érte és 15 000 dollárért játszhatott két barátságos mérkőzést Portugáliában. Fizettek volna Mészárosért és Mészárosnak jóval többet, ha nem ilyen gyermeteg módon szerződnek a magyarok, ha nagyobb igényekkel lépnek fel a menedzserekkel szemben.

Fazekasért adtak eddig a legtöbbet: 70 000 dollárt vett be

az Ú. Dózsa és még játszhatott is két mérkőzést Belgiumban 15 000 dollárért. Ez már elfogadható összeg, mert a magyarokért nem lehet annyi pénzt kérni, mint a hozzájuk hasonló képességű nyugati profikért. A szerződés lejárta után – ezt más vonatkozásban már említettem is – nem lehet továbbadni a magyar futballistát, tehát nem jön be az érte kifizetett árból egyetlen fillér sem. De azért az sem reális, hogy Kocsis Istvánért 25 000 dollárt adott a belga Lierse, Kozmáért ugyancsak 25 000-et a Watershei, Martos pedig mindössze 10 000 dollárért kelt el. Ennyi pénzért a profivilágban talán egy tehetséges ifit lehet szerződtetni, de nem olyan kész labdarúgót, akit azonnal szerepeltethetnek a bajnokságban. Elképesztő, hogy egy magyar válogatott labdarúgó 10 000 dollárt érjen a piacon. Martos ugyanakkora jövedelmet élvez a Watersheinél, mint Mucha az ugyancsak belga Waregennél (körülbelül havi 2500 dollárt), holott Mucháért háromszor annyit fizettek az FTC-nek, mint amennyit kapott a Volán Martosért. Két egyenértékű játékos közül az egyiket tehát harmadáron sikerült megvenni. Harmadáron akkor, ha a 30 000 reális összegnek mondható. Ám ez a pénz is nevetséges ár. Egy másik példa: Tóth Andrásért a Lierse több, mint kétszer annyit fizetett ki (60 000 dollárt), mint amennyit Kocsisért adott. Ekkora lenne a különbség a két játékos között? Nem valószínű, inkább az tételezhető fel, hogy a menedzseri ügyeskedés és a hazai ügyetlenkedés hozza ki a lesújtóan alacsony lelépési összegeket.

A magyar játékosok csak az itthoni kereseteikhez viszonyítva kapnak sokat, az ottani futballjövedelmekhez képest igencsak kis stílűek a juttatásaik. Fazekast dotálják a legmagasabban (évi nettó 60 000 dollárral, tehát a valóságban ennél többet keres), kedvező a szerződése Tóth Andrásnak (évi nettó 50 000 dollár), sőt a Belgiumban már tapasztalatokat szerzett Müller is előnyösen írt alá Alicantében, évi 50 000 dollárt biztosítva magának. A többiek ennél kevesebbet, vagy jóval ke-

vesebbet keresnek. (A külföldi juttatások mértékét két kitűnő fiatal sportújságíró kollégám, C. Nagy Péter és Mézes Flórián gyűjtötte ki.)

A mi idegenlégiósainkról még annyit, hogy nincs köztük egy sem, aki ne mesélné el, hogy mennyire más világba csöppent. Az előző fejezetekben utaltam már rá, hogy ott nem az edző szakad meg azért, hogy kicsiholjon valamit is a játékosból, hanem a labdarúgó szakad meg azért, hogy felhívja magára az edző figyelmét. És a nézőét, a szurkolóét! Ha a közönség elpártol egy játékostól, ha kifütyüli, akkor az a futballista egy időre halálra van ítélve. Az edző, még ha akarja is, akkor sem szerepeltetheti, mert a közönség az úr: ő tartja el a klubot és ha elpártol tőle, fenyegető közelségbe kerül a csőd. Ezért ügyelnek annyira a sajtóvisszhangokra is. Akit kikezdenek az újságok, annak régen rossz. De még rosszabb annak, akiről egyszerűen tudomást sem vesznek. Ott mindenekfelett ki kell szolgálni a közönséget, a sajtót, a rádiót, a tévét. (A profivilágban hónapok alatt megbukna az a klubvezetés, amely például olyan mostoha munkakörülményeket akarna nyújtani az újságíróknak, mint amilyenben dolgoznak a magyarok a hazai pályákon.)

Nem ide tartozik, de leírom. Őszinte örömmel töltött el, amikor egy beszélgetésünkkor Verebes József kijelentette, hogy számára a legfontosabb a közönség igényeinek kielégítése. A futball ma több egy egyszerű sportágnál - mondta -, az a feladata, hogy jó szórakozást nyújtson a nézőnek. Ezt pedig mással nem lehet megteremteni, csak azzal, ha minden játékos minden mérkőzésen teljes odaadással küzd, ha 90 percen át hajt, és nem elégszik meg a szimpla győzelmekkel, hanem, ha lehetősége nyílik, rúg annyi gólt, amennyit csak lehet, mert így szerezhet örömet a szurkolónak. A labdarúgás csak a grundon, csak a lakótelepi „ketrecekben" lehet öncélú: ott valóban maguk a játékosok szórakoznak. De amint belépődíjért, közönség előtt folyik a mérkőzés, a labdarúgónak kutya

kötelessége kielégíteni a nézősereg igényeit. Több más sportággal szemben a labdarúgót megfizetik, tehát neki a fizetését meg kell szolgálnia és ezt csak azzal teheti, hogy kellemes műsorról, jó szórakozásról gondoskodik.

Az egészben az a szép, hogy Verebesnél mindez nem szólamként jelentkezik, hanem ő meg is követeli játékosaitól a közönség kiszolgálását.

E kis kitérő után vissza még az idegenlégiósokhoz. Furcsa módon ennek a néhány külföldre szerződött futballistának a dolga számos vonatkozásban rámutat a magyar labdarúgás hibáira és fonákságaira. A szakmai különbségekről már sokat írtam, most tehát következzék egy szervezeti kérdés. Azért is olyan alacsonyak a külföldre szerződtetett játékosokért kapott összegek, mert a mi klubjaink nem törik magukat érte, hogy minél nagyobb pénzt vegyenek ki a más országbeli egyesület kasszájából. Kap a magyar klub mondjuk 30 000 dollárt. A konvertibilis valuta befut az államkasszába (a magyar sport költségvetés szerint gazdálkodik, nincs önálló valutakerete), az egyesület – 1982 nyári árfolyamon számolva – kap a 30 000 dollárért 1,1 millió forintot. Ezt a pénzt azonban nem fizetheti ki arra, ami számára a legfontosabb lenne: hogy pótolja a távozott játékost. Vásárolhat rajta felszerelést, renováltathatja az öltözőt, vagyis gyarapíthatja az egyesület vagyonát, de furcsa módon semmivel sem lesz gazdagabb. Mert ha nem kapja ezt az 1,1 milliót, akkor is hozzájut a fenntartásához és működéséhez szükséges összeghez. A mi egyesületeink nem önellátók, nem bevételből élnek, a költségvetését fedezi a bázisszerv, a sporthivatal. Ha egy klub váratlanul hozzájut egy teljes milliócskához, a bázisszerv illetékesei felsóhajtanak: idén 1 millióval kevesebbet kell költenünk a sportra.

Ha nem lennénk álszentek, hanem bevallanánk, hogy egy-egy átigazolási időszakban milliós a játékosvásárlások és -eladások forgalma, akkor legálissá, sőt szabályozhatóvá lehetne tenni ezt az adásvételt. Ritkán fordul elő, hogy ha NB I-es

klub más egyesületből szerződtet játékost, akkor az ügyletben ne kapjon szerepet a pénz. Ezeket az összegeket pedig többnyire a közvagyonból vonják el. (Hogy miként, arra még kitérek egy másik fejezetben.) A jelenlegi helyzet nemcsak azért rossz, mert törvényellenes ügyeskedésekre kényszeríti a klubokat, hanem azért is, mert gátolja a játékosok felfelé áramlását. Az NB I-es klub valahonnan feltétlenül előteremti azokat a feketepénzeket, amelyekkel játékost kíván szerezni, ám nem nagyon tud. Egyrészt a játékos gondolja meg ezerszer, megéri-e neki a futball az NB I-ben, nem túlságosan nagy-e a kockázata, másrészt – és ez tartozik most a témához – az egyesület sem engedi el a játékosát. Miért mondjon le szemefényéről, hiszen ő szerzi a hírt, a nevet a sportkörnek, miatta jár ki az elnök, a titkár, az igazgató a mérkőzésekre. Ha egy vagyont is kapna érte, akkor sem kerülne kedvezőbb anyagi helyzetbe, hiszen a feketepénzeket csak feketén költheti el. Játékost nem vásárolhat érte, mert a másik klubvezető is ugyanúgy gondolkodik mint ő, annak sincs szüksége pénzre.

A suba alatt ennek ellenére folynak játékosvásárlások, ám ennek a hasznát csak a labdarúgó látja. Ő kapja a pénzt, a lakást, az autót – netán még akkor is, ha marad eredeti klubjában. Mert az átigazolási időszakban odasündörög az elnök elé és bizalmasan közli vele, hogy ennyit és ennyit ígértek neki valahol. (Még akkor is mondja, ha az egész nem igaz.) Az elnök mindjárt átöleli a fiú vállát, kérdezi, vajon itt nem érzi-e jól magát és nem maradna-e szívesen, főként ha az ígért összeget (annak felét) megadják neki. A fiú marad... Nem mese ez. Közelállók mondják, hogy egy válogatott játékos a vidéki klubjától negyedmilliót vett fel ilyen alapon. Igaz, egy pesti klub valóban ígért neki ennyit.

Az NB I-es csapatok képtelenek erősödni. Évről évre vesztenek játékosokat – kiöregszik, visszavonul, külföldre távozik, netán könnyű pénzkereseti lehetőséget keresve alsóbb osztályba igazol a csapat jó néhány tagja – és nincs mód pótolni

óket. A mi NB I-es klubjaink nem tehetik meg, hogy kiválogatják és leigazolják szerte e hazából a legkülönb, leghasználhatóbb játékosokat. Közben a BEK, a KEK, az UEFA Kupa ellenfelek nagy része nem is a saját országából, hanem szerte a nagyvilágból gyűjti össze a klasszisokat. A szocialista országokban is elképzelhetetlen az a luxus, hogy az élvonalba alkalmas labdarúgók alsóbb osztályokban futballozzanak.

Nincs egyetlen elsőosztályú csapatunk sem, amelyik 1982-ben tisztesen tudott volna erősíteni, sőt a legtöbb együttes annyiban még gyengült is, hogy a távozottak, visszavonultak helyére csak gyengébb képességű labdarúgót tudott szerződtetni. Pedig nem igaz, hogy nincsenek nálunk tehetségek, csak éppen mozgásba kellene hozni az egész magyar labdarúgást, hogy valóban a legjobbak kerüljenek a legmagasabb osztályokba.

Ne az állam pénzén történjenek játékosvásárlások, mint történik ez mostanság a kulisszák mögött. A klub azt az összeget fordíthassa játékosszerzésre, amit ő maga szerzett meg a költségvetésén felül! A külföldre távozott labdarúgókért kapott lelépési díjból vásárolhasson magának hasonló értékű játékost és az illetőről lemondó egyesület a kapott jutalékból szintén tölthesse fel csapatát. Ha az NB I-es klub a klasszis futballistája helyett szerezhet két-három jó képességű játékost, akkor csöppet sem gyengül, sőt feltehetően erősödik is. Lehetne játékosvásárlási alapot teremteni például a mérkőzésbevételekből is. A győri Rába ETO 1981–1982-ben a játékával háromszor akkora közönséget vonzott, mint az előző bajnoki évben. Ha már nem részesedik ebből a többletből a játékos, akkor a nézőszámot emelő egyesület legalább a többlet bevétel egy részét fordíthassa csapaterősítésre. Így jól járnának az együttes régi tagjai is, hiszen több esélyük lenne az eredményes szereplésre, az ezzel együttjáró prémiumra. Az sem lenne éppen káros, hogy a jelenlegi anyagi egyenlősdi he-

lyett növekednének a lehetőségek az olyan egyesület előtt, amelyik a játékával magához vonzza a közönséget.

A válogatott csapat érdekében is feltétlenül fontos lenne, hogy erősebbekké váljanak a klubcsapatok, ne kallódjanak el a tehetségesek az alsóbb osztályokban. Rendkívül szűkös minálunk a válogatási lehetőség. Kétségkívül lehetett vitatkozni arról, hogy hány ETO-játékosnak lett volna helye a világbajnokságon, de a győrieké mellett már elég kevés nevet lehetett volna felsorolni. Nagyon kicsinyke minálunk a nemzetközi erőpróbákra bocsátható labdarúgók száma.

Alicantéban beszélgettem nagy hírre emelkedett egykori honfitársainkkal, Puskás Ferenccel és a volt spanyol szövetségi kapitány Kubala Lászlóval. Ők semmivel sem tartják alábbvalónak a magyar futballt a nemzetközi világban, de csak ami a játékosaink tehetségét, a velük született érzéküket illeti. Mindketten úgy látják, hogy minálunk még szunnyadnak azok az erők, amelyek révén ismét nagyra törhetne a labdarúgásunk. Mi nem hozzuk felszínre az értékeinket. Törőcsiket hozták fel példaként, de hozzátették, hogy említhetnék ugyanígy Kiss László és jó néhány más, kivételes tehetség példáját. Törőcsik nevét 1978-ban még csupa nagybetűvel írták le az argentin újságok, annak ellenére, hogy már ott sem játszott úgy, ahogyan azt képességei alapján várni lehetett volna tőle. 1982-ben Spanyolországban már oda sem figyeltek arra a köpcös emberre, aki a hetvenes évek közepén még világraszóló tehetségként jelentkezett a labdarúgóvilágban. Elfecsérelte a pályafutását, de ebben nem elsősorban ő a hibás, hanem az a közeg, amelyben futballistaként él.

Mi a profivilág könyörtelenségével a humanizmust állítjuk szembe – fűzte hozzá mindezekhez Puskás –, és ez a fajta gondolkodás helyénvaló a társadalmi életünkben. De a labdarúgás nem építhető a humanizmusra. Aki nem törekszik a legtöbbre és a legjobbra, attól azonnal el kell venni a futballért adott juttatásokat és csak akkor adni újra oda, ha már bizo-

nyította: érdemes rá. Aki a labdarúgásból él és a társadalmi átlaghoz viszonyítva ugyanolyan jól él, mint egy nyugati profi, attól igazán lehet követelni. Hiszen van mit elvenni tőle, van vesztenivalója a játékosnak. Amíg ilyesfajta eszközöket Magyarországon nem vesznek igénybe, addig ne várjanak megváltást.

A mi labdarúgóink a mi sajátos futballéletünkből kerülnek ki a nemzetközi porondra és magukon viselik mindazt, amit itthon magukra szedtek. Hogy az 1982. évi világbajnokság éppen így és nem másként sikeredett, annak sokfajta magyarázata és indoklása közül ez a megállapítás fest a legreálisabbnak. A mi válogatottunk évtizedek óta bukik el hasonlóan, mint tette legutóbb. A legfontosabb meccseken a játékidő utolsó negyedében, a befejező 15–20 percben kapják a magyarok a sorsdöntő gólokat. Így történt ez az 1954. évi világbajnokság döntője óta valamennyi VB-n, illetve az 1970. és 1974. évi VB selejtezőkön. A magyar labdarúgók immár három évtizede nem képesek végigküzdeni egy tornát úgy, hogy minden mérkőzésen 90 teljes percen át maximális erőbedobással és figyelemmel harcoljanak a sikerért. Sem a kondíciójuk, sem az idegi-pszichikai állapotuk nem alkalmas erre. Miért verjük el tehát éppen most a port a játékosainkon, amikor ugyanabba a hibába estek, mint elődeik. Ők is a mérkőzés vége felé kapták be azt a gólt, ami elütötte őket a továbbjutástól! Évtizedes hibákért miért éppen Pölöskeit vonjuk felelősségre?! Pölöskei nevét szándékosan vettem példának: ő ugyanis annyira elfáradt a belgák ellen, hogy lassan már oxigén-belélegeztetésre szorult volna. Az a Pölöskei, aki a mezőnyjátékosok közül a magyar együttes legjobbja volt.

Aztán miért marasztaljuk el csapatunkat a rossz védekezése miatt? Már az ötvenes évek nagycsapatánál is az volt a rend, hogy a csatároknak eggyel több gólt kell rúgniok, mint amennyit a védelem kap. Mert hogy kap egyet-kettőt, az szinte biztosra volt vehető. Ha a mi csapataink védekezni

akarnak, akkor behúzódnak a 16-os környékére és ott a szó szoros értelmében állnak. A VB-selejtezőkön ugyan kibekkeltek játékosaink néhány nehéz időszakot, de ez a siker csak látszólagos volt. Az ellenfelek ritka nagy helyzeteket puskáztak el. A jó védekezésnek az a fokmérője, hogy az ellenfélnek még csak kedvező pozícióba sem szabad kerülnie. Amikor a VB-n a lengyeleknek a döntetlen is elegendő volt a szovjet válogatott ellen, Blohin és társai egyetlenegyszer sem jutottak helyzetbe. Anglia és az NSZK úgy szervezte meg a védelmét egymás elleni mérkőzésükön, hogy ha a mai napig játszottak volna, akkor sem esik gól.

A mieink a világbajnokságon az argentinok ellen próbálkoztak védekező stílussal. Szánalmasan sikerült. Pedig Mészöly és Mezey gyönyörűen kidolgozta, mit kell tenni annak érdekében, hogy ne kapjunk gólt. Maradonát rábízták Sallaira, de miután biztosak voltak benne, hogy az argentin átjátssza majd a magyart, feladatul tűzték ki a többi védőnek, hogy abban a pillanatban, amikor Maradona átcselezte magát Sallain, a csel adta kedvező tempóban lépjen közbe egy másik védő és szerezze meg a labdát. Elsősorban Rabnak lett volna ez a dolga, de nem nagyon vettem észre, hogy akár Rab, akár másvalaki alkalmazni tudta volna ezt a taktikai utasítást. Maradonát pedig a többi csapat ezzel a módszerrel tette hidegre.

De nem szerelték a mieink a többi argentint sem. Ma is emlékszem az első góljukra. Passarella ugrott fel fejelni. Mészöly és Mezey előre megmondta, hogy szögletrúgáskor, szabadrúgáskor a csapatkapitány előre húzódik és fejjel hozza helyzetbe valamelyik társát. Ezért Nyilasinak, a legjobban fejelő magyar játékosnak a dolga, hogy Passarellát akadályozza, a többieknek pedig szorosan kell fedezniök az argentin támadókat. Amikor Passarella a gól előtt felugrott, Nyilasit sehol sem láttam. Láttam viszont Bertonit az ötösünk sarkán. Egyedül. Senki nem volt mellette. Hat argentin mezőnyjáté-

kos és tíz magyar tömörült a 16-osunkon belül, Bertoni mellé azonban egy magyar sem jutott a tízből. Mert a magyarok, mint ahogyan ezt beidegezték, teljes harci elszántsággal, szétterpesztett lábbal álltak és mereven nézték a történteket. Persze, hogy megkapta Bertoni a labdát és persze, hogy bevágta Mészáros kapujába. Szidjam emiatt a világbajnoki csapat tagjait? Nem szidom. Az edzőinket szidom, akik évek hosszú során nem tanították meg játékosainkat védekezni, és szidom a nálunk eluralkodott, kényelmeskedő játékmodort.

Marasztaljam el játékosainkat, mert nem használták ki helyzeteiket? Miért: talán idehaza kihasználják? Kell fél tucatnyi helyzet egy gólhoz! Az ausztráliai túrán Östreicher Emil a saját zsebéből külön jutalmat ígért Bodonyinak, ha három helyzetéből csak egyet értékesít. Östreichernek nem kellett fizetnie...

Sorolhatnám tovább a típushibákat, amelyeket elkövettek válogatott játékosaink és amelyekért egy olasz, vagy akár még egy lengyel válogatottból is azonnal kikerülnének. De miért nekik tegyek szemrehányást, hiszen ha a magyar futball bármelyik tanítványa került volna a helyukre, ugyanazokat a vétkeket róhatnánk fel neki. A válogatott csapat szűkos előkészületi ideje alatt lehetetlen begyökerezett szakmai hibák sokaságát kiirtani, ehhez a feladathoz évek kitartó munkájára lenne szükség.

Úgy érzem, mindazért, amiben a magyar labdarúgás elmaradt a világ élvonalából, nem a válogatott játékosok marasztalhatók el. Hiszen az egész magyar mezőnyben ők tettek a legtöbbet annak érdekében, hogy a lehető legkülönb futballistává váljanak, ők tudtak a leginkább kiemelkedni a szürke tömegből. Hogy csak ennyire telt, abban legfeljebb utolsósorban hibásak. Hiszen a társaik még erre a szintre sem jutottak el. A magyar futball egésze, szakmai és morális helyzete a vétkes abban, hogy itt tartunk.

Tudom, mindezek helyett, amiket leírtam a Mundiálról,

sokkal népszerűbb lett volna, ha inkább Végh Antalnak a Rakéta regényújságban közölt cikkét másolom ide. Ő aztán megmondta a magáét, míg én némi sajnálkozással, sokszor együttérzéssel beszéltem a magyar válogatottról. (A magyar futball egészéről már kevésbé, mint ez a következő fejezetekből majd kiderül.)

Talán meglepően hangzik, ha leszögezem: Végh Antal, amikor cifrákat mond mindenkiről, akinek csak köze van a futballhoz – különösebben nem téved. Csak részletkérdésekben. Miután ő nem járt kinn a világbajnokságon, nem látogatott el a tatai edzőtáborba, nem látta közelről a játékosok felkészülését, nem ismerkedett meg gondolatvilágukkal, óhatatlanul áldozatává válik a mi kis országunkban örökkön-örökké hemzsegő pletykáknak. Leírt sok olyasmit is, aminek forrása az Emke aluljáróban buzog. Csak néhány példa a sok közül: pofon, verekedés az edzőtáborban, „unott, enervált játékosok" a VB-n, vagy, hogy a sportsajtó elhallgatta Puskás nyilatkozatának azt a részét, amelyben kritizálja a vezetés dilettáns módszereit. Kinek és hol nyilatkozott ilyesmiről Puskás? Végh Antal nem tudja és nem is tudhatja, ami a kulisszák mögött történt és történik – legyen az elítélendő cselekmény, avagy okos és jó dolog – ám a szurkoló szemével pontosan felméri, mit lát a mérkőzéseken. Sok öröme nem telik benne. A Rakétában megírta például, hogy alkalmatlanok a válogatott játékosok a magyar színek képviseletére, hogy Szepesi György és Mészöly Kálmán kerékkötője labdarúgásunknak, hogy Vitray nagy fecsegő, hogy a magyar sportsajtó különös háziállat, hogy a FIFA mekkora szamárságot csinál, hogy korrupció uralkodott a világbajnokságon stb. stb.

Csak példaként – rövidítve – idézem megállapításait a VB-n szerepelt játékosainkról: „Martos soha nem volt válogatott szintű klasszis, a trónkövetelők – Szántó, Csuhay – eltűntek. Bálint fogatlan oroszlán. Halott oroszlán. A békéscsabai Kerekes egy szürke magyar NB I-es eminenciás.

Nagyon nagy szakmai hiba volt nem keresni, nem találni a válogatott számára egy igazi középhátvédet... Mert Kerekes nem az! Nyilasi felkészülése, felkészítése egyenlő volt a nullával. Müller öreg, rutinos fiú. Vannak tőle jobbak a magyar öregfiúk válogatottjában. Tóth József egy szürke magyar NB I-es hátvéd. Valamikor az Izzóban, a Chinoinban, az Újpesti Cérnában is voltak ilyenek. Garaba sem megoldás. Varga miért nem kapott komolyabb mandátumot az előkészületek idején? Sallai Mészöly legnagyobb tévedése. Törőcsik... A nagy Törőcsik. Milyen kicsi volt... Semmilyen se volt. Futottak még: Fazekas, Kiss Laci. Katzirz, Bodonyi – éppenséggel velük is ki tudtunk volna esni. Egy, csak egy legény volt talpon a vidéken... Pölöskei. Fiatalság, akarat, bátorság, lendület. Mint csatár rúgott egy gólt Argentínának. A következő mérkőzésen Mészöly már visszavetette középpályára. Iszonyatos... ha nem rúg gólt, maradhatott volna balszélső?"

Ha azt mondanám, hogy Véghnek nincs igaza, akkor ezzel azt is állítanám, hogy igenis, kitűnő a mi válogatott csapatunk, hogy a mi játékosaink magas nemzetközi színvonalon futballoznak. Ám – mindenki tudja – ez nem így van. Végh Antalnak az a véleménye, hogy súlyos hiba volt éppen ezeket a játékosokat kiküldeni Spanyolországba. „Ez a csapat" írja – „mindenestül érett volt arra, hogy perceken belül szétkergessék őket." Fogadjuk el helytállónak ezt az ítéletet is. Ám kiket lehetett volna odaállítani helyettük? Szónoki kérdésként olvasom Végh Antal írásában, hogy vajon nincs a magyar labdarúgás világában több Pölöskei? A konkrét válasz: nincs. Aki rendszeresen nézi a bajnoki mérkőzéseket, pontosan tudja, hogy az ETO sokat vitatott játékosain kívül se égen, se földön nincs olyan labdarúgónk, aki helyet követelhetett volna magának a válogatottban. Szakmai hiba volt nem találni a válogatott számára igazi középhátvédet? Könyörgöm, hol keresték volna? Ritkán akad gyémántra az ember a krumpliföldön...

Indokoltnak hangzik leszedni a keresztvizet a játékosokról,

de akár tetszik, akár nem, nagyjából azzal a válogatottal kellett kiutazni a világbajnokságra, amit Mészöly kijelölt. Mert ezt adta ki a magyar mezőny egésze. Végh Antal sem mondott neveket amelyekkel kiegészíthető, vagy helyettesíthető lett volna a Mundiált járt labdarúgók névsora. Az nem számottevő javaslat, hogy Müllernél vannak különb futballisták az öregfiúk válogatottjában...

Végh Antallal együtt hívtak meg kettőnket a Bp. Honvéd klubjába. Ott a nyilvánosság előtt lezajlott beszélgetésen kérdeztem: jó, jó, Mészöly nem alkalmas a szövetségi kapitányi tisztre; ám ki lépjen a helyébe, ki az, aki megváltást hoz? Konkrét választ nem kaptam a kérdésre.

Végh Antal azt írja Mészölyről, hogy állandó lépéshátrányban volt és időzavarral küzdött. „A lengyel szövetségi kapitány" – folytatja – „a világbajnokság megkezdése előtt nyolc hónappal vette át a válogatott irányítását. És mégis összehasonlíthatatlanul felkészültebben jelentek meg Spanyolországban ők, mint mi. Azt pedig nem hiszem, hogy a társadalmi háttér, a »mögöttesek« kedvezőbb képet mutatnának Lengyelországban, mint itt nálunk, Magyarországon!"

A válogatás, a felkészülés nem elsősorban idő kérdése. A nyugatnémet labdarúgók hetekkel a VB előtt még nehéz meccseket vívtak, közös felkészülésük abból áll, hogy Derwall pihentette játékosait, jobbára kikapcsolódás-jellegű edzéseket rendezett számukra. Mégis eljutottak a döntőig. Az NSZK-ban, Angliában, Olaszországban és általában a profivilágban bármikor naprakészek a futballisták, mindennemű közös előkészület nélkül be lehet dobni a válogatottat akármilyen nagy csatába. Ha Mészölynek nem két, hanem négy év áll a rendelkezésére, alighanem akkor sem tud különb válogatottat kiállítani. A lengyelek sem azért futballoztak nagyszerűen, mert kiválóan sikerült a felkészülésük, hanem azért, mert olyan játékosegyéniségeik vannak, akikért milliókat fizetnek a legrangosabb proficsapatok.

Hogy náluk a társadalmi háttér kevésbé volt kedvező, mint Magyarországon, azt nem vitatom. Azt viszont megjegyzem, hogy a társadalmi háttér és a labdarúgás kapcsolata rossz emlékeket ébreszt bennem. Vajon azért volt aranycsapatunk az ötvenes években, mert kedvező társadalmi háttér állt mögötte? Olaszország – és előtte Argentína, az NSZK – a társadalmi háttérnek köszönheti világbajnoki elsőségét? Ha ez határozná meg a futballsikereket, alighanem egészen másként alakulna a nagy tornák végeredménye.

Végh alaposan feltérképezi a magyar futball betegségeit. Jól teszi. Szükség van az ilyesfajta éles kritikákra. Amikor megírta első futballkönyvét, azzal úttörő jellegű cselekedetet hajtott végre. Ő volt az első, aki ennyire mélyen feltárta a sebeket és bebizonyította, hogy nem valamiféle „szent tehén" a magyar futball: lehet, sőt kell is bírálni a visszásságait. Végh Antal jól tette azt is, hogy megírta véleményét a Rakétában. Ha bárhol vihart kavarnak, a szele többnyire segít a söprésben. Ma már szerencsére ott tartunk, hogy a labdarúgás bajai, gondjai ma már nemcsak előtte ismeretesek. Sokat, nagyon sokat beszélgettem Szepesivel a magyar futball helyzetéről. Mindennek látja, csak rózsásnak nem. Egyes területeit sokszor sötétebbnek ítéli, mint Végh Antal. Az foglalkoztatja elsősorban, hogy miként lehetne úrrá lenni a gondokon. Erre vonatkozó tanácsot, ötletet Végh Antaltól sem kapott.

A Rakéta szerint „az MLSZ vezetők igen rokonszenvtelenül hátra- és oldalra mutogatnak." Mármint a klubokra, a bajnokságra és tűrik az ottani állapotokat. Az MLSZ kénytelen tűrni, ugyanis az égvilágon semmi beleszólása a klubok szakmai munkájába. Sós Károly annak idején az NDK-ban, amikor ott szövetségi kapitányként működött, azt írta elő a klubnak, amit csak helyesnek látott. Ha neki úgy tetszett, az egyesületi edző a jobbhátvédjét kénytelen volt szerepeltetni akár a balszélső helyén. Próbálja ezt megtenni Mészöly! Az MLSZ-nek még arra sincs joga, hogy befolyásolja, kit szerződ-

tessen szakvezetőnek a klub. Az lesz a vezető edző az egyesületben, akit az ottani vezetés akar, mégha a fene fenét eszik is. A klub önállóan dönt minden szakmai kérdésben, és ezért vállalnia kell a felelősséget is.

A felszínről nézve egyszerű személycserékkel megoldható minden baj. Rosszul szerepel a válogatott? Mondjon le a kapitány! Gyenge a bajnokság? Kerüljön új vezetőség az MLSZ élére! Kikap a csapat? Állítsanak be új játékosokat a régiek helyére! Bár ennyire könnyű lenne a megoldás. Az utóbbi másfél évtizedben történtek személycserék a magyar futball irányításában, egymást váltották a szövetségi kapitányok, próbálkoztak száz és száz játékossal a válogatottban, és mégis egyre kuszábbá vált az összkép. Az OTSH elnökének egyetlen aláírása elég lenne ahhoz, hogy távozzék posztjáról a magyar labdarúgás egész vezérkara. Ám az nagyon nagy baj, hogy ez az égvilágon semmit nem használna. Súlyosabbak a gondok, mint hogy azokat egy haragos döntéssel meg lehetne szüntetni.

HAZAI TÁJAKON

Hegedűs Csaba mondta 1981-ben:
Néha már értelmetlennek látom, ha űzöm-hajtom versenyzőimet, ha lehetetlenül nehéz feladatokat és iszonyatosan nagy célokat tűzök ki eléjük. Eleinte nem így éreztem, akkor én is tűzben égtem. Aztán kezdtem felfigyelni arra, hogy csak számunkra büszkeség és öröm, ha sikereket érünk el. A birkózósporton belül egy szűk kör, versenyző és közvetlen szakvezetője lelkesedik, a távolabbi környezetünk nem sokat tesz azért, hogy maradandók legyenek a jó eredmények.

A legtöbb sikert elért sportág szövetségi kapitánya beszélt így. Mit mondhattak ezek után a többiek? Nehogy kellemetlensége legyen a nyilatkozatból, nem nevezem meg a szakvezetőt, akitől a következő szavakat hallottam:

– Nem értem az egészet. Mióta Pista bácsi (Buda István – *a szerk.*) kezébe került a magyar sport irányítása, érezzük a határozott törekvést a jobbra, ám belülről nézve azt tapasztaljuk, hogy a sportélet sűrűjében tovább romlik a helyzet. Jönnek a józan döntések fölülről, egészségesen cserélődtek a szövetségek elnökségei, mégis, a klubokban, a válogatott keretekben egyaránt – tisztelet a kivételnek – mind kevesebben törekszenek nagy eredményekre. Egyre többen sütögetik a saját pecsenyéjüket, több az ingyenélő, és kevesebb sportoló vállalja a nemzetközi sikerekhez szükséges nagy munkát, viszont annál többen tartják a markukat. Ma már jóformán mindenkit megfizetnek, aki olyan eredményeket hoz, amilyenekért a múltban jó, ha szerelést kapott.

– Elnézem, mit értenek ma edzésen. Lődörögnek a pályán a versenyzők, a játékosok. Mindenki pontosan megjelenik, nem késik senki – mintha blokkolni kellene –, és ott van a sportoló kitartóan, egészen az edzésidő végéig. Mert ez a feltétele, hogy megfizessék. Hogy közben mit csinál, az már nem fontos. Szeretem a futballt. Kijártam egy ideig kedvenc csapatom edzéseire. Nem hittem a szememnek. Ennyi ácsorgást az Emke aluljáróban látok csak. Megjelennek a játékosok a pályán délelőtt, délután, de mi az ördögnek! Amit elvégeznek, azt bele lehetne sűríteni egyetlen órába, és akkor több haszna is lenne az edzésnek. Amikor régebben olvastam egy riportot *Lötyögés a semmibe* címmel, azt hittem, túloz az újságíró, lehetetlenség, hogy ilyenek legyenek az Ú. Dózsa edzései. Azóta ráébredtem, hogy nem egyszerűen az újpestiekre volt jellemző ez a módszer. Ha ez így folyik tovább, még mélyebbre süllyed a magyar futball és hamarosan eljutunk oda, hogy más sportágakban is nagyon csökken majd az aranyak, sőt az érmek száma...

Kusza futballhátország

Kérdés a Kohó- és Gépipari Szervezési és Számítástechnikai Intézetben: „Mennyit keresnek a magyar labdarúgók, van-e ösztönzőerejük a juttatásoknak?"

Már a 24-es döntő előtt világos volt, hogy bármilyen eredmény születik is Spanyolországban, ettől nem lesz sem jobb, sem rosszabb a magyar labdarúgás egésze.

Amikor megkezdődtek a világbajnoki selejtezők, Buda István nyomatékosan felhívta a figyelmet arra – és ezt Szepesi György is többször említette –, hogy ha válogatottunk netán bejut a legjobbak közé, akkor sem oszlanak el a gondok.

Igazuk volt. Kétségtelenül fontos a válogatott csapat menedzselése és fontos lesz a jövőben is, mert ennek az együttesnek a teljesítményei fémjelzik az ország labdarúgásának az élvonalát, de az is biztos, hogy a válogatott eredményessége előbb-utóbb mindig megbicsaklik, ha nem áll mögötte egészséges futball hátország. Márpedig ilyesmivel mi nem büszkélkedhetünk.

Húsz éve esik szó arról, hogy nívótlan a magyar bajnokság. Az NB I-es labdarúgó a hazai mérkőzéseken nem szokja meg sem azt a tempót, sem azt a keménységet, határozottságot és gyorsaságot, amelyre nemhogy a nemzetközi élmezőnyben, hanem a középmezőnyben is szükség van. A szervezeti változtatásokkal lehet valamit javítani, de gyökeresen átalakítani a nálunk uralkodó rossz szellemet puszta létszámintézkedésekkel nem lehet.

Ahány MLSZ-elnökség hivatalba lépett, majd mindegyik kötelességének tartotta átszervezni a bajnokságot. Most sok értelme nincs vitázni arról, vajon az előző átszervezések mi

hasznot és mi kárt hoztak, az a lényeg, hogy az 1982. évi őszi évadban életbe lépett változás vajon időtálló lehet-e?

Feltehetően igen. A magyar I. és II. osztályú bajnokságban 1982-ig kuzdott (dehogy kuzdott: részt vett!) osszesen 78 csapat, 1560 szerződtetett játékossal. Angliában, ahol a világ legerősebb bajnokságát vívják, 92 egyuttes szerepel a kozponti ligákban, de ez a bajnokság is négy osztályra oszlik. Ott van értelme ennyi proficsapat foglalkoztatásának, mert még a IV. ligások is igen erősek. (És a kozonség nem kevesebb, mint nálunk az NB I-ben!) Az Angol Kupában gyakran előfordul, hogy IV. ligás egyuttes ver ki I. ligást (nem olyan okok miatt, mint nálunk). Az is megtorténik, hogy II. ligás csapat eljut egészen a dontőig egy olyan kupatornán, amelv szent minden angol ember szemében

Másutt, ahol jóval fejlettebb a labdarúgás, mint Magyarországon, sehol nincs 78 csapat az I. és a II. osztályban. Most már nálunk is csokkent a létszám, maradt osszesen 720 szerződtetett labdarúgó a 36 csapatban. Ennek a létszámcsokkentésnek azt kellene magával hoznia, hogy a tehetségek, az értékek ezekben az együttesekben osszpontosuljanak. De nem így van.

Nálunk nemhogy az NB II-nek, de még az NB I-nek sem elég nagy a vonzereje. Szepesi Gyorgy mondta egy régebbi tevéadásban, hogy Magyarországon van vagy otezer profifutballista. Arra célzott, hogy minálunk megfizetik a futballert még a bajnokságok alsó régióiban szereplő csapat játékosait is. Mészoly Kálmán, amikor még a Vasas edzője volt, panaszkodott arra, hogy nálunk – miként a társadalmunkban – nincs kuzdelem a létért a futballban. A labdarúgó nem rendeli alá az életét a sportnak, mert biztos benne, hogy enélkul is jól él. Nem kerult be a játékos a Vasas kezdő tizenegyébe? Megkereste a 6-7000 forintját enélkul is. De ha ez nem volt elegendő, elment Soroksárra – 8000-ért.

A mi játékosunk nem tart attól, hogy sorba állnak a helyé-

ért. De ha netán kipottyan a csapatból, akkor sem jár rosszul. Aki eltalálja az elébe gurított labdát, az már megél minálunk a futballból. Az I. osztály nem azokat vonzza, akik pénzt akarnak keresni, hanem elsősorban azokat, akik ambicionálják a sikereket. Az egészséges hiúság, a felfelé törekvés, a hírnév tartja az NB I-ben a játékosokat. A jövedelem kevésbé...

Egy olyan I. osztályú klubban, amely megtartja a törvényeket és a rendeleteket, a játékos nem keres valami sokat. A múltban sem jutott nagyobb összegekhez. Az 1969. évi marseille-i kudarcot követően alakították ki azt a prémiumrendszert, amely részleteiben ugyan változott, de nagyjából ugyanazon a szinten tartotta játékosaink életnívóját.

Az NB I-ben 1970-től adható pontonként a 800 forintos prémium. A bajnoki cím elnyeréséért 160 000 forint volt szétosztható a játékosok között, az ezüstéremért 105 000, a bronzéremért 75 000. Az MNK-ban a legjobb négy közé jutás összdíjazása 14 000 forintot tett ki. Nem sok! Fejenként vagy 700 forint. Ennyit ér az MNK, és ma sem ér sokkal többet! Az I. osztályú klub egy évre összesen 300 000 forint felkészülési juttatást fizethetett ki 30 szerződtetett játékosának, egy labdarúgóra tehát átlagosan évi 10 000 forint jutott. És persze, jött még mindehhez a fizetés. (Az illegális juttatásokról ezúttal ne essék szó, ez külön téma.)

A hetvenes évek második felében megpróbálták ösztönzőbbé tenni ezt a prémiumrendszert. Az alapfizetéseket a klubban töltött idő, a válogatottság száma, az iskolai végzettség alapján határozták meg, nagyjából 6500 forintos felső határral, ehhez járult a pontonkénti 800 forintos prémium, a felkészülési juttatás, az úgynevezett sávos ösztönzés, az öthetenkénti jutalom. Mint oly sokszor a magyar futball történetében, az alapelképzelés ezúttal is jó volt, csakhogy az általános és átfogó rendelkezések egy-egy gyenge pontja a gyakorlatban többnyire visszaüt. A prémiumrendszer a csapatok több-

ségénél igazságos eredményt hozott ki, de néhány együttes érdemtelenül jól járt, és ez, persze, feszültséget szült. Az öthetenkénti jutalmazás eredménye az 1979–1980. évi bajnokságban például az lett, hogy a kitűnően kezdő Honvéd játékosai az öthetenként kioszthatő jutalmakból 300 000 forinttal részesedtek, a Vasas csapatának tagjai, akik ugyan rosszul indultak, de a bajnokságban végül is megelőzték a kispestieket, összesen csak 28 000 forintot kaptak ebből az alapból.

Nem vált be az sem, hogy bizonyos pontmennyiség elérésével egy lépcsőnyit ugrott a jutalom összege. Amikor ezt kitalálták, aligha gondoltak arra, hogy remek ötletet adnak vele a bundázáshoz. Ha egy csapatnak a bajnokság vége felé már nem volt kilátása, hogy magasabb sávba kerüljön – mondjuk szerzett 30 pontot, de 35-re nem volt reménye –, sürgősen árusítani kezdte a mérkőzéseit azoknak a csapatoknak, amelyeknek a következő sáv eléréséhez még hiányzott néhány pontja. Egy bunda napvilágra is került. Az NB II-ben szereplő Budafok három játékosa fejenként 2200 forintot fizetett ki a Jánoshalma három labdarúgójának a két pont ellenértékeként. A Budafok ezzel a két ponttal egy sávot lépett volna előre, és ez jóval többet jelentett volna 2200 forintnál. A bunda úgy robbant ki, hogy a mérkőzés döntetlenül végződött és a hoppon maradt budafokiak – mondván, hogy nekik most már semmi sem drága – követelték vissza a pénzüket.

A jelenleg is érvényes prémiumrendszer 1980 őszén lépett életbe. Jóval egyszerűbb lett minden eddiginél. Megszűnt minden külön juttatás, maradt a fizetés és a prémium. Az alapbér differenciálandó. Az NB I-ben és az NB II-ben a húszas keretek tagjai 2500–5500 forintos alapfizetést kaphatnak, de ez a bér évről évre változtatható. Csökkenthető is! A pontonkénti prémium az NB I-ben 800 forint. A változás annyiban jelentkezett, hogy a mérkőzéseken megszerzett prémium összegét a játékosok az év végén még egyszer megkapják.

Egy példa. Ha a csapat a bajnoki év alatt szerez 30 pontot,

ezért játékosonként év közben kifizetnek 24 000 forintot. Minden esetben a húszas keret 16 tagja kap jutalmat, tehát egy bajnoki év alatt összesen felvesz a csapat 16 × 24 000, azaz 384 000 forintot. Ezt az összeget a vezetés az év végén újra kifizeti. A bajnokság után kapott pénzt kötelező differenciáltan szétosztani. A mérkőzéseket követően is megteheti az edző, hogy az egyik játékosnak ad 200, a másiknak 1400 forintot, de az év végi elszámolásnál előírás, hogy a teljesítmények alapján kell megszabni az összeg nagyságát. A játékosokat három csoportba sorolják. A csapat hét legeredményesebb labdarúgója kapja az összprémium 60 százalékát, további 30 százalék jut a következő hetes csoportnak és 10 százalék marad hat játékosnak. A példánk szerint tehát a 384 000 forintból a legkülönbek fejenként 32 914 forintot vehetnek fel.

Számoljunk: 30 pontot egy középcsapat gyűjt össze. Legjobbjai kapnak havonta átlagosan 5000–5500 forintos fizetést. A mérkőzéspontokkal növelik a jövedelmüket egyszer havi 2000 forinttal (ennyi jut a 24 000-ből) és egyszer 2742 forinttal (a 32 914 arányos részével). Tehát egy középcsapat éljátékosai, ha minden egyes meccsen szerepelnek, ha egy fillér büntetéspénzt nem fizetnek, keresnek havi 9700–10300 forintot. Ismétlem, ha nem jön közbe betegség, sérülés. A többiek nagyjából 1300–2000 forinttal jutnak kevesebbhez. Az NB I-ben!

A magyar jövedelmi viszonyokhoz képest ez nem kis pénz. Háromszor akkora, mint egy átlagdolgozó bére. De a hivatásos futballista – mert hiszen a mieink hivatásosak! – sehol a világon nem annyit kap, mint egy bérelszámoló vagy egy áruházi elárusító. Bármennyire is lecsökkent a magyar pályákon a nézőszám, azt azért nyugodtan állíthatom, hogy egy I osztályú labdarúgó hétről hétre ezreket, tízezreket szórakoztat. Még ha mérgesíti a nézőt, akkor is kikapcsolódást nyújt a számára; beszélnek a játékosról, a csapatról a városban, az országban, vitatkoznak róla. A labdarúgó egész élete a közösség

szeme előtt zajlik. Ha egy hivatali dolgozó, egy munkásember kimarad, ha nyilvános helyen megiszik néhány konyakot, ezért nem marasztalja el senki. Ha a futballista a felesége társaságában megjelenik egy szórakozóhelyen és megiszik fél üveg bort, a fél város háborog miatta. A labdarúgónak nincs szabadszombatja, évente hónapokat tölt edzőtáborban, távol a családjától, és hétről hétre produkálnia kell, mert ha csapatánál a megszokott átlagnál kevesebbet nyújt, kifütyüli őt a néző, szidja, elmondja mindennek.

Nem védőbeszédet kívánok mondani a magyar NB I átlagfutballistájáról – művel ő is cifra dolgokat –, de azt igenis vallom, hogy többé-kevésbé magyarázható, miért nem törekszik valami különlegesen nagy teljesítményre. Hiszen ha megszakad is, klubjában – amint az előző számítás is bizonyította – nem jut ötről hatra. Ha kimagaslik a többiek közül, ha az eredményesség meghatározójává válik, hivatalosan akkor is legfeljebb csak annyit kereshet, mint a csapat hetedik legjobbja és kap egy jó ezressel többet annál, aki csupán annyit nyújtott, hogy éppen tagja legyen a kezdő tizenegynek. Egyetlen perspektíva áll előtte: az, hogy átigazolja őt egy nagyegyesület és akkor... Akkor, ha jól megy minden, ha beválik, keres három-, netán ötezer forinttal többet. De ha nem válik be, annyit sem kap, mint az előző csapatánál, sőt eltűnik a süllyesztőben. Különben is: nem mindenki vágyik arra, hogy otthagyja megszokott városát és belekezdjen valamiféle kockázatos vállalkozásba.

Megbecsülné a helyét a játékos a középcsapatban is, ha azt látná, hogy az alsóbb osztályban nincs labdarúgó, akinek jövedelme megközelítené az övét, vagyis tapasztalná, hogy a kisebb értékű csapatok kisebb értékű játékosai kevesebb fizetést kapnak. Nem egészen így van. Akad több NB II-es klub, amelyik magasabb életszínvonalat teremt a játékosainak, mint amilyent nem egy I. osztályú egyesület.

A legszebb az egészben, hogy a megyei bajnokságban – il-

letve mostanság feltehetően a területi bajnokságban – százával (!) akadnak olyan labdarúgók, akik megkapták azt a pénzt, amit a példaként szereplő NB I-esünk. Még 1981 tavaszán történt egy kedves eset. Az egyik hetilapunk megható riportot közölt a „Kisflóriról", azaz Branikovits Lászlóról, a Ferencváros volt válogatott labdarúgójáról. Branikovits fuvolázva elmondta, hogy ő már búcsúzik a futballtól, végzett közgazdászként Dunavarsányban készül az életre. A dunavarsányi Petőfi Tsz sportköri elnöke is nyilatkozott és elmondta, hogy az 1979-ben hozzájuk került Branikovits a kereskedelmi főágazat vezetői munkakörét veszi át. Futballozik is a tsz megyei I. osztályú együttesében, de az – mondta az elnök – csak másodlagosnak számít Branikovits életében. A csapatnak, persze, használ, hiszen a volt válogatott labdarúgó magával ragadja társait.

Teljesen meghatódtam, és tartott ez a meghatódás egészen addig, amíg a cikk megjelenése után pár nappal egy másik hetilapunk hírt nem adott arról, hogy valami baj lehet Branikovits nagy munka-nekibuzdulásával. A téesz elnöke ugyanis bejelentette, hogy a továbbiakban Branikovits – és még öt futballista társa – nem részesülhet munkaidő-kedvezményben. Nem tartanak tovább profikat, mondta, nem nevelnek semmittevésre fiatal embereket. Hogy a másik öttel mi lett, azt nem tudom, azt viszont igen, hogy Branikovits sürgősen kivette a munkakönyvét.

Nincs adatom arról, mennyi volt Branikovits fizetése, de el tudom képzelni, hogy téeszben a kereskedelmi főágazatvezető nem valami csip-csup pénzeket kap. Annyit biztosan keres, mint egy közepes NB I-es futballista. Még szebb ez a beosztás és a vele járó fizetés, ha ennek ellenértékéül mást nem kell tenni, csak a megyei bajnokságban, alacsony nívójú, kis igénybevételt jelentő mérkőzéseken futballozni, heti három-négy, játékosan könnyed edzéssel.

Nincs NB I-es futballista, aki ne találhatott volna hasonló

lehetőséget a megyei bajnokságban. Ha tényleg semmittevők lennének a mi játékosaink, akkor mind „elszöktek" volna már az alsóbb osztályú bajnokságba.

Hogy a megyei bajnokságban milyen aranyéletük volt a játékosoknak (és feltehetően van ma is a területi bajnokságban, sőt, talán változatlanul a megyében is), azt csak azokból az eseményekből tudjuk, amikor ez az aranyélet megszűnt és nyilvánosságra került, hogy mekkora pénzeket fizettek ki ellenérték nélkül. Kiskunlacházán például felszólították a játékosokat, hogy februárban – ez 1981-ben történt – jelenjenek meg a munkahelyükön. Azt hitték a labdarúgók, hogy ez csak valami tévedés vagy tréfa lehet, nem jelentkezett egyikük sem. Akkor lepődtek meg, amikor megvonták tőlük a februári járandóságot. Hát így bánnak itt a becsületes sportemberrel?...

Bírósági ügy is lett az ellenérték nélkül kifizetett bérből. Az Erzsébeti Spartacus MTK 1978-ban az NB III-ban, majd ennek az osztálynak a megszűnésével a Budapest I. osztályban játszott. Kellett a játékosoknak bújtatott állás, és a Fővárosi Temetkezési Vállalat akkori igazgatója négy labdarúgót elhelyezett a vállalatánál. Az igazgató a bíróság elé került. A bírónő kérdezte az egyik tanúként megidézett labdarúgót: vajon ők nem gondolták-e, hogy a kifizetett bérért dolgozni is kellene? A válasz így hangzott: „Miért, a bírónő idegesítené magát az ügyekkel és dolgozna, ha munka nélkül is megkapná a fizetését?" A temetkezési vállalat igazgatóját első fokon, nem jogerősen, 10 hónapi szabadságvesztésre ítélték, mert 184 000 forintot jogtalanul kifizetett. Az ítéletet három évi próbaidőre felfüggesztették. Nem jártam utána, vajon történt-e fellebbezés, megváltozott-e az első fokú döntés. De ez nem is lényeges. A bíróság nyilván jogszerűen járt el, az igazgatót én mégis szívemből-lelkemből sajnálom. Ezért is nem írtam ki a nevét. A tárgyalásra 1981-ben került sor, abban az esztendőben, amikor ki tudja, hány vállalatnál, téesznél, in-

tézménynél, üzemnél történtek hasonló visszaélések és nem négy, hanem sokkal több játékosnak fizettek ki ellenérték nélküli béreket, sőt, alighanem nagyobb összegeket, mint amennyit egy temetkezési vállalat tud tenni a borítékba. Ezekről az ügyekről azonban nem készült jegyzőkönyv, ezek az esetek nem kerültek bíróság elé. Pedig ha dokumentálni lehetne a százszámra előforduló hasonló ügyeket, a labdarúgás elég jól ellátná munkával az igazságszolgáltatást.

Csupán azért tértem ki ezekre a részletekre, hogy bizonyítsam: a mi labdarúgásunkban rosszul, ügyetlenül használjuk fel a meglevő anyagi erőket. A pénz nem ösztönzi a játékosokat, sőt gyakran visszahúzó erővé válik. Ha az élet más területéről vett példával próbálnám illusztrálni a labdarúgás helyzetét, arra gondolnék, vajon mit tenne egy elitvállalat, egy nagy tekintélyű üzem dolgozója, ha ajánlatot kapna, hogy negyedannyi munkával, tizedannyi felelősséggel, fele időbeli elfoglaltsággal ugyanazt a fizetést megkapná egy harmadrangú kis vállalatnál?! Még ha önbecsüléséből maradna is a helyén, háborogna azon, hogy miféle rend az, amelyik így becsüli meg a teljesítmények értékét.

Hiszem, hogy ha a futballra fordított pénzt okosan használnák fel, egy csapásra nagyot lendülne előre a színvonal. Említettem, miként jellemezték Fazekasék a profijátékos helyzetét. Azt mondták egyöntetűen, hogy ott nap mint nap meg kell harcolni a csapatba kerülésért, mert ha valaki nem ezt teszi, máris ott a helyén a másik játékos. Megszállottan ragaszkodik a helyéhez a labdarúgó, mert ha kibukik a csapatból, ötödére esik a jövedelme. Nálunk még a húszas keret tizenhatodikja is kap prémiumot, tehát a kispados alig keres kevesebbet, mint a csapat sztárjátékosa. A profivilágban óriási a különbség még a csapaton belüli jövedelmek között is, ott magasan honorálják az értékes játékosokat, ám felette keveset keres, aki nem húz.

Aztán meg miért féltse minálunk a helyzetét az I. osztályú

játékos? Nem állnak sorba mögötte az igénylők. Több oka is van ennek. Az egyik magyarázatról már szó esett; az alsóbb osztályokban gondtalanul él a labdarúgó, és ezerszer is megrágja magában, próbáljon-e feljebb lépni. Vajon az NB I-ben megállja-e a helyét, nem fizet-e rá a klubcserére? Aki a profivilágban magasabb osztályba tör, az semmiképpen nem jár rosszul, mert ha leszerződtetik, mindenképpen sokszorosát kapja az addigi pénzének. Ha nálunk bekerül egy újonc az NB I-es csapat keretébe, edz háromszor annyit, mint a kiscsapatban, ha játszik, megkapja azt a pénzt, amit addig is keresett – vagy csak valamivel többet –, ha nem játszik, elrontotta egész pályafutását, nem beszélve arról, hogy anyagilag is ráfizetett.

Egy másik ok: nagyon kevés az ígéretes tehetség, aki arra érdemesként ostromolná a nagycsapatok kapuit. Magyarországon harmatgyengék az alsóbb osztályú csapatok edzései, jóval színvonaltalanabbak, mint a magasabb osztályokban, holott itt is messze a követelmények alatt folyik a felkészülés. Gyengék az ificsapataink, nem nőnek ki olyan labdarúgók, akik egyik napról a másikra alkalmasak lennének az I. osztályú szereplésre. Az ificsapatokban kellene fizikailag és technikailag úgy felkészíteni a játékosokat, hogy azok kis csiszolás után már az élvonalban futballozhassanak.

Elnéztem a ferencvárosi ifjúsági csapat edzéseit. Az FTC abban a szerencsés helyzetben van, hogy népszerűsége révén változatlanul vonzza a fiatalokat, ezért van választási lehetősége. Albert Flórián jól felépített edzéseket tart az ifiknek, de azok pontosan úgy lődörögnek a pályán, mint ahogyan azt sok felnőtt játékostól látják. Egészen érthetetlen, hogy ezek a 17–18 évesek miért nem adják szívüket-lelküket a játékba, miért nem törik magukat naponta, hogy egyszer majd felvehessék azt a mezt, amelyről gyerekkorukban álmodoztak.

Régebben legalább az ifiknél lehetett látni lelkesedést, ma már jobbára csak a serdülőknél. Attól tartok, hogy ebben

közrejátszott a tartalékbajnokság megszüntetése. A gondolat feltétlenül helyes volt. Az NB I-ben és az NB II-ben a klubok 30 szerződéses játékost tartottak el, akik egy része természetesen nem kaphatott helyet az első csapatban, tartósan, sokszor évekre a tartalékba szorult. Nem egy klub azért gyűjtött játékosokat a tartalékgarnitúrába, nehogy azok másik egyesületbe igazoljanak és ezzel a vetélytársakat erősítsék. A tartalékbajnokság mérkőzései nyomasztóan gyengék voltak, senkit sem érdekelt a siker azon a néhány fiatalon kívül, akik még reménykedtek abban, hogy feljutnak a nagyok közé. A tartalékjátékosok szépen kerestek, nagyon jól megéltek a semmittevésből.

Megszüntették ezt a bajnokságot, az NB I-ben és az NB II-ben 20-ra mérsékelték a szerződtetett játékosok számát, remélve ettől az intézkedéstől, hogy megindul a vetélkedés a húszas keretbe jutásért, a tartalékgarnitúrából kikerült játékosok pedig majd a kisebb csapatokat erősítik. Lett valóban jó hatása is a „fakó" bajnokság megszüntetésének, de mint annyi más hasonló esetben történt, a döntés meghozatalakor a vezetés nem látta vagy láthatta meg, milyen visszahatást szül a határozatuk. Az történt, hogy óriási szakadék támadt az ifjúsági és a felnőtt csapatok között. Az 1981–82. évi bajnokságot követően az NB I-es klubok összesen alig néhány kiöregedett ifjúsági játékost vettek át a húszas keretükbe, a többit kénytelenek voltak szélnek ereszteni. Egy teljes évfolyamnyi ifjúsági játékos jövője vált kilátástalanná. Nem elképzelhetetlen, hogy a ferencvárosi – és más egyesületbeli – fiatalok csökkenő lelkesedése a távlatok beszűkülésének tulajdonítható. Az ifinek alig van reménye arra, hogy 18. évének betöltése után a klubjában maradhat. Ott tartunk tehát, hogy még a saját nevelésű fiatalok sem fenyegetik az első csapat játékosainak a helyét. (A könyv írásakor már folyt a vita arról, hogy ezt az állapotot meg kell szüntetni. Többféle javaslat került terítékre, például egy utánpótlás-bajnokság megrendezése.

Őszintén örülnék, ha a könyv megjelenésének idejére ez a gond már megoldódhatott volna, de tartok tőle, hogy a futball malmai lassan őrölnek.)

Nincs tehát igazi vetélytársa az NB I-es, az NB II-es klub játékosának, de ha netán történne valami csoda, és féltenie kellene a helyét, akkor sem nyomasztaná őt valami túlzott aggodalom. A profilabdarúgó, ha az I. osztályból a II.-ba kényszerül, csúnya érvágást szenved. Melyik futball-üzletember lenne hajlandó annyit fizetni egy II. osztályú csapatban, mint egy élvonalbeli együttesben?! Ha pedig valaki még a II. ligából is kiesik – Angliát kivéve –, többé a futballért nem kap egy fillért sem, vége a profifizetésének. A területi bajnokságokban, szerte Európában, csak amatőrcsapatok szerepelnek és játékosaik – jó esetben – egy biztonságos álláshoz jutnak klubjuk révén, semmi máshoz. De mi ennél gazdagabbak vagyunk, kényelmes, netán ingyen életet teremtünk a labdarúgónak a kiscsapatban is.

A Bayern München gazdasági igazgatójának meséltem el egy ízben, hogy milyen hátulütői vannak a mi jutalmazási rendszerünknek. Egyszerűen nem értette meg, mit magyarázok. Háromszori meghallgatás után sem jutott el az agyáig, hogy nálunk ellenérték nélkül fizetnek ki pénzeket. Az ő gondolkodásába ez egyszerűen nem fért bele. Amikor felfogta, mit is mondok, állítom, hogy nem hitte el. Ilyen elmeszülemény egy futball-üzletember csak teljesen torznak minősíthet, és miután a gazdasági igazgatónak igen jó véleménye volt Magyarországról, inkább az én szavahihetőségemet vonta kétségbe, mint hogy ilyen esztelenséget tételezett volna fel rólunk.

Pedig még lett volna neki mit elmondanom. Például azt, hogy a mi labdarúgásunkban nem azok a játékosok járnak jól, akik hűségesek a klubjukhoz, akik évről évre igyekeznek a legtöbbet tenni egyesületükért. Dehogy. A futballból azok húznak a legtöbb hasznot, akik a lehető legtöbbször cserélnek

egyesületet. Igazolt egy labdarúgót a Vasas 1981 őszén. Köztudottá vált a játékosok között, hogy zsebre vágott az illető nyolcvanezer forintot. Zombori vagy Török, akik hosszú éveken át sokat tettek a klubért, akik többre voltak képesek, mint a frissen igazolt csapattag, ilyen összeget egyszer sem kaptak. Minek nekik fizetni – ilyen a mi gondolkodásunk –, hiszen ők már itt vannak. A pénzért inkább új játékost kell hozni. Ha egy proficsapatban valaki olyan értéknek számít, mint amilyennek Zombori és Török a Vasasban, annak szerződésről szerződésre nagyot ugrik az alapfizetése és minden alkalommal tisztes summát is zsebre vág a játékos.

Való igaz, hogy ingyen nem kapni Magyarországon labdarúgót. Ha valakit leigazol a klub, akkor fizetnie kell. Minél kevésbé rangos az egyesület, annál többet. A Vasas kap nyolcvanezerért játékost, a Debrecennek, a Nyíregyházának kellett volna fizetnie ugyanazért a futballistáért mondjuk, százezret és mellé adni a lakást is. Mióta a nyolcvanas évek elején életbe lépett az új szerződési és átigazolási rendszer, a mi labdarúgóink többsége nem akar egy évvel hosszabb időtartamra szerződni. Mert arra gondol, hogy ha szabaddá válik, akkor nagy összeg ütheti a markát. A klub viszont hosszabb időre akarja magához kötni a labdarúgót.

A jelenlegi szabályok előírják – hacsak 1982 végén nem történt változás –, hogy a játékos nemcsak a szerződés időtartamára kötelezi el magát az egyesülethez, hanem – ha a klubja így kívánja – még egy esztendőre. A rendelkezések szerint, ha a szakosztály a szerződés lejárta előtt három hónappal közli a játékossal, hogy továbbra is igényt tart rá, akkor újabb egy esztendőn át az illető labdarúgó a klubnál köteles maradni. Ez a szabály váltott ki vihart az 1981-es év átigazolási ügyeivel kapcsolatosan. Pölöskeinek például Győrött lejárt a szerződése, de a klub még egy esztendeig ott kívánta tartani. Az OTSH elnökének viszont joga van arra, hogy saját hatáskörében döntsön átigazolási ügyekben: megteheti, hogy az ér-

vényben levő rendelkezésekkel ellentétesen határozzon, ha úgy látja, hogy ezt kívánja a magyar sport érdeke. Az OTSH elnöke az 1981. évi labdarúgó-átigazolások ügyében ezt a hatáskörét az MLSZ elnökségére ruházta. Az elnökség átigazolta Pölöskeit a Ferencvároshoz, mert úgy vélte, hogy ez a válogatott csapat érdeke is. Az erkölcsi alapot a döntéshez az adta, hogy a ferencvárosiak 1980-ban már tárgyaltak Győrött Pölöskeiről, és akkor azt az ígéretet kapták, hogy a játékos 1981-ben átigazolhat az FTC-hez.

Voltak ennél jóval bonyolultabb átigazolási ügyei a magyar futballnak. A legtöbb esetben a játékos az egyéni fejlődésére hivatkozott, mondván, hogy belőle akkor lesz csak kiváló labdarúgó, ha elengedik az adott klubba. Az esetek többségében azonban anyagi ügyek húzódtak meg az átigazolások mögött. Többnyire csak akkor lehet hinni a játékos felfelé törekvési szándékában, amikor már a válogatottság határát súrolja és olyan egyesületbe igyekszik, amelyben inkább érvényre tudja juttatni képességeit vagy amelyre a szakvezetők inkább figyelnek.

Pénz, pénz, pénz... Bármiről esik is szó a magyar futballban, rendszerint a pénznél lyukadunk ki. Ez nem is lenne baj. Elvégre a munkahelyi mozgásokat is többnyire a pénz szabályozza. Csakhogy labdarúgásunkat a pénz eddig inkább megrontotta, mint előrelendítette. A nyugati profikhoz viszonyítva valóban nagyon kicsi a mi játékosaink jövedelme, de odakinn nincs labdarúgó, aki gyatra ellenszolgáltatásért kapna akár csupán akkora összeget, mint a mi játékosaink jövedelmének a tizede. A magyarok viszont tíz-húsz esztendeje úgy kapják a pénzt, hogy azért nem követelnek maximális teljesítményt. Ha összeadnók azokat a juttatásokat, amelyeket a magyar játékosoknak adnak – az ötezer profinak! –, iszonyatosan nagy összeg kerekednék ki belőle. Ha ezt a pénzt úgy osztanák fel, hogy jóval nagyobb rész jusson az élvonalbelieknek, az alsóbb osztályúaknak kevesebb, és lejjebb menve sem-

mit sem adnának, akkor a mi I. osztályú játékosunk megbecsülné magát, igyekezne az edzésen, a meccsen, mert lenne mit féltenie, lenne miért hajtania. És bőven akadna labdarúgó, aki pályázna a helyére, hiszen minden tehetséges futballistának messzemenő érdeke volna a feljebbjutás.

Labdarúgóink a jelenlegi helyzetben teljesen elkényelmesedtek. Nincs félnivalójuk. Még akkor sem, ha kiesik a csapatuk. Amikor például a Csepel és a Vasas Izzó elbúcsúzott az NB I-től, a játékosok anyagilag sokkal jobban jártak, mintha bennmaradtak volna. A két klub megkapta az engedélyt, hogy NB I-es prémiumot fizessen a másodosztályban. A Csepel jóformán valamennyi mérkőzését megnyerte az NB II-ben, és a játékosok a markukba nevettek, mert több meccsprémiumot vettek fel, mint a magyar bajnokcsapat tagjai. Az 1981-ben kiesett MTK-VM szintén NB I-es prémiummal operált, de valamelyest ösztönzően. Közölte a vezetés a játékosokkal, hogy a bajnokság időtartama alatt csak a fele prémiumot fizeti ki, ám ha az együttes visszakerül az NB I-be, akkor egy összegben megkapják a csapat tagjai a prémium második felét is.

Eddig csak a hivatalos juttatásokról esett szó. Az NB I-es és NB II-es klubok tekintélyes része azonban megtalálja a módját, hogy másként is honorálja játékosait. Mert, ugyebár, szegényeknek kell még valami pénz. Ezekből az illegálisan kifizetett összegekből jutott még arra is, hogy a labdarúgó az ellenfél játékosának is javítsa az anyagi helyzetét. Ígért a vezetőség a győzelemért 5000 forint prémiumot. Az ellenfél csak a pontonkénti 800-ért futballozott. A gazdagabbik tehát ajánlott, mondjuk, 2500 forintot az ellenfél egy-egy játékosának. Többnyire csak a kulcsembereknek. Azok kíméletesen futballoztak, és végül mindenki jól járt. Csak a labdarúgás nem.

A bundázásnak hagyományai vannak. Nem a játékosok kezdték, a vezetők egyeztek meg először az eredményekben, aztán folytatták a labdarúgók. Eleinte csak a kölcsönös érde-

kek játszottak közre, később aztán mind nagyobb szerepet kapott a pénz. Adták-vették a pontokat az NB I-ben, az NB II-ben. Főként a kiesés elleni küzdelem került sokba az egyesületeknek és ugyanennyibe a feljutás az NB I-be. A fáma szerint hosszú éveken át az NB I-nek általában minden második újonca vásárolt több-kevesebb pontot az NB II-ben!

Mikor Szepesi György lett az MLSZ elnöke, sokat beszélgettem vele a bundázásokról. Mondtam, hogy ha nem csap le az első esetre, akkor többé nem tud senkit vád alá vonni, mert nem lesz hozzá erkölcsi alapja. Mert milyen jogon ítéljen el egy csapatot, amikor előzőleg egy másikat már nem ítélt el. Szepesi is ugyanazt mondta, amit elődei: abban a pillanatban, ha bizonyíték kerül a kezükbe, a legszigorúbban lépnek fel. Igen ám, de melyik egyesület lesz olyan bolond, hogy elismerje a bundázást és ezzel vállalja esetleg a kizárás veszélyét is! Az MLSZ-nek nincs olyan apparátusa, amely a legapróbb részletekbe menő vizsgálatot le tudná folytatni. Meghallgatja az érdekelteket és tudomásul veszi a vallomásokat, amelyek mind olyan tiszták és nemesek, mintha az angyalok kara zengte volna őket.

Maradt minden a régiben, mégis úgy tetszik, mintha a bundák száma lényegesen csökkent volna. Legalábbis az NB I-ben. Hallottam hírét, hogy két csapat megegyezett olyan eredményben, amely kedvező volt mindkettejük számára, de pontvásárlásról inkább csak kevéssé megalapozott pletykák jutottak el hozzám. Viszont konkrét tudomásom van több elutasított bundajavaslatról! Az NB II 1982. évi tavaszi idényében viszont nagyon sokat beszéltek áruba bocsátott mérkőzésekről. Ekkor ugyanis a három NB II osztályú csoportban az 1–5. hely megszerzése volt a cél, csak ezek a csapatok maradtak benn az NB II-ben, a többiek kiestek. Akiknek tehát nem volt már lehetőségük az első öt közé jutni, azok legalább jó üzletekkel kárpótolták magukat. Ha már úgyis kiesnek, legalább legyen pénzük, és fizessenek azok, akik be akar-

nak kerülni az egycsoportos NB II-be. Amint hallottam, fizettek is...

Az eddig leírtakból lehetne olyan következtetéseket levonni, hogy mindenért a körülmények okolhatók. Mégsem minősíteném a játékost csupán a körülmények „áldozatának". Mert az adott helyzetben is produkálhatna jóval többet, ha akarna. De nem akar. Neki egy a fontos: a kényelmes életmód, a minél több pénz és kedvezmény megszerzése, minél kevesebb munkával. Elrontott emberek a mi játékosaink – legalábbis többségükben azok –, és még segítettek is abban, hogy sikerüljön őket elrontani. Mert ha nem keresnek is havi félszázezer forintot, mégis kiemelt nívón élnek és kivételezett emberek. Ha nekik úgy tetszene, edzhetnének, dolgozhatnának különbül, futballozhatnának jobban. Igaz, semminemű gazdasági kényszer nem ösztönzi őket jobb produkcióra (ez nagyon hiányzik!), de a maguk akaratából azért tehetnének többet. De nem tesznek, és még az ambiciózus társakat is visszahúzzák. Ismertem húszéves játékost, aki kora reggel, késő este a lakása környékén, az utcákon tartott külön futóedzést, mert a hivatalos tréningen, félve a többiektől, nem mert annyit futni, amennyi kellett volna neki a jó kondíció megteremtéséhez.

Megengednek maguknak sok mindent a mi labdarúgóink, ami csöppet sem egyeztethető össze a sportemberi életformával. A csapatokban vezető szerephez jutó csoport – különlegességszámba megy, ha nem így van – csak arra törekszik, hogy az életformájukat ne tudja megzavarni sem edző, sem klubelnök, sem bázisszervi vezető, sem játékostárs. Mondanak a labdarúgók meghatóan szép szavakat a futballról, a klubszeretetről, a lelkesedésről, a nagy célokra törekvésekről, de ha netán valaki szavukon próbálná őket fogni, az megnézhetné magát!

Profizmus vagy valami egészen más

Kérdés a hódmezővásárhelyi Finomkerámia Műtek klubjában: „Miért nem vezetik be minálunk a profizmust a labdarúgásban?"

Az olvasó joggal háborog: honnan veszik az egyesületek a nagy pénzeket játékosvásárlásra, többletfizetésre, bundázásra. Mégsem írhatják be a kiadások rubrikájába, hogy ennyi meg ennyi forintot adtak ki megvesztegetésre, ennyit meg ennyit játékosvásárlásra. Hát nem. A klubokat szigorúan kötik az OTSH, a Pénzügyminisztérium előírásai. Az egyesület részben abból a pénzből gazdálkodik, amit kap a központi támogatásból, részben abból, amit a bázisszerv juttat neki, végül pedig a saját bevételeiből. Ezekkel az összegekkel az utolsó fillérig el kell számolnia, még azt sem teheti meg, hogy az adott célra kapott pénzt másra fordítsa. Viszont aligha akad labdarúgó-szakosztály az NB I-ben és az NB II-ben, amelynek ne lennének titkos pénzforrásai.

A legtisztességesebb ötletek egyikével kezdem. Jártam egy vidéki városban a labdarúgó-szakosztály elnökénél. A nevét a világ minden kincséért nem írnám meg, mert sosem bocsátanám meg magamnak, ha az illető az őszinteségéért bajba jutna. Beszélgettünk. Kérdeztem, vajon helyt lehet-e állni becsületes és teljesen tiszta eszközökkel a bajnokságban. „Nem! – hangzott a válasz a leghatározottabban. – Ha nem vásárolunk játékost, lemaradunk a vetélytársakkal szemben. Ha, mondjuk, a kiesés ellen kell küzdenünk és azt tapasztaljuk, hogy a riválisok pontokat vesznek, nekünk is ezt kell tennünk, különben alulmaradunk."

De miként lehet pénzt szerezni erre a célra? Az adott városban a következő történt. A művésztelepen élő festők elha-

tározták, hogy segítenek az egyesületnek. Mindegyikük felajánlotta egy-két festményét, ezeket kiállították, áruba bocsátották. Az üzemek voltak a vevők. Szép kerek summákat adtak az alkotásokért. A vevőket nem lehet elmarasztalni, hiszen egy vállalati igazgató megteheti, hogy eredeti festményt tegyen fel irodájának a falára. Hogy sokat fizetett érte? Vajon ki határozza meg egy ma élő művész alkotásának az értékét?

Az eladott képek árát a festők odaadták a klubnak, illetve a labdarúgó-szakosztálynak. Minden elismervény nélkül. A pénz ezután zsebből zsebbe vándorolt. Egyetlen fillér sem ragadt a vezetők kezéhez, a szakosztály érdekében használták fel a teljes összeget. Hogy kinek fizettek és miért? Ezt már ne kérdezze a kedves olvasó! Mert ha csak halovány célzást is tennék, kellemetlen helyzetbe hoznám a szakosztály elnökét, aki még a legelegánsabb módszereket alkalmazta abban a futballvilágban, amelyben – remélhetőleg csak egyelőre – illegális pénzforrások nélkül nem lehet megélni.

Egy nagyüzem más módszerekkel teremti meg magának a titkos anyagi alapot. Kiutal prémiumokat a labdarúgó-szakosztályhoz közel álló dolgozóknak, és ők ezt az összeget beteszik a közös kasszába. A reklámkeret bizonyos részét apró fogások segítségével a futballra fordítják. Másodállásokat teremtenek fiktív munkával és a bért jó helyre juttatják. Szép nagy jutalmakat utalnak ki a sportkör társadalmi munkásainak, akik jól tudják, miért kapják a pénzt...

Hogy milyen is nálunk ez a „feketekassza"-rendszer, azt tökéletesen példázza a hírhedtté vált nyíregyházi ügy. Ebből bírósági tárgyalás is lett, így napvilágra kerültek a sajnos, nemcsak Nyíregyházán dívó módszerek. A történet teljes felderítése és nyilvánosságra hozatala Gellért Kis Gábor újságíró kollégám érdeme. Ő a Mozgó Világ című folyóiratban publikálta tapasztalatait. Ebből az írásból tartalmilag idézek.

Nyíregyházán a megyei vezetés, hivatkozva a lakosság igényeire, célul tűzte ki az NB I-be jutást. 1977-ben összpontosí-

tották a város sportjának erejét, megalakult az NYVSSC, a Vasutas Spartacus. A labdarúgó-szakosztály vezetősége hamarosan ráébredt arra, hogy a hagyományos módszerekkel nem jut előre, szert kell tenni olyan pénzekre, amelyek kivonhatók mindenfajta ellenőrzési kötelezettség alól, és ebből fedezhetik a feljutáshoz, az erősítéshez szükséges kiadásokat.

Kicsiben kezdték az akciókat. Egy ÁFÉSZ-boltvezető kiutalt 2000 forint jutalmat a beosztottjainak, s ez a pénz teremtette meg a feketepénztár alapjait. Ez 1978 februárjában történt. Utána építőipari dolgozók kaptak 6000 forint alkalmi munkabért, majd a vasút dolgozói jutottak 25 000 forintnyi jutalomhoz, szintén a labdarúgás céljaira. A nyíregyházi vállalatok munkaidőben, vállalati anyagból kifestették a stadion kerítését. A munka díját egy kisiparos számlázta, de a pénzt, a 80 000 forintot nem vette át, hanem betette a kasszába. Ez volt az első zsírosabb „fogás". Közben az összegyűlt összeg fogyott is. Buus kapusért például 45 000 forintot fizettek ki a kaposváriaknak. (Azt nem tudni, hogy Buus mennyit kapott).

1978 őszén kezdődött a szépen fizető jegyhamisítás. Egy KTSZ nyomdájában készültek a jegyek, amelyek annyiban voltak hamisak, hogy ellenértékük nem került be az egyesület hivatalos pénztárába. Körülbelül ötezer darabot nyomattak, de végül is csak a jegyek kis részét bocsátották áruba, mintegy 50 000 forint értékben. Ugyanennyi folyt be a szurkolók közt végzett gyűjtésből. Gyarapodott a feketekassza újabb fiktív munkabérekkel (26 000 forinttal) és a megyei KISZÖV által manipulált csaknem 100 000 forinttal.

Sikerült megszerezni Czeczelit a Videotontól. A nyíregyháziak azzal honorálták a fehérváriak jószívűségét, hogy írásban elismerték: tartoznak 80 focilabdával. Egy labda az akkori áron 500 forintba került. Végül csak 50 labda árát kapta meg a Videoton. Az NYVSSC azért nem tudott azonnal fizetni a klubnak, mert Czeczeli elvitte a pénzt, nagyok

voltak az igényei. 50 000-et kapott a szerződés aláírásáért, további 100 000-et kártalanításként a Székesfehérvárott leadott lakásáért, és, persze, kiutaltak Czeczelinek Nyíregyházán egy másik lakást. Az előző fejezetben esett szó arról, hogy minálunk az jár jól, aki mennél többször igazol át új egyesületbe. Klubhű játékos ekkora summát még sosem kapott egy összegben az egyesületétől. Nyíregyházán viszont a nem túlságosan magasra értékelt diósgyőri Polyák is 55 000 forinthoz és lakáshoz jutott az aláírásáért! A DVTK pedig 30 000 forintot kapott érte.

Az őszi idény végén a nyíregyházi játékosok között 40 000 forintot osztottak szét a legális prémiumon kívül, majd a tavaszi szezon kezdete előtt újabb 30 000-et, alapozási jutalom címén. Ezen a tavaszon történt egy kínos eset. Kovács László, az Asztalos SE játékosa 50 000 forintért Diósgyőrött aláírta az átigazolási lapot. A Nyíregyháza 100 000 forintot ígért neki. Kovács – lévén jó fiú – itt is aláírt. Kovács Nyíregyházán kapott 50 000 forintot, hogy rendezze a diósgyőri ügyet. A DVTK visszafogadta a pénzt, de közölte a nyíregyháziakkal, hogy ha nem fizetnek 30 000 forintot, bejelentik az MLSZ-nek a kettős aláírás tényét, és ekkor Kovácsot eltiltják. A nyíregyháziak mindent megígértek, de aztán nem fizettek. A DVTK is elfeledkezett az ügyről, mert ekkor jutott csúcspontra a csapat, rá épített a magyar válogatott.

Nem akarom tovább részletezni, miként telt meg újra meg újra a feketepénztár. Az addigi szokásos módszereket alkalmazták. Egyetlen ötlet azonban még megírásra érdemes. 1979-ben Jugoszláviában edzőtáborozott a csapat. A vezetők Szegeden illegálisan átváltottak némi forintot dinárra és odakinn vásároltak két garnitúra Adidas-felszerelést. Hazatértük után a játékosok egyenként eladták a holmikat a bizományinak, a pénz a kasszába vándorolt, a felszerelést viszont a klub hivatalosan megvásárolta az áruháztól 26 000 forintért.

Az olvasónak nyilván már zúg a feje a számoktól, így csak

egyetlen játékosvásárlásról búcsúzóul. 1979 nyarán Turtóczkival, az MTK-VM játékosával tárgyaltak a nyíregyháziak. A fővárosiak 100 000-et kértek, 90 000-be belenyugodtak. Turtóczki 100 000 forintra tartotta magát, bezsebelt 80 000-et és mellé egy szép lakást – kölcsönjátékosként! Az MTK-VM már nem jutott hozzá a teljes összeghez, mert Nyíregyházán 1979 szeptemberében kitört a botrány. A fekete kassza kezelőjénél a rendőrség házkutatást tartott és megtalált másfélezer hamis jegyet. Megindult a nyomozás, több vezető előzetes letartóztatásba került. Már folyt a vizsgálat, amikor megvették a Csepeltől Szikszait (40 000 forint a klubnak, 40 000 a játékosnak), sőt kifizettek 100 000-et Hegedűsnek, a Vasas játékosának. Ő később meggondolta magát és visszaküldte a pénzt.

A nyomozás egészen 1980 tavaszáig tartott. Kiderült, hogy egyetlen vezető sem nézte a saját érdekeit. Amikor felgöngyölítették a kasszát, nemhogy hiány mutatkozott volna, hanem még 100 000 forintos többletet találtak. Feltehetően egyesek még külön is befizettek a pénztárba. Senkinek nem ragadt pénz a kezéhez. Végül valamennyi vádlott visszanyerte szabadságát; ünnepelt emberekké váltak a nyíregyházi sportéletben, hiszen ők még a börtön kockázatát is vállalták a labdarúgócsapat sikeréért.

Tulajdonképpen nagyon is megértem a felmentést, ugyanazoknak az indokoknak az alapján, ami miatt sajnáltam a temetkezési vállalat már említett igazgatóját. Ha egyszer ilyen a morál a magyar labdarúgásban, akkor vagy verjék el a port mindenkin, aki elkövet hasonló szabálytalanságokat és törvénysértéseket, vagy pedig ne ítéljenek el senkit. A nyíregyházi vizsgálat az ottani egyesülettel kapcsolatba került klubokat is bemártotta. Vajon a Csepel, a Kaposvár, a Videoton, a DVTK, az MTK-VM miként könyvelte el a játékoseladásokból eredő pénzeket? Vajon hová vándoroltak a kapott összegek? Nyilván a klubok – és valamennyi NB I-es,

NB II-es egyesület – szintén rendelkeznek titkos kasszával, különben sosem tudnának kész labdarúgót igazolni.

Kérem, ha csak annyit tudunk a magyar futball kulisszák mögötti életéről, mint amennyi Nyíregyházán történt, akkor már a kelleténél is többet tudunk. Ezek alapján mindenesetre abban biztosak lehetünk, hogy valami nincs jól. Felemás állapotok uralkodnak a mi labdarúgásunkban. Keveredik benne a modern profizmus sok eleme a régi amatőr labdarúgáséval és a rosszul sikerült álamatörizmussal.

A mi NB I-es és NB II-es játékosaink hivatásszerűen űzik a futballt, ezért kapják a fizetésüket. Már nem foglalnak el státusokat a vállalatoknál, nem mérgesítik az ott dolgozókat, hogy még a fizetésükért sem járnak be. A bázisszervek teljesen jogszerűen a labdarúgókat – szaknyelven szólva – a munkavégzésre kihelyezik a klubba és a játékos az egyesületénél veszi fel a bérét. A szakosztály vezetősége határozza meg a fizetés nagyságát és ugyancsak ő szabja meg a prémiumok elosztásának a rendjét. Tehát ennyiben egyértelműen profik a mi játékosaink: a futballból élnek.

De ha már hivatásos labdarúgókról van szó, ha szerződés köti őket az egyesületükhöz, akkor ezzel óhatatlanul együttjárna a profizmusban természetes módszer. Az, amit alkalmaznak is nálunk, csakhogy illegálisan. A klub csak úgy juthat kész labdarúgóhoz, ha megfizeti az árat a játékost átadó egyesületnek és ad lelépési összeget a futballistának. Erre azonban nincs hivatalos keretösszeg, de miután a játékosnak ára van, a klub fizet, és az ő dolga, milyen veszélyek vállalalásával teremti elő a szükséges összegeket. Egy nevesebb játékos cseréje tíz eset közül kilencben pénzügyi manőverekkel jár, ám az egyesületi könyvelésekben ennek sehol sincs nyoma.

Ha így maradna minden, csak a hatóságoktól függ, mikor ültetik le az összes szakosztályi és egyesületi vezetőt. Mert 100 000 forintokat nem lehet legálisan előteremteni. Nincs más megoldás: törvényesíteni kellene ezeket a módszereket.

Ez pedig már a teljes profizmus bevezetését jelentené? Csak bizonyos értelemben. Amerre járok a fővárosban és a vidéken, az olvasók, a szurkolók mindig megkérdezik: miért nem tér át a magyar labdarúgás a teljes profizmusra? Akkortájt, amikor Buda Istvánt kinevezték az OTSH elnökének, vele együtt meghívott egy beszélgetésre a jogtudományi egyetem klubja. Ez a klub szeret rázós kérdésekkel foglalkozni. Elmondták az egyetemisták, hogy előzőleg náluk járt a Csepelen történt HÉV-szerencsétlenség bírósági tárgyalásán közreműködött ügyész, védő és bíró; nekik szegezték a legkényesebb kérdéseket, vitatkoztak velük. Buda István mellett akkor engem alighanem azért hívtak meg, mert úgy képzelték, hogy a hivatalos sportvezetés ellenpólusaként szereplek majd, és éles vitát váltanak ki köztünk. Az egyik alapkérdés a profizmus bevezetése volt.

Buda István válaszolt először, és a várakozással ellentétben egyetlen szóval sem mondtam neki ellent. Akkor is azt vallottam és ezt vallom ma is, hogy a mi körülményeink között nem lehet bevezetni azt a fajta profizmust, ami nyugaton dívik. A magyar futballban a profirendszer valamiféle szelídített változata uralkodik. Átvettük az elvet, hogy az élvonalbeli futballt ma már csak hivatásszerűen lehet eredményesen űzni, tehát a játékosokat a labdarúgásért kell fizetni. Ezt megtesszük, ám a professzionalizmussal ellentétben szigorú követelményeket nem támasztunk. Minálunk fizetnek akkor is, ha nincs teljesítmény, ha nincs eredmény. Ezen még könnyebb volna változtatni, egyszerűen azért, mert a mi körülményeink között is van rá lehetőség. Eredménycentrikussá kellene tenni a premizálást, megszüntetve például azt a nevetséges egyenlősdit, amelyről szó esett az előző fejezetekben. Nyilasi az FTC-ben, Tóth vagy Törőcsik a Dózsában, Kiss László a Vasasban, Garaba a Honvédban havonta legfeljebb egy ezressel keres többet, mint az a játékos, aki éppen hogy befér a csapatba, akiről sokan még azt is állítják, hogy nem NB I-es színvo-

nalú labdarúgó. Ilyesmi a profivilágban elképzelhetetlen. Hogy mekkorák ott a fizetések és milyen összegek ütik a játékos markát a szerződés aláírásakor, az sok helyütt egyesületi titok. De következtetni lehet az összegekre abból, hogy mekkora pénzért hajlandó az egyesület áruba bocsátani a játékosát. A rekord Angliában született, egymillió fontsterling, azaz hatvanötmillió forint!

Ennek az összegnek a megemlítésével már el is jutottam oda, miért tartom kivihetetlennek a profizmus hazai bevezetését. Abban a pillanatban, ahogy a labdarúgásban bevezetnék nálunk a „szabadáras" rendszert, a nyugati világhoz hasonlóan csillagászati magasságokba szöknének a lelépési összegek és ezekkel együtt a futballista-fizetések. Mert hiszen ha létezik szabadpiac, akkor a kereslet–kínálat szabja meg az árakat. Megindulna a licitálás a legjobb játékosokért, akik nyilvánvalóan ahhoz a klubhoz szerződnének, amelyik a legnagyobb összeget adja az aláíráskor és a legmagasabb fizetést nyújtja. A játékos felett rendelkező klub pedig árverésszerűen licitáltathatna az illetőre, hogy elérje érte a maximális árat.

Mondhatja bárki, hogy ez így volna rendjén. Persze. De csak akkor, ha a klub a saját pénzével gazdálkodna és nem az államéval. Magyarországon még a jelenlegi, igazán alacsony futballista-fizetések és a pontonkénti 800 forintos prémiumok mellett nincs szakosztály, amely képes volna magát fenntartani. Mind állami dotációból él. Egy NB I-es labdarúgó-szakosztály nagyon hozzávetőlegesen évi négymillió forintba kerül, és ebben az összegben nincs benne a bázisszerv által átutalt fizetések összege, a létesítmény nem éppen alacsony fenntartási költsége. A mi szakosztályainknak kevéske a bevétele. Az 1980–81. évi bajnokság nézőszámairól van csupán adatom. Ebből a táblázatból kiderül, hogy a Ferencváros hazai mérkőzéseit összesen 313 000-en látták, átlagosan tehát 18412-en. Az FTC abban az évben bajnokságot nyert és ezért növekedett a közönsége még a szokottnál is nagyobbra.

A szintén sok nézőt vonzó Nyíregyháza mérkőzéseit átlagosan 14 176-an, a Debrecenét 9647-en látogatták. Utánuk még a Békéscsabának van 8000, a Kaposvárnak és a DVTK-nak 7000 feletti átlaga. Három budapesti nagycsapat, a Honvéd, a Vasas és a Dózsa meccseit jó 6000 fős közönség látogatta, a Videoton, a Tatabánya a 6000-es létszámot sem érte el. A Volánnak 3882, a Csepelnek 3618, a Rába ETO-nak 3500 volt az átlagos nézőszáma, de csak azért voltak ilyen sokan (?) a pályájukon, mert többnyire az ellenfél neve, tekintélye vonzotta a nézőket. Amikor jelentéktelen csapattal kerültek szembe, nemegyszer ötszázan vagy ezren voltak a lelátókon.

Az NB I-ben 6964 volt az átlagos nézőszám. Ha az egyszerűség kedvéért húszforintos jegyekkel számolunk, akkor a közönség mérkőzésenként átlagosan 139 280 forintot fizetett be az egyesületi pénztárakba. Ennél persze kevesebb maradt, mert elég tekintélyes összeget vonnak el a pályakészítési és a rendezési költségek. Szakosztályonként átlagosan évi kétmillió deficittel lehet számolni.

Csak az NB I – a legszerényebb számítások szerint – elvesz 30–35 millió forintot az államkasszából minden egyes esztendőben!

Szabad-e utat engedni ilyen körülmények között a kereslet–kínálat érvényesülésének a játékosok adásvételében, és megengedhető-e „szabadpiaci" áron megfizetni a labdarúgót az egyesületben?

Amikor Fazekas elszerződött Antwerpenbe, az Ú. Dózsa 70 000 dollárt kapott érte, vagyis 2,3 millió forintot. Ezt az összeget csak azért említem, mert ennyi egy Fazekas képességű labdarúgó értéke a futball-világpiacon. Még magasabb volna az ára, ha a játékost megvásárló klub a kétéves szerződés lejártával az illetőt újra áruba bocsáthatná és nem kellene visszaadnia Magyarországnak. Ha az ilyen árakat beengednénk a magyar futballsportba, az állami költségvetés tekinté-

lyes részét kellene fordítani a labdarúgó-szakosztályok fenntartására.

Nem hiszem, hogy a profizmus bevezetése ellentétben állna a szocializmus szellemével. Inkább arról van csak szó, hogy a magyar futball anyagi helyzete nem bírná elviselni a profikiadásokat. Egy nyugati klub a bevételeiből tartja el magát és ebből fizeti a játékosait. Minnél magasabb a bevétele, annál több pénzt tud adni. Ott nincs dotáció, nincs állami támogatás. Az egyesületnek meg kell termelnie azt az összeget, amelyből fenntartja a csapatát.

Az NSZK-ban az FC Bayern az 1980–81-es évadban 14,5 millió márkába (226 millió forintba!!!) került, 10 millió márka felett költöttek Stuttgartban, Dortmundban és Kölnben, 7,5 millió márkát Frankfurtban és mindössze 4 milliót Leverkusenben. De még ez is több mint 60 millió forint.

Ezeket az irgalmatlanul nagy összegeket elő kell teremteni. A pénz tekintélyes részét a közönség fizeti be a klubok pénztárába. (Leverkusen költségvetése azért alacsony, mert csak 14 000-es a nézőszáma, s a kis bevételből keveset is fizet játékosainak.) A Hamburger SV hazai mérkőzéseit az 1980–81-es évadban átlagosan 36 000-en látogatták, a VfB Stuttgart és a Dortmund 35 000-es, az FC Bayern 32 000-es közönség előtt játszott. Még ezek a nézőszámok sem fedezik teljes mértékben a kiadásokat, ezért a kluboknak létérdekük, hogy bekerüljenek valamelyik európai kupatorna mezőnyébe, ott pedig túljussanak néhány fordulón. A sikeresen szereplő csapat a felemelt helyárak ellenére is telt házakat vonz, és ez már megteremti a kellő anyagi alapokat. Azért is fontos a kupasiker, mert ez szabja meg a klubok vendégszerepléseinek árát. A Bp. Honvéd 1981-ben 3000 dollárért játszotta mecscseit Dél-Amerikában; pár esztendővel korábban, amikor a csapat az Ajaxot kiverte, 5000 dollárt kapott. Ennyit jelent egy kupasiker! Az FC Bayern 50 000 dollár alatt nem is tár-

gyal. A Hamburger SV az 1980–81. évben 1,4 millió márkát kapott a barátságos mérkőzéseiért.

Mennél nagyobb a klub bevétele, annál több prémiumot fizet játékosainak. A müncheni labdarúgók idegenben 4000, otthonukban 3000 márkáért játsszák a bajnoki mérkőzéseiket, a kupameccseken, amikor a bevétel akár az ötszörösére emelkedik, ugyanilyen arányban növekszik a prémium is. Ha egy egyesületnek jól megy, új játékosokat vásárol, de közben ő maga is elad labdarúgókat, ha előnyös a vételár. Odakinn nem szívbajosak. Túladnak a világsztáron is. Az FC Bayern München eladta Beckenbauert és az árán vett három játékost. Néha, persze, kényszereladásokra is sor kerül. A Borussia Mönchengladbach, az egykori nagy hírű bajnok pár éve anyagi okok miatt vált meg néhány híres futballistájától. Alaposan legyengült a csapat, sztárjai helyett nem tudott hasonló értékű játékosokat vásárolni, és 1981-ben már kénytelen volt mindössze 6,6 millió márkás költségvetéssel dolgozni. Az alacsonyabbá vált fizetések, a csökkent prémiumok kevésbé vonzották a játékosokat. Pedig ennek a csapatnak is 19 000 az átlagos nézőszáma, több, mint Magyarországon a Ferencvárosé!

Az NSZK-ban – és minden más nyugati országban – rettenetesen magas a belépők ára. Olaszországban lehet a legolcsóbban nézni a futballt, de itt is körülbelül két-háromszáz forintnyi összeget kérnek el a legrosszabb állóhelyért. A legdrágább belépőjegyeket az angliai Tottenham adta ki: a legjobb ülőhelyek évi bérletéért 1100 fontsterlinget kért, vagyis egy mérkőzésre 52 fontot. Magyar pénzben 3400 forintot. Egy-egy bajnoki mérkőzésért! Az 1981 őszén Londonban játszott Anglia–Magyarország VB-selejtezőn egy közepes jegy 13 fontsterlingbe, azaz 845 forintba került.

Az angol bajnokság mérkőzésein még ma is 30–50 000-es az átlagos nézőszám, és a bevételből képesek a klubok száz- és százezer fontsterlinget kifizetni egyetlen játékosért. Ha egy

csapat nem vásárol sztárfutballistát, nem tódul a közönség a meccseire. Mindenütt a világon a nagy nevek vonzzák a közönséget. Amikor 1981-ben a Hamburger SV külföldön vendégszerepelt, a menedzser a szerződésben kikötötte, hogy ha Beckenbauer nem játszik, 10 000 dollárral kevesebbet kapnak a hamburgiak. A nyugati profivilágban összegszerűen is gondosan nyilvántartják, melyik játékos mit ér a piacon. Hogy mennyire figyelembe veszik ezeket az adatokat, arra jellemző, hogy a bécsi Sportfunk című lap az NSZK válogatottjának ottani vendégszereplésekor összeadta a pályára lépő játékosok eladási árát, és ezekkel az összegekkel fejezte ki, hogy micsoda két nagyszerű csapat játszik. Ha nem unja az olvasó a számokat, ismerkedjék meg a cikk néhány adatával.

A mezőny legdrágább játékosa a müncheni Karl-Heinz Rummenigge volt. Eladási ára, vagyis értéke 3 millió márka (egy márka = 15,50 forint), keresete – csakis a klubnál – évi 600 000 márka. Breitner, a kölni Klaus Fischer és a Real Madridban játszó Uli Stielike pontosan feleannyit, 1,5 millió márkát ért 1981-ben. Breitner évi 500 000, Fischer 430 000, Stielike 700 000 márkát keresett. (Stielike jövedelme a valóságban kétszer akkora volt, mint Breitneré, mert Spanyolországban az adótörvények jóval enyhébbek, mint az NSZK-ban.) Schumacher (FC Köln) és Magath (Hamburger SV) következik ezután a rangsorban, 1,1 milliós eladási árral, 300 000-es és 400 000-es évi jövedelemmel. Ismétlem, a keresetre vonatkozó számok csakis a klubtól kapott összegekre vonatkoznak, és ezeket a jobbára becslés szerint állapították meg.

Ausztria válogatottjának az értékeit az idegenlégiósok adták. A Barcelonából hazatért Kranklt ugyanannyira tartották, mint Stielikét és Breitnert (1,5 millió), és csak 150 000 márkával maradt mögötte Pezzey, az Eintracht Frankfurt sztárja. 1,2 millió márka volt az ára az Internazionaléhoz szerződött Prohaskának és a Cesenába került Schachnernek.

Az Ausztriában futballozó labdarúgók közül az innsbrucki Hattenberger 110 000 márkát, Krauss a Rapidból 170 000 márkát ért. A keresetek is kisebbek Ausztriában, mint az NSZK-ban. Míg Prohaska az Internazionaléban évi 400 000 márkát kapott, Hattenberger Innsbruckban csak 110 000-et, Krauss és Dihanich az Austriából 70 000-et. Krankl jövedelme a Rapidban is csupán 200 000 márka volt, szemben a Barcelonában kapott félmillióval.

Hát, kérem, ilyen számokat kell figyelembe venni, ha profizmusról van szó. A nyugati világban a klub a saját zsebéből fizeti a játékosát, illetve a *játékos futballozza össze azt a pénzt, amiből őt jól tartják.* Vajon nálunk hol van akkora zseb, amelyből profijövedelmeket lehetne biztosítani, és mekkora az az összeg, amennyit a játékos összefutballozik? Az NB I-es csapatok az évi 6–7000-es átlagos nézőszámból még a felnőtt, az ifjúsági, a serdülő csapatok felszerelésének, fenntartásának és rezsijének költségeit sem nagyon teremtik elő. Emeljük a belépők árát? Nem lehet. Egyrészt azért nem, mert az állam igyekszik alacsony szinten tartani a jegyárakat, hogy ezzel kedvezzen a nézőnek, aránylag kis pénzen nyújtva neki a hétvégi szórakozást. Másrészt nemigen lehet az árakat emelni, mert nem maradna néző a lelátókon. Vajon ki lenne hajlandó két-háromszáz vagy – az NSZK-hoz hasonlítva – ötszáz és ezer forintot adni egy bajnoki futballmérkőzésért?!

Nincs más megoldás: marad a mi sajátos professzionalizmusunk. Fizetünk annyit a játékosnak, amennyi még az olimpiai sportoló számára is megengedett, de remélhetőleg megpróbáljuk ezeket a rendelkezésre álló pénzeket okosabban elosztani. Nem az én feladatom megtalálni az ötleteket – s ez meg is haladná képességeimet –, de újra meg újra leírom: kapjon a labdarúgó akár toronyórát aranyláncal, ha eredményeket ér el, ha örömet szerez a közönségnek, ám ne kapjon többet a létminimumnál, ha nem hajlandó képességeit teljes egészében csapata rendelkezésére bocsátani.

Kocsis Lajos, a magyar labdarúgás egyik legzseniálisabb tehetsége – mielőtt még eljutott volna Gyulára – a Honvédból a hetvenes évek végén a Lehel piacra került. Trógerolt. Egyik kollégám találkozott vele reggel hatkor. Kocsis rögtön megmagyarázta, mit keres ott ilyen korán: „Apukám, ez egy munkahely, itt nem lehet lógni..." Ha az edzéseket is ennyire komolyan vette volna, világklasszis válhatott volna belőle.

Ám a ma is rendelkezésre álló anyagi eszközökkel miért nem lehetne megoldani, hogy az edzésekbe a teljes energiáját befektesse a labdarúgó?! Ha azt látná, hogy akár az ötszörösét is megkeresheti, ha nagy teljesítményeket nyújt, akkor lenne előtte húzóerő. Ha az FC Bayern megengedi magának, hogy egy Rummeniggének hatszor-hétszer annyit fizessen ki, mint a csapat középszerű játékosának, akkor nálunk miért száz forintokban mérik a különbséget klasszis és szürke futballista között?!

Az *arányokat* és a *módszereket* lehetne átvenni a profizmusból, nem pedig az összegeket. S azt is, hogy ne a klubcsere legyen az anyagi érvényesülés fő eszköze. Nincs szükség újabb nyíregyházi ügyre, a mi kereteink között is megoldható, hogy a klubjához hűséges játékos az újabb szerződés aláírásakor megkapja azt a pénzt, amit egy átigazolással szerezne meg. Viszont jusson legálisan bizonyos összeg annak a játékosnak is, akit egy klub leszerződtet, lássa anyagi hasznát a labdarúgó, ha egy magasabb osztályban levő csapatba kerül.

Ki lehetne dolgozni értelmesebb, ösztönzőbb prémiumrendszert is. Nevetséges, hogy, mondjuk, a fővárosi nagycsapat otthonában fogadja a kiesés ellen küzdő együttest, és ha csapnivaló játékkal ugyan, de győz, ugyanúgy 1600 forintot kap, mintha megnyerne egy rangadót. Spanyolországban emelik a jutalmak összegét, ha jól szerepel a csapat. Az alapelv körülbelül az, hogy az egymást követő győzelmekkel arányosan emelkedik a prémium összege. Mindig többet és többet kap a játékos, ha sorozatban kétszer, majd háromszor,

négyszer nyer a csapat, de ha pontot veszít, elölről kezdi a sort, az alapprémiummal. Van olyan egyesület, amely az idegenben szerzett pontokat külön honorálja, de nem úgy, mint az FC Bayern, amelyik automatikusan nagyobb pénzt fizet a hazavitt pontokért; a klub táblázatot vezet, amelynek egyik oszlopába bekerülnek az idegenben szerzett és vesztett pontok. Amíg nem negatív az idegenbeli mérleg, amíg több a nyert, mint a vesztett pont, a hazai mérkőzéseken dupla a prémium!

Mindegyik jutalmazási rendszernek az a lényege, hogy minél nagyobb teljesítményekre, minél jobb eredményekre serkentse a játékosokat. A prémium nagysága többnyire a feladat nagyságához igazodik. Mennél magasabbra tör egy csapat, annál nagyobb összegeket fizet. Persze, ezt a „nagyravágyást" előzőleg meg kellett alapozni olyan eredményekkel, amelyek meghozták a jutalmazáshoz szükséges pénzeket.

A profivilágban – ha áttételesen is – alapvetően a közönség létszáma befolyásolja a prémiumok összegét. Hiszen csak az az egyesület adhat magas fizetést és magas jutalmat, amelynek van bevétele is. Vajon nálunk miért nincs szerepe a nézőszámnak a premizálásban? Azt vallják az MLSZ-ben, hogy ezt a módszert nem lenne helyes bevezetni, mert miért kerüljenek előnyös helyzetbe a ferencvárosiak, a debreceniek, a nyíregyháziak, mondjuk, a Csepellel vagy a Volánnal szemben? Azért, mert az ő mérkőzéseikre – legalábbis magyar viszonylatban – tódul a közönség, mert ezek a csapatok kivívták a népszerűséget. De ha már végképp nem akarnak premizálni az abszolút nézőszámok alapján, meg lehetne próbálkozni azzal a módszerrel, hogy ha az előző évhez képest egy csapat növeli a meccsbevételét, akkor ez tükröződjék a jövedelmében is. Ha visszaesik a nézőszám, érezze a következményeket a játékos is, akinek a hibájából elfordul a közönség a csapattól. Az 1982/83. évi bajnokság őszi idényében alaposan megnövelte nézőseregét a Csepel, tartotta az előző bajnok-

ságban meghódított közönségét a Rába ETO, a visszaesett Tatabánya stadionjában alig lézengtek az emberek. Ám minálunk mindez nem befolyásolta a jövedelmeket. (A hírek szerint 1983-ban életbe lép egy új prémiumrendszer, amely talán figyelembe veszi a közönség érdeklődését is.)

És még valamit: ha kell, akár tűzzel-vassal is szüntessék meg a profijuttatásokat az alsóbb osztályú bajnokságokban. Ne találjanak kényelmes futballállást a harmincéves NB I-es játékosok a területi bajnokságban, megkeresve az I. osztályban kapott összeget (vagy akár többet), hanem küszködjenek a helyükért továbbra is az élvonalban. És ne ragadjanak meg a tehetségek az alsóbb osztályú bajnokságokban, hanem legyen álmaik netovábbja a feljebb kerülés. Már azért is szükség van erre, mert teljesen irreálisak az erőviszonyok az alsóbb osztályokban. Vannak csapatok, amelyek a legtisztességesebb eszközöket alkalmazzák: a játékosaik dolgoznak és munkaidő után edzenek; esetleg a késő őszi hónapokban, amikor korán sötétedik, munkaidő-kedvezményt kapnak. De még olyasmiről is hallottam, hogy a területi bajnokságban szereplő együttes tagjai máskor dolgozzák le az edzésidőt. Más csapatoknál pedig fizetnek a labdarúgónak havi 6–8000 forintot. Munkaegység alapján, avagy besorolják a játékost olyan munkakörbe, amelynek magas a bére. Van vájár labdarúgónk, aki még sosem járt a bányában, van jogi tanácsadónk, aki legföljebb a kapura lövéshez ad tanácsokat.

Tudom, ez nem MLSZ-ügy, még csak nem is OTSH-ügy. De ha egyszer a sportvezetés nyomatékosan felkéri vizsgálatra az illetékes szerveket, talán lesz eredmény.

Ha szabad álmodozni, nem arról álmodoznék, hogy szánjon nagyobb összegeket államunk a futballra, hanem arról, hogy sokféle erecskéből, patakocskából áramló pénzek egyetlen folyóba torkollnának, s onnan csak azok meríthetnének, akik tesznek valamit a magyar labdarúgásért. Pontosan annak arányában, amennyit valójában tesznek.

Élvonalbeli játékosaink némi joggal panaszkodnak arra, hogy Magyarországon jó egy évtized óta csak a kiküldetési napidíjakat és a labdarúgó-bajnoki prémiumok összegét nem emelték. A 800 forintért 1970-ben valóban többet lehetett vásárolni, mint 1982-ben. Az állam a központi sportköltségvetésből sokat áldoz a futballra, ízléstelenség lenne újabb pénzeket kunyerálni egy deficites vállalkozás fenntartására. Viszont a játékosnak igaza van, ha kicsinyli a teljesítménybérét és kétségtelen, hogy ezek a pontprémiumok egyre kevésbé töltik be ösztönző szerepüket. Egészen elképesztően hangzott a Ferencváros volt válogatott középcsatárának az 1982-ben tett nyilatkozata, mely szerint a Volánhoz kíván távozni, mert egyesületében képtelen annyi pénzt keresni, hogy eltartsa a családját.

Tudom, hogy a hazai átlagkeresetekhez viszonyítva nem szánnivaló a nagycsapatok labdarúgóinak jövedelme, de az is cáfolhatatlan, hogy ezek a játékosok a magyar futball legjobbjai, és ha sok más területen ennyire kiemelkednének az átlagból, magasabb jövedelmet élveznének. Ha saját „munkaterületükön" végeznek összehasonlításokat, ott még torzítóbb képet kapnak, hiszen – mint már bizonygattam az előzőkben – egyáltalán nem érezhetik, hogy őket lényegesen jobban dotálják kisebb tudású, kevesebbet produkáló és kevesebbet is dolgozó társaiknál. Elméletben egyszerű, a gyakorlatban annál nehezebb a megoldás: el kell venni onnan, ahová túlságosan sok jut és azoknak kell adni, akik erre rászolgálnak.

A mi játékosaink hajlamosak arra is, hogy a nyugati profikkal hasonlítsák össze a jövedelmeiket. Ez az összehasonlítás azonban már nem reális. Egyrészt azért nem, mert mások az életkörülmények nyugaton és mások nálunk. Ott magasabb a fizetés – és drágább a megélhetés –, mint nálunk; többet keres az átlagprofi is, mint a magyar hivatásos labdarúgó. De a profi jövedelme, arányaiban nagyjából csak annyival több

egy ottani átlagdolgozóénál, mint amekkora ez a különbség nálunk. A szuperlabdarúgókat, a sztárokat viszont valóban csillagászati összegekkel honorálják. Ott ez a dolgok rendje. A hollywoodi filmcsillag más pénzekkel gazdálkodik, mint bármelyik itthoni művészünk, és Amanda Lear is aligha cserélné el a felléptidíjait Kovács Katiéval.

Ezek a sztárgázsik kellenek a reklámhoz is. Tódul a közönség, hogy lássa: valóban hús-vér emberek-e azok, akiknek a produkciójáért ennyit kifizetnek. A többiek – a futballban a szürke profik – viszont hallatlanul keményen megdolgoznak a nem túl magas jövedelmük megtartásáért. Ráadásul adják-veszik őket, állandó a létbizonytalanságuk. Még a nevesebbje is tart attól, mit hoz a holnap.

A hazánkban is jól ismert Botteron, a svájci válogatott legjobbja Kölnben egyik napról a másikra nem kellett edzőjének. A kispadra került. Olvastam jó néhány nyilatkozatát, amelyben lehetetlen helyzetéről panaszkodott. Az elmaradt prémiumok súlyos anyagi hátrányba hozták, csupán a fizetését kapta, ez pedig nem volt nagy összeg. Távozott volna olyan klubhoz, amely igényt tart a játékára, a kölniek azonban ragaszkodtak ahhoz a lelépési összeghez, amelyet ők fizettek ki a játékosukért. Teljes bajnoki évad telt el, amíg akadt olyan egyesület, amely hajlandó volt kifizetni érte a kért összeget. Botteron 1982-ben került Belgiumba, s – mint mondta – nagy szerencséje volt, mert várakozhatott volna akár a szerződése lejártáig.

Egy nyugati profi számára még az ilyen ideiglenes jövedelemkiesés is jelentős veszteség. Neki játékos korában kell összefutballoznia azt a pénzt, amivel egész életét megalapozhatja. A mi labdarúgónk – s ezt rendszerint elfelejti, ha elemzi a helyzetét – pályafutása befejezésekor nem kerül az utcára. Aktív játékosként szerez magának lakást, vesz kocsit, a szerencsésebbje még nyaralót is, tehát eljut a nálunk megszerezhető javak maximumáig. Amikor abbahagyja a játékot,

két éven át még kapja a labdarúgóként kiérdemelt teljes fizetését, tehát van módja és ideje, hogy bedolgozza magát a munkahelyén. Nem beszélve arról, hogy személyes kapcsolatai révén vagy a bázisszerv jóvoltából más úton is kialakítja a jövőjét. Oldalakon át sorolhatnám, melyik volt futballistának van presszója, butikja, borkimérése, kereskedése, vagyis hányan élnek jól kizárólag futballmúltjukból. Egy beszélgetésünk alkalmával Sándor Károly, az MTK volt híres játékosa mesélte:

– Amikor annak idején abbahagytam a futballt, miniszteri engedéllyel megkaptam ugyanazokat a kedvezményeket, amelyeket labdarúgóként élveztem. Csodálatos ajándék volt. Megmaradt az állásom a textilértékesítő vállalatnál úgy, hogy nem is kellett bejárnom dolgozni. Azért fizettek, hogy segítsek az MTK-nak. Igyekeztem is segíteni. Huszonnyolc éven át kaptam a fizetést, huszonöt év eltelte után kellemesen meglepődve értesültem arról, hogy bekerültem a törzsgárdába!... Évente felszólítottak, hogy vegyem ki a szabadságomat, figyelmeztetve arra, hogy a következő esztendőre nem vihetem át. Nem is vittem. 1980-ban új vezérigazgató került a vállalathoz. Egy asszony. Behívatott. Vettem egy csokor virágot és azzal mentem hozzá. Mielőtt bármit is szólt volna, előrebocsátottam, hogy gondolja meg, ha valami munkahelyet akar nekem adni. Mert ebben az esetben rajtam kívül még öten nem fognak dolgozni. Csak feltartanám a többieket. Ötvenkét évesen már nem tudok új életrendet kialakítani. Mosoly volt a válasz. Azt mondta a vezérigazgatónő, hogy akkor legalább szerezzek néhány segédmunkást a vállalatnak. Kérem – feleltem –, ahová én járok: a Moulinba, a Maximba, az Ipolyba, ott nem találok segédmunkást... De ha gondot okoz a béralapom, megoldom valahogyan a dolgot.

– Addig maradhatok, ameddig csak akarok – így szólt a döntés. Egy évvel később újra bementem hozzá. Úgy éreztem, az adott gazdasági helyzetben nem egyenes dolog ellen-

szolgáltatás nélkül elfogadni fizetést. Havi 3800 forintom volt. Megköszöntem a segítséget, elmondtam, hogy a feleségem butikjából is megélünk – erre váltottuk át a presszót –, lemondok a béremről. Úgy beszélt velem a vezérigazgatónő, mintha valóban ott dolgoztam volna huszonnyolc éven át. Olyanok is köszöntöttek, akikkel azelőtt sosem találkoztam. Szeretik a futballt, nem irigykednek arra, akit pusztán a labdarúgásért fizetnek. Csak akkor haragszanak – és joggal –, ha valaki visszaél ezzel és a világon semmit sem tesz a pénzért.

...Hát kérem: hiányozhatott valaha is Sándornak a profizmus?

Szakmai szegénység

Kérdés a szanyi tsz klubjában: „A magyar sportban itt-ott mutatkozó visszaesésben mennyiben ludasak az edzők?"

Lehet azon vitatkozni, vajon melyek a magyar sport legsürgősebben orvoslandó bajai, de lelkem rajta, hogy a szakmai szegénység köztük van. Azok a híres magyar edzők – nemcsak a futball mestereiről van szó – mind kevesebben vannak. Ha pedig kevés az elhivatott edző, kevés a nagy versenyző is.

Egyes edzők olyan szakmai felsőbbrendűséggel képesek beszélni a munkájukról, hogy az ember már csodálni kezdené őket, ha nem ismerné az eredményeiket és külhonban nem tapasztalna valami mást. Idestova jó harminc esztendeje látogatom például a labdarúgóedzéseket. Állítom, hogy nem sokat változott a kép. Az edzők – tisztelet a kivételnek – többnyire azt végeztetik játékosaikkal, amit maguk is csináltak aktív labdarúgóként. Nagyon kevés az olyan edző, aki járatna külföldi szakmai folyóiratokat (minek is járatna, hiszen nem beszél nyelveket), vagy legalább rendszeresen belátogatna a Testnevelési Főiskola könyvtárába, ahol lefordítva rendelkezésére állnak a legfrissebb szakcikkek. A külföld nagy edzői rendkívül széles körű tudással rendelkeznek. Sokuknak nem is egy diplomájuk van, nyelveket beszélnek, tanulmányutak során ismerhették meg a világ élvonalbeli klubjainak tevékenységét.

Általában ilyesmire nagy gondot fordít a más országbeli edzőképzés is. Minálunk a szakedzői képzés négy éven át tart, levelező oktatással. A hallgatók elsajátítják a Testnevelési Főiskola teljes elméleti anyagát, tanulnak orvosi tárgyakat, biomechanikát, pszichológiát, pedagógiát, sporttörténetet, test-

neveléselméletet és sok minden mást, a labdarúgó (vagy atléta, súlyemelő, kosárlabda stb. stb.) szakképzés (a tulajdonképpeni gyakorlati anyag) jobbára a nyári szakmai táborozásokra korlátozódik. Nem vitatom ennek a rendszernek a helyességét, de azért példaként idézem az olaszországi gyakorlatot.

Ott egy éven át tanul felső fokon az edző, nem levelező módszerrel. A középpontban a szakmai anyag elsajátítása áll, mert – mint ott mondják – a klubnál működik sportorvos, ha kell, segít a pszichológus, van kondícióedző. A labdarúgócsapatért felelős szakvezető elsősorban a futballhoz értsen. Az edzőtanfolyam egyik legfontosabb része a tanulmányút. A hallgatók hosszabb időt töltenek el rangos, más országbeli egyesületeknél. Ennek a tanulmányútnak nemcsak az a célja, hogy az edző megismerje a legfejlettebb módszereket, hanem az is, hogy felejtsen. Feledje el a régi beidegződéseket, mindazt, amit játékos korában megtanult, és kerüljön bele a futball legmodernebb vérkeringésébe. Meggyőződésem, ha egy jó szemű, fiatal edzőnk eltöltene egy hónapot a Liverpoolnál, újabb egy hónapot, mondjuk, a Juventusnál, egyet az FC Kölnnél, egészen mást és másként oktatna idehaza, mint addig. (Valószínűleg friss vérkeringést hoz majd az edzői munkába, ha a mai idegenlégiósok bekapcsolódnak az oktatói tevékenységbe.)

Magyarországon hozzávetőlegesen vagy 4000 labdarúgóedző dolgozik, közülük 2500 minősített. Többségük csak annyit tud, amennyit apáinktól megtanult. Jobbik esetben. Mert a jó másfél ezer gyakorló edző jóformán semmit sem ismer a futball tudományából. Többnyire teljesen képzetlen „szakemberek" oktatják a gyermek labdarúgókat. Az ifikhez is ritkán jut magasabban kvalifikált szakember; az NB I-ben, az NB II-ben az ifjúsági vezetőedző többnyire TF-et végzett, szélesebb látókörű edző, de a kisebb kluboknál az oktatja a fiatalokat, akit erre rá tudnak venni. Sok helyütt aranyos,

idős bácsik tanítgatják társadalmi munkában a gyerekeket. Jó, hogy vannak, mert ha nem lennének, nem állna senki a helyükre. De ők aztán végképp semmit nem tudnak arról, mire kellene nevelni a gyerekeket. Magyarázzák, miként kell csavarni a labdát, gyakoroltatják a technikai elemeket – jól vagy rosszul –, de ami ebben a korosztályban a legfontosabb volna: a fizikai képességek fejlesztése, a modern futball elemeinek oktatása, az már alig szerepel a műsoron. Igazán nem csoda, ha a magyar ifjúsági labdarúgók gyorsaságban, erőben, ruganyosságban, keménységben, munkabírásban lemaradnak a vetélytársak mögött. Ráadásul nálunk az iskola is édeskeveset nyújt, így aztán hiába várjuk, hogy jönnek az új, egészségesebb generációk.

Az élvonalbeli csapatokkal foglalkozó edzőknél mégsem a képzetlenség a nagyobb baj. Ha többségük nem is kíséri figyelemmel a legfrissebb szakirodalmat, nem lehet rájuk fogni, hogy nem ismerik a modern labdarúgást. Ha tájékozatlanok volnának, akkor külföldön nem produkálnának nagy eredményeket. Lehetne sorolni a neveket Hidegkutitól, Szuszától, Barótitól, Sós Károlytól kezdve a fiatalokig, akik más országban bizonyították be, hogy ha a körülmények kedvezőek, akkor mesterei tudnak lenni a szakmájuknak.

Sokszor nem a képzettség hiányosságai miatt olyanok a mi edzéseink, mint amilyenek. Még azt is kibírná a magyar futball, ha ósdiak volnának a módszerek, bár hozzá kell tennem, hogy az élvonalra nem az elavult képzés a jellemző. Az edzések mégis keveset érnek.

A magyar labdarúgók semmivel sem töltenek kevesebb időt a pályákon, mint a profik, sőt nem egy esetben többet is. Csakhogy ezek az edzések sokszor nem jelentenek nagyobb megterhelést, mint egy iskolai testnevelés óra. Dolgozik egy csoport a pályán, a másik ácsorog. A technikai, taktikai elemek gyakorlásakor egy percig tart az igénybevétel, öt percig a rákészülés. Elnézem, amikor sprintelnek a játékosok. Olyan

tempóban futják a 30 métereket, amilyen iramban képesek lennének egyfolytában lefutni akár 300 métert is.

Ha egy órába belesűrítenék a napi edzésmennyiséget, többre jutna a magyar futball. Balczó András magyarázta egykor, hogy ő kocoghatna naponta akár 24 órát is, nem javulnának a futóeredményei. Viszont, ha úgy fut két órán át, hogy az első óra után már azt hiszi, nem bírja tovább, ám a második órában mégis erősíteni próbál, akkor ebből már lehet valami. Az edzés nem más, mint inger a szervezetnek. Ha ezek az ingerek mindig azonosak, akkor csak arra alkalmasak, hogy a szervezetet megtartsák az adott szinten. Vagyis, ha egy játékos naponta azonos tempóban lefut mondjuk 30 × 30 métert, nem lesz semmivel sem gyorsabb és kitartóbb, mint volt az edzések első időszakában. Megszokja ezt az igénybevételt és bármikor képes ennek megfelelő teljesítmény produkálására. De semmivel sem jut előbbre. A nagyobb gyorsaság és munkabírás eléréséhez hétről hétre vagy legalább hónapról hónapra fokozódó iramban, lendületesebben, gyorsabban, esetleg rövidebb pihenőidőkkel kellene lefutni a 30 métereket, hogy a képességek fejlődjenek. Vagyis szenvedni kellene futás közben, minden egyes edzésen a tűrőképesség felső határáig kellene erőltetni a teljesítményt.

Egyetlen edzésrészlettel példálództam, de ez vonatkozik a tréning minden egyes feladatára. A profik akkor kezdenek igazából edzeni, amikor már elfáradtak – ezt Fazekasék is tanúsíthatják –, a mieink azonnal befejezik az intenzívebb mozgást, ha érzik a fáradtságot.

Nincs magyar edző, aki ne tudná, hogy nálunk alapvetően az intenzitással van a baj: a játékosok nem edzenek olyan erőbedobással, amilyen kellene az eredményességhez. Adódik, persze, a kérdés: ha ezt ilyen jól tudja az edző, miért nem csinálja? Azért, mert féltí a helyét. Volt már rá számos példa, hogy az edző nekibuzdult és elkezdte könyörtelenül dolgoztatni a játékosait. Azok, persze, rohantak panaszkodni, de a

vezetés az edző mellé állt. A labdarúgón azonban nehéz kifogni. A meccseken mutatta meg, mennyire káros, ha „kizsigerelik, túlterhelik" őt az edzésen. Bebizonyította a mérkőzésen, hogy „idegileg, fizikailag fáradt és túlhajszolt", hogy „hiányzik belőle minden frisseség". A sorozatos vereségek után a vezető – akár átlátott a szitán, akár nem – sürgősen leintette az edzőt, de az esetek többségében annyira elmérgesedett a helyzet a játékosok és mesterük között, hogy az edző vehette a kalapját. Utódjának már esze ágában sem volt próbálkozni a modern edzéselmélet eszközeivel, foglalkoztatta úgy a játékosokat, ahogyan az szokásos a mi labdarúgásunkban.

Természetesen, mint minden általánosítás, ez a gondolatmenet sem állja meg a helyét minden csapatra és minden edzőre vonatkozóan. Többnyire valóban bekövetkezik ez a folyamat klubjainknál, de a részletek nem mindenütt egyformák. Az új edző személye mindenütt nekibuzdulást vált ki. A másféle edzésvezetés kiszakítja a játékost az addigi monotóniából, mindegyikük bizonyítani akar, igyekszik biztosítani a helyét a csapatban és végzi zokszó nélkül az edzéseket. Ha ennek van eredménye, akkor tart a tisztességes munka legalább egy esztendőn át: addig, amíg a csapat eljut egy magasabb fokra, amíg a játékosok keresete megugrik. Előbb-utóbb azonban jön az elkényelmesedés. Mezey György az MTK-VM-et az 1977–78-as évadban messze a képességei feletti teljesítményre késztette, és csapata a 3. helyen végzett. A következő évben majdnem kiesett és aztán – már másik edzővel – el is búcsúzott az NB I-től. A Honvéd Tichy Lajos keze alatt bajnokságot nyert 1980-ban, mert akkor a játékosok sokkal többet nyújtottak a felkészülés során, mint előzőleg és mint a rákövetkező évben, amikor a bajnokcsapat még a legjobb három közé sem tudott bekerülni. Erről az időszakról Tichy 1981-ben egy újságnyilatkozatában így beszélt:

– Aligha hiszem, hogy egy évvel a bajnoki elsőség után kevesebbet tudok az edzői szakmából, mint tudtam korábban.

Nyilvánvalóan a játékosokkal történt valami. Mégpedig az, hogy valamennyire megtelt a zsebük, a futball helyett sok más foglalkoztatta őket. Az egyikről jött az értesítés, hogy veri a feleségét és rendőrök állították elő. A másik hónapokon át úgy edzett, hogy nem tudta, milyen ítélet sújtja majd őt a gázolásért. A harmadik nemtörődöm módra, érdektelenül futballozott, mert nem kapta meg az átigazoláskor ígért lakást. Egy hatos csoport a külföldi szerződésének intézésével volt elfoglalva. A néhány válogatott játékos egy-egy győzelem után mindent megengedett magának, amivel egy fiatal szervezet lerobbantható. Állítom azonban, hogy nemcsak a Honvéd küszködik ilyen gondokkal, valamennyi kollégám tele van hasonló bajokkal. Szeretném látni, miként csinálna futballt a mi körülményeink között egy Menotti, egy Weisweiler, egy Derwall. A fele fizetésemet odaadnám, ha ők többre jutnának...

Az edző kiszolgáltatott helyzetben van nálunk. Szociológiai vizsgálatok mutatták ki, hogy – nemcsak a labdarúgásban – minden csapatban működik egy vezető csoportosulás. Előbb-utóbb érvényesül ennek a klikknek az akarata. Ha a csoport jó irányban húz, akkor könnyű az edző dolga. De előbb-utóbb a klikkben felülkerekednek az önös érdekek, megszűnik az eredménycentrikus szemlélet, és akkor jaj az edzőnek, ha ezeket a változásokat nem követi. Ugyanakkor az edzőnek figyelembe kell vennie a vezetés szempontjait. Amikor új csapathoz kerül, akkor egy ideig nem szól bele a vezetés a szakmai kérdésekbe. De amint elmaradnak az eredmények, a klubelnökség, a bázisszerv vezetősége máris az edzőt veszi elő. Először csak javaslatokat tesz, aztán követeli egyik-másik játékos szerepeltetését, a harmadiknak a kihagyását, és ha az edző engedi, lassan a bázisszerv igazgatója, a klubelnök, a szakosztály vezetője állítja össze a csapatot. A vezető számára a legkönnyebb megoldás prédául dobni oda az edzőt. Ha nincs eredmény, ő a hibás. A játékost nem merik elmarasztalni, mert egy csapatot nem lehet kicserélni.

Egyszer próbálkozott ilyesmivel az MTK, ám vesztesen került ki az ügyből, a játékosok kerekedtek felül: A vezető azt nem fogja mondani, hogy ő a hibás – majd bolond lesz kockáztatni a jól fizetett állását –, elküldik tehát az edzőt. Hivatalosan többnyire békés megegyezéssel zárul az ügy, a szerződésben biztosított összeget változatlanul fizeti az egyesület. Az új edző feltétlenül hoz pillanatnyi lendületet és máris bebizonyosodik a játékosok, a vezetők igaza.

Tizenöt év alatt, 1965 és 1980 között egyetlen olyan NB I-es csapatunk sem volt, amelyik legalább valamelyik edzőjét ne állította volna félre a szerződés lejárta előtt. Csak az érdekesség kedvéért néhány példa, hogy egyes klubokban hány edző váltotta egymást.

MTK és MTK-VM: Lakat Károly, Hidegkuti Nándor, Kovács Ferenc, Palicskó Tibor, Bencsik János, Kalocsay Géza, Kovács Imre, Keszthelyi Mihály, Mezey György, Szentmihályi Antal, Szarvas László. FTC: Mészáros József, Tátrai Sándor, Lakat Károly, Kalocsay Géza, Csanádi Ferenc, Dalnoki Jenő, Friedmanszky Zoltán, Novák Dezső. Nyíregyháza: Móré János, Palovecz Béla, Kovacsics Gyula, Lovász Mihály, Somlai Rezső, Bakos Béla, Gajdos Gábor, Demény Béla, Pokrovenszky Pál, Gerliczki János, Aranyi László, Temesvári Miklós, Papp László.

Negyvenkét esetben fordult elő, hogy bajnoki év közben változott az edző személye. Nyíregyházán 15 év alatt hétszer! Nem egy példa volt arra, hogy egyetlen bajnokság alatt háromszor cserélődött az edző. Megtörtént ez például a Honvédnél, az FTC-nél (kétszer is), a DVTK-nál, a Debrecennél. Ami különös az ügyben: azt az edzőt, akit hirtelenjében eltávolítottak az egyik klubtól, tárt karokkal fogadták a másiknál...

Bizonytalan az edzősors, az edző pedig azzal próbálja kivédeni a támadásokat, hogy igyekszik mielőbb eredményt kihozni a csapatból. Nem vállalkozik kockázatos megoldások-

ra, nem dolgozik hosszú távra, nem fiatalít, nem akar új konstrukciót adni az együttesnek, nem hajszolja meg a játékosokat, hanem a pillanatnyi adottságokat kihasználva törekszik a legjobb legjobb eredményekre. Egy-két év múlva úgyis mennie kell, a gondokat oldja meg az utódja...

A labdarúgó NB I és NB II vezetőedzőit tisztességgel megfizetik, az alsóbb osztályú csapatokét, és főként a fiatalokét, annál kevésbé. A mesteredzőnek, a gyakorlott szakedzőnek a fizetése a hivatalos utasítás szerint 4900 és 10 000 forint között határozható meg. A vezetőedzői pótlék az NB I-ben 2500, a mesteredzői további 1500 forint, a mesteredző tehát elérheti a havi 14 000 forintot az NB I-ben. Ennyi pénzért azonban nem mestert, hanem edzőt sem kapni az I. osztályban. Elkérnek az edzők 16–20 000 forintot, ragaszkodnak különféle kedvezményekhez. Az egyik lelépést kér – hatszámjegyű összeget! –, a másik a feleségét helyezteti el jól fizető (alibi-) állásba, a harmadik lakást, autót igényel kedvezményesen vagy ingyenesen. Igyekeznek gyorsan behajtani mindent, mert biztosak benne, hogy nem lesznek hosszú életűek a klubnál.

Magas jövedelmük van a kiemelt klubok vezetőedzőinek, elsősorban az olimpiai sportágakban. A mesteredző akár 13 000 forintot is kereshet. Az átlagedző viszont már aligha válik gazdaggá. Magyarországon hozzávetőlegesen 11–12 000 edző áll szerződésben, egy középfokon végzett edző B-kategóriájú szakosztályban, tehát nem is a legalacsonyabb osztályban, 2700 és 6700 forint között kereshet, de nem az a jellemző, hogy eljut a plafonig.

Egyébként – ezt tapasztalom évtizedek óta – nem a jövedelem határozza meg az edzői produkció milyenségét. Ismertem edzőket, akik nevetséges összeg ellenértékeként csodálatos eredményeket mutattak fel. Széchy Tamásnak, amikor elkezdte nevelni a Hargitay-féle társaságot és 12–14 órát töltött naponta az uszodában, 400, azaz négyszáz forint volt a fizetése. Amikor pedig már „nagy edzővé" vált, 1974-től egészen

1980-ig havi 5500 forintot kapott. Az NSZK-ban havi 10 000 márkát, Kubában 4000 dollárt ígértek neki, de ő maradt a hazai vizeken a 170 dollárnak megfelelő fizetésével.

A különböző sportágak válogatott kereteinek vezetőedzői nagyjából ugyanazt a fizetést kapják, munkájukban, eredményességükben mégis ég és föld a különbség. Nem azért, mert egyiknek különbek a lehetőségei, mint a másiknak, és nem is annyira a szaktudásban mutatkozó differencia jelentkezik a sikerekben vagy balsikerekben. Akit egy válogatott keret élére állítanak, annak – nagyon csekély kivétellel – magas a szakképzettsége. Hogy végül is melyikük milyen magasságokba jut el, az elsősorban attól függ, milyen tűzzel, milyen akaraterővel lát neki a tevékenységének, mennyire fűti őt a lelkesedés, mennyire válik fanatikusává a munkájának.

Amikor úgy festett, hogy a magyar asztaliteniszsport kimerítette a tartalékait és lassan már az európaiak is rajtunk koszörülik a körmeiket, jött Berczik Zoltán és forradalmasította sportága edzésrendszerét. Könnyű azt kitalálni, hogy kétszer olyan jó eredményekhez kétszer annyi edzés kell: az igazi edzői tett kialakítani a kétszer annyi edzésmennyiség tartalmát és főként rávenni a sportolókat, hogy a kétszeres munkát nagyobb odaadással végezzék el, mint végezték előzőleg a fele mennyiségű edzést. Berczicknek sikerult, és újra lettek világbajnokai a sportágnak.

Másik példa. Irigyei azt mondták Vígh Lászlóról. hogy sosem vált volna híres edzővé, ha nincs Magyar Zoltán. Lehetséges. De Magyar Zoltánból sem lett volna kétszeres olimpiai bajnok Vígh nélkül. A legcsodálatosabb tehetség is elkallódik, ha nem kerül avatott kezekbe.

Négy gyereke van Vígh Lászlónak. Ha rajtam múlna, szentté avatnám a feleségét, aki tiszteletben tartja férje megszállott tornarajongását. Vígh nemcsak Magyar Zoltánnal foglalkozott, vezetőedzőként dolgozik az FTC tornaszakosztályában. Magyar Zoltánnak és edzőjének kapcsolata olyan

volt, mint egy házasság. Nem tudtak egymás nélkül élni, de ha együtt voltak, sokszor vált kibírhatatlanná a légkör. Összevesztek, kibékültek. Az edző kizsigerelte, gyilkolta a versenyzőjét, az komplett őrültnek, lehetetlent kívánó fantasztának minősítette mesterét. De másnap mindketten újrakezdték a közös munkát. Kis megszakítással tizenöt esztendőn át! Vígh László, amikor Magyar még versenyzett, baráti társaságban mesélte a következő történetet:

– Kitaláltam egy új elemet. Odaadtam Sivadónak. Ha Magyarnak adom, elkezdi fitymálni. Neki semmi sem jó. Lusta, lóg, nem akar tanulni. De ha meglátja, hogy Sivadó mit gyakorol, ráharap...

„Lusta... Lóg... Nem akar tanulni..." Vígh személyes sértésnek vette, hogy Magyar este lefeküdt aludni és csak reggel kelt fel. Mit gondol, mire való az éjszaka? Miért nem tornászik éjjel is? Ha Magyar úgy pörgött volna a ló fölött, hogy a levegőben lebegve egy pillanatra sem ér hozzá a kezével, Vígh biztosan talált volna hibát. Ám ha nem ilyen ember, nem inspirálhatta volna Magyar Zoltánt mindig új és új feladatok megoldására.

Hegedűs Csabával, Kotsisnéval, a röplabdázók kapitányával és néhány más, nagy edzőegyéniséggel sokat példálóznak az újságok. Helyettük egy ma már elfeledett, nyugalomba vonult edzőt állítok az olvasó elé. Híres Lászlót, aki az Európa-bajnok Szentgáli Lajost, az EB-ezüstérmes Mecser Lajost és Zemen Jánost nevelte a magyar atlétikának. Ő az egyetlen atlétaedző, aki az ötvenes évek nagy fellendülését követően a hatvanas években is tudott extraklasszis futót adni sportágának. Kaptam tőle egy levelet. Egy részletét szó szerint idézem:

„Azért foglalkoztam a sporttal, mert nagyon szerettem. Ez volt az életem. Hasznot nem húztam belőle, ma is abban a vályogházban lakom Felsőgödön, amit 62 évvel ezelőtt vettek a szüleim. Amikor 1954-ben Szentgálival edzettem, a többszörös háztulajdonos anyósom azt akarta, hagyjak föl a sport-

tal, mert erre anyagilag nem vagyunk rászorulva. Éljek a családomnak. Egyetlen gyerekem akkor volt négyhónapos. Egy vasárnap reggel, amikor indulni akartam edzésre, az anyósom elém állt és közölte: »Laci, ha megint edzésre mész, mire visszajössz, kirakom a holmidat a kiskonyhába.« (Nála laktunk a feleségemmel és a gyerekkel.) Elmentem, mert Szentgálinak fontos időre futása volt. Este első utam a kiskonyhába vezetett. Ott volt a holmim. Kidobtak... De Szentgáliból, a kis nyomdászinasból világklasszis lett! Naponta én ébresztettem, vele futottam télen a hóban, tavasszal a fagyott sárban, erdőn, mezőn, hogy érezze: nincs egyedül. A fiamnak tekintettem, így kezeltem mindig..."

Nem, kérem, nincs ezekben a sorokban semmi túlzás. Híres így dolgozott valamennyi tanítványával. Szenvedélyesen, fanatikusan. A sporthivatal egykori elnökhelyettese mesélte, hogy amikor Híres egy ízben ki akart harcolni valami kedvezményt az egyik tanítványának, a saját vérébe mártott tollal írt hozzá levelet...

Híres és a hozzá hasonló emberek tengernyi ellenséget gyűjtenek maguknak. Ők tűzön-vízen át harcolnak a céljukért, nem ismernek sem istent, sem embert, átgázolnak minden akadályon. Nehezen kezelhető és nehezen elviselhető emberek, de – ők az igazi értékek a sportban.

A mi edzőink zöme, sajnos, hivatalnokká szelídült. Sokszor képzelgek azon, hogy valamelyik kisvárosban 10–12 évesen ott úszik valamelyik edző keze alatt a világ úszósportjának legnagyobb tehetsége, aki Mark Spitz hírét is felülmúlhatná. Olyanok a fizikai és a lelki adottságai, amilyenek soha másnál ilyen magas szintre még nem jutottak, ilyen tökéletes összhangba még nem kerültek. S ez a csodálatos tüzű gyémánt elkallódik, mert sohasem jut el avatott mester kezébe.

Lehet, hogy ilyesmi történt például a magyar atlétika kiemelkedő tehetségű sprinterével, Lépold Endrével? Ő 16 évesen 10,3 másodpercet futott 100 méteren. Nincs és nem is

volt még egy olyan serdülőkorú sprintere Európának, aki ennél jobb eredményt ért volna el. Még 18–19 évesen is remek rekordokat futott, a 60 méteres távon néhány század másodperccel maradt el a világcsúcstól. Dolgozott öt edző keze alatt, aztán visszatért Pécsre. Egy hetilapban így nyilatkozott: „Egyik évről a másikra hétszeres (!) terhelést kaptam, összeroppantam idegileg, fizikailag kidurrantam, szinte mindig sérült voltam..." A nyolcvanas évek elején, amikor a legideálisabb korba került, már nem is lehetett hallani róla. Pedig ilyen tehetség nem születik minden bokorban, még Amerikában, a sprinterek hazájában sem.

Beszélgettem kajakozókkal, kenusokkal. A hetvenes évek kezdetén csak két főfoglalkozású edzője volt a sportágnak, a többiek mellékfoglalkozásban dolgoztak. Kora hajnalban, munkaidejük előtt ott voltak a vízen, délután rohantak újra az edzésre és foglalkoztak versenyzőikkel késő estig. Sokszor elhanyagolták a főhivatásukat, gyűjtötték a kellemetlenségeket a munkahelyükön, mert számukra a sport volt a legfontosabb.

Nyilvánvalóan ezeket a körülményeket figyelembe véve lett egyre több főfoglalkozású edző a sportágban. A nyolcvanas évek elején volt már belőlük vagy hatvan. Többségüknek mégis kevesebb ideje jutott a kajakra, kenura, mint amikor az edzősködés mellett hivatalban, üzemben is dolgozott. Arra is nehéz rábeszélni őket, hogy a nyolcórás munkaidejüket két részre bontsák és a versenyzők, főként a fiatalok elfoglaltságához alkalmazkodjanak. Tartsanak edzéseket kora reggel és késő délután. „Hogyhogy? – hallatszik a véleményük. – Ki fizeti meg nekünk az időveszteséget, hiszen így kétszer kell utazni a távoli munkahelyre, kétszer kell hazamenni, elmegy az edzésre az egész napunk!..."

Félreértés ne essék: ezeknél a szakembereknél nem hétköznapi értelemben vett tengés-lengésről, még kevésbé lógásról van szó. Dolgoznak becsületesen, csak kihunyt belőlük az a

tűz, az a mindent legyűrő ambíció, amely a világelsők sorába emelte a magyar kajakozókat, kenusokat.

Ha ilyen a helyzet egy sikersportágban, amely változatlanul neveli a világbajnokokat, az olimpiai győzteseket, akkor könnyen elképzelhető, miért stagnálnak egyes sportágak. Gépiessé, szürkévé vált az edzők munkája, a szakosztályok nagy többségében alibitevékenységet folytat az edzők tekintélyes része. Igyekeznek teljesíteni, amit a klub vár tőlük: nagyegyesületnél olimpiai pontokat, magyar bajnoki elsőséget, helyezést, kisebb klubnál pedig helyi sikereket. Hogy nemzetközileg ezek az eredmények mit sem érnek? Edzőink emiatt nem kerülnek rosszabb helyzetbe. Az A-kategóriájú szakosztályok vezetőedzőinek nagyjából egyforma a fizetésük, függetlenül az eredményektől. Az úszósportban Széchy vagy Kiss László a Spartacusban körülbelül annyit kap, mint az az edző, aki még egyetlen nemzetközi színvonalú tanítványt sem nevelt fel. Az edzői fizetésben nincs benne, hogy az illető mekkora értékeket adott a sportnak. Persze hogy kap jutalmat, ha kimagasló eredményt ér el, de ez a jutalom évekre elosztva – hiszen évtized kell egy világsikerhez – nem hoz többet havi néhány száz forintnál.

Az olimpián ötödik helyezést elért Dzvonyár edzője – Nagy József a Spartacusból – a moszkvai játékok után kénytelen volt külön edzéseket tartani versenyzőjének, mert az beiratkozott az orvostudományi egyetemre. Amikor Dzvonyár éppen ráért, akkor volt edzés. A versenyző 1981-ben az EB-n hatodik helyezést szerzett. Kapott jutalmat az edző. Kiszámoltam. Körülbelül havi 100 forinttal díjazták, hogy lényegében másodállást vállalt Dzvonyár kedvéért, minden áldott nap tartott egy-két külön edzést a számára.

Ismerek egy futballedzőt. Kiss Lászlónak hívják. Az NB II-ben működik. A fizetése havi 6700 forint. Az NB II legroszszabbul fizetett edzője, mert nem a szerződéskötés üzleti részén jár az esze. Van négy gyereke, fiatal, harminc év körüli

ember. „Kinevetnek az edzőtársak – mondja –, mert a pénzemet a futballra költöm." Vásárol szakkönyveket, elutazik minden jelentős mérkőzésre és már kétszer is elment tanulmányútra a saját pénzén. Amikor turistaként kijutott az NSZK-ba, ott nem nézett meg semmit, minden idejét Csernai Pál mellett töltötte a Bayern Münchennél. Hihetetlenül sok tudást halmozott össze és mire viszi? Kinek kellenek az ilyen fanatikus, megszállott edzők? Jobb egy könnyen kezelhető hivatalnokkal együtt dolgozni...

Cáfolhatatlan tény, hogy a magyar sport élmezőnye veszedelmesen szűkül, hogy egyre kevesebb a nemzetközi szintű versenyző. Ebben jelentős szerepe van annak, hogy edzőink zöme nem nyújtja azt, amit képzettsége, tudása alapján joggal lehetne várni tőle.

Bukás a célban

Kérdés a Műegyetem R klubjában: Mi az oka, hogy versenyzőink gyakran mondanak csődöt a döntő pillanatokban? Megfelelő-e nálunk a pszichikai felkészítés?"

Néha nagyon tudom irigyelni más országok versenyzőit. Jön egy nagy világverseny és a sportolójuk úgy lép pályára, hogy az ellenfelekben fel sem ötlik: ezt az embert egyáltalán valaha is le lehet győzni. Olyan nyugalommal, magabiztossággal versenyeznek, mintha már előre elintézett volna az eredmény. Sőt. Fölöttébb gyakran figyelem meg, hogy egy EB-n, VB-n, olimpián a sportolók tisztes hányada messze felülmúlja addigi teljesítményeit, a döntő pillanatokban hihetetlen erőfeszítésekre képes.

Sosem felejtem el a montreali 400 méteres vegyesúszóversenyt. Az ott szerepelt magyar olimpiai csapat egyik legkiválóbb sportemberének tartottam Hargitay Andrást, nagyon kívántam neki a győzelmet. Hogy Hargitay emberi megítélésében nem tévedtem, azt igazolták a montreali játékokat követő esztendők. Bár utána már nem nyert VB-t, olimpiát – „csak" EB-t –, mégis vezető egyénisége maradt sportágának. Szakvezetői elmondták róla, hogy az edzéseken személye valóságos húzóerőt jelentett a többiek számára. Ha egy Hargitay hajlandó zokszó nélkül elvégezni a legkeservesebb munkát, akkor másokban fel sem ötlik, hogy lehet könnyedebben is venni az edzéseket. Nem beszélve arról, hogy a montreali olimpiát követő esztendőkben ő tudott vidámságot, jó hangulatot vinni a versenyzők közé. Moszkva magyar olimpiai úszóbajnoka, Wladár Sándor olyan magas fokú elismeréssel beszélt Hargitayról, ami egyáltalán nem szokásos a versenyzők egymást érintő szavaiban. Hargitayt magamban oda so-

roltam, ahová régebben Papp Lászlót, Székely Évát, Balczó Andrást, Zsivótzky Gyulát, Kulcsár Győzőt, Gyarmati Andreát, Parti Jánost, Wichmann Tamást, Magyar Zoltánt és más hasonlóan nagy egyéniségeket.

Hargitay 16 évesen a müncheni olimpián bronzérmet nyert a 400 méteres vegyesúszásban. Ha valaki akkor azt mondja nekem, hogy ez az ifjú, akit akkor a világ legnagyobb vegyesúszó-tehetségének tartottak, soha többet nem nyer olimpiai érmet, a szemébe nevettem volna. Úgy képzeltem, csak valami sérülés, betegség foszthatja meg őt a legszebb sikerektől. Mert ha hisz önmagában, talán már Münchenben is olimpiai bajnok válhatott volna belőle. A versenyen figyelte a világrekorder Hallt, a másik amerikait, Furnisst; őket le is győzte, de két másik vetélytársa elébe került.

A müncheni játékokat követően Hargitay ahány EB-n és VB-n rajthoz állt, mindenütt nyert aranyérmet, több ízben nem is egyet. Javított világrekordot, ő volt a földkerekség első számú vegyesúszója. Hegemón szerepét tulajdonképpen csak Verrasztó Zoltán veszélyeztette, aki a hátúszás mellett világklasszissá nőtt fel ebben a számban is.

A montreali olimpia évében mindketten szédületes formába lendültek. Kiutaztak az amerikai fedettpályás bajnokságra, ott Verrasztó új világrekorddal lett első, Hargitay került a második helyre, Sós Csaba a harmadikra. Soha az amerikai úszóbajnokságok történetében nem fordult elő, hogy egy meghívott ország versenyzői valamelyik versenyszámban elfoglalják a dobogó mindhárom fokát. Bár Amerikában Verrasztó győzött, mégis Hargitaynak „utaltam ki" gondolatban az olimpiai aranyat. Az amerikai fedettuszodai bajnokságig úgy véltem, hogy az ottani úszósport – okulva a vegyesúszásban három éven át tartó Hargitay-féle primátusból – az olimpiára méltó ellenfelet nevelt ki. De hát még a harmadik magyar vegyesúszó is legyőzte a legjobbjukat, így Hargitay lesz a bajnok – gondoltam.

Nem sokkal az olimpia előtt rendezték az amerikaiak válogatóversenyét. Ekkor megdöbbentem. Alig két-három hónappal a bajnokságuk után félelmetes eredményeket értek el az amerikaiak. Fel sem tudtam fogni, honnan az ördögből kerültek elő ezek a legények. Az olimpián pedig messze felülmúltak minden addigi rekordot. A könyv első részében elmélkedtem arról, vajon világklasszis úszóink miért nem nyújtották a tőlük elvárható teljesítményeket, de ott nem szóltam az ellenfelekről. Tisztességgel be kell vallani, hogy ha Hargitay felülmúlja önmagát és eléri a Széchy Tamás által kitűzött időket, ha a felkészülés utolsó szakasza is olyan zavartalan, mint volt a megelőző időszakban, azt hiszem, akkor is Rod Strachan győz, Hargitay esetleg elcsípi az ezüstérmet. Megjelent ez az amerikai fiatalember Montrealban, és az időfutamban olyan játszi könnyedséggel úszta a legjobb időt, hogy attól megfagyott a vér az ellenfelekben. Látszott ezen a legényen, hogy nem csinál nagy ügyet az egészből. Nem remegett a lába, a döntő előtt nevetgélve beszélgetett, aztán beugrott a vízbe és olyan szenzációs világrekordot úszott, amit a mieink sem előtte, sem utána meg sem tudtak közelíteni.

– Fantasztikus emberek ezek az amerikai úszók – mondja róluk Wladár Sándor. – Egyikükön sem látszik a versenyláz, úgy ugranak be a medencébe egy világbajnokságon, mintha fogadásos versenyt vívnának. Mi falfehéren állunk a rajtkőre, a verseny előtt nem látunk, nem hallunk az idegességtől, görcsösen akarva úszunk, ezek meg szinte oda sem figyelnek a versenyre, könnyedén, elegánsan úsznak és többnyire nyernek is.

Sokszor gondoltam arra, hogy az amerikaiak azért ennyire fesztelenek és oldottak, mert számukra nem jelent különösebb egzisztenciális érdeket a siker a világversenyen. Nem mintha ők nem volnának ugyanolyan „hivatásos amatőrök", mint a világ minden más élversenyzője. Csakhogy az amerikai úszók nem az olimpián, a világbajnokságon kivívott eredmény sze-

rint jutnak kedvező anyagi körülmények közé, hanem a hazai bajnokságon elért teljesítmények alapján. Az egyetemeken azok az úszók kapják a legmagasabb ösztöndíjakat, akik a hazai bajnokságokon a legkiemelkedőbb szerepet játsszák. Egy amerikai bajnok úszó legalább havi 1000–1500 dollárt kap az egyetemen. Nem várják el tőle az olimpiai sikert, neki elsősorban a hazai versenyeken kell helytállnia. Az olimpián tehát különösebben nagy felelősség nélkül vesz részt, senki nem veszi őt elő, ha nem nyer. Ettől nem lesz kevesebb a pénze. A győzelem sem változtatja meg az életét, hacsak nem válik olyan különlegesen nagy sztárrá, mint 1972-ben Mark Spitz, aki aztán a tévé segítségével bankszámlára váltotta az olimpiai aranyak értékét.

A világversenyeken az amerikai úszók egyszerűen be akarják bizonyítani – elsősorban önmaguknak –, hogy ők a legkülönbek, és játékos könnyedségük óriási előnyt jelent ellenfeleikkel szemben, akiknek esetleg az eredménytől függ a boldogulásuk nemcsak a sportban, hanem a magánéletükben is. Az úszósport élmezőnyét tized és század másodpercek választják el egymástól, hogyne jelentene tehát sokat a felszabadult hangulat a versenyen!

Logikusnak és teljesen elfogadhatónak minősíthető lenne ez az okfejtés, ha a női úszósportban az NDK versenyzői nem ugyanilyen magabiztos fölénnyel utasították volna maguk mögé a világot Montrealban s Moszkvában is, és ha nem válnak az amerikaiak legnagyobb versenytársaivá a szovjet férfiúszók. Ebben a két országban – akárcsak minálunk – az olimpia a kimagaslóan legfontosabb verseny, nemcsak erkölcsileg, hanem egzisztenciálisan is. Sokat nyerhet és sokat veszíthet a sportoló a játékokon. És íme, az NDK és a Szovjetunió úszóit nem nyomasztja a nagy tét, ők – az amerikaiakhoz hasonlóan – szintén annál jobban úsznak, minél jelentősebb a verseny.

Ebben a két országban is elsajátították a versenyzők a győzelem tudományát. Nemcsak az úszósportban mutatkozik ez

meg; a Szovjetunió és az NDK versenyzőire általában jellemző, hogy a kritikus pillanatokban felül tudnak kerekedni.

Elsősorban a pszichikum a meghatározó. Az úszóvilágban az amerikaiak a helyzetükből adódóan élveznek lélektani előnyöket, a Szovjetunió és az NDK versenyzőit pedig pszichikailag kiválóan felkészítik. Ebben a két országban nem csupán az edző foglalkozik a versenyzőkkel, hanem egy egész team dolgozik össze a sikerek érdekében. Részt vesz a felkészítésben néhány speciális feladattal megbízott edző, a sportorvos, nemegyszer a biomechanikus és a pszichológus. A csoportot a vezetőedző irányítja, aki a munkatársain kívül nagymértékben épít a tudományos kutatók eredményeire is. Az összes segítőtárs a háttérben marad, róluk alig hallunk, pedig különlegesen nagy a szerepük.

Ha arról beszélünk – és, sajnos, beszélhetünk róla! –, hogy a magyar sportolók a döntő pillanatokban nem mindig hozzák azt a teljesítményt, ami várható tőlük, az részben annak tulajdonítható, hogy nálunk nagyon kevéssé használják a sportban a tudomány eredményeit. Hargitay negyedik lett Montrealban, Verrasztó még csak döntőbe sem került! Sok minden mellett bizonyára közrejátszott ebben a lemaradásban a nem kellő pszichológiai ráhangolás is. Feltehetően túlságosan nagynak látták a tétet, kissé megroppantotta őket, hogy ott állnak tíz esztendő elképesztően nehéz munkájának a vizsgája előtt; mi lesz, ha nem sikerül olyan eredményt elérni, amit elvárnak ők maguktól, és amit elvár tőlük a több milliós magyar sportközvélemény. Nálunk a közönség szigorúan ítél, s ezt tudják a versenyzők is. A montreali időeredményekből kiderült, hogy a magyaroknak kevés esélyük lett volna a győzelemre, de a jobb szereplésre annál inkább. S hogy ez nem következett be, annak egyik oka, hogy pszichés hátrányba kerültek az ellenfelekkel szemben.

Ha csak Hargitayék jó pár évvel ezelőtti esete utalna arra, hogy az adott körülmények között is kivívható lett volna érté-

kesebb eredmény, szót sem érdemelne a téma. De elég sűrűn előfordulnak olyan vereségek, lemaradások a magyar sportban, amelyek arra mutatnak, hogy minálunk nem használják fel a győzelemre mozgósító összes tényezőt.

Idézhetek egy-két példát a labdarúgásból. Baróti Lajostól egy tévéinterjú keretében megkérdezték annak idején, nem lenne-e szükség pszichológusra a csapat mellett. Baróti azt válaszolta, hogy ezt a tevékenységet ő maga végzi el. Baróti, sajnos, nem olyan jó pszichológus, mint amilyen jó edző. Az Argentínában járt válogatott elsősorban lélektani okok miatt bukott el!

Utalhatok az 1981. évi válogatottra. Ennek a csapatnak sem volt pszichológusa, a sajátos körülmények viszont különleges lelki többletet adtak a játékosoknak. A világbajnoki selejtezők előtti évben szinte csődhangulat uralkodott a magyar labdarúgásban. A futballról jót hallani és jót olvasni nem lehetett – ide vezettek a kudarcok –, a közönség nemcsak elfordult a válogatottól, hanem szembefordult vele. Az 1980. esztendő utolsó napjaiban rendezték Zalaegerszegen azt a hírhedt teremtornát, amelyen a nézők valóságos megvetéssel fogadták a válogatott játékosokat, kifütyülték, kigúnyolták őket. Ha az MLSZ vezetői nem is mondták ki nyíltan, mégis elterjedt a hír a labdarúgók között, hogy ha kudarcot vallanak a VB-selejtezőkön, akkor csúnya világ köszönt rájuk. Tőlük – és az ország valamennyi labdarúgójától – megvonják a kedvezményeket, mehetnek dolgozni, és ha akarnak, edzenek majd munkaidő után. Nem lesz többé fizetés a futballért, nem lesz prémium, úgy kezelik majd a labdarúgókat, mint bármely más, „szürke" csapatsport képviselőit.

Hogy valóban következett volna ilyen lépés, azt nem tudom. De azt tudom, hogy a játékosok tartottak ilyesmitől, és úgy érezték, hogy az utolsó lehetőségük előtt állnak. Ha a selejtezőkön nem hozzák a maximumot, vége az aranyéletüknek. Nem egyszerűen a továbbjutásért, az ígért jutalomért, az

erkölcsi sikerért játszott a csapat, hanem megsokszorozta a játékosok erejét, hogy a holnapjukért küzdenek, az egész magyar labdarúgás jövője az ő teljesítményüktől függ. Mindegyikükben ott élt, hogy most jött el az az idő, amikor legrejtettebb tartalékokat is elő kell szedni a siker érdekében. Ez a hatványozott erőfeszítés nagyban hozzájárult a selejtezők sikeréhez.

Szerepe volt az eredményekben a team-munka bizonyos elemeinek is. A Mészöly–Mezey duó elődeinél sokkal inkább épített az orvosi segítségre. Dr. Botár Zoltán, aki nagyon régen dolgozott már a csapatnál, segítséget kapott dr. Götzy Gyulától, az öttusázók orvosától. Ők ketten irányították a játékosok orvosi ellenőrzését, és nem akármilyen eredménnyel. Kiderült például, hogy a játékosok hetven százaléka vashiányban szenved és emiatt nem tudják érvényesíteni teljesítőképességük maximumát. Vagy egy speciális eset. Nyilasi panaszkodott, hogy holtfáradt az edzések után. A vizsgálatok igazolták, hogy indokolt ez a fáradtság, mert egy s más hiányzik a szervezetéből, emiatt nem tökéletes az izmok oxigénellátása, és az izmok nem tudnak felfrissülni. Szinte napokon belül lehetett segíteni a bajon.

Labdarúgó-klubcsapatainkban, sajnos, nem ilyen alapos az orvosi ellátás, holott egészen biztos, hogy mindegyik együttesnél csupán orvosi eszközökkel növelni lehetne a terhelhetőség és ezzel együtt a teljesítőképesség felső határát. A sportorvosnak nem a gyógyítás az elsődleges feladata – bár természetesen ez is fontos része a munkájának –, hanem az, hogy az egészséges embert megengedhető módszerekkel felkészítse a minél nagyobb és nehezebb fizikai feladatok végrehajtására.

A pszichológusnak pedig az lenne a dolga, hogy a sportoló személyiségét tegye alkalmassá a győzelemre. Nálunk még mindig eléggé ködösek az elképzelések a pszichológus szerepköréről. Afféle mágusnak képzelik, aki a verseny előtti vagy

alatti pillanatokban súg valamit a sportolónak és az hirtelenjében megtáltosodik, lesöpri a pályáról az ellenfelét. Szó sincs ilyesmiről! Az a pszichológus tud(na) eredményeket produkálni, aki együtt él a sportolókkal, aki az edzővel naponta konzultálva, a maga eszközeivel, szinte észrevétlenül tudná lelkileg felkészíteni a versenyzőt a mind nagyobb feladatok ellátására, megtanítva őt a győzelem tudományára.

Mi még messze vagyunk ettől a módszertől. A válogatott keretek tagjait rendszeresen elviszik pszichológiai vizsgálatra, de ennek sok haszna nincs. A sportoló értelmetlennek tartja ezeket a felméréseket, mert mást nem lát belőlük, mint azt, hogy különböző tesztekkel kell megbirkóznia, aztán többet már nem is hall az egészről. A pszichológusok a vizsgálatok eredményét az edzővel ismertetik, ha az egyáltalán kíváncsi rá. Nem mindegyik érdeklődik, és még kevesebb az olyan edző, aki hasznosítja is a véleményeket. Mindössze néhány sportág támaszkodik a pszichológusok munkájára, de odáig még nem jutottunk el, hogy valamelyik sportágban ott élne a pszichológus a válogatott keretben.

Wichmann Tamás sokszoros kenuvilágbajnok mondta el egyszer, hogy ő, a sportoló mit tart a vizsgálatokról.

– Bemegyünk, leülünk, félórán át válogatunk különböző ábrák és papírok közt, aztán hazamegyünk és elfelejtjük az egészet. Holott meggyőződésem, hogy a pszichológus tudna segítséget nyújtani, ha nem csupán papírokból vonná le a tanulságokat. Ha például leülne velem beszélgetni és megállapítaná, hogy a személyiségem különböző vonásai miből tevődnek össze. Ha tudná a pszichológus, hogy gyermekkoromban súlyos autóbalesetem volt, amelynek következményeit ma is viselem, ha figyelembe venné, hogy hányféle vezetővel dolgoztam és ezek milyen hatással voltak rám, ha kitérne arra, miként gondolkodom a versenyzésről, a céljaimról, mik az elképzeléseim, akkor bizonyára találna kapaszkodókat, amelyek révén segíteni tudna nekem.

Wichmann moszkvai olimpiai szereplése tipikusan a lelki hatásoknak volt a következménye. Sokat beszélgettem vele, így tudom, miként alakult ki benne a versenyen az a minden mindegy hangulat, ami végül ahhoz vezetett, hogy az utolsó néhány méteren már nem is evezett, nem érdekelte, mi történik vele. Idézek néhány mondatot az általa elmondottakból:

– Azzal utaztam ki Moszkvába, hogy olimpiai bajnok leszek. Számomra minden más eredmény kudarcnak minősült. Kinn voltam már 1968-ban Mexikóvárosban. Ott a versenyt megelőző válogatón alulmaradtam Tataival szemben. Sem Münchenben, sem Montrealban nem tudtam megszerezni az aranyat. Ezeken az olimpiákon túlságosan éreztem, milyen nagy a tét. Mexikóvárosban fiatalon talán könnyebben nyertem volna, mint később, amikor már többszörös világ- és Európa-bajnokként nyomasztott a felelősség a közönség, de főként önmagam előtt. Képtelen voltam kiadni magamból, amit tudok. A müncheni vereséget követően Montrealban még inkább bénított az olimpiai tét.

(Csak zárójelben: állítom, hogy ha ezt a két olimpiát megelőzően hónapokon át ott van Wichmann és a többi kajakozó, kenus mellett egy jól képzett pszichológus, nem marad el a magyar győzelem ebben a sportágban. Nem merem állítani, hogy éppen Wichmannból vált volna aranyérmes – bár ezt valószínűtlennek sem minősíteném –, de meggyőződésem, hogy a sok esélyes magyar közül valaki vagy valakik elsőként eveznek a célba, a kilónyi ezüstből lett volna arany is.)

– Moszkvában – folytatta Wichmann – egészen a verseny kezdetéig minden a legnagyobb rendben volt. Jól éreztem magam, az előfutamokban játszva eveztem a legjobb időt és a sorsolás is nekem kedvezett, jó pályát kaptam. Abból az irányból fújt a szél, amit én szeretek. Amikor odaértem a rajthely közelébe, biztos voltam a sikerben. Egyszerre csak jött egy zivatar, megfordult a szél. Ekkor villant belém a sejtelem, hogy itt baj lehet. Próbáltam másra gondolni, szinte összeha-

raptam a fogam, úgy koncentráltam, hogy visszanyerjem a percekkel azelőtt még bennem élt hitet és magabiztosságot, de hiába. Van egy jól ismert indiai mese: káprázatos vagyonhoz jut az ifjú, ha nem gondol a fehér elefántra. Hát van olyan ember a világon, aki ilyenkor nem egyfolytában arra biztatja magát, hogy ne a fehér elefántra gondoljon? Emiatt természetesen pontosan ez jár az eszében. Így jártam én is. Egyfolytában arra gondoltam, hogy ne gondoljak arra... Ezekben a percekben veszítettem! Ha egy győzelemre esélyes sportoló nem hisz önmagában, az képtelen nyerni. Elrajtoltunk, én görcsösen markoltam a lapátot, húztam, húztam, de a hajó nem ment. Nem és nem. Mikor aztán úgy a háromnegyed táv végén láttam, hogy többen vannak előttem, elsötétedett a világ, és a legszívesebben elsüllyedtem volna a víz alá. Nem érdekelt senki és semmi, csak az, hogy mielőbb eltűnhessek az emberek szeme elől. Ma, józanul visszagondolva a történtekre, csak azt tudom mondani: azért maradtam le az olimpián, mert elszállt belőlem minden könnyedség, játékosság, elvesztettem igazi önmagamat, a döntő előtt őrlődtem, ahelyett, hogy szokásom szerint mókáztam volna. Ebben a hangulatban aztán könnyen elkapott az a pánik, ami végül is közvetlenül meghozta a döntőbeli kudarcot.

Ugye, valóságos pszichikai tanulmányanyag! Ha ennyire részletesen megvizsgálnánk a váratlan vereségeket, akkor többnyire hasonló magyarázatokat találnánk. Paragi Ferenc esetéről már volt szó. Ő túlságosan nagyot akart, ebbe bukott bele. Mátay Andrea, fedettpályás magasugró-világrekorder és Európa-bajnoknő szintén lélektani okok miatt vált jellegtelen versenyzővé az olimpiára; őt a magánéletében bekövetkezett változások zavarták meg. A pólósok, sok minden más mellett azért is vesztettek – ezt Molnár Endre, a nagyszerű kapus fogalmazta meg –, mert bebeszélték önmaguknak: a szovjet válogatott otthonában ők egyszerűen képtelenek lesznek nyerni.

Érdekes jelenség volt Horváth László az öttusasportban. Ő vitathatatlanul a legjobb magyar versenyzők közé tartozott, nemegyszer nyert a nemzetközi élvonal kiemelkedő egyéniségei ellen, de ahányszor eljutott egy világbajnokságra, olimpiára, mindig a képességei alatt végzett. Nem egyetlen egyszer bénult meg, hanem mindig, ahányszor csak Magyarországot képviselte a VB-n.

Valószínűleg ez alkati kérdés is. Régi tapasztalat a sportban, hogy egyeseket a nagy tét inspirál, másokat visszavet. Vannak sportolók, akik az edzésen nem nyújtanak sokat, de ha jön a verseny, ez megsokszorozza az erejüket. A gerelyhajító Kulcsár Gergely évtizeden át méterekkel maradt le a ranglistán a világ legjobbjai mögött. Indult három olimpián és mindháromszor érmet nyert, sőt Tokióban, 1964-ben hajszál választotta el az olimpiai győzelemtől, a finn Nevala a hajrában 32 centiméterrel túldobta. Kulcsárt a nagy verseny mindig különleges teljesítményre hangolta. Ha például Paragiba ilyen tulajdonságok szorulnak, nincs versenyzője a földnek, aki Moszkvában elvehette volna tőle a győzelmet.

Nyilvánvalóan, az emberrel veleszületett idegrendszeri adottságokon nehéz változtatni. De nem hiszem, hogy valamennyire ne lehetne segíteni. Ha az öttusázó Horváthot képzett pszichológus vette volna kezelésbe, biztosan különb eredményeket ér el a világversenyeken. Nem valószínű, hogy a gátlásai teljesen megszűntek volna, de hogy csökkennek, az biztos.

A magyar sport fölöttébb kevéssé veszi igénybe a pszichológia tudományának segítségét. Múlik ez mindkét félen. Az edző – kicsit leegyszerűsítve a kérdést – féltékeny: attól tart, hogy elveszti a presztízsét, ha elismeri, hogy ő nem képes megfelelően ráhangolni játékosát, versenyzőjét a mérkőzésre, a nagy összecsapásra, hanem szüksége van külső segítségre. Fél attól is, hogy elveszti kontaktusát a sportolóval, ha az nem hozzá, hanem a pszichológushoz fordul az őt erősen foglal-

koztató ügyekben. Aztán nem is becsüli sokra a pszichológus munkáját. Az edző azonnali eredményeket szeretne, egyszeri vizsgálat vagy kezelés után várná a javulást. Holott a pszichológia erre egyáltalán nem képes. Sok-sok idő kell bárminemű eredményes ráhatáshoz. Másrészt pedig hihetetlenül nehéz lemérni egy pszichológus munkájának az eredményét. Vajon ki tudja megállapítani, hogy bizonyos előrelépés mennyiben tulajdonítható az ő tevékenységének? A pszichológus például rengeteget tud tenni annak érdekében, hogy valami *ne* történjék meg: ne legyen konfliktus edző és versenyző között, ne alakuljon ki ellentét edző és vezető között, ne éreztessék a játékosok az egymás közti ellenszenvet a mérkőzésen, ne fogja el rajtláz a versenyzőt, ne váltson ki benne ellenérzést az edzői utasítás stb. stb.

Ludasak a pszichológusok is! Ők a maguk tudományának szemszögéből foglalkoznak és tárgyalnak edzővel, versenyzővel. Megtudnak sok mindent a sportolókról, de ezeket a tapasztalatokat ritkán adják át *közérthető nyelven* azoknak, akiket ez elsősorban érint. Nem teremtenek megfelelő kapcsolatot sem a sportvezetővel, sem az edzővel, főként nem a sportolóval. Alig találtam olyan versenyzőre, játékosra, aki azt mondta volna, hogy a rendszeres pszichológiai vizsgálatokból lett volna valami konkrét haszna. Gyerekcipőben jár még mínálunk ez a tudományág: a sportpszichológusok elméletben sokat tudnak, de gyakorlati alkalmazásban még messze-messze vannak a lehetőségeiktől.

Még valami, amit sokan a pszichológia témaköréhez sorolnak, holott az égvilágon semmi köze hozzá. Küszködik a magyar a szőnyegen, a szorítóban, a páston, a csarnokban, a pályán, és úgy látja a néző, hogy hiányzik belőle a kellő akaraterő, hogy gyámoltalanul engedi kezdeményezni az ellenfelet, hogy nem elég harcos és bátor, hogy kevés az önbizalma.

Alapkérdés a sportban: csak az a versenyző hisz önmagában, aki ezért tett is valamit. Az áll ki nyugodtan a mérkőzés-

re, aki biztos benne, hogy a felkészülés során megtett mindent, ami a győzelemhez szükséges. Vígh László tornaedző mondta, hogy egy tökéletes gyakorlat végrehajtásához nem elég pontosan annyi erő, amennyit a versenyző felhasznál. Kétszer annyira van szüksége. Hegedűs Csaba is azt vallja, hogy egy olimpiai éremre pályázó birkózónak nem egy, hanem két mérkőzésnyi időt kell bírnia egyfolytában. Ha egy versenyzőből hiányzik az önbizalom, azt először nem pszichológushoz kell vinni, hanem meg kell vizsgálni, vajon felkészült-e megfelelően, bírja-e szükség esetén akár a kétszeres megterhelést is.

Ha viszont hibátlan a fizikai, a technikai felkészülés, akkor olyan tényezők mozdíthatják elő a sikert, amelyek elsősorban a pszichológia és a sportorvoslás feladatkörébe tartoznak.

Sportszerűség, sportmorál

Kérdés a debreceni MÁV Járműjavító klubjában: „Létezik-e még fair play a sportban? Nem söpri el a sportszerűséget a mindenekfeletti győzelmi vágy?"

A sport sajátos szakkifejezései szép lassan benyomakodtak a köznyelvbe. Aki a munkahelyén „mélyütést" kap, ahhoz ugyan ujjal sem nyúltak, mégis ugyanolyan szabálytalanul és veszélyesen, netán rosszakarattal támadták, mint az ökölvívót a szorítóban. Lehet „övön alul" ütni olyan súlyosan, hogy egész életre szóló károsodás a következmény. Van, aki csak „két vállra" fekteti munkahelyi ellenfelét, van, aki „k. o."-ra törekszik, de netán megelégszik azzal, ha vetélytársa „taccsra kerül". Persze, az is előfordul, hogy „öngólt rúg" az illető, amikor túl erőszakosan „pedálozik" felfelé.

Viszont ha az élet bármely területén sportszerűnek minősítik valakinek a magatartását, akkor a legnagyobb elismeréssel beszélnek róla. Aki sportszerű, az nem vét az írott és íratlan erkölcsi normák ellen, nem csap be senkit, nem támad orvul, nem alkalmaz elítélendő módszereket. A sport büszke lehet arra, hogy tőle kölcsönözte a világ a becsület, a nemes emberi jellemvonások meghatározásának kifejezését, a fair play-t.

Csak az a szomorú, hogy éppen a sportéletben kezd kihunyni a sportszerűség ilyetén fogalma.

Ma már az a futballista a sportszerű, aki ugyan löki, rúgja, gáncsolja ellenfelét, aki belekönyököl az oldalába, rátapos a lábára, de ügyel arra, hogy ne okozzon maradandó sérülést, ne törje el a másik játékos kezét, lábát, ne roncsolja szét az izomzatát. Aki bejáratos a labdarúgócsapatok öltözőibe, az pontosan tudja, miként fest egy játékos lába mérkőzés után. Van rajta minden szín a vöröstől a zöldig, a kéktől a liláig,

van rajta felrepedt bőr, tojásnyira nőtt daganat. A meccsen métereket repülnek a játékosok, kibukfenceznek a salakpályára, lejön a bőr a kezükről, a lábukról, a mellükről, a hátukról, és a játék után mégis azt mondják, tiszta, becsületes küzdelem folyt a pályán. Mondják, mert senkinek nem esett súlyos baja. Szabad úgy belerúgni az ellenfélbe, hogy az a fájdalomtól vitustáncot járjon, de szigorúan tilos elvenni a kenyerét. Nagy nemzetközi mérkőzéseken a legnagyobb ritkaság, hogy valaki is rátalpaljon a másik csapat játékosának a lábára. A futballista a lábából él, s aki ezt tönkretenni merészeli, az számíthat arra, hogy leradírozzák a pályáról.

Amióta óriási pénzek hatoltak be a sportba, amióta nagyra növekedtek az anyagi és erkölcsi tétek, mások lettek a sportszerűség normái a nemzetközi élvonalban. Idehaza egyszer, valamikor a hetvenes évek végén sportszerűségi díjat kaptak a pásztói labdarúgók. Ők a Szabad Föld Kupa elődöntőjében, 0–0-ás állásnál ígéretes akciót vezettek. Egyik csatáruk már túljutott az utolsó védőjátékoson is, amikor azonban észrevette, hogy ellenfele szerencsétlenül esett, otthagyta a labdát és rohant vissza segíteni. Ha az ember eltöpreng a sportszerűség tartalmán, aligha tudná gazdagabban jellemezni, mint ezzel a példával. Mindenfajta győzelemnél fontosabb az ellenfél testi épsége.

Igen ám, de mi történne, ha egy világbajnoki döntőn, 0–0-ás mérkőzésállásnál tenné ugyanezt a labdarúgó?! Vagy csak egy szimpla bajnoki mérkőzésen? Attól tartok, jó esetben azt mondanák az illető játékosról, hogy pillanatnyi elmezavar hatására cselekedett, de valószínűbb, hogy árulónak minősítenék, aki eladta a mérkőzést az ellenfélnek.

Évről évre átnézem azokat a javaslatokat, amelyek beérkeznek a magyar fair play bizottsághoz. Mind szegényesebb a választék. Bárki tehet javaslatot: sportvezető, szakszövetség, újság, szurkoló. Beérkezik a bizottsághoz 20–30 ajánlat, s ezek nagy részét eleve figyelmen kívül kell hagyni. Olyasmi-

ket írnak: Z. orvos egy vitorlásversenyen észrevette, hogy a viharos tavon felborult a mellette haladó hajó, és az orvos nem folytatta a versenyt, hanem kisegítette a vízből a veszedelmes helyzetbe került versenytársát. Hát persze hogy ezt tette! Ha nem ezt teszi, el kell venni tőle a diplomáját. Aztán vannak olyan javaslatok, hogy jutalmazzon azért a bizottság, mert egy sportoló az adott helyzetben nem viselkedett sportszerűtlenül. A már megroggyant bokszolót a következő tized másodpercben nem ütötte meg újra, hanem hátralépett és megvárta, amíg a bíró rászámol vagy lelépteti. Hajlandó volt egy csapat lejátszani a mérkőzését az előírt várakozási idő letelte után. Stb., stb.

Tulajdonképpen – mai mércével mérve – valóban sportszerűek ezek a tettek. Mert, sajnos, a sportmorál már nem áll olyan magas piedesztálon, mint állt valaha, és az ökölvívó többnyire sürgősen kiüti ellenfelét, mielőtt az magához tért volna, a csapat összecsomagol és hazautazik, ha lejárt a várakozási idő. Ma ez a dolgok rendje.

Jönnek, persze, igazán nemes tettekről szóló javaslatok, de többnyire a fiatalok versenyeiről, mérkőzéseiről (ez természetesen tiszta öröm!) és az alsóbb osztályú, kis tétért vívott küzdelmekről. Az élsportban ma már különlegességszámba megy, ha a szó klasszikus értelmében vett sportszerűség történik.

Csak egy példa, hogy mire gondolok. Kovács Edit az olimpiai részvételért küzdött. A magyar bajnokság eredménye döntötte el, bekerül-e az olimpiai tőrválogatottba. Bóbis Ildikó ellen vívott, ellenfele 4:3-ra vezetett, amikor Kovács vitathatatlan találattal egyenlített. A zsüri megítélte a tust, Kovács azonban jelezte, hogy nem tart igényt a találatra, mert akciója közben Bóbis megcsúszott és egyensúlyát vesztve nem tudott védekezni. Bóbis nyerte azt a csörtét, amelyik Kovácsnak meghozhatta volna a magyar bajnokságot. (Kovács – ez a sors igazsága – mégis bekerült az olimpiai csapatba.)

Vívásban egyébként még ma is gyakori, hogy a versenyzők jelzik az őket ért találatot, de Kovács Edit ennél többet tett: olyan tust utasított vissza puszta sportszerűségből, amilyent a világon mindenütt elfogadnak, hiszen a versenyző gyors akciójának volt tulajdonítható, hogy az ellenfél megcsúszott.

Ez a fajta sportszerűség, sajnos, kiveszőben van. Ebben nemcsak a sportolók a hibásak, talán nem is elsősorban ők. Nagyon sokszor fordul elő, hogy éppen a vezetőik biztatják őket a fair play szabályainak az áthágására, pontosabban: előveszik őket, leszidják a sárga földig, ha elkövették azt a butaságot, hogy sportszerűségükkel kedvező helyzetbe hozták az ellenfelet. Magam is tanúja voltam nagy tétre menő röplabdamérkőzés után, hogy az edző dühtől remegve rohanta le azt a játékosát, aki egy rosszul sikerült leütés sáncolása után felemelt kézzel jelezte: hozzáért a labdához. Ez a poén hozta meg végső soron az ellenfél győzelmét.

Kimagaslóan sportszerű tettekre ma már kevesen vállalkoznak. Nem alkalmas erre a nagy viadalok légköre. És miért próbálkozzék a sportoló, amikor tapasztalja, hogy eleve nem sportszerűek a verseny körülményei. A nagy tornákat, világbajnokságokat rendező országok nem elsősorban a közönségük miatt kerülnek előnybe, hanem gyakran privilegizált helyzetet élveznek a versenykiírásban, segíti őket a zsüri, a bíró.

A labdarúgó-világbajnokságokon a rendező ország csapata ritkán játszik jelentéktelen szerepet. Chile a világ futballsportjában sosem ért még el számottevő eredményt, amikor azonban VB-nek adott otthont, bronzérmet nyert. Svédország Stockholmban döntőt vívott. Anglia sorra leszerepelt a világbajnokságokon, otthonában 1966-ban mégis győzni tudott. Argentína 1978-ban megkapta azt a különleges kedvezményt, hogy nem a többiekkel egyidőben vívta mérkőzéseit, hanem késő este. A döntőbe jutás sorsa a gólkülönbségtől függött, és az argentinok már a meccsük kezdetén tudták, hogy

pontosan hány góllal kell nyerniök Peru ellen. Győztek is megfelelő gólkülönbséggel. Az 1982. évi Mundiálon a spanyolok kaptak különleges segítséget a játékvezetőktől. Nélkülük a legjobb 12-ig sem jutottak volna el.

A nagy európai kupatornákon a játékvezetők szemmel látható gyengédséggel kezelik a nagynevű, gazdag és befolyásos egyesületeket. Soha nem került elő bizonyíték arról, hogy melyik csapat miként állította a maga oldalára a bírót, de aki figyelemmel kísérte ezeket a nagy tornákat, tapasztalhatta, hogy a tekintélyes klubok nemegyszer 12 emberrel játszanak a kisebb csapatok ellen. Hogy magyar vonatkozású példát említsek: 1981-ben a Tatabánya olyan bírói nyomás alá került a Real Madrid elleni UEFA Kupa visszavágó-mérkőzésen, amilyenre a csapat pályafutásában még nem volt példa.

A pontozásos sportágakban egyetlen világverseny után sem lehetne nyugodt lelkiismerettel állítani, hogy nem mutatkozott részrehajlás a bíráskodásban. Nem merném azt mondani, hogy – magyarán szólva – lefizetik a pontozókat. Bonyolultak az összefüggések. Csoportosulások, kis szövetségek alakulnak ki és a pontozók mindig az erősebbhez húznak, azokhoz, akiknek sokcsatornás befolyásuk van, tehát tenni tudnak annak érdekében, hogy a legközelebbi világversenyeken ki bíráskodjék és ki ne. A műkorcsolyázás világversenyeit vagy két évtizede figyelemmel kísérheti a magyar közönség és tanúja lehet, hogy milyen elképesztő pontozói maffia működik a versenyeken, egyes bírák mennyire szemérmetlenül ítélnek, figyelembe sem véve a pályán történteket.

Ne úgy tessék képzelni, hogy a vezető a versenyek előtt odamegy a pontozóhoz és közli vele, ha nem segít neki, akkor megnézheti magát, ha segít, elnyeri méltó jutalmát. Nem az ilyen durva módszerek a jellemzők. A „semleges" bíró remek szaglóérzékével kiszimatolja, mi hozza neki a legtöbb hasznot, az érdekelt országokból delegált pontozó pedig segíti a

saját versenyzőjét és annak az országnak a sportolóját, amelytől elvárja a viszontszolgálatot.

Persze, ez csak a „vékonypénzű" sportokra vonatkozik. A nemzetközi labdarúgásban ma már nem számít lekenyerezésnek, ha, mondjuk, a vendéglátók egy aranyórát ajándékoznak a játékvezetőnek. Ez csupán figyelmesség abban a sportban, amelyben dollárszázezrekért folynak a mérkőzések. Ismerek magyar bírót, aki egy olaszországi meccse kapcsán két hétig üdült a tengerparton luxuskörülmények között, s a klub illetékesei még csak halvány célzást sem tettek neki az ellenszolgáltatásra.

Sejtelmem sincs arról, mekkora az az összeg, amiért már kérni lehet valamit. Legfeljebb egy esetből tudok következtetni, amikor egy nemzetközi kupameccset vezető magyar játékvezetőnek a helyi csapat szurkolói – ezt nagyon hangsúlyozták, nehogy bárki is vesztegetéssel vádolhassa a klubvezetést – 10 000 márkás csekket ajánlottak fel, de látva a visszautasító gesztust, azonnal 20 000 márkára – 300 000 forintra – emelték a tétet. Ez akkor történt meg, amikor még nem milliós, csak százezres üzlet volt a futball.

Beleavatkoznak a bírók az eredmény alakulásába és befolyásolják a mérkőzések, a versenyek kimenetelét a kulisszák mögötti megegyezések. A Nyugat-Berlinben megrendezett úszó- és vízilabda-világbajnokságon 1978-ban egy válogatott csapat 10 000 dollárt ígért a magyar pólósoknak a mérkőzésért. Játékosaink becsületére legyen mondva, hogy nem adták el a meccset, de utána keserű szájízzel tapasztalták, hogy egy másik esélyes váratlanul kikapott a nekik pénzt ajánlott válogatottól. Hogy elfogadtak-e valaha pénzt a mi pólósaink, arról nincs tudomásom, de azt biztosan tudom, hogy egyik EB-ről, egyik VB-ről a másikra cipelték a megegyezések súlyát. Kaptak pontot egyszer, vissza kellett adni a pontot másszor. Azt híresztelte a pletyka, hogy azon a bizonyos nyugat-berlini VB-n világbajnokok lettek volna a magyarok, ha nincs

adósságuk az egyik csapattal szemben. A sportszerűség helyett fantasztikusan nagy tekintélye és értéke van a betyárbecsületnek. Aki megszegi a titkos megegyezéseket, azzal többé senki nem tárgyal, arra mindenki rászáll, kettőzött erővel.

Vívásban vannak talán a legnemesebb hagyományai a csörték leadásának és visszaadásának. Annak a versenyzőnek, aki a teljes kör levívása előtt már továbbjutott a csoportjából, módja van eldönteni, kit visz magával. Ha legyőzi utolsó ellenfelét, másként alakul a csoport végeredménye, mintha kikap tőle. Tehát az a vívó, akit magával visz, hálás neki, és a legközelebbi alkalommal visszaadja a csörtét. Nem lehet tenni ez ellen semmit, hiába próbálkozik új meg új lebonyolítási renddel a nemzetközi szövetség.

A magyarok, persze, hol boldog élvezői, hol szenvedő alanyai az asszók bűvölésének. Buenos Airesben, az 1977. évi világbajnokságon láttam az egyik legmutatósabb példát arra, miként lehet manipulálni a vívásban. A párbajtőrversenyen az egyik csoportban az utolsó asszó előtt Fenyvesi Csaba jól állt. Csak akkor eshetett ki, ha a román Angelescu pontosan 5:4-re győz a nyugatnémet Behr ellen. Bármilyen más eredmény esetén Fenyvesi továbbkerül és a két vívó közül valamelyik kiesik. Az asszó első másodpercében Angelescu megszúrta Behrt. A párbajtőrvívás szabályai szerint, ha lejár a vívóidő, az eredményt felkerekítik, tehát ha mondjuk 4:2 az állás, 5:3-as eredményt hirdetnek ki. Ha olyan csoda történik, hogy a vívóidő alatt csak egyetlen találat esik, akkor az 1:0-ás eredményből 5:4 lesz. Ebben az asszóban pontosan ilyen csoda történt. A két versenyző az első tust követően még csak közel sem ment egymáshoz, pár méterről riogatták egymást, dobbantottak, még kiabáltak is egyet-egyet, de a tisztes távolság végig megmaradt köztük, nehogy valaki is megszúrja a másikat. Fenyvesi kiesett. Mondják egyébként, hogy a vívósportban szabott ára van egy-egy csörtének. Vagyis nemcsak

a kölcsönös érdekek határozzák meg az eredményt, hanem a pénz is.

Milyen erkölcsi alapon ítélhetjük el a magyar sportolót, ha a hazai bajnokságban ugyanazokat az eszközöket alkalmazza, amikkel találkozik a nemzetközi sportvilágban? Idehaza sem csak a labdarúgásban bevett módszer a bundázás. Nincs sportág – a mérhetőkön kívül –, amelyik mentes volna tőle. Ha nem a versenyző, a játékos bundázik, akkor megteszi helyette az edző, a vezető, a szurkoló vagy a nagynéni. A birkózó a bajnokságban leadja mérkőzését a klubtársnak, és rettenetes erőfeszítéssel küzd az ellen, aki veszélyezteti a jóbarát vagy a klubtárs előrejutását. A csapatjátékokban összeköttetéssel, fenyegetéssel, pénzzel szerzik meg a bennmaradás, a feljutás jogát. Fizetnek azért egy csapatnak, hogy győzze le a vetélytársat – ez még a jobbik eset –, aztán fizetnek, hogy valaki adja le a mérkőzést. Létezik láncкereskedelem is. „Kiadom a más sportágban kért játékost (versenyzőt), ha megkapom az adott sportban a mérkőzést..." – hangzik a javaslat és elfogadásra talál.

Félreértés ne essék, nem csupa csalásból, visszaélésből áll a sport. Ha így volna, rendeletileg azonnal be kellene tiltani. A mérkőzések, a versenyek zömének eredménye tiszta, becsületes küzdelemben alakul ki itthon és más országban egyaránt. A csalások azért váltanak ki nagyobb visszhangot, mert szerencsére még olyannyira ritkák, hogy külön felfigyel rájuk a közvélemény. Mi, magyarok – amint az eddigiekből kitűnik, nem vagyunk szentek – még mindig büszkék lehetünk a sportunkra. Nem hiszem, hogy létezik sok olyan ország a földön, amelynek annyi nemzetközi fair play díjas sportolója lenne, mint nekünk. Gulyás István, Zsolt István, dr. Kamuti Jenő, Wichmann Tamás, Sinkó György...

A húszas, harmincas években a sportszerűség fogalmához tartozott a klubhűség is. Nálunk az átigazolások tulajdonképpen akkor váltak természetessé, amikor a magyar futballban

a harmincas években bevezették a profizmust. A többi sportágban azonban a versenyzők nagy többsége ott fejezte be pályafutását, ahol elkezdte.

Ma a közvélemény már nem ítéli el a sportolót, aki nem tart ki egy életen át az egyesülete mellett. Elítéli őt, persze, a saját szurkológárdája, amely ugyanakkor nagy diadallal ünnepli azt a versenyzőt, aki más egyesületnek fordítva hátat, jön az ő klubjához. A klubhűség – a klasszikus értelemben véve – olyan fokú ragaszkodás, amely arra készteti a sportolót, hogy semmilyen körülmények között se hagyja el az egyesületét. Inkább vállal bármilyen áldozatot, de marad. Akkor is, ha egyéni érdeke mást kívánna, akkor is, ha az általános sportérdek mást írna elő. Szép és nemes ez a gondolkodás, de mai szemmel nézve nem mindig ésszerű. Ha feltűnik egy csodálatos tehetségű labdarúgó egy kisvárosban (bár tűnne fel!), akkor vajon helyes-e, hogy megmarad az alsóbb osztályú csapatban, örömet szerezve hétről hétre a városka közönségének, ahelyett, hogy elmenne egy olyan klubba, amelyben világklasszissá fejlődhet, és százezreknek nyújthat majd vérbeli sportélményt. Ez nem hálátlanság azokkal szemben, akik felnevelték, hanem ezt kívánja az általános sportérdek.

Azt is meg tudom érteni, ha valaki csupán egyéni érdekből változtat egyesületet. Attól még tisztességes ember maradhat. Nem azokra gondolok, akik minnél több klubnál igyekeznek megszerezni az átigazolással járó kedvezményeket, hanem azokra, akik nem célt, hanem boldogulásukhoz vezető eszközt látnak a klubszínek felcserélésében. Nem előírás, hogy a sportoló ott öregedjék meg, ahol nevelkedett. Ha úgy látja, hogy másik egyesületben megoldják azt a gondját, amelyet saját klubja még csak ígérni sem tud (kis sportágban például egy lakást), vagy nagyon megfontoltan kialakult az a véleménye, hogy másik klubban többre vinné, akkor ám menjen. Hiszen az egyesület sem hűséges hozzá. Ha talál helyette job-

bat, biztos, hogy útilaput köt a talpára. Különösen a labdarúgásban vált ez divattá minálunk. Ha egy klubnak szüksége van valakire más egyesületből, akkor ad érte cserejátékost: akár tetszik az illetőnek, akár nem, mennie kell. Nem felejtem el, amikor a Ferencváros elküldte Gironf Dunaújvárosba, cserébe Judikért. Giron rajongott a zöld-fehér színekért, és inkább ült volna az FTC kispadján, minthogy más klubban játsszék is. Nem volt kiút, alá kellett írnia a dunaújvárosi szerződést. S hány ilyen Giron-ügy volt a magyar sportban!

Ma már nem erkölcstelen a klubcsere, sőt az sem, ha egy sportoló más országba szerződik. Amikor Beckenbauer otthagyta az FC Bayernt, a nyugatnémet szurkolók csettintettek: négymillió dollár... Ez már igen. A mieink is mennek külföldre, és nem szól érte rossz szót jóformán senki. Hasznos ez a játékosoknak, hasznos a magyar futballnak.

A klubhűség, az állhatatos ragaszkodás helyett a modern világban azt várja el az ember a sportolótól, hogy becsülettel, ereje teljes latbavetésével szolgálja azt az egyesületet, amelynek igazolt játékosa, versenyzője. Küzdjön szívvel-lélekkel a klubszínekért, a társakért, a szurkolókért és mindenért, ami az egyesülethez kapcsolja. Senki nem vetette meg Keegant, amikor hamburgi színekben a maximumot akarta nyújtani egy angol klubcsapat ellen, mint ahogyan természetesnek tartotta volna mindenki, hogy ha Anglia szembekerül az NSZK válogatottjával, akkor Keegan esetleg éppen nyugatnémet klubtársa ellen vívja a pályán a legelkeseredettebb harcot.

A klubszínek iránti nosztalgia a sportoló szemszögéből inkább csak a múlté – a szurkoló viszont sosem cserél szívet. Ő nem pártol át a gazdagabb, az eredményesebb klubhoz. Kitart a maga választotta színek mellett. Mérgelődik, szidja a csapatát, kudarcsorozat idején esetleg időlegesen el is marad a nézőtérről, de az egyesület sorsa továbbra is a szívügye marad. Ő nem a játékosokhoz, a sportolókhoz kötődik, hanem az egyesülethez. Ha a versenyző elmegy más klubhoz, a szur-

koló a nevét is kiöli az emlékezetéből, ha új játékost igazol a klub, a szurkoló azonnal a szívébe zárja. Csak ő a hűséges, és ezért nem tudja megbocsátani a hűtlenséget.

Vándorol a játékos, vándorol az edző, a szurkoló marad. A mai forrongó sportvilágban ő az egyetlen fix pont.

Üzlet, üzlet...

Kérdés Csepelen, a Vas- és Fémművekben: Hallani, olvasni minduntalan, hogy pénz, pénz és pénz. Mennyire befolyásolja a pénz, az uzlet a sportot, nem torzítja-e el igazi arculatát?

Találkozom néha régi idők olimpiai bajnokaival, a harmincas évek ma is élő nagy győzteseivel. Ők kissé értetlenül szemlélik a jelen sportvilágát, ezt a sajátos kort, amikor a sport hobbiból hivatássá vált. A régi bajnokok mindannyian dolgozó emberek voltak, szabad idejükben edzettek, versenyeztek. Kiment az atléta kora reggel a salakra, nyolckor már ott volt a munkahelyén s estefelé, ha nem sötétedett túl korán, ismét megjelent a pályán. Mulasztani a hivatalban, a gyárban az edzés miatt? Kipenderítették volna az utcára. Sokszor még nagy versenyekre, világ- és Európa-bajnokságokra, olimpiára is a szabadsága terhére utazott el a sportoló. Nem nézték jó szemmel, ha valaki versenyzett, hiszen ez a munka rovására ment. Csak a kivételesen nagy eredmény, a világbajnoki, az olimpiai győzelem oldotta fel a zordságot, s akkor valóban dicsérték, sőt ünnepelték a sikeres sportembereket. De hogy pénzjutalmat kaptak volna? Soha. Esetleg könnyebb vagy magasabb munkakörbe helyezték a bajnokot s történt néhaněha olyan csoda, hogy előléptették.

Nemcsak nálunk volt ez így, hanem szerte a világban. Magánügye volt mindenkinek, hogy sportol. Ugyanúgy, mint az, hogy manapság valaki bélyeget gyűjt. Tegye, ha ez nem megy a munka rovására. A sport iránt érdeklődő közvélemény nagyra becsülte az eredményes versenyzőket, de ők közel sem váltak olyan híressé és gazdaggá, mint ma. Nem volt televízió, nem nézte milliárdnyi ember az olimpiát, és nem volt miből jutalmazni sem, hiszen nem növelte a sportszer-

gyártó cég üzleti profitját, ha egy versenyző a győzelem után valamilyen mozdulatával felhívta a figyelmet az adott márkára. Az egyes országok sem tekintették presztízskérdésnek versenyzőik, csapataik sikerét.

A harmincas években is csak a profikat fizették meg. Azokban a sportágakban fejlődött ki a professzionalizmus, amelyek közönséget vonzottak, vagyis amelyekben nemcsak megtérült, hanem „fiadzott" is a befektetés. Magyarországon a futball volt az egyetlen, amelyben pénzzel is mérték a játékosok tudását. De akkor még nagyon kicsi pénzzel. Lázár Gyula, a Ferencváros akkori fedezete (ma középpályásnak mondanók) a maga posztján a világ egyik legjobbja volt. Előttem dokumentálta, hogy heti ötven pengőt kapott klubjától, s anyagi biztonsága érdekében mindvégig megtartotta díjbeszedői állását az Elektromos Műveknél. A földkerekség egyik legkülönb futballistája szorgalmasan írogatta le a villanyórák állását és szedte be a fogyasztásért járó pénzt.

Élveztek profi jövedelmet Európában még a kerékpárosok – megközelítően nem akkorát, mint mostanság – létezett profi boksz is. Minálunk az egyetlen Szigeti Lajos – ökölvívó Európa-bajnok – írt alá profi szerződést, de nem sikerült karriert csinálnia. Főként a Városligetben, a cirkuszban bokszolgatott.

Szabad legyen ezzel kapcsolatban felelevenítenem egy epizódot. Barcelonában sétáltam a híres Ramblas egyik mellékutcájában. Meleg volt, betértem egy pohár sörre a közeli bárba. Ott a környéken van ilyen minden sarkon. Mi inkább bisztrónak neveznénk. Lehet ott kapni italt, kávét, hideg-meleg ételt. Kagylót, tintahalat, csigát. Annyiban különböznek ezek a bárok a mi bisztróinktól, hogy kisebbek, intimebb hangulatúak és – szomorú, de így igaz – tisztábbak, ízlésesebbek, kulturáltabbak. A bárpultok mellett mindig ül néhány ráérő vendég. Odatelepedtem én is az egyik magas székre. Egy néger tornyosult mellettem. Belekóstoltam a sörbe, közben ren-

dezgettem a jegyzeteimet, mert hamarosan telefonálnom kellett Budapestre. Észrevettem, hogy a fekete óriás szaporán pislog a papírjaimba. Egyszerre csak megszólalt: „Nem a Nou Camp stadion, hanem a Sarria." Imigyen, magyarul. Döbbenten meredtem rá. Azt már megtanultam, hogy a magyar világnyelvvé vált, hogy Tuniszban, Montrealban, az argentínai Mendozában, sőt mi több, Kínában is a legváratlanabb pillanatokban szólalt meg valaki mellettem magyarul, de hogy külhonban egy idős néger is magyarul beszéljen?! Csak néztem, néztem a szomszédomat.

– Én vagyok a Morezson. Bunyóztam sokat Budapesten – adta meg rögtön a magyarázatot.

Hát persze, én is ott voltam egyszer-egyszer a cirkuszban, hiszen öles plakátok hívtak oda, írván, hogy Szigeti Lajos a félelmetesen erős néger bajnokkal, Moreyonnal vív nagy csatát. Akkor áhítattal néztem a fekete izomkolosszust. Mi Morejonnak mondtuk a nevét, ő – mint most kiderült – Morezsonnak hívta magát. Egy kis bár tulajdonosa Barcelonában. Persze, szóba elegyedtünk egymással. Akcentussal és törve beszélte a magyart, de mindent ki tudott fejezni, amit csak akart. Szigeti nagy bokszoló volt – mondta –, de amit akkor, ott csináltunk, abban több volt a cirkusz, mint a boksz.

A hivatásos ökölvívás azóta sem aratott sikert minálunk, az Egyesült Államokban azonban már a harmincas években tömegeket vonzott és Európából is odacsábított néhány világklasszis ökölvívót. Akkor sem volt már egészen tiszta a bokszüzlet, a közönség azonban tódult a mérkőzésekre, így volt miből fizetni a versenyzőket. Profi sport volt Amerikában még a jégkorongozás, a baseball, a kosárlabdázás, a rögbihez hasonlító amerikai futball és a golf. Ezekbe érdemes volt invesztálni, mert hozták a pénzt. Más sportágakban azonban nem fizettek egyetlen fillért sem a versenyzőnek, a játékosnak.

A televízió hatása keltette fel az üzletemberek figyelmét. Felismerték a reklámlehetőséget. A nyugati és főként az ame-

rikai tévéállomások már akkor is kértek ezer dollárokat egyetlen rövidke hirdetés közvetítéséért, a sportadásokba viszont díjtalanul lehetett becsempészni a közvetett reklámot. Mondjuk teniszben a hatvanas évek két vetélkedő nagy cégének, a Dunlopnak és a Slazengernek az jelentette a reklámot, ha a neves versenyzők az ő gyártmányaikkal jelentek meg a képernyőn. Eleinte csak különféle kedvezményekkel vették rá sportszereik használatára a játékosokat. Gulyás Istvánnak például a Slazenger cég külön gyártott számára kedvező súlyelosztású, monogramos ütőket és természetesen ingyen adta neki a garnitúrákat. Később jött az idő, amikor már pusztán természetbeni ajándékokkal nem lehetett rávenni a versenyzőket egy-egy adott márka használatára, hanem fizetni kellett érte. Ma már ott tartunk, hogy a világ legjobb teniszezői a különféle cégektől – nemcsak sportszergyáraktól – évente dollárszázezreket vesznek fel. Björn Borgnak 1981-ig hatvan céggel volt reklámszerződése, becslések szerint évente háromnégy millió dollárt vett fel a különféle konszernektől. Borg még azért is kapott ötezer dollárt, mert hajlandó volt elmenni a párizsi Lidóba. Mikor házasságot kötött Marianna Simionescuval, egyúttal egymillió dollárt keresett. Csak a fényképezés jogát 125 000 dollárért adta el. A Donnay ütőgyár éveken át évi 700 000 dollárt fizetett azért, hogy Borg Európában és Dél-Amerikában ezt a márkát használja. Az Egyesült Államokban és az Ausztráliában lejátszott mérkőzéseken Borg a Brancoft–Kellen gyár ütőit vette kézbe, évi 90 000-ért. Az olasz Fila divatház évi félmillió dollárral csinált kedvet Borgnak a cég teniszruházatának használatához.

Ezek a nagyvállalatok nem Borg, vagy McEnroe, Connors, Gerulaitis és a többiek szép szemének kedvéért utalják át ezeket a meghökkentően nagy összegeket, hanem józan megfontolásból. A világon nagyjából százmillió ember teniszezik, ennyi ember hajlandó ütőt, cipőt, mezt, zoknit vásárolni. Az NSZK-ban az amatőr teniszezők évente átlag 700 márkát ad-

nak ki felszerelésre. Teniszezik ott 1,6 millió ember, az exporttal együtt kétmilliárd márka jut a gyártóknak. A vásárló nyilván keresi a Donnay márkát, hiszen ha ennek a cégnek az ütője megfelelt Borgnak, akkor ő sem járhat vele rosszul. A vállalkozó busásan visszakapja azt a pénzt, amit reklámcélra kifizet a versenyzőknek. Mert ha nem így történne, nem fizetne.

Beszivárog a pénz minden olyan sportágba, amely csak halvány reményt is nyújt arra, hogy megtéríti a beruházott összegeket. A cégek fizetnek a versenyzőnek, fizetnek a vezetőnek, a nemzeti, a nemzetközi szövetségnek. Milliókat jelent a gyárnak, ha az ő labdáival játsszák le a futball-, a kosárlabda-, a kézilabda- világbajnokságot, ha az ő cipőjében, mezében futnak ki az atléták, ha az ő tornaszerein tornásznak a világ legjobbjai, ha az ő puskájával lövik a világrekordokat, ha az ő órájával mérik az időket a versenyeken. Sok száz milliós piacuk van a sportszereknek, különlegesen éles a cégek közti konkurrencia-harc és az győz, amelyik el tudja hitetni a vásárlóval, hogy érdemes megvenni az áruját.

Mennél népszerűbb egy sportág, annál nagyobb összegeket érdemes invesztálni bele, s ennek következményeként egyre több jut a versenyzőnek is. A tenisz mellett ma a síelés a legnépszerűbb szabadidő sportja a világnak, ezért az alpesi versenyek legkiválóbbjai pár esztendő alatt milliomosokká váltak. Meg lehet figyelni a televíziós közvetítések alkalmából, hogy a célba érkező síző azonnal lecsatolja a lécét, odaállítja maga mellé, természetesen a cégjelzéses sítalpat mutatva a kamera felé. Reklámozza a versenyző a cipőt, a ruhát, még az alsóneműt is, s mindazt, amiért hajlandók neki fizetni.

Régen síbakancsban, fából készült sílécen siklottak le a havon. Ma valóságos műszer, bonyolult szerkezet egy sífelszerelés. A cipő már csak elnevezésében viseli a nevét, valójában olyan, mint egy holdjáró alkalmatosság. A gyártóknak minden évben ki kell találniok valami újat, különben pangani

kezd az üzlet, mert a síelő – új híján – megelégszik a régi felszerelésével. De ha megjelenik a piacon a modernebb típus, a hegyek sznobjai azonnal rákapnak; csak nem síelhetnek elavult léccel, tavalyi rongyokban!? Ha viszont tért hódít az új a lejtőkön, akkor már kínosan érzi magát, aki a lejárt holmikat viseli. Csak a francia Rossignol cég 1,6 millió pár lécet adott el 1981-ben. Kelendő volt a jól reklámozott új típus.

Nemcsak maga a sportszergyártás jelenti az üzletet. Az Alpok kis- és nagyvállalkozói óriási összegek birtokába jutnak a sí-idegenforgalom révén. Az 1982. évi alpesi sívilágbajnokság színhelyén, az ausztriai Schladmingban 2000 schillingért, 125 dollárért, vagy ha úgy tetszik, nagyjából 4500 forintért árusították a valamennyi lesiklóversenyszámra érvényes jegyet. A 3 900 lakosú alpesi faluban 4000, a környékén 40 000 ágy várta az érdeklődőket. Az Alpok tele vannak szállodákkal, sípályákkal, felvonókkal. Sehol sem lehet ingyen síelni; egy úgynevezett napikártya, amely a különböző felvonók igénybevételére is jogosít, a helyszíntől függően belekerül 200-500 schillingbe, 450-1100 forintba. A síző megveszi a felszerelését – lehetőleg évente, kétévente az újat – használja a pályát, a felvonót, szállóban lakik, étteremben étkezik.

Olvasunk, hallunk szép összegekről, amiket az „amatőr" sportolók kapnak különböző címeken, de valójában nem ők az üzlet igazi haszonélvezői. Nekik csak morzsák jutnak, kivéve az egészen nagy sztárokat, mint amilyen például néhány kiemelkedő tudású teniszező, síelő, kerékpáros, pár tucat labdarúgó világsztár, vagy amerikai kosárlabdázó, jégkorongozó, futballista, baseball játékos, profi ökölvívó, golfozó. A sport történetének eddigi legeredményesebb profit-szerzői: Muhammad Ali és a golfjátékos Arnolt Palmer. Ők hatvanhatvan millió dollárt szedtek össze a pályafutásuk alatt. Legalábbis ennyit fizettek ki nekik, az adóhivatal aztán elszedte a pénznek vagy a háromnegyedét. De mi ez a hatvan millió az ipar hasznához képest! Az NSZK-ban székelő Adidas cégnek

csupán a cipőeladásokból 1981-ben egymilliárd dollár bevétele volt!

Üzletté vált a sport, és 1984-ben először üzleti kézbe került az olimpia is. Magánvállalkozói társaság vállalta a rendezés minden anyagi kockázatát. Los Angeles város lakossága nem rajongott az olimpia megrendezésének ötletéért, tartva attól, hogy kegyetlenül nagy adókat rónak majd ki a deficit pótlására. A magánvállalkozók szerződést kötöttek a várossal, amelyben kötelezték magukat, hogy a rendelkezésre álló bevételekből fedezik a játékok kiadását. Tekintélyes emberek tömörültek a vállalkozásba, akiknek tőkeereje biztosítékot nyújt az adófizető polgároknak. A magánvállalkozói közösségben van például Los Angeles egyik hatalmas szórakoztatási konszernjének elnöke, a város kereskedelmi kamarájának igazgatója, Richard Zanuck, a híres (és multimilliomos) filmproducer, aztán számos bankár, gazdag ügyvéd, ismert politikus. A társaság ügyvivője Peter V. Ueberroth, aki húsz esztendő alatt egy kezdetben három fővel működő utazási irodát az Egyesült Államok második legnagyobb turistavállalkozásává fejlesztett. Nemrég adta el „életművét", potom 4,4 millió dollárért. Ő az olimpiák történetének első hivatásos menedzsere, évi 130 000 dolláros fizetéssel. Száz munkatársával dolgozik, a játékok kezdete előtt háromezerre növekszik a segítőinek száma.

Négyszázmillió dollárnál nem kerülhet többe a rendezés – ebből indult ki Ueberroth. Ha több pénz megy el, deficites lesz az olimpia. A müncheni játékok egymilliárd dollárt vittek el, s azóta az árak magasba szöktek. Los Angeles viszont nem épít új olimpiai stadiont, nem emel kacsalábon forgó csarnokokat, nem rendez be olimpiai falut. A város 1932-ben már lebonyolított egy olimpiát. Az akkori stadion jó lesz 1984-ben is, éppen csak átfestik. A termekben sorra kerülő versenyekre használhatók a meglevő csarnokok, mindössze uszodát kell építeni. Ez sem kerül sokba, mert egy konszern

csaknem teljesen ingyen felépíti. Nem vár érte más jutalmat, csak azt hogy róla nevezzék el az új létesítményt. Megtörténik, az olimpiai úszódöntőket a „McDonald's" uszodában rendezik. Az olimpiai falu szerepét két nagy egyetem kollégiumai töltik be. Százmillió dolláros megtakarítás! Münchenben, Montrealban, Moszkvában új lakótelep épült erre a célra, a kanadaiak 85 millió dollárt öltek bele az építkezésbe. Hogy a kollégiumi szobák nem lesznek olyan kényelmesek, mint a legutóbbi olimpiák szálláshelyei? Ja, kérem, legyenek végre puritánok a sportolók.

De a rendezésre szánt négyszázmillió dollár így is óriási pénz. Tizenötmilliárd forint! Ezt elő kell teremteni valahonnan. Fizessen tehát mindenki, aki bármi úton-módon hasznot kíván húzni az az olimpiából. A versenyzők szobáiban, a protokoll termekben, az újságírók munkahelyein mindenütt ott lesz a Coca-Cola. A Coca és nem a Pepsi. Ez tizenötmillió dollárt ér a cégnek. Fizet a Canon fotokonszern, az United Airlines légitársaság, az United California Bank és sok mindenki más.

Az amerikai tévéközvetítések kizárólagos jogát az ABC társaság vásárolta meg, 225 millió dollárért, Televíziós jogdíjként ilyen hatalmas összeget még megközelítően sem fizettek ki soha. Ueberroth Európától százmilliót próbált behajtani, de ez a terve nem vezetett sikerre. Európa egyszerűen képtelen lett volna ennyit fizetni. A mi kontinensünkön sem a szocialista, sem a nyugati országok nem a reklámbevételekből tartják fenn a televíziót. Amerikában az ABC társaság józan gazdasági számítások alapján vállalta a horribilis jogdíj megfizetését. Egy olimpiai közvetítés idején az egekbe szöknek a hirdetési árak. Gondoljuk csak meg. Ha létrejön például egy nehézsúlyú ökölvívó álomdöntő Kuba és az Egyesült Államok versenyzője között, vagy kosárlabdázásban a szovjet–amerikai finálé, az egész lakosság az ABC műsorát nézi. S ha a verseny, a mérkőzés legizgalmasabb pillanatában bevágják

valamelyik cég hirdetését, azt mindenki látja. Ezért pedig rettenetes pénzt kell fizetni! Európa végül is 19,8 millió dollárért közvetítheti a játékokat s ebből a summából csak 12 millió a jogdíj, 7,8 millió kell a technikai költségekre.

A tekintélyes amerikai Newsweek című hetilap „Big Business Olympics" névvel titulálta a Los Angeles-i játékokat. Méltán. Az olimpia volt eddig a sportnak az egyetlen területe, amelyet alapjaiban és közvetlenül nem érintett az üzlet. A moszkvai játékok idején például egyetlen reklámfeliratot, egyetlen hirdetést sem láthattak a tévénézők. A rendező városok eddig minden alkalommal áldozatot hoztak azért, hogy fogadhassák a világ legjobb sportolóit. Tulajdonképpen Los Angelest sem lehet elmarasztalni az általa választott eszközök miatt, hiszen nem nyerészkedni akar, hanem olcsón rendezni. Félő, hogy lassan már nem akad város, amely a játékok otthonává tud válni. Pár évtizede még tülekedtek a rendezésért, az 1988. évi játékok házigazdájául már csak Szöul és Nagoja jelentkezett. Egy város, sőt egy ország is nehezen viseli el azokat a terheket, amiket 12 000 sportoló versenyének lebonyolítása hárít rá. Moszkvában a nagy versenyzői és csapatlétszámok miatt már külön-külön csarnok kellett az ökölvívóknak, a vívóknak, a birkózóknak, a kosarasoknak, a röplabdázóknak, a kerékpárosoknak, a súlyemelőknek, a kézilabdázóknak.

Sokszor hallatszanak hangok, vajon mi miért nem rendezünk olimpiát? Ha mást nem is veszünk figyelembe, csak azt, hogy a Budapest Sportcsarnok 1,6 milliárd forintba került és egy olimpiára kellene még hat-hét kisebb-nagyobb csarnok, aztán szükség lenne többezres férőhelyű fedett uszodára, máris világos, hogy miért nem lesz egyhamar olimpiai város Budapestből. Arról nem is beszélve, hogy fővárosunk jelenlegi állapotában képtelen lenne szállást adni az ideérkező vendégeknek, több tucat új szállodával, sok-sok új étteremmel lehetne csak megteremteni az idegenforgalom alapfeltételeit.

Még a kibővített Ferihegyi repülőtér sem alkalmas egy olimpia forgalmának a lebonyolítására és nem alkalmas erre a közúthálózatunk sem, sőt Budapesten belül is kellene gyorsforgalmi utakat építeni. Nincs az a magánvállalkozói társaság, amely ne fizetné rá egy budapesti olimpiára az ország egész évi költségvetését.

A sport legnagyobb üzleti vállalkozásáról, a labdarúgásról eddig még nem esett szó. Ebben a sportágban forog a legtöbb pénz, s ez az a sportág, amely a pénz körül forog. Nem éppen megalapozatlanul szoktuk mondani és így írnak, beszélnek Nyugaton is, hogy a futballista a pénz rabszolgájává vált. Rabszolga abban az értelemben, hogy árucikknek minősül és aki megvásárolja, korlátlanul rendelkezik szellemi és fizikai javaival. Megtarthatja, eladhatja, amikor csak tetszik neki. Csakhogy ezt a futball-rabszolgaságot önként vállalja a játékos. Ugyanis felette sajátos ez a rabszolgarend: kedvez magának a „rabszolgának" is. Hogy ne fájjon neki a kiszolgáltatottság, gyógyírként valóságos vagyonokkal tömik tele a zsebét. Ha valakit megvesznek a futball modern embervásárának a piacán, a vételárból az illetőnek is juttatnak. Nem is keveset. A labdarúgónak a legfőbb érdeke, hogy minél magasabbra srófolja saját árát, mert neki ebben az esetben jut a legtöbb. Az eddigi rekordot olasz és spanyol klubok állították fel, amikor az 1982. évi világbajnokság előtt az argentin Maradonára licitáltak. Nyolcmillió dollár volt a végösszeg! Húsz évvel ezelőtt ennyi pénzért Argentína valamennyi labdarúgóját meg lehetett volna vásárolni. Hogy mennyit kapott volna Maradona a nyolcmillióból, az nem szivárgott ki, de elképzelhető, hogy egy-kétmillióval ő is gazdagabb lett.

Milliókban mértek a futballban egy Pelét, egy Beckenbauert, egy Cruyffot és fizetnek újabb milliókat a jelen sztárjaiért. Az FC Köln kétmillió dollárért adta el Schustert a Barcelonának, s közben négymilliót adott ki két másországbeli és négy hazai nagyságért. Elképzelhető, hogy milyen nagysza-

bású üzleti vállalkozás ma egy nagy profiklubot irányítani. Ahhoz, hogy a vezetők milliókban tudjanak számolni, nem elegendő a matematikai tudás. A milliókat elő is kell teremteni.

Santiago Bernabeu a Real Madrid elnökeként a világon elsőként vezette be a ma már általánossá vált módszereket. Ő először beruházott. Világsztárokat vásárolt össze és csapatát az európai futball élére emelte. Tódult a közönség a Real Madrid mérkőzéseire, fantasztikus összegeket fizettek egy-egy vendégjátékáért és a pénz szép lassan visszacsurgott az egyesület pénztárába, volt miből pótolni a hiányokat. Bernabeu nemcsak a mérkőzések bevételeire és a televíziós jogdíjakra támaszkodott. Megszervezte a Real Madrid pártoló tagságát. Hatvanezer embert toborzott össze olyan sikerrel, hogy azóta is megtiszteltetés, ha valaki bejut a tagok közé. A létszám ugyanis nem emelhető, mert a tagsági igazolvány egyúttal stadionbérletet is jelent, s ha újabb bérleteket adnának ki, nem maradna eladható jegye a klubnak az egyes mérkőzésekre. A havi tagdíjakból, a mérkőzések belépőjegyeiből és a stadionban elhelyezett reklámfeliratok díjából fedezik a klub teljes rezsijét. A tévétől vagy a túrákért járó nem éppen kis összegek már gazdagítják a klubot, megteremtik az alapot arra, hogy bárkit megvegyenek a futballpiacon, aki csak megyehető! Az 1978-ban elhunyt Bernabeu jó tanítványokat hagyott maga után. Ők is tudnak pénzt csinálni. Újságot adnak ki, üzleti vállalkozásokba fognak, lokálokat rendeznek be, sőt legújabban az egyik lokálban engedélyt kaptak rulettre és baccarat-ra is.

Üzlet, üzlet, üzlet mindenütt. Amikor ez a szellem bevonult a sportba, mindenki keresett rajta, csak a játékos, a versenyző nem. Vagy ha igen, neki jutott a legkevesebb. Manapság a sportoló sem hagyja magát. Ha a lelátón tízezreknek, a tévé révén millióknak szerez szórakozást, ha mások meggazdagodnak az ő bőrén, vajon miért ne kérje a jussát. Többé-ke-

vésbé meg is kapja. Nincs ma Európa-bajnoka, világbajnoka, olimpiai győztese a sportvilágnak, aki közvetve vagy akár közvetlenül is ne élvezne anyagi sikereket. Nemcsak a hivatásos labdarúgó, a teniszező, a síelő, az ökölvívó és a többi profi teljesítményét honorálják pénzzel, hanem mindenkiét, aki nagy eredményeket ér el. Kapnak jutalmat a magyar olimpiai érmesek, a világversenyek legjobbjai, sőt még a hazai bajnokok is, természetesen a győzelem értékének az arányában.

A nyugati világban – aki csak valamennyire is ügyes – pénzzé teszi az olimpiai, a világbajnoki aranyát. Az abszolút sikerembereknek még csak ügyeseknek sem kell lenniök. A Münchenben hét olimpiai elsőséget szerzett Mark Spitz 1972-ben ezerötszáz ajánlatot kapott különféle cégektől, elfogadott két tucatot és egyetlen esztendő alatt milliomos lett. Még ma is hat számjegyű az évi jövedelme. Ritkaság az olyan sportember, mint amilyen a Lake Placidban, az 1980. évi téli olimpián öt arannyal végzett amerikai Eric Heiden. Őt is elhalmozták ajánlatokkal, egy zabpehelygyár kerek egymilliót adott volna, ha Heiden nevével reklámozhatja a készítményeit. Heiden elutasította őket, s a többieket is. Mindössze egyetlen szerződést kötött; vállalta, hogy a televízióban reklámozza a Crest fogkrémet, de csak akkor, ha a cég elfogadja az általa írt szöveget. Ez pedig így hangzott: – Miért használ ön Crest fogkrémet? – Mert itt van a fürdőszobámban. – Mi tetszik önnek a legjobban ebben a krémben? – Az, hogy ingyen megkapom...

Kevés sportoló él a világon, akinek ilyen tartása lenne és nem is szabad rájuk haragudni, ha elfogadják a különféle ajánlatokat és reklámoznak alsónadrágot, tyúkszemirtót, nadrágtartót. A versenyző él a lehetőségével, mert pályája végeztével fiatalon elfelejtik, beleszürkül a tömegbe és ha nem hasznosította anyagilag a sportsikereit, sokkal nehezebb körülmények között fog hozzá új életének megalapozásához, mint kortársainak döntő többsége.

Ez a bizonyos anyagi hasznosítás azonban már messze van a sport eredeti szellemétől. A pénz becsordogálása, majd beömlése, a tévé által szerzett különleges népszerűséggel együtt, hihetetlen módon megnövelte a tétet, a győzelmek értékét. A harmincas évek versenyzőjét a sport mérhetetlen szeretete és a becsvágy ösztönözte a csúcsokra. A mai körülmények között bizonyos teljesítményhatár elérése után azonban már nem lehet igazán szeretni a sportot. Amikor a gyerek elkezd játszani, versengeni, akkor még rajong a labdáért, a futásért, az úszásért. Amikor rendszeresen edzésbe fogják, akkor is boldog, mert azt csinálhatja, amit a legjobban szeret. De óhatatlanul eljön egy időszak, amikor az edzés hihetetlen kemény, sokszor idegölő munkává válik, amelyben még a megszállott versenyző is kevés örömet talál. Nincs abban már semmi játékosság, ha valaki naponta hat órán át úszik az egyik faltól a másikig vagy gyötrődik a tornaszereken, csinálja százszor, ezerszer ugyanazt a mozdulatot, közben rettenetesen fáj a keze, a válla, mindene. Azt hiszem, nincs kegyetlenebb fizikai munka, mint a sport. Dolgoztam életemből fél esztendőt egy szuperfoszfát üzemben s az volt a lélekemelő feladatom, hogy a gépből kiömlő, porszerű műtrágyát zsákokba fogjam fel, s amikor körülbelül hatvan kilósnak éreztem a súlyt, ráemeljem a zsákot egy mérlegre. Műszakonként körülbelül ezer zsákot töltöttem meg és emeltem fel. Állítom, hogy szórakoztatóbb, könnyebb, játékosabb volt ez a munka, mint egy futóatléta, egy úszó, tornász, kajakozó, vagy kenus edzése. Mert nekem nem kellett úgynevezett szubmaximális terheléssel dolgoznom, nem kellett minden áldott nap a teljes erőmet bevetnem, hanem tartottam egy egészséges munkaritmust. A sportoló mögött ott az edző, aki űzi, hajtja őt, hogy ma intenzívebben edzzen, mint tegnap, s holnap ismét újabb energiákat öljön bele a sportba. A versenyző pedig jól tudja, hogy ha nem így tesz, akkor sosem válik belőle világklasszis. A mai edzés teli van szenvedéssel – ezt igyekeztem példákkal is il-

lusztrálni ebben a könyvben – s ki az a bolond, akinek örömet szerez a szenvedés?

Még a kisebbik baj, amit a siker, a pénz utáni hajsza okoz. Senki nem kötelezi a sportolót, hogy ennyi erőfeszítéssel küszködjék az eredményekért. Ő választotta ezt az utat, s ha képes végig bejárni, megkapja érte a jutalmát: híres lesz, ünneplik őt és teljesülnek anyagi vágyai. Csakhogy az arany iránti vágy – mindkét jelentésében gondolok erre a nemes fémre – tisztátalan eszközöket vitt be a sportba.

Elsősorban a doppingszereket. A NOB és a nemzetközi szövetségek szervezete elkeseredetten küzd az ajzószerek ellen, újabb meg újabb vizsgálati módszereket vet harcba. Az orvosok, a gyógyszervegyészek pedig kutatják azokat a csodaszereket, amelyeket az adott módszerekkel lehetetlen kimutatni. Olyan ez, mint a világban a fegyverkezési hajsza. Kiagyalnak a tudósok egy új pusztítóeszközt, aztán egy másik tudóscsoport megtalálja ellene a védekezést. Az egyensúly azonban csak pillanatokig tart, mert mindig megjelenik egy újabb és újabb csodafegyver, a védekezés óhatatlanul a második lépcsőbe szorul. Hiszen csak akkor lehet védekezni, ha már tudnivaló, mi ellen van szükség a védelemre. A sportban is megjelennek az újabb és újabb módszerek a teljesítményfokozásra, de először fel kell ismerni őket ahhoz, hogy egyáltalán hozzá lehessen látni a védekezés módszereinek kidolgozásához.

Nagyjából ötféle élettani hatást érnek el a doppingszerek. Az élénkítő szerek – amphetamin, gracidin stb. – rövid ideig tartó szellemi, fizikai frisseséget okoznak; főleg a kerékpárosok, futóatléták, ökölvívók alkalmazzák. Túlságosan nagy adagolásukkor a szervezet nem érez fáradságot, kikapcsolódnak a vészcsengők és kimerülnek az erőtartalékok, az izmokból elfogy az energiaszolgáltató anyag, az úgynevezett ATP (adenozin trifoszfát). Ennek a következménye volt a dopping okozta első haláleset: a dán Jensen 1960-ban, a római olimpi-

án lefordult a kerékpárjáról és rövidesen meghalt. Az ephedrin és társai a szimpatikus idegrendszerre hatnak, fokozzák az összpontosító készséget. A vívók közt a legelterjedtebb. A központi idegrendszert serkentő szerek – ilyen a sztrichnin – erős, állandó izomfeszültséget váltanak ki, ezért kedvelik a súlyemelők. A narkotikumok a fájdalomérzetet csökkentik, bódultságot, nemtörődömséget okoznak, így segítve például az ökölvívók versenyzését. A doppingszereknek ez a négy fajtája azonban szerencsére könnyen kimutatható és a világversenyeken, nagy tornákon, ahol szigorú az ellenőrzés, már igen ritkán alkalmazzák. Ha nem sikerült volna megtalálni kimutatásuk módját és használatuk nem járna szigorú megtorlással, az eredmény megsemmisítésével, borzalmas tragédiákhoz vezetett volna elterjedésük.

De hogy valójában milyen szereket szednek változatlanul a versenyzők, annak lenne ugyan megmondhatója – már az, aki ezeket a kezükbe adja –, de kimutatásuk egyelőre lehetetlen. A montreali olimpián harmincmillió dollárba került az ellenőrzőlaboratórium kifejlesztése és felszerelése, de még ennek a laboratóriumnak a vezetői sem merték állítani, hogy képesek kimutatni a létező valamennyi doppingszert. Alig fél tucatnyi olyan laboratóriuma van a világnak, amelyik megközelítő bizonyossággal ad választ arra, hogy a versenyző élt-e jogtalan előnyökkel.

Az anabolikus szteroidok alkalmazását még ezek a tökéletesnek mondható laboratóriumok sem tudták megszüntetni. Ezek a doppingszerek ötödik csoportjához tartozó készítmények, a fehérjebeépítést segítő, az izomfejlesztést szolgáló mesterséges hormonok nem egyszeri hatásúak. Rendszeresen szedik a sportolók, lényegesen növelve izomtömegüket s mikor aztán közeledik a verseny, abbahagyják az alkalmazását. A laboratóriumokban tehát azt kell kimutatni, hogy egyáltalán szedett-e anabolikákat a sportoló. A modern vizsgálatok egyre hátrább nyúlnak az időben, tehát a versenyzőnek netán

50-60 nappal a nagy torna előtt meg kell válnia „kedves" gyógyszerétől, viszont ha akarta, előzőleg szedhette akár az év tíz hónapján át is. Azt mondják, nincs olyan világklasszis dobóatlétája a földnek, aki nem kísérletezett volna anabolikával. Szedése általában 10-15 százalékos teljesítménynövekedést idéz elő és ezt csupán edzésmódszerekkel nehéz, valósággal lehetetlen elérni. Alkalmazzák az anabolikus szteroidokat az úszók, a birkózók és több más sport képviselői. Feltehetően a magyarok is, de csak egyszer fordult elő 1982-ben, hogy magyar sportoló fennakadt a rostán: Szabó Lászlót, a tatabányaiak súlylökőjét 1981 nyarán az atlétikai Európa Kupa előd öntőjében „csípték el" és tiltotta el emiatt a nemzetközi szövetség másfél évre. Az érdekesség, hogy a kiutazás előtt megvizsgálták őt a Sportkórházban, de az eredmény negatív volt. A kórház ugyanis nem rendelkezett olyan precíz eszközökkel, mint az EK rendezősége. Azóta 270 000 dollárért már vásárolt a Sportkórház egy korszerű berendezést.

Szedik a versenyzők az anabolikus szteroidokat, holott olvashatnak, hallhatnak róla, hogy veszélyeztetik az egészségüket. Kimutatták a kutatók, hogy a szerek szedésekor többnyire megjelenik az ödéma, zavart szenvedhet a máj kiválasztó működése (sárgaság!), sőt a rákkeltő hatás gyanúja is szóba került. Csökken vagy túlzottá válik a nemi vágy, a férfiaknál sokszor előfordul a herék működésének zavara. De a győzelem, ugyebár mindennél fontosabb...

Lehetne még több más módszerről is szólni. Ma már nem titok, hogy alkalmazzák például a „saját vér" injekciókat. A felkészülési időszak kezdetén elvesznek egy bizonyos mennyiséget a versenyző véréből – mondjuk egy litert – s a szervezet szép lassan bepótolja az elvesztett vért, eredeti szintre viszi fel a vörös vérsejtek számát. Az edzések hatására a sportoló szervezete „elfelejti" a veszteséget s amikor jön a verseny, visszakapja a vörös vérsejteket. Hirtelen, ugrásszerűen megnövekszik a szervezet oxigénfelvevő-képessége, tíz-tizenöt szá-

zalékkal javítva a versenyző teljesítményén. Egyszerűen nincs mód ennek a doppingnak a kimutatására. És vajon hány ilyen módszert agyaltak ki a vegykonyhákban, hányféle ongyilkos eszközt alkalmaznak a sportolók, csupán azért, hogy dicsőségre, pénzre tegyenek szert?!

Aranyérem és testkultúra

Kérdés az Állami Fejlesztési Bankban: „Vajon nem lenne helyesebb a sportra szánt milliókat az élsport helyett a felnövekvő generációk testkultúrájának fejlesztésére fordítani?"

Az előző fejezeteket olvasván alighanem felötlik a kedves olvasóban a kérdés: van-e egyáltalán létjogosultsága az élsportnak, kell-e áldozatokat hozni érte a társadalmunknak, értelmes tettnek minősíthető-e, hogy valaki az életét, de legalábbis a fiatalságát az élsportnak szentelje?

A fejezetcím fölött álló kérdésről annak idején nagy vita alakult ki az Állami Fejlesztési Bankban rendezett beszélgetésen. Fiatalok, főként jogászok és közgazdászok fejtették ki nemegyszer homlokegyenest ellenkező véleményüket. Egyikük kijelentette, hogy feleslegesnek tartja a versenysport támogatását, sőt teljesen elveti az élsport létjogosultságát. Őt nem érdeklik az aranyérmek, az olimpiai, a világbajnoki sikerek, neki az a fontos, hogy a gyerekei számára megteremtsék az egészséges életmód feltételeit. A sportra szánt milliónak nem lehet nemesebb céljuk, mint az, hogy a testedzés sokoldalú hatásával kedvezően formálják a felnövekvő ember személyiségét.

Nehéz ellenérveket felsorakoztatni ezzel a véleménnyel szemben. Meggyőzőek, hatásosak ezek a szavak és önmagukban igazak is. A mai élsport látszólag csak afféle cirkusz vagy show. Kétségkívül erre is szüksége van a ma emberének, hiszen kell a kikapcsolódás, a szórakozás. A sport mint látványosság, mint hallatlanul érdekes műsor önfeledten kellemes perceket, órákat nyújt a nézőnek. Az olimpiák, a labdarúgó-világbajnokságok a fél világot szórakoztatják.

Ezt csak úgy mellékesen jegyeztem meg, hiszen tulajdon-

képpen nem ez volt a vita témája, hanem a versenysport és a fiatalság testi nevelése közti ellentét. Az az állítás, hogy az élsportolók gyakorlatilag a tömegektől veszik el a testedzési lehetőségeket. Sőt az egyik vitapartner még azt is kijelentette, hogy a versenysport mai formái már teljesen eltorzultak; nemhogy szolgálnák, hanem egyenesen veszélyeztetik az egészséget.

Egy ízben beszélgettem egy kiváló traumatológus sebészprofesszorral. Tudtam róla, hogy régebben sportorvosként is tevékenykedett, belülről ismeri a versenysportot. Azt kérdeztem tőle, vajon a mai olimpiai bajnokok, a nagy versenyzők milyen állapotban lesznek húsz-harminc év múltán, vajon a jelenlegi rettenetes megterhelés nem rongálja-e a szervezetüket.

A professzor azt válaszolta, hogy ma nehezen mérhető fel, vajon lehetnek-e káros következményei a sokszor valóban túlhajtottnak tetsző edzéseknek. Néhány évtizeddel ezelőtt még más volt a sportolók igénybevétele, mint ma, tehát a jelen tapasztalatai nem utalnak a távoli jövőre, nem állíthatjuk bizonysággal, milyen lesz a jelen élversenyzőjének egészsége néhány évtized múltán. Viszont – bármily kegyetlenül hangzik is – elhanyagolható tényező a veszély. Akik előre viszik a társadalmat, többnyire áldozatokat is vállalnak. Az élversenyzőt senki és semmi nem kényszeríti a sokszor embertelennek látszó megterhelések, szenvedések elviselésére. A sportoló – tekintsünk el a túl fiataloktól, a tizen-egynéhány éves tornászlányoktól, úszóktól – tudatosan gyötri magát, alkalmazza a modern sport mindenfajta kínzóeszközét, csakhogy eredményt érjen el, hogy különbbé váljon mindenki másnál.

Ha ők nem lennének, vajon mi inspirálná a legfiatalabb nemzedéket a sportolásra? Nem a gyereket, hanem többnyire még a felnőttet is nehéz rávenni arra, hogy kimondottan az egészsége kedvéért eddze a testét. Tizenévesen pedig vajon ki megy el sportolni józan megfontolásból, kit visz ki a pályára

az ésszerűség? Melyik gyerek sportol csupán azért, hogy majdan, az öregkorban ne fájjanak az ízületei, maradjon egészséges hosszú-hosszú évtizedeken át. A példakép, a sportemberi ideál, a tévén vagy a személyesen látott kiemelkedő siker vonzza a gyereket a sportpályára, s ott kergeti az álmot: egyszer neki is így tapsolnak majd, őt is ugyanúgy ünnepelik...

A sebész a beszélgetésben egyébként a maga példáját is felhozhatta volna, mikor a társadalom érdekében vállalt áldozatról esett szó. Ő naponta órákon át áll a műtőasztal mellett. Állandó röntgensugárzásban dolgozik. Súlyos ólommellényt visel, hogy legalább a testének egy részét védje. A beteg fölé hajoló sebész gerincoszlopát kritikus mértékben viseli meg a mellény súlya, védtelen karját pedig szüntelenül éri az intenzív gammasugárzás. Az orvos, persze, pontosan tudatában van a veszélynek, mégsem válik meg a traumatológiától. Neki ez a hivatása, a szenvedélye. Ha akarná, találna a sebészet szakterületén sok olyan feladatot, amely jóval kevesebb kockázattal járna. A sportoló is megállná a helyét másutt, hiszen közülük nem is egy a hivatását szorítja háttérbe a versenyzés javára.

Példaképek nélkül csekélyke lenne a sportolás vonzereje. Tessék csak megfigyelni, ha a gyerekek futballoznak. „Én vagyok a Nyilasi... Én a Törőcsik... Én a Mészáros..." Ha egy sportág kimagasló eredményeket ér el, szakosztályaiba valósággal özönlenek a fiatalok. A sportszereket szerte a világon egy-egy híresség nevével reklámozzák. A vevő azt hiszi, hogy ha megveszi például a Klampár és Jónyer nevével fémjelzett Butterfly ütőt, akkor ő is úgy pingpongozik majd, mint a világbajnok.

Biztos, hogy szuperprodukció lenne a tizedik emeletre szemenként felvinni egy zsák búzát, de aligha tartom valószínűnek, hogy egy fiatal ily módon kívánja kipróbálni a képességeit. Ő inkább abban vetélkedik, hogy nagyobb súlyt emeljen föl, mint a másik (mint bárki más), hogy birkózásban, karaté-

ben, judóban, ökölvívásban a többiek fölé kerekedjék. Úszzon, fusson gyorsabban, mint bárki az iskolában, a városban, az országban, a világon. Teniszezzen úgy, mint Taróczy, pingpongozzon Klampárhoz hasonlóan, futballozzék Nyilasi módjára, legyen olyan ökle, mint Papp Lacinak. Mennél népszerűbb a sportág, mennél nagyobb sikereket arat, mennél több a nagy egyénisége, annál több fiatalt vonz magához.

Nem csupán a nemzeti büszkeségünket táplálja egy-egy világraszóló győzelem, nem egyszerűen a mi kis országunknak a jó hírét viszi el még a rólunk jóformán semmit nem tudó távoli népekhez is, hanem egész társadalmunk testkultúráját befolyásolják az egyedi sportteljesítmények.

Persze, fordítva is igaz mindez. Ha nincs testkultúra, nincs széles körű versenysport sem. Megfelelő módszerekkel ma már a világon mindenütt fel lehet nevelni kiemelkedő sportolói egyéniségeket – Kenyának, Etiópiának csodálatos futói, Ugandának, Nigériának remek öklözői vannak –, de a sportágak többségét magában foglaló, magas szintű versenysportot csak a széles körben űzött testedzés hozhatja létre.

Nagyon félreismeri a helyzetet, aki úgy véli, hogy például az NDK-ban valami sajátos módszerekkel kitenyésztették az olimpiai bajnokokat, a világrekordereket. Óriási tévedés! Ott 20–25 évvel ezelőtt szisztematikusan nekiláttak az edzett, erős, munkabíró generációk felnevelésének. Uszodákat, sportpályákat építettek minden iskola mellé, a diák élete elképzelhetetlenné vált sportolás nélkül. Sportolt mindegyikük, a legtehetségesebbeket pedig kiválasztották, külön foglalkoztak velük, és közülük nőttek ki a jelen olimpiai győztesei. De akik nem szereztek aranyérmeket, azok is nyertek, mert egészséges, a fáradalmakat, a fizikai, az idegi terheket jól tűrő felnőttekké váltak.

Minálunk meglehetősen leszűkült azoknak a sportágaknak a köre, amelyekben versenyzőink világraszóló sikereket érnek el. Elvesztettünk a sportban – illetve pontosabban a tested-

zésben – legalább 15–20 esztendőt. Nemcsak az NDK-ban, hanem a szomszédos baráti országokban ugyanis már ennyi idővel ezelőtt elkezdték fejleszteni az iskolák sportéletét, és ma már ott tartanak, hogy jó néhány területen alaposan megelőztek bennünket. Minálunk egy-egy megszállott edző, egynéhány megszállott tanítványával – támaszkodva a hazai, igen erős sporthagyományokra – változatlanul elér kimagasló sikereket, de diáksportunk egésze messze az igények mögött kullog. Középiskoláinkban, de különösen általános iskoláinkban a testkultúra alig-alig fejlődik. Évtizedeken át elhanyagolták a tornatermek építését, az általános iskolákban kevés a jól képzett testnevelő tanár, az iskolai sportkörök tekintélyes része nem tölti be a funkcióját. Más országokban a diákoknak számos lehetőséget kínálnak, hogy megtalálják a sportban a közös szórakozás sok-sok örömét: kiélheti mozgásvágyát a fiatal, sikerélményt szerezve önnön fejlődésének lemérésén. Minálunk – ha vonzza is a diákot a sport – túlságosan sok akadály tornyosul előtte. A három testnevelési óra – még ha rendszeresen meg is tartják – gyakorta inkább csak kötelező penzum. Az igazi örömöt a kötetlen sportolás nyújtaná, de vajon hány iskola kínálja rendszeresen ezt a lehetőséget?!

– Vesszenek inkább az aranyérmek, de a sportolás révén váljanak egészségesebbé a gyermekeink – idézem újra a vita egyik felszólalóját. Az aranyérmek valóban könnyen elvesznek, ha még soká járnak fiataljaink, diákjaink ezen az úton. Ám az aranyérmek elvesztésétől, az élsport kiiktatásától nem lesz edzettebb a felnövekvő generáció. Csak sápadtabb, vértelenebb, mint volt az előző.

Tartalom

Előszó 15

I. rész

Magyarország képviseletében 19

Aranysport – arany nélkül 21
Elviselni az elviselhetetlent 37
Cammogó atléták 49
Vívódás 64
Jégkorongkrimi 73
Csúcsok és mélységek 92
Argentínától Argentínáig 106
A csapatkapitányi tiszt 119
A szakvezetés 134
A légiósok 146
VB-fonákságok 160
Két hét Alicantéban 179
Menedzserek és szerződések 194

II. rész

Hazai tájakon 215

Kusza futballhátország 217
Profizmus vagy valami egészen más 234
Szakmai szegénység 254
Bukás a célban 268
Sportszerűség, sportmorál 281
Üzlet, üzlet... 292
Aranyérem és testkultúra 309

Felelős szerkesztő: Ullrichné Horváth Cecília
Műszaki vezető: Fraunhoffer Ferenc
Műszaki szerkesztő: Rákai András
A fedéltervet Farkas József fényképeinek
felhasználásával Thaly Zoltán készítette
Terjedelem: 15,75 (A/5) ív

50,— Ft

Sport